

**BIULETYN
ARCHIWUM POLSKIEJ AKADEMII NAUK
NR 49**

Warszawa 2008

Przygotowuje Komitet Redakcyjny w składzie
**Joanna Arvaniti, Anita Chodkowska,
Katarzyna Francikowska, Hanna Krajewska,
Hanna Szymczyk, Mieczysław Wrzosek**

Korekta
**Joanna Arvaniti, Katarzyna Francikowska,
Tomasz Rudzki**

Tłumaczenie
Jerzy Dąbrowski

Adres Redakcji
**Archiwum PAN
Warszawa, ul. Nowy Świat 72**

Wydano z dotacji Ministerstwa
Nauki i Szkolnictwa Wyższego

ISSN: 0551-3782

Skład, łamanie i druk
Agencja Wydawniczo-Poligraficzna AMALKER
Warszawa, ul. Okrzei 21/4
www.amalker.com

Spis treści

Wykaz ważniejszych skrótów występujących w inwentarzach	5
Joanna Arvaniti, Katarzyna Francikowska	
<i>Inwentarze archiwalne</i>	7
Anita Chodkowska	
<i>Materiały Piotra Bańkowskiego</i>	12
Anita Chodkowska	
<i>Materiały Kazimierza Konarskiego</i>	102
Anita Chodkowska	
<i>Materiały Witolda Suchodolskiego</i>	110
Anita Chodkowska	
<i>Materiały Franciszka Olszewskiego</i>	118
Anita Chodkowska	
<i>Archiwum prywatne Władysława Leopolda Jaworskiego</i> <i>a „Sprawa polska w I wojnie światowej”</i>	130
Dariusz Kwiatkowski	
<i>Kształcenie archiwistów jednostek organizacyjnych Polskiej</i> <i>Akademii Nauk</i>	138
Hanna Krajewska	
<i>Międzynarodowe kontakty archiwalne szansą dla dziedzictwa</i> <i>narodowego. Impresje kongresowe</i>	144
Katarzyna Francikowska	
<i>Wystawa „Polska szkoła matematyczna 1918–1939”</i>	148
Joanna Arvaniti	
<i>Noc Muzeów</i>	176
Joanna Arvaniti	
<i>Wystawa „Polscy badacze Syberii”</i>	183
Sprawozdanie z działalności Archiwum PAN w 2007 roku	191
Inwentarze zespołów archiwalnych ogłoszone w numerach 1–49 <i>„Biuletynu Archiwum PAN” (układ chronologiczny)</i>	208
Inwentarze zespołów archiwalnych ogłoszone w numerach 1–49 <i>„Biuletynu Archiwum PAN” (układ alfabetyczny)</i>	219
Summary	225

WYKAZ WAŻNIEJSZYCH SKRÓTÓW WYSTĘPUJĄCYCH W INWENTARZACH

AGAD	Archiwum Główne Akt Dawnych	NDAP	Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych
APAN	Archiwum Polskiej Akademii Nauk	neg.	negatyw
AU	Akademia Umiejętności	nlb.	nieliczbowane
b.d.	brak daty	odb.	odbitka
BN	Biblioteka Narodowa	odp.	odpowiedź
b.p.	brak paginacji	opr.	oprawne
BUW	Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie	oprac.	opracowane
cz.	część	PAN	Polska Akademia Nauk
dot.	dotyczący	PAU	Polska Akademia Umiejętności
egz.	egzemplarz	pkt	punkt
fkp.	fotokopia	PL	Politechnika Lwowska
„FM”	„Fundamenta Mathematicae”	pow.	powielany
fot.	fotografia	poz.	pozycja
IBLPAN	Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk	PSIAiK	Policealne Studium Informacji, Archiwistyki i Księgarstwa
j.	jednostka	PTH	Polskie Towarzystwo Historyczne
j.a.	jednostka archiwalna	PTM	Polskie Towarzystwo Matematyczne
j. ang.	język angielski	PW	Politechnika Warszawska
j. franc.	język francuski	r.	recto
j. hiszp.	język hiszpański	r.	rok, rocznik
j. łac.	język łaciński	rec.	recenzja
j. niem.	język niemiecki	rkp.	rękopis
j. pol.	język polski	rys.	rysunek
j. ros.	język rosyjski	s.	strona
j. sch.	język serbsko-chorwacki	SAP	Stowarzyszenie Archiwistów Polskich
j. włos.	język włoski	ss.	strony
jw.	jak wyżej	SUV	Section on University and Research Institution Archives
k.	karta	sz.	szyte
kkp.	kserokopia	t.	tom
ks. nab.	księga nabytków	TM	Towarzystwo Matematyczne
l.	list (w korespondencji)	TMH	Towarzystwo Miłośników Historii
l.	luźne	TNW	Towarzystwo Naukowe Warszawskie
„MM”	„Monografie Matematyczne”	tzw.	tak zwany
masz.	maszynopis		
m.b.	metr bieżący		
m.in.	między innymi		
mkf.	mikrofilm		
nadb.	nadbitka		

UAM	Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	v.	verso
UJ	Uniwersytet Jagielloński	vol.	wolumin
UKSW	Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego	w.	wiek
UMCS	Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej	wyd.	wydanie
UMK	Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	z.	zeszyt
UW	Uniwersytet Warszawski	zał.	załącznik
		zob.	zobacz
		ZWZAK	Związek Walki Zbrojnej Armii Krajowej

Joanna Arvaniti
Katarzyna Francikowska
Warszawa

INWENTARZE ARCHIWALNE

Rok 2008 jest dla Archiwum Polskiej Akademii Nauk rokiem szczególnym, w tym bowiem roku instytucja nasza obchodzi 55. rocznicę swojego istnienia. Każdy jubileusz jest dobrą okazją do refleksji, podsumowania, wspomnień o osobach szczególnie zasłużonych dla instytucji lub reprezentowanej przez nią dziedziny wiedzy.

Piotr Bańkowski, którego inwentarz publikujemy w niniejszym numerze naszego rocznika, uczuciowo związany z Łomżą, w której spędził najpiękniejsze lata szkolne i której przekazał w dowód sentymentu swój wspaniały księgozbiór, był historykiem literatury, archiwistą, bibliotekarzem, ekspertem do spraw bibliotecznych i archiwalnych, potem zastępcą przewodniczącego Delegacji Polskiej w Polsko-Radzieckiej Mieszanej Komisji Rewindykacyjnej, kustoszem w Dziale Rękopisów Biblioteki Narodowej, archiwistą w Archiwum Akt Nowych, Archiwum Skarbowym, Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, Archiwum Głównym Akt Dawnych, a przede wszystkim długoletnim redaktorem „Archeionu”. Przy czynnym udziale i na wniosek Bańkowskiego (maj 1947) wznowiono wydawanie tego założonego w 1926 roku przez Stanisława Ptaszyckiego „czasopisma naukowego poświęconego sprawom archiwalnym”; w ciągu ponad ćwierćwiecza pod redakcją Bańkowskiego wydano 45 tomów „Archeionu” o łącznej objętości prawie 17 tysięcy stron. Jednak „szczególne uznanie należy mu się za troskę o wysoki poziom naukowy wydawnictwa, za stałe rozszerzanie zakresu jego treści, za dbałość o jasne formułowanie myśli i o czystość języka. «Archeion» cieszył

się stale wzrastającym zainteresowaniem wśród archiwistów i wśród tych, którzy z archiwami utrzymywali bliski kontakt. Nie można nie wspomnieć także o tym, że dzięki swoim zaletom «Archeion» był nader pozytywnie oceniany również za granicą, a wśród pokrewnych czasopism zajmował poczesne miejsce. Redaktor Bańkowski kochał swoje czasopismo i pragnął, aby je wszyscy kochali¹. Piotr Bańkowski, zawsze emocjonalnie traktujący pracę, przez całe swoje czynne życie zawodowe, a także będąc już na emeryturze, utrzymywał bliskie kontakty ze środowiskiem archiwalnym i aktywnie uczestniczył w licznych pracach archiwalnych. Jego zasługi dla archiwistyki polskiej, również w okresie międzywojennym, są nie do przecenienia, bowiem jego praca polegająca na porządkowaniu w latach dwudziestych w archiwach warszawskich skomplikowanych i wymieszanych w czasie wojny dziewiętnastowiecznych spuścizn była wyjątkowo żmudna i wymagająca niezwykłych umiejętności. Piotr Bańkowski pozostawił bogaty dorobek naukowy z zakresu archiwistyki i archiwoznawstwa. Warto w tym miejscu dodać, że Kazimierz Konarski i Witold Suchodolski, których inwentarze — wydzielone ze spuścizny Piotra Bańkowskiego — znalazły się w 49. numerze „Biuletynu...”, to późniejsi towarzysze do i niedoli archiwalnej Piotra Bańkowskiego, którzy podobnie jak on, w związku z udziałem w wydarzeniach strajkowych 1905 roku, stali się w Krakowie szkolnymi egzulantami z Królestwa Polskiego.

Kazimierz Bogdan Konarski pochodził ze znanego i zasłużonego dla Polski i polskiej nauki szlacheckiego rodu Konarskich, herbu Gryf. Wśród jego wybitnych przodków był Stanisław Hieronim Konarski — pedagog, pisarz, publicysta, reformator szkolnictwa pijarskiego i modernizator szkolnictwa w Polsce, założyciel w 1740 roku elitarnej szkoły dla młodzieży szlacheckiej Collegium Nobilium. Kazimierz Bogdan Konarski to „długoletni dyrektor przedwojennego Archiwum Akt Dawnych w Warszawie, najwybitniejszy archiwista polski, który stworzył podstawy naukowe naszej archiwistyki i był przez lat z górą 50 najściślej i jak najchlubniej związany z życiem na-

¹ Wąsowicz M., *Piotr Bańkowski (12 IX 1885–16 II 1976)*, „Archeion”, 1977, t. LXV, s. 341–342.

szych archiwów. Jest on symbolem wszystkiego, czym może się chlubić nasza nauka o archiwach. Nie ma w Polsce archiwisty, który by nie wymawiał tego nazwiska ze szczerą wdzięcznością i z uczuciem głębokiej czci”². Swoją pracę w archiwum i dla archiwum zawsze traktował Konarski jako osobiste powołanie, a nie jako zawodowy obowiązek, co postawiło go w rzędzie najwybitniejszych archiwistów Europy. Największym triumfem talentu Kazimierza Konarskiego jest jego kompendium wiedzy z zakresu archiwistyki *Archiwistyka nowożytna i jej zadania* — podręcznik ten, mimo wielu zmian w teorii i praktyce archiwalnej oraz modyfikacji poglądów na różnorodne tematy archiwalne, jest aktualny do dziś. Kazimierz Konarski znany jest także jako autor wierszyków, bajek, opowiadań i powieści dla dzieci i młodzieży, publikowanych na łamach „Płomyka”, „Płomyczka”, „Iskierka” oraz w szkolnych czytankach lub osobnych zbiorach, a także powiastek poświęconych Warszawie. „Dla nas archiwistów, a zapewne i dla historyków, najcenniejszym w spuściźnie literackiej Konarskiego jest jego pamiętnik [...] wydany drukiem w roku 1965 pt. *Dalekie a bliskie* z podtytułem *Wspomnienia szczęśliwego człowieka*. Konarski nazywał go zazwyczaj «opowieścią życiową»”³.

Witold Suchodolski, dwukrotny sybirak (1906, 1914), „30 lat życia poświęcił archiwistyce i archiwom polskim, z jedną przerwą, a mianowicie podczas wojny polsko-radzieckiej, od 16 lipca do 23 grudnia 1920 roku, gdy walczył na froncie w stopniu kaprała”⁴. Witolda Suchodolskiego, nowo mianowanego naczelnego dyrektora archiwów państwowych, najlepiej charakteryzują dwie opinie — byłego dyrektora archiwów państwowych profesora Józefa Paczkowskiego oraz byłego dyrektora Archiwum Wojskowego (pierwsza nazwa Archiwum Akt Nowych) i dyrektora Archiwum Oświecienia w okresie międzywojennym, redaktora „Archeionu” dra Wincentego Łopacińskiego. „Obaj oni wskazali na doskonałe wykształcenie archiwalne, talent organizacyjny, energię w działaniu, sumienność. Cechy te, zdaniem

² Bańkowski P., *Kazimierz Bogdan Konarski (27 maja 1886–3 listopada 1972)*, „Archeion”, 1973, t. LIX, s. 345.

³ Tamże, s. 353.

⁴ Romaniuk R., *Witold Suchodolski — sylwetka archiwisty*, „Archeion”, 1986, t. LXXXI, s. 98.

opiniodawców, czyniły zeń człowieka z powodzeniem sprawującego funkcje kierownicze we władzach naczelnych. Podobną w ogólnym tonie opinię wyraził dyrektor Archiwum Akt Dawnych Kazimierz Konarski⁵. Witold Suchodolski był „wielce związany z okresem międzywojennego dwudziestolecia. Wtedy właśnie przyszło mu realizować największe jego życiowe zadanie, tj. sprawować kierownictwo nad polską służbą archiwalną. W międzywojennym świecie archiwalnym, bogatym w jednostki wybitne, nie był może archiwistą największej miary, raczej godnym reprezentantem środowiska. Jego wiedza i doświadczenie przyniosły istotne efekty w pracy organizacyjno-administracyjnej. [...] Uznaniem cieszył się również jako dyrektor i przełożony. W stosunkach służbowych cechowała go kurtuazja, aczkolwiek błędy zawsze potrafił wytknąć [...]”⁶.

W 49. numerze „Biuletynu Archiwum PAN” publikujemy także wyłączone ze spuścizny Piotra Bańkowskiego materiały Franciszka Olszewskiego, zaprzyjaźnionego z Adolfem Dygasińskim prawnika adwokata, pisarza prawno-ekonomicznego, publicysty, redaktora „Kurierza Warszawskiego”, o którego dochodowość zabiegał w różny, nie zawsze elegancki, ale zawsze skuteczny sposób („przykładem zręcznych posunięć Olszewskiego było «podkupienie» Gabrieli Zapolskiej, której utwory drukowane od 1889 roku w «Kurierze Warszawskim», zjednywały mu czytelników”⁷), działacza gospodarczego, postaci kontrowersyjnej w środowisku warszawskich dziennikarzy i pisarzy końca XIX wieku, polemisty m.in. Bolesława Prusa i Elizy Orzeszkowej. Przyznawano Franciszkowi Olszewskiemu „duże zdolności i energię, ale wytykano bezwzględność i brak skrupułów w dążeniu do kariery”⁸. Na przykład wpływy w „Kurierze Warszawskim” zapewnił mu „ożenek z córką redaktora [naczelnego i jednego z wydawców pisma Wacława Szymanowskiego] Marią po rozbitciu jej pierwszego małżeństwa z Tadeuszem Czapelskim”⁹.

⁵ Tamże, s. 102.

⁶ Tamże, s. 114.

⁷ Sobociński W., *Olszewski Franciszek*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, Wrocław 1979, t. XXIV, s. 20.

⁸ Tamże.

⁹ Tamże, s. 19.

Piotr Bańkowski odnalazł po drugiej wojnie światowej w Leningradzie, gdzie od grudnia 1896 roku (Petersburg) do wiosny 1918 roku (Piotrogród) mieszkał i pracował Franciszek Olszewski, dużą partię jego korespondencji, która w większości niestety zaginęła w czasie zawieruchy powstańczej w Warszawie.

Redaktorzy „Biuletynu Archiwum Polskiej Akademii Nauk” informują, że w inwentarzach, w tytułach jednostek nadanych przez twórców spuścizn, zachowali oryginalną pisownię. Tytuły tych jednostek wyróżnione zostały kursywą.

Kurs archiwalny w Otwocku, 1949,
Piotr Bańkowski siedzi ósmy od lewej

Anita Chodkowska
Warszawa

MATERIAŁY PIOTRA BAŃKOWSKIEGO (1885–1976) (III–217)

Piotr Bańkowski urodził się 12 września 1885 roku w Wysokiem Mazowieckiem. Jego ojciec Jan był właścicielem warsztatu kowalско-ślusarskiego, matka, Paulina z domu Ostrowska, nie pracowała zawodowo. Ukończył miejscową czteroklasową szkołę powszechną, a od 1898 roku uczęszczał do gimnazjum filologicznego w Łomży.

W 1905 roku, będąc uczniem VIII klasy, wziął udział w strajku szkolnym, sprawując funkcję jednego z trzech członków komitetu strajkowego. Za udział w strajku wydano go ze szkoły, a następnie oskarżono o współudział w napadzie bojówki PPS na Kasę Skarbową w Wysokiem Mazowieckiem (grudzień 1905). Opuścił nielegalnie zabór rosyjski i udał się do Krakowa, gdzie w 1906 roku złożył egzamin maturalny jako ekstern w Gimnazjum św. Anny. W tym samym roku rozpoczął studia na Uniwersytecie Jagiellońskim, początkowo na Wydziale Medycznym, następnie na Wydziale Filozoficznym, specjalizując się w historii literatury polskiej i historii. W roku 1912 ukończył studia, uzyskując stopień doktora filozofii za pracę napisaną pod kierunkiem Ignacego Chrzanowskiego *Maurycy Mochnacki jako teoretyk i krytyk romantyzmu polskiego*. W następnym roku otrzymał roczne stypendium z Kasy im. Mianowskiego na kontynuację studiów w Paryżu. Wyjazd opóźniony został z powodu aresztowania i uwięzienia w Warszawie (marzec–kwiecień 1913), dokąd udał się po raz pierwszy od chwili opuszczenia zaboru rosyjskiego, chcąc pożegnać się z rodziną. Ponownie oskarżono go o udział w napadzie 1905 roku oraz o nielegalny sześćioletni pobyt za granicą. Zarzuty udało się jednak oddalić.

We Francji przebywał do połowy 1915 roku, prowadząc prace badawcze, uczęszczając m.in. na wykłady profesora Gustawa Jansona i Fortunata Strowskiego i nawiązując współpracę z miejscową Polonią.

Po wybuchu I wojny światowej próbował dotrzeć do kraju przez Anglię, Szwecję, Finlandię i Rosję. Zatrzymał się w Piotrogradzie, gdyż dalszą podróż uniemożliwił mu brak przepustki do zajętej przez Niemców Warszawy. W Piotrogradzie wykładał historię literatury i historię w polskich szkołach średnich i na Wyższych Kursach Polskich oraz pełnił funkcję redaktora gazety „Myśl Narodowa”. Działał społecznie w Polskim Towarzystwie Pomocy Ofiarom Wojny, Polskim Towarzystwie Miłośników Historii i Literatury oraz w Piotrogradzkim Towarzystwie Opieki nad Zabytkami Przeszłości.

W 1918 roku powrócił do Polski, a na początku 1919 roku otrzymał stanowisko asystenta, a następnie zastępcy dyrektora Archiwum Państwowego w Lublinie. Jednocześnie wykładał literaturę polską na Lubelskim Uniwersytecie Katolickim.

W 1924 roku został oddelegowany do Archiwum Państwowego w Warszawie do porządkowania akt byłego Zarządu Gubernialnego Warszawskiego. Jednocześnie do 1927 roku wykładał historię literatury polskiej na Wyższym Kursie Nauczycielskim i w Państwowym Instytucie Nauczycielskim w Warszawie, a po jego zamknięciu został mianowany nauczycielem w Seminarium Nauczycielskim na Ursynowie.

W latach 1927–1935 brał udział w pracach rewindykacyjnych w ramach Delegacji Polskiej w Polsko-Sowieckiej Mieszanej Komisji Specjalnej jako ekspert do spraw archiwalnych i bibliotecznych, a następnie jako ekspert, członek i zastępca prezesa Polskiej Delegacji Rewindykacyjnej. Komisja rozwiązana została ostatecznie 1 kwietnia 1937 roku.

W 1935 roku otrzymał nominację na kustosa Działu Rękopisów w Bibliotece Narodowej w Warszawie. Na stanowisku tym pozostał do października 1939 roku. Ostatecznie zwolniony został 1 lutego 1940 roku przez władze niemieckie.

W lipcu 1940 roku podjął pracę w Archiwum Skarbowym. Oficjalnie został przyjęty przez Zarząd Archiwalny do służby archiwalnej w 1941 roku i aż do wybuchu powstania warszawskiego zajmował się porządkowaniem Archiwum Stanisława Augusta przywiezionym z Jabłony. Wybuch powstania zaskoczył go w pracy, udało mu się wrócić do domu na Żoliborz i wraz z żoną od 17 sierpnia do 30 września 1944 roku przebywał w Forcie Sokolnickiego, sprawując opiekę nad złożonymi tam najcenniejszymi zasobami warszawskich archiwów państwowych i Biblioteki Narodowej.

Po upadku powstania Bańkowscy przeszli przez obóz pruszkowski, stamtąd przewieziono ich do Jędrzejowa, a następnie do Kielc. Od 3 listopada Piotr Bańkowski pracował w tamtejszym Archiwum Państwowym. Podjął również wykłady z historii średniowiecznej literatury polskiej w Filii Tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich w Kielcach.

1 czerwca 1945 roku rozpoczął pracę w Wydziale Archiwalnym w stopniu radcy ministerialnego. Zajął się wznowieniem wydawnictw archiwalnych, m.in. objął redakcję czasopisma „Archeion”. Po reorganizacji Wydziału Archiwalnego pracował w Archiwum Głównym Akt Dawnych (17 października 1949–13 marca 1951), następnie powrócił na stanowisko radcy, a później naczelnika działu naukowo-wydawniczego NDAP. Od 1952 roku sprawował funkcję redaktora „Archeionu”. W 1954 roku otrzymał stopień docenta, a w 1962 roku tytuł profesora nadzwyczajnego.

31 grudnia 1962 roku przeszedł na emeryturę, do końca życia nie rozstając się z redakcją „Archeionu”. Pozostawił po sobie przeszło 180 pozycji bibliograficznych.

Był członkiem Rady Archiwalnej i Centralnej Komisji Metodycznej przy NDAP oraz współpracownikiem Komisji Historycznej Wydziału II Nauk Historycznych, Społecznych i Filozoficznych Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (od 1946 roku).

Był jednym z współzałożycieli Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Łomżyńskiej (1957) i jego członkiem honorowym oraz współtwórcą Łomżyńskiego Towarzystwa Naukowego (1974). Należał do Związku Nauczycielstwa Polskiego i Związku Bibliotekarzy Polskich (od 1928) oraz Związku Bibliotekarzy i Archiwistów (1947–1953), w którym sprawował także funkcję przewodniczącego Sekcji Archiwalnej, był członkiem Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza (od 1913), Towarzystwa Miłośników Historii (1926), Polskiego Towarzystwa Historycznego (od 1936) i Towarzystwa Bibliofilów (1935–1939).

Odnaczony został Krzyżem Niepodległości (1933), Krzyżem Polonia Restituta (1936), Złotym Krzyżem Zasługi (1955), Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski (1959) i Orderem Sztandaru Pracy II klasy (1973).

Był żonaty z Jadwigą Szlachetko (od 1916), bezdzietny.

Zmarł w Warszawie 16 lutego 1976 roku i pochowany został na cmentarzu Powązkowskim (kwatera 257d – VII).

Materiały Piotra Bańkowskiego zostały przekazane do Archiwum PAN w 1976 roku zapisem testamentowym (ks. nab. 1404). Po przeję-

ciu spuścizny wyłączono z niej archiwum Franciszka Olszewskiego, redaktora naczelnego „Kurieru Warszawskiego” (0,15 m.b., sygn. 162). W trakcie porządkowania materiałów wyłączono także archiwa prywatne Kazimierza Konarskiego (0,2 m.b., III–399) i Witolda Suchodolskiego (0,12 m.b., III–404). Do spuścizny dołączono wspomnienia Franciszka Bielaka o Edwardzie Kuntzem (j. 250). Porządkowaniem spuścizny zajęła się w 2004 roku Anita Chodkowska, prace zakończono w 2006 roku. Rozmiar spuścizny wynosi 6,50 m.b. Spuścizna zawiera materiały z lat 1750–1981, podzielone na 7 zasadniczych grup.

Grupa I liczy 141 jednostek zawierających materiały z lat 1849–1975, podzielona została na 6 podgrup: A. Opracowania, artykuły, referaty; B. Wykłady; C. Recenzje; D. Wystawy; E. Odczyty, przemówienia okolicznościowe, mowy pogrzebowe; F. Materiały warsztatowe. Materiały zostały uporządkowane chronologicznie i rzeczowo.

W pierwszej podgrupie (29 j.a.) z lat 1909–1975 znalazły się rękopisy i maszynopisy prac naukowych. W podgrupie drugiej (20 j.a.) z lat 1916–1961 umieszczono teksty wykładów z historii literatury i archiwistyki, starając się zachować układ nadany im przez autora spuścizny. W dwóch jednostkach (50–51) zgromadzono recenzje prac opublikowanych, pochodzące głównie z lat 1957–1972. W kolejnych jednostkach (52–55) znalazły się materiały z lat 1937–1958, stanowiące dokumentację wystaw, przy których organizacji współpracował P. Bańkowski, a tematyką swoją związanych z rewindykacją wywiezionych z Polski rękopisów i starych druków. Wśród materiałów podgrupy E (10 j.a. z lat 1917–1973) znalazły się m.in. teksty odczytów oraz mowy pożegnalne odchodzących przyjaciół archiwistów. Najliczniej reprezentowane są materiały warsztatowe (75 j.a. z lat 1849–1975), ukazują one bardzo dokładnie zainteresowania autora spuścizny oraz tematy, które kolejno podejmował. Początkowo, wykorzystując stypendium w Paryżu, a następnie przymusowy pobyt w Piotrogradzie, gromadził polonika wyszukane w miejscowej prasie i wydawnictwach zwartych (66–69). Kolejną dużą grupę materiałów stanowią w większości przedwojenne varsawiana, notatki i wycinki prasowe (73–82). Później, już w latach powojennych, gromadził materiały związane z archiwum rodziny Tarłów z Suchej (90–100), zajął się archiwum i pamiętnikami Stanisława Augusta Poniatowskiego (107–118) oraz, kontynuując zainteresowania z lat młodzieńczych, powrócił w latach sześćdziesiątych do badań genealogicznych rodu Adama Mickiewicza (125–128). Ostatnią, dużą grupę materiałów warsztatowych

stanowią niedatowane notatki i wypisy do przygotowywanej monografii Michała Grabowskiego (132–138).

Grupa II, w której skład weszły materiały z lat 1921–1973 (42 j.a.), podzielona została na następujące podgrupy: A. Działalność naukowa i zawodowa; B. Działalność wydawnicza; C. Działalność społeczna. Do uporządkowania zastosowano układ chronologiczny i rzeczowy.

W pierwszej podgrupie działalność naukowa połączona została z zawodową, ponieważ nie było możliwości ich rozgraniczenia. P. Bańkowski całą swoją pracę zawodową łączył z takimi ośrodkami naukowymi, jak Biblioteka Narodowa czy Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych. Dużą partię materiałów stanowi dokumentacja jego działalności w Delegacji Rzeczypospolitej Polskiej w Specjalnej Komisji Mieszanej (Delegacja Polska w Mieszanej Polsko-Rosyjsko-Ukraińskiej Komisji Specjalnej) z lat 1921–1935 (142–153). Znalazły się tu zarówno bruliony protokołów i sprawozdań z oficjalnych spotkań, jak i prywatne notatki i spostrzeżenia P. Bańkowskiego — członka Komisji. W jednej jednostce (154 j.a.) umieszczono szczątkowe materiały dokumentujące pracę P. Bańkowskiego w Państwowym Instytucie Nauczycielskim w Warszawie.

W podgrupie B umieszczono m.in. materiały redakcyjne „Archeionu” (169–173) z lat 1947–1973. Z czasopiśmem tym P. Bańkowski związany był właściwie do śmierci. Grupa działalności społecznej zawiera materiały dokumentujące niezwykle przywiązanie P. Bańkowskiego do stron rodzinnych, a zwłaszcza do Łomży. Część materiałów związana jest z jego działalnością w Towarzystwie Przyjaciół Ziemi Łomżyńskiej, natomiast w j.a. 178 umieszczono materiały związane z działalnością kulturalno-społeczną instytucji i władz miejskich Łomży. W j.a. 179 znalazły się wspomnienia różnych osób dotyczące strajku szkolnego 1905 roku.

Grupa III, licząca 15 jednostek zawierających materiały z lat 1890–1981, obejmuje drobne materiały biograficzne, wspomnieniowe oraz gospodarczo-majątkowe. W jednostkach 187–190 materiały uporządkowane zostały przez samego autora spuścizny. P. Bańkowski w 4 zeszytach zatytułowanych *Fotografie* oraz *Dokumenty życia codziennego* umieścił (ponaklejał) przeróżne dokumenty. Znalazły się tam jego własne i rodzinne fotografie, dokumenty biograficzne, kalendarzyki oraz zaproszenia na imprezy, programy teatralne, nadbitki prac, dokumenty Warszawskiej Kooperatywy Mieszaniowej „Feniks”, tłumaczenia wierszy, a także: karty do gry, banknoty, weksle, papiery wartościowe polskie i rosyjskie, ekslibrisy, bilety komunikacji miejskiej i znaczki pocztowe. Wśród wspo-

mnień na uwagę zasługuje dziennik (j.a. 193) z powstania warszawskiego, które P. Bańkowski częściowo spędził w Forcie Sokolnickiego, starając się sprawować pieczę nad zgromadzonymi tam zbiorami. *Dzienniki prac* (j.a. 194) to dzienne notatki o aktualnie wykonywanych pracach badawczych i zawodowych. Grupę zamykają materiały związane z rentą oraz emeryturą (j.a. 198).

Grupa IV, składająca się z 34 jednostek, to korespondencja z lat 1907–1976, w tym jedna jednostka (j.a. 199) to korespondencja wychodząca — głównie zbiór kopii listów P. Bańkowskiego do Edwarda Kuntzego z lat 1921–1950. Podgrupa korespondencji wpływającej ułożona została w sposób szczególnie, ponieważ P. Bańkowski sam uporządkował, nadał jej układ, naklejając listy na karty zeszytów. Dlatego korespondencja ułożona została tylko częściowo alfabetycznie wg nazwisk korespondentów. Najpierw (200–227) umieszczono zeszyty opisane przez autora spuścizny kolejnymi literami alfabetu lub określonymi nazwiskami, np. listy od Kazimierzy Hłakowiczówny z lat 1962–1976 (209–211). W dwie jednostki (228–229) zebrano korespondencję luźną, a podgrupę zamykają trzy jednostki opisane przez P. Bańkowskiego jako *Okres paryski i częściowo petersburski, Listy różnych osób i instytucji do mnie z różnych lat i Delegacja Rewindykacyjna* (230–232). Grupa korespondencji zastała zaopatrzona w aneksy, dla całości materiałów tej grupy sporządzono alfabetyczny indeks z odesłaniem do właściwej jednostki.

Grupa V, licząca 3 jednostki, zawiera materiały z lat 1957–1973 dotyczące twórcy spuścizny, w tym wywiady i recenzje jego prac.

Grupa VI to materiały rodzinne z lat 1863–1949, składa się z 8 jednostek. W podgrupie A umieszczono materiały Janiny ze Szlachetków Bańkowskiej — żony P. Bańkowskiego, a w podgrupie B materiały Stanisława Bańkowskiego — brata Piotra. Wśród tych materiałów również znalazły się zeszyty z powklejanymi dokumentami i fotografiami (237, 240 i 242). Grupę zamyka zbiór katechizmów zgromadzonych przez księdza Stanisława Bańkowskiego, zajmującego się także działalnością redakcyjną i wydawniczą.

W grupie VII, załączników, podzielonej na dwie podgrupy, umieszczono: A. Prace i artykuły oraz B. Kolekcje ze zbiorów autora spuścizny, pochodzące z lat 1750–1974. W pierwszej jednostce podgrupy A umieszczono nadbitki prac P. Bańkowskiego, w kolejnych — prace i artykuły innych osób. P. Bańkowski był zbieraczem, pasjonatem i interesował się wszelkimi obiektami pisanymi i drukowanymi. Fragmenty jego zbiorów znalazły się w ostatnich 27 jednostkach.

Kolekcje książek i mebli P. Bańkowskiego przekazane zostały zapisem testamentowym Łomżyńskiemu Towarzystwu Naukowemu im. Wagów. Część przedmiotów wartościowych przekazał NDAP z przeznaczeniem na utworzenie nagrody dla archiwistów. Protokół posiedzenia komisji do oceny wartości tych przedmiotów umieszczono w j.a. 196. Akta osobowe P. Bańkowskiego znajdują się w Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych.

W Archiwum PAN nadano spuściznie sygnaturę III-217. Liczy ona 271 jednostek, do inwentarza dołączono 17 aneksów, indeks korespondencji, wykaz publikacji przekazanych do Biblioteki Archiwum PAN oraz protokół i spis materiałów przeznaczonych do brakowania.

Źródła i bibliografia

1. Materiały Piotra Bańkowskiego, Archiwum Polskiej Akademii Nauk, III-217, j. 141, 174-189.
2. Materiały Zygmunta Kolankowskiego, Archiwum Polskiej Akademii Nauk, III-350, teczka 178.
3. *Bańkowski Piotr*, [w:] *Słownik historyków polskich*, Warszawa 1994, s. 29.
4. Bielińska M., Wąsowicz M., *Bańkowski Piotr*, [w:] *Słownik biograficzny archiwistów polskich*, Warszawa-Łódź 1988, t. I, s. 32-34.
5. Wąsowicz M., *Piotr Bańkowski*, „Archeion”, 1977, t. LXV, s. 337-350.
6. *Piotr Bańkowski (1885-1976)*, pod red. M. Gnatowskiego, Białystok-Łomża 1991.

PRZEGLĄD ZAWARTOŚCI INWENTARZA

	pozycja inwentarza
I. Materiały twórczości naukowej	1-141
A. Opracowania, artykuły, referaty	1-29
B. Wykłady	30-49
C. Recenzje	50-51
D. Wystawy	52-55
E. Odczyty, przemówienia okolicznościowe, mowy pogrzebowe	56-65
F. Materiały warsztatowe	66-141
II. Materiały działalności naukowej, zawodowej, wydawniczej i społecznej	142-183
A. Działalność naukowa i zawodowa	142-163

B. Działalność wydawnicza	164–174
C. Działalność społeczna	175–183
III. Materiały biograficzne	184–198
IV. Korespondencja	199–232
A. Wychodząca	199
B. Wpływająca	200–232
V. Materiały o twórcy spuścizny	233–235
VI. Materiały rodzinne	236–243
A. Janina Bańkowska — żona	236–238
B. Stanisław Bańkowski — brat	239–243
VII. Załączniki	244–271
A. Prace i artykuły	244–251
B. Kolekcje, prasa	252–271
Aneksy	1–17
Indeks korespondencji	

I. MATERIAŁY TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ

A. Opracowania, artykuły, referaty

1. *Maurycy Mochnecki jako teoretyk i krytyk romantyzmu polskiego*
Praca doktorska z poprawkami Ignacego Chrzanowskiego
1913, rkp., j. niem., pol., sz., k. 199
Druk: Kraków 1913
2. *Archiwum Kameralne i jego losy*
Kamera — Sądy skarbowe królewskie — Komisja JKMci Skarbowa — Komisja Ekonomiczna JKMci i ich Archiwum (1700–1796)
Gabinet Jego Królewskiej Mości i jego Archiwum
Przewodnik po zespołach AGAD — wstęp, uwagi do wstępu, artykuły
1948–1975, rkp., masz., druk, l., sz., k. 280
Druk: *Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie. Przewodnik po zespołach*, t. I *Archiwa dawnej Rzeczypospolitej*, pod red. J. Karwasińskiej, wyd. I, Warszawa 1958; wyd. II poprawione i rozszerzone, Warszawa 1975
3. *Odbiór rękopisów na podstawie traktatu ryskiego*
Opracowanie, notatki
Przed 1950, rkp., j. pol., ros., l., k. 203

4. *Napoleon w Łomży*
Norwidowe na sztukę poglądy
W sprawie zbiorów rapperswilskich
Artykuły i odczyt
1909–1938, rkp., masz., l., k. 98
Druk: poz. 2. „Przegląd Narodowy”, 1910, s. 194–215
5. *Jeszcze jeden zabytek polskiej poezji religijnej XV w.*
Kilka uwag na marginesie małoruskiego przekładu ballady Mickiewicza „Pani Twardowska” i ruskiej opery Załoskina „Pan Twardowski”
Nieznana relacja o zamachu Michała Piekarskiego na Zygmunta III go
Nieznany list dedykacyjny A. Frycza Modrzewskiego do ks. Pruskiego Albrechta
Artykuły, recenzja przekładu ballady autorstwa Hułaka Artemowskiego, notatki, wycinki, tłumaczenia
1932–1936 i b.d., rkp., masz., druk, j. łac., niem., pol., ros., l., k. 169, fkp. 5
Druk: poz. 2. *Prace historyczno-literackie. Księga zbiorowa ku czci Ignacego Chrzanowskiego. Prace z historii literatury polskiej nr 1*, Kraków 1936, s. 347–356
poz. 3. „Przegląd Historyczny”, 1935, t. XII, s. 280–292
6. *Stan studiów nad Psalterzem floriańskim*
Artykuł, różne wersje
1938–1940, rkp., l., k. 232, zob. też j. 58, 122
7. *Tajemnice Psalterza floriańskiego. Stan studiów nad Psalterzem floriańskim*
Artykuł, różne wersje
1940, rkp., masz., l., k. 153
8. *Kilka nowych szczegółów do genezy „Psalterza floriańskiego” i jego zagadkowej plecionki*
Kilka nowych szczegółów do genezy „Psalterza floriańskiego”
Artykuł, nadbitki, różne wersje
1959–1960, rkp., masz., druk, l., sz., k. 149
Druk: poz. 2. „Pamiętnik Literacki”, 1960, s. 249–260
9. *„Archiwum kameralne” i jego fragmenty w zbiorach Jabłońskich*
Archiwum Stanisława Augusta
Masa spadkowa po królu Stanisławie Auğuście

- Masa spadkowa po Stanisławie Augustcie w świetle akt Archiwum Jabłońskiego*
 Artykuły, nadbitka, streszczenie referatu, notatki
 Ok. 1943–1948 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 198
10. *Zbiory rękopiśmienne b. biblioteki hr. Tarnowskich, a niegdyś hr. Branickich z Suchej*
 Artykuł, materiały do sprawozdań z pracy nad porządowaniem zbiorów z Suchej; nadbitki: Józef Seruga, *Dwa nieznanne pierwodruki literatury mieszczańskiej XVII w. w Suchej*; *Sobieszciana archiwalne w zbiorach biblioteczno-muzealnych hr. Tarnowskich w Suchej*; *Dokumenty pergaminowe w zbiorach biblioteczno-muzealnych hr. Tarnowskich w Suchej*
 [1934, 1938], 1946–1947, rkp., masz., druk, l., sz., k. 160
11. *Fragmety trzech powszechnych kancelarii polowych z roku 1863 w Archiwum Państwowym w Kielcach*
Z dziejów powstania styczniowego na Kielecczyźnie (Nieznane fragmenty kancelarii powstańczych Apolinarego Kurowskiego, Antoniego Jeziorańskiego i Mariana Langiewicza)
 Artykuł, różne wersje, korespondencja
 1947–1949, rkp., masz., l., sz., k. 155
 Druk: poz. 2. „Pamiętnik Kielecki”, 1947, s. 117–153
12. *Pierwsza polska Biblioteka Publiczna braci Załuskich w Warszawie 1747–1795*
Biblioteka Publiczna Załuskich w Warszawie i jej twórcy
W dwóchsetną rocznicę otwarcia Biblioteki Załuskich
 Artykuły, referat, nadbitka, wycinki, korespondencja
 1947–1959, rkp., masz., druk, l., k. 288
13. *Dwa rękopiśmienne teksty „Bogarodzicy” w źródłach historycznych I ej połowy XVI wieku*
Dwa rękopiśmienne teksty „Bogarodzicy” w źródłach historyczno-prawnych I ej połowy XVI wieku
Dwa teksty „Bogarodzicy” w dwóch rękopiśmiennych Statutach Litewskich z I ej połowy XVI w.
 Artykuł, 1 i 2 redakcja, odbitka korektorska
 1948 i b.d., rkp., druk, l., k. 67
 Druk: poz. 3. „Archeion”, 1948, t. XVIII, s. 159–184
14. *Straty Biblioteki Narodowej w zakresie rękopiśmiennych zbiorów historycznych*

- Straty Biblioteki Narodowej w zakresie rękopiśmiennych źródeł historycznych*
Artykuł, różne wersje, notatki
1950–1951, rkp., masz., l., sz., k. 231
Druk: *Straty Biblioteki Narodowej*, Warszawa 1955, s. 1–65
15. *Działalność naukowa i wydawnicza państwowej służby archiwalnej w Polsce Ludowej*
Narodziny i młode lata „Archeionu”
Artykuły, nadbitki, wypisy, notatki, wypisy z literatury
1955–1965 i b.d., rkp., druk, l., sz., k. 191
Druk: poz. 1. „Archeion”, 1955, t. XXIV, s. 87–96; 1964/65, t. XLI, s. 159–177
16. *Wielka encyklopedia powszechna ilustrowana, t. III–IV, Warszawa 1890, nakład i druk S. Sikorskiego, strony 722–725. Archiwum Sofinow P.G., Iz istorii russkoj doriewolucyjnojj archieografii. Kratkij očerzk*
Artykuły o hasłach
Po 1957 i b.d., rkp., masz., l., j. franc., pol., ros., l., k. 39
17. *Zabytki rękopiśmienne zwrócone Polsce po 20 u latach przez Kanadę*
Przekazanie przez Związek Radziecki Polsce archiwaliów wywiezionych w czasie wojny przez hitlerowców do Niemiec
Straty archiwów i bibliotek polskich w czasie II ej wojny światowej
Straty archiwów polskich w czasie II ej wojny światowej i ich odrodzenie w Polsce Ludowej
Artykuły, zaproszenie na wystawę *Skarby kultury narodowej* rewindykowane z Ottawy, odpis protokołu złożenia najcenniejszych materiałów BN, korespondencja, wycinki [1939], 1958–1960, rkp., masz., druk, l., k. 116
Druk: poz. 2. „Kwartalnik Historyczny”, 1958, s. 965–967
18. *Dwie relacje Tadeusza Kościuszki o kampanii polsko-rosyjskiej 1792 roku*
Artykuł, notatki
1962, rkp., masz., l., k.154, fot.11, zob. też j. 59, 118, 119
Druk: „Teki Archiwalne”, 1963, s. 31–104
19. *Dwa polskie archiwa magnackie w Ukraińskim Archiwum Nauk w Kijowie*

- Polskie archiwa magnackie w Kijowskim Centralnym Archiwum Historycznym*
Artykuł i odczyt
Ok. 1963, rkp., masz., l., k. 103
20. *Dokumenty mińsko-grodzieńskie do historii rodu Adama Mickiewicza*
Ród Adama Mickiewicza w świetle mińskich i grodzieńskich źródeł archiwalnych
Przodkowie Adama Mickiewicza
Artykuł i referat dla Towarzystwa Miłośników Historii, różne wersje
1964–1965, rkp., masz., druk, l., sz., k. 151
Druk: *Grodzieńskie dokumenty do historii rodu A. Mickiewicza*, „Archeion”, 1965, t. XLII, s. 99–145
21. *Pół wieku odrodzonych polskich archiwów państwowych*
Artykuł, referat na III Tydzień Archiwów, różne wersje, notatki
1968–1969, rkp., masz., l., k. 118
22. *W pięćdziesiątą rocznicę odrodzenia polskich archiwów państwowych*
Artykuł, różne wersje, artykuł Tadeusza Manteuffla *Archiwa państwowe w minionym pięćdziesięcioleciu*, wypisy, notatki
1968–1969, rkp., masz., l., k. 128
23. *Instrukcja kancelaryjno-archiwalna dla komisji porządkowych, cywilno-wojskowych z lat 1789–1792. Głos zza grobu do archiwistów*
Kilka uwag o archiwach węgierskich
Szósta Ogólnopolska Archiwalna Konferencja Metodyczna. Organizacja, program, przebieg
Artykuły i referat, notatki, korespondencja
1970–1974, rkp., masz., l., k. 57
24. *Dola i niedola i zawile dzieje listów Stanisława Konarskiego z lat 1725–1773*
Rewelacyjne odkrycie. Mikołaj Kopernik, felix notariusz u kolebki dziejów polskich archiwów
Artykuły, notatki w sprawie archiwum Tarłów, korespondencja
Ok. 1973–1975, rkp., masz., l., k. 98

25. *Zbiory rękopiśmienne biblioteki hr. Tarnowskich z Suchej*
Referat, sprawozdania z prac nad porządkowaniem i katalogowaniem rękopisów i przeglądu zbiorów graficznych, notatki
1946–1961, rkp., masz., l., sz., k. 150
26. *Pierwsze 13 to lecie „Archeionu”, potrzeba jego wznowienia i plan I go (XVII go) zeszytu*
Wznowienie „Archeionu”
Referaty wygłoszone m.in. na posiedzeniu naukowym Sekcji Archiwalnej Warszawskiego Koła Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich, streszczenie, notatki, wycinek
1947, rkp., masz., druk, l., k. 48
27. *Archiwalia i biblioteczne zbiory rękopiśmienne*
Archiwum Państwowe w okresie walk o Poznań 1945 r.
Referaty wygłoszone na Zjeździe Dyrektorów Archiwów i na zebraniu Związku Bibliotekarzy i Archiwistów w Poznaniu
1949–1950, rkp., masz., l., k. 80
28. *Archiwa i zbiory magnackie jako źródło do dziejów doby feudalnej w Polsce*
Z dziejów Archiwum Stanisława Augusta. Losy Archiwum Stanisława Augusta
Referaty wygłoszone na obradach Podsekcji Historii i Archiwoznawstwa na I Kongresie Nauki Polskiej i na zebraniu Sekcji Archiwalnej Towarzystwa Miłośników Historii, notatki, korespondencja
1950–1954, rkp., masz., masz. pow., l., k. 131
29. *Na marginesie referatu doc. K. Arłamowskiego pt. „Postulaty badawcze w zakresie archiwistyki współczesnej i organizacja badań”*
Organizacja pracy naukowo-badawczej w archiwach państwowych
W sprawie biografiki archiwistów
Referaty na V Ogólnopolską Archiwalną Konferencję Metodyczną, posiedzenie Krajowego Zarządu Sekcji Archiwalnej Związku Krajowych Pracowników Kultury i Sztuki oraz Konferencję Dyrektorów Archiwów
1951–1963, rkp., masz., l., k. 36

B. Wykłady

30. *Literatura staropolska*
Odczyt o M. Mochnickim w T.M.H...
Uniwersytet Ludowy i Towarzystwo Miłośników Historii
w Piotrogradzie
1916–1917, rkp., l., k. 311
31. *Rozkwit romantyzmu w literaturze polskiej*
Wyższe Kursy Polskie
1917–1918, rkp., druk, l., k. 345
32. Historia literatury polskiej
Uniwersytet Katolicki w Lublinie, *Materiały historyczno-literackie*, wypisy, notatki
1919 i b.d., rkp., l., k. 386
33. Jw.
Uniwersytet Katolicki w Lublinie, *Materiały historyczno-literackie*, wypisy, notatki
1919 i b.d., rkp., l., k. 373
34. Jw.
Uniwersytet Katolicki w Lublinie, m.in. cykl 1–8, semestr letni
1919–1920 i b.d., rkp., l., k. 329, zob. aneks 1
35. Jw.
Uniwersytet Katolicki w Lublinie
1919–1920 i b.d., rkp., druk, l., k. 213, zob. aneks 1
36. Jw.
Uniwersytet Katolicki w Lublinie, wykłady i *Referat na posiedzenie Koła Histor.-Literackiego studentów Uniw. Lubelskiego*, fragmenty
1919–1921, rkp. pow., l., k. 187
37. *Niemcewicz*
Niemcewicz a Woronicz
J.U. Niemcewicz, K. Koźmian, L. Osiński
Jan Paweł Woronicz
Uniwersytet Katolicki w Lublinie, 1919–1920, rkp., l., k. 241
38. *O romantyzmie*
Czynniki, które współdziałały powstaniu prądu romantycznego w Polsce

- Pierwiastek wieszczów w literaturze polskiej*
Uniwersytet Katolicki w Lublinie, cykl 1–3
1919–1920, rkp., l., k. 97
39. *Wincenty Pol*
Uniwersytet Katolicki w Lublinie
Ok. 1919–1920 i b.d., rkp., l., k. 287
40. *Bohdan Zaleski*
Bohdan Zaleski, S. Goszczyński, M. Grabowski
Seweryn Goszczyński
Seweryn Goszczyński, Zaleski, Malczewski
Zaleski — Goszczyński
Uniwersytet Katolicki w Lublinie
1920 i b.d., rkp., l., k. 241
41. *Krytyka literacka w okresie romantyzmu*
Uniwersytet Katolicki w Lublinie, cykl 1–4
1920, rkp., l., k. 65
42. *A. Mickiewicz*
Uniwersytet Katolicki w Lublinie, cykl 1–5 i II, 2–5
1920 i b.d., rkp., l., k. 342
43. *A. Mickiewicz. Kurs literatur słowiańskich 1921*
Uniwersytet Katolicki w Lublinie
1921, b.d., rkp., l., k. 499
44. *Kornel Ujejski*
Uniwersytet Katolicki w Lublinie
1923 i b.d., rkp., l., k. 199
45. *Rękopisy biblioteczne i archiwalne*
Kurs Biblioteczny, wykład, notatki
1936, rkp., l., k. 41
46. *Historia literatury polskiej*
Kursy Uniwersyteckie w Kielcach
1944–1945, rkp., l., k. 230, zob. aneks 2
47. *Wykłady z historii literatury średniowiecznej polskiej*
Kursy Uniwersyteckie w Kielcach, notatki, tematy prac se-
minaryjnych, Tadeusz Konopiński, *Powstanie, rozwój i stan*
obecny kursów uniwersyteckich w Kielcach
1944–1945, rkp., druk, l., sz., k. 307

48. *Archiwalia podworskie*
Kurs archiwalny dla studentów uniwersytetu, kurs dla młodszego personelu naukowego archiwów centralnych, wojewódzkich i powiatowych
1949, 1952, rkp., masz., masz. pow., l., k. 102
49. *Archeion*
Działalność wydawnicza Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych
Rękopis archiwalny i biblioteczny
Kurs dla archiwistów kościelnych w Bibliotece Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, wykłady, korespondencja, program kursu
1956–1961, rkp., masz., j. franc., niem., pol., l., k. 75, fot. 3

C. Recenzje

50. Prace i artykuły opublikowane A–I
Recenzje, opinie, notatki, korespondencja
1949–1972, rkp., masz., l., k. 167, zob. aneks 3
51. Jw. L–U
Recenzje, opinie, notatki, korespondencja
Przed 1939, 1957–1971, rkp., masz., l., k. 104, zob. aneks 3

D. Wystawy

52. Wystawa rękopisów Biblioteki Narodowej
Wykazy, spis eksponatów, notatki
1937, rkp., l., k. 15
53. *Wystawa rękopisów i druków, wywiezionych przez hitlerowców do Niemiec, uratowanych przez Armię Czerwoną i przekazanych Polsce przez Rząd Radziecki*
Katalog, wykazy odzyskanych książek i rękopisów, wycinki
1947–1948, rkp., masz., druk, l., sz., k. 202
54. Jw.
Materiały do katalogu, notatki
1947–1948, rkp., l., k. 176
55. *Wystawa cenniejszych zabytków rękopiśmiennych, wywiezionych z ziem polskich przez hitlerowców, uratowanych przez Armię Radziecką i przekazanych władzom archiwalnym Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*

Katalog, artykuł P. B. do „Mówią wieki” *Wróciły do kraju wywiezione przez hitlerowców do Niemiec fragmenty zabytków rękopiśmiennych*, propozycje eksponatów, wycinki, ilustracje; propozycje eksponatów na wystawę bibliofilską 1958, 1965, masz., druk, l., k. 65, fot. 17

E. Odczyty, przemówienia okolicznościowe, mowy pogrzebowe

56. *Emil Verhaereu*
Konstytucja 3 maja
Sprawa polska w kraju i poza krajem
Odczyty, notatki do odczytu, informacja o obchodach rocznicowych, fragmenty
Przed 1918 i b.d., rkp., j. franc., pol., l., k. 160
57. *Karol Libelt*
Henryk Sienkiewicz
Ksiądz Stanisław Staszic, wychowawca narodu
Narcyza Żmichowska
Odczyty m.in. wygłoszone w Wysokiem Mazowieckiem, plakat
1925–1926 i b.d., rkp., druk, l., k. 71
58. *Nasz hymn narodowy*
Novalizm
Rękopisy rewindykowane i ich dotychczasowe opracowanie
Skarby Biblioteki Narodowej
Tajemniczy psalterz staropolski
Odczyty, wycinki
1925–1939 i b.d., rkp., druk, l., k. 87, zob. też j. 6, 7, 122
59. *Glossa do odczytu Antoniego Rybarskiego*
Kilka uwag archiwisty o autorskiej spuściźnie po Tadeuszu Kościuszcze
Odczyty wygłoszone na zebraniu Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich oraz w Towarzystwie Miłośników Historii
1948–1951, rkp., masz., l., k. 29, zob. też j. 18, 118, 119
60. *Jurydyka Mariensztad i jej współczesne sąsiedztwo*
Odczyt, notatki, *Własność gruntów Maryensztadu...* — nota [1774?] dotycząca ustalenia własności gruntów, wycinki
1950, rkp., masz., druk, l., k. 178

61. *Międzynarodowy słownik archiwalny*
Odczyt wygłoszony na posiedzeniu Sekcji Archiwalnej
Towarzystwa Miłośników Historii, notatki
1965, rkp., masz., druk, j. ang., franc., hiszp., niem., pol.,
ros., włos., l., k. 147
62. *Nasz protoplasta z przed lat kilkadziesiątu*
Zagajenie wymiany zdań na temat „polityki redakcyjnej” i zadań
„Archeionu”
Odczyt o Z. Glogerze, fragmenty różnych wersji oraz wy-
stąpienie *przygotowane na niedosze spotkanie redaktora*
„Archeionu” z czytelnikami
1970–1974, rkp., l., k. 76
63. *Uroczystość złożenia wieńca na grobie Juliusza Słowackiego*
Uroczystość 40 lecia pracy archiwalnej doc. Michała
Wąsowicza...
Głos w dyskusji nad referatem mgra Ir. Ignatowicza...
Przemówienia i fragmenty przemówień wygłaszanych
m.in. w Gimnazjum Macierzy w Piotrogradzie, Gimnazjum
Kołodziejczyka w Moskwie, notatki do dyskusji, zaprosze-
nia
1914–1969, rkp., masz., druk, l., k. 46
64. *Kazimierz Konarski*
Tadeusz Manteuffel
Roch Morcinek
Nekrologi, wspomnienia pośmiertne, korespondencja z re-
dakcjami, wycinki
1968–1973, rkp., masz., druk, l., k. 126
Druk: poz. 2. „Archeion”, 1971, t. LX, s. 249–255
65. *Kazimierz Piekarski*
Adam Stebelski
Józef Stojanowski
Antoni Walawender
Wspomnienia pośmiertne, nekrologi, mowa pogrzebowa,
notatki
1960–1970, rkp., masz., druk, l., k. 98
Druk: poz. 4. „Kwartalnik Historyczny”, 1961, nr 1, s. 291–
293

F. Materiały warsztatowe

66. Polonika w prasie i wydawnictwach francuskich
Wypisy, notatki, wycinek
1913–1915 i b.d., rkp., druk, j. franc., pol., l., k. 532
67. Jw.
Wypisy, notatki
Przed 1915 i b.d., rkp., j. franc., pol., l., k. 245
68. Polonika w prasie i wydawnictwach rosyjskich (XIX w.), literatura
Wypisy, notatki
Po 1917 i b.d., rkp., j. pol., ros., l., k. 266
69. Jw.
Wykazy artykułów, odpisy, wypisy, notatki
Po 1917 i b.d., rkp., masz., j. pol., ros., l., k. 183
70. Poezje Stefana Witwickiego i Antoniego Odyńca
Wypisy z czasopism, notatki, wycinek
1922 i b.d., rkp., druk, l., k. 121
71. Biblioteka Załuskich
Wypisy z literatury, notatki
Przed 1925 i b.d., rkp., masz., j. franc., łac., niem., pol., ros., l., k. 169
72. Jw.
Wypisy z literatury, notatki, wycinki
1947–1959 i b.d., rkp., masz., druk, j. niem., pol., l., sz., k. 134
73. Varsaviana
Bibliografia Warszawy, varia; notatki, wypisy, wycinki
1924–1933 i b.d., rkp., druk, l., k. 228
74. Jw.
Stara Warszawa; notatki, wypisy, wycinki
1925–1953 i b.d., rkp., j. pol., ros., druk, l., k. 182
75. Jw.
Ulice, place, jurydyki, bruki; notatki, wypisy, wycinki
[1849], 1925–1935 i b.d., rkp., druk, l., k. 242
76. Jw.
Bielany. Wiersz w roku 1827 przez K... Z... napisany, odpis;
notatki, wycinki
1925–1935 i b.d., rkp., druk, l., k. 82

77. Jw.
Palace i zamki, parki i ogrody, pomniki; notatki, wypisy, wycinki
[1784], 1925–1932 i b.d., rkp., druk, l., k. 340
78. Jw.
Biblioteki i księgarnie, gmachy, instytucje, teatry, widowiska; notatki, wypisy, wycinki
1925–1937 i b.d., rkp., druk, l., k. 242
79. Jw.
Adresy znanych firm i mieszkańców, kawiarnie, przechadzki po Warszawie, stulecie śmierci Stanisława Staszica, artykuł A. W. *Testament Staszica*, wycinki
1926–1936 i b.d., rkp., druk, l., k. 313
80. Jw.
Kościóły i odpusty, cmentarze; notatki, wypisy, wycinki
[1874], 1927–1932, rkp., druk, l., k. 163
81. Jw.
Stulecie nocy listopadowej; notatki, wypisy, wycinki
1930, druk, l., k. 66
82. *Opisy Warszawy przez cudzoziemców i Polaków w ubiegłych wiekach*
Wypisy, notatki
1930–1933, rkp., masz., druk, j. franc., łac., niem., pol., l., k. 145
83. Józef Piłsudski
Nekrologi, informacje o pogrzebie, wycinki z „Gazety Polskiej”, „Gazety Warszawskiej”, „Ilustrowanego Kuriera Codziennego”, „Kuriera Warszawskiego”
1935–1936, druk, l., k. 55
84. Sumariusze staropolskie
Liceum Krzemienieckie; Opisy rękopisów Biblioteki Narodowej, sporządzone przeze mnie w latach 1935–1939; Manifest hrabiego Pułaskiego; Komisja do ekonomii Samborskiej; A. Stebelski, Sumariusz jako naukowa pomoc ewidencyjna w Archiwum, wpisy, notatki
1936–1971, rkp., masz., druk, j. pol., ros., l., sz., k. 221
85. Jw.
Wypisy, notatki, m.in. *Ród Andrychiewiczów vel Andrychowiczów*
1958–1960, rkp., masz., l., k. 240

-
86. Inicjały z rękopisów iluminowanych Biblioteki Narodowej
Przerisy na kalce i opisy, notatki, wycinek
1938 i b.d., rkp., druk, l., k. 154
87. *Wykaz i opis archiwów prywatnych na ziemiach polskich*
Kartoteka, fragment, notatki
Po 1945, rkp., l., k. 71
88. *Katalog rękopisów b. Biblioteki hr. Tarnowskich z Suchej koło Żywca*
Kartoteka, wypisy
1946, rkp., j. pol., ros., l., k. 393
89. Katalogi rękopisów z Suchej
Kartoteka, wypisy
1947, rkp., j. franc., niem., pol., l., k. 285
90. Archiwum Tarłów
Tarłowiana w bibliotekach i archiwach, wypisy, notatki,
wycinki, artykuł Edwarda Górskiego *Diecezjalne Muzeum Sandomierskie*
1961–1962 i b.d., rkp., masz., druk, j. pol., ros., l., k. 207,
w tym fot. 39
91. Jw.
Wypisy z tablic genealogicznych, korespondenci Archiwum
w Suchej, wykaz zbiorów zbadanych przez P. B.
1961–1975, rkp., masz., j. franc., pol., l., k. 238
92. *Archiwum Tarłów w Archiwum Państwowym w Kijowie*
Inwentarz ciągły
1962, rkp., masz., j. pol., ros., l., k. 44
93. Jw.
Inwentarz kartkowy
1962, rkp., masz., j. pol., ros., l., k. 294
94. *Archiwum Tarłów z Suchej — zbiór Mieszki-Maliszkiewicz*
Wypisy z Państwowego Archiwum Centralnego w Kijowie,
wykazy korespondentów A–L
Ok. 1962 i b.d., rkp., j. pol., ros., l., k. 359
95. Jw.
Wypisy z Państwowego Archiwum Centralnego w Kijowie,
wykazy korespondentów M–R
Ok. 1962 i b.d., rkp., j. pol., ros., l., k. 285

96. Jw.
Wypisy z Państwowego Archiwum Centralnego w Kijowie,
wykazy korespondentów S–Z
Ok. 1962 i b.d., rkp., j. pol., ros., l., k. 397
97. Archiwum Tarłów
Wypisy, notatki, wykazy listów, tarłowiana w bibliotekach
i archiwach
Ok. 1975, rkp., masz., j. pol., ros., l., k. 192
98. Jw.
Wykazy i inwentarze kartkowe dokumentów publicznych,
prywatnych i rodzinnych
Ok. 1975, rkp., masz., l., k. 280
99. Jw.
Kartoteka korespondencji tam złożonej, m.in. Stanisława
Konarskiego
B.d., rkp., j. franc., pol., l., k. 412
100. Jw.
Kartoteka korespondencji w układzie chronologicznym wg
Mieleszki
B.d., rkp., l., k. 527
101. *Z dziejów powstania styczniowego na Kielecczyźnie*
Wypisy, notatki, folder *Góry Świętokrzyskie, Akta szczególne
Rządu Guberni Lubelskiej...*
Ok. 1947 i b.d., rkp., masz., druk, j. pol., ros., l., sz., k. 118
102. *Dwa teksty „Bogarodzicy”*
Wypisy i notatki, fotografie tekstów oryginalnych
1948–1958, rkp., masz., l., k. 107, fot. 3
103. *Archiwum kameralne*
Rachunki budowli królewskich, sprawozdanie z prac po-
rządkowych, wypisy archiwalne, notatki
1949 i b.d., rkp., j. franc., pol., l., k. 228
104. Jw.
Wypisy ze źródeł i literatury, notatki
B.d., rkp., masz., l., k. 62
105. Komisja Skarbu
Wypisy, notatki
1950 i b.d., rkp., l., k. 229

-
106. Komisja Skarbu Augusta II i Augusta III
Wypisy, notatki, Uniwersał z 1729 r.
B.d., rkp., masz., druk, j. franc., niem., pol., l., k. 123
107. *Uwagi wstępne do inwentarza akt „Szkatuły Stanisława Augusta”*
Jabłonna, szkatuła królewska, bruliony, notatki, wypisy
1950 i b.d., rkp., masz., l., k. 77
108. Kamera Ekonomiczna
Indeks nazwisk z czasów Stanisława Augusta
B.d., rkp., l., k. 419
109. *Archiwum Stanisława Augusta*
Konkordancja sygnatur inwentarzy, wypisy, notatki
1955–1958, rkp., masz., l., k. 96
110. Jw.
Korespondencja Filipa Mazzei, rejestry dokumentów z kufirów królewskich, map i planów, rejestry Clermonta i Gołuchowskiego, wypisy
1955–1958, rkp., masz., j. franc., pol., ros., l., k. 132, fot. 3
111. Jw.
Wypisy archiwalne, notatki, wycinek z „Wiadomości Literackich”
[1938], 1955–1958, rkp., masz., druk, j. franc., pol., l., k. 141
112. Jw.
Wypisy, odpisy korespondencji
Ok. 1959, rkp., masz., j. franc., pol., ros., l., k. 111
113. Jw.
Ewidencja rozbitych zespołów, metryka litewska, wypisy, notatki
Ok. 1959, rkp., masz., l., k. 133, fot. 4
114. Pamiętniki Stanisława Augusta
Kolejność plansz, wykazy rozmów króla, korespondencji z T. Kościuszką, podkreśleń, not dyplomatycznych, korespondencja dotycząca sprowadzenia fotokopii pamiętników
1958–1960, rkp., masz., j. franc., pol., ros., l., k. 221
115. Pamiętniki Stanisława Augusta
Odpisy, *Streszczenie „Pamiętnika Stanisława Augusta”*; *Archiwum Królestwa Polskiego № 323, Dzieje rewolucji od 12 marca do [?] 1794*, schemat układu fotokopii, wycinek, spis treści, wypisy, fotokopie fragmentów, korespondencja

- 1962–1963 i b.d., rkp., masz., druk, j. franc., pol., ros., l., k. 129, fkp. 20
116. Jw.
Fragmenty tekstu, odpisy, bruliony
B.d., rkp., masz., j. franc., pol., l., k. 175
117. Jw.
Fotokopie, odpisy
B.d., rkp., j. franc., pol., ros., l., k. 190
118. Masa spadkowa po Stanisławie Auguście
Wypisy, notatki
1964 i b.d., rkp., j. franc., pol., l., k. 142
119. Tadeusz Kościuszko
Journal, odpisy, wypisy z literatury, notatki, rachunki, korespondencja, wycinek
1950–1962, rkp., masz., druk, l., k. 164, zob. też j. 18, 59, 119
120. Jw.
Manuskrypt T. Kościuszki opisujący kampanię odprawioną przeciw Moskalom w r. 1792; Porównanie autografów Ossolineum z Kórnickim; Zygmunt Celichowski, Tadeusza Kościuszki opis kampanii r. 1792, wypisy, notatki, odbitki [1917], 1951 i b.d., rkp., druk, l., sz., k. 95, fot. 4, mkf. przekazany do Działu Mikrofilmów, zob. też j. 18, 59, 119
121. *Teki H. Dąbrowskiego*
Wypisy, odpisy
1959, rkp., l., k. 29
122. Psalterz floriański
Odpisy, notatki, korespondencja w sprawie odbitek, fotokopie tekstu, wycinki
1959–1960, rkp., masz., druk, l., k. 103, fkp. 31, zob. też j. 6, 7, 58
123. Rękopisy archiwalne
Zasady rejestracji — ankiet, prywatne archiwum Pawlikowskich w Medyce, raporty konsulów o odczytach K. Iłakowiczówny, *Thesaurus*, Fundacja Naukowa Towarzystwa ks. Józefa Alex. Jabłonowskiego, notatki, odpisy, wycinki
1960–1975 i b.d., rkp., masz., druk, j. łac., pol., l., k. 123, fot. 12

124. Jw.
Korespondencja H. Grotiusa z Janem Creliusem, Jakub Kazimierz Haur, *Dwa nieznanne listy B. Zaleskiego do A.E. Odyńca, 1827, 1829*, ballady A. Odyńca, krytyka literacka, listy S. Żeromskiego, odpisy, notatki, wycinki
1965 i b.d., rkp., masz., druk, j. pol., ros., l., k. 139, fkp. 8, mkf. przekazany do Działu Mikrofilmów
125. *Dokumenty grodzieńskie do historii rodu Adama Mickiewicza*
Genealogia, dekrety o szlachectwie, metryki, fotokopie, notatki, korespondencja w sprawie wykonania mikrofilmów
1963–1964 i b.d., j. pol., ros., rkp., masz., l., k. 79, mkf. przekazany do Działu Mikrofilmów
126. Jw.
Fotokopie zaświadczeń majątkowych, kwitów, metryk chrztów, wypisów z ksiąg grodzkich i ksiąg szlachectwa, notatki
1964 i b.d., j. pol., ros., rkp., k. 57
127. Jw.
Genealogia, decyzja o przyznaniu szlachectwa, uzdrowienie Celiny Mickiewiczowej, wypisy z literatury, notatki
Ok. 1965–1968 i b.d., rkp., masz., j. franc., pol., ros., l., k. 139, fot. 6
128. Jw.
Listy W. Chodźkiewicza, wypisy z literatury i periodyków, notatki, wycinki
[1923–1937], 1965 i b.d., rkp., masz., druk, j. pol., ros., l., k. 169
129. *Maurycy Mochnecki*
Projekt nowej edycji dzieł, wykaz pism, odpisy listów, notatki, wypisy archiwalne, spis akt Archiwum Skarbu Koronnego, korespondencji królewskiej z XVIII w., ze zbiorów Archiwum Głównego w Moskwie
1971–1973 i b.d., rkp., masz., l., k. 67
130. Zygmunt Gloger
Materiały do biogramu, wypisy z literatury, zaproszenie na sesję glogerowską w Łomży, korespondencja
1974, rkp., masz., druk, l., k. 110
131. *Dola i niedola i zawile dzieje listów Stanisława Konarskiego z lat 1725–1773*

- Notatki, wypisy, wycinki
1974–1975, rkp., masz., druk, l., k. 97, fot. 3, mkf. przekazany do Działu Mikrofilmów
132. Michał Grabowski
Materiały do monografii *Dom rodzinny, Romanów, Human*,
notatki, wypisy, wycinki
B.d., rkp., druk, l., k. 232
133. Jw.
Materiały do monografii *Warszawa — Ukraina 1820–1830; Odessa, działalność literacka do 1831 r.*, notatki, wypisy
B.d., rkp., l., k. 243
134. Jw.
Materiały do monografii *Życiorys i Żywot polityczny*, wspomnienia biograficzne, notatki, wypisy
B.d., rkp., l., k. 242
135. Jw.
Materiały do monografii, m.in. odpisy korespondencji, notatki, wypisy z gazet i czasopism
B.d., rkp., l., k. 261
136. Jw.
Materiały do monografii, wypisy z prac Ignacego Humanickiego, A. Tyszyńskiego, Bohdana Zaleskiego, notatki
B.d., rkp., l., k. 193
137. Jw.
Materiały do monografii *Etudes de la nature par Jacques Henri Bernardin de Saint Pierre, Grażyna, Jagiellonida, Jerozolima wyzwolona, Poezja Antoniego Edwarda Odyńca tom pierwszy*, odpisy prac, notatki
B.d., rkp., j. franc., pol., l., k. 207
138. Jw.
Materiały do monografii *Myśli o literaturze polskiej Michała Grabowskiego*
Wypisy z „Dziennika Warszawskiego”, notatki
B.d., rkp., l., k. 184
139. *Archiwum Ordynacji Roskiej Stefana hr. Potockiego*
Związki rodzinne i działy majątkowe Lubomirskich i Potockich (Łańcut i Wilanów)
Zbiór Anny z Potockich Ksawerowej Branickiej
Massonika

- Wypisy archiwalne i notatki z literatury
B.d., rkp., l., k. 155
140. *Ballady i romanse Stefana Witwickiego*
Wypisy, notatki
B.d., rkp., l., k. 215
141. Wydarzenia literacko-kulturalne na terenach polskich w XIX wieku
Wypisy z czasopism, m.in. z „Dziennika Powszechnego
Krajowego”, „Dziennika Warszawskiego”, kartoteka
B.d., rkp., l., k. 377

II. MATERIAŁY DZIAŁALNOŚCI NAUKOWEJ, ZAWODOWEJ, WYDAWNICZEJ I SPOŁECZNEJ

A. Działalność naukowa i zawodowa

142. Delegacja Rzeczypospolitej Polskiej w Specjalnej Komisji
Mieszanej (Delegacja Polska w Mieszanej Polsko-Rosyjsko-
-Ukraińskiej Komisji Specjalnej)
Protokoły posiedzeń 1–5
1921–1922, masz., l., sz., k. 227
143. Jw.
Protokoły posiedzeń 6–12
1922–1923, 1933, masz., l., sz., k. 142
144. Jw.
Sprawozdania z przebiegu prac Komisji, notatki
1925–1936, rkp., masz., j. pol., ros., l., k. 118
145. Jw.
Program i sprawozdania z prac w bibliotekach i archiwach,
ekspertyza inkunabułów łańcuchowych, notatka Jadwigi
Chrzęszczewskiej w sprawie żądań od strony sowieckiej,
wycinek
1922–1933, rkp., masz., druk, j. pol., ros., l., k. 155
146. Jw.
Sprawozdania z podróży służbowych, propozycje ekwiwa-
lentów, fragmenty korespondencji pełnomocnika likwida-
cyjnego
1934–1938, rkp., masz., j. pol., ros., l., k. 200

147. Jw.
Wykazy transportów zbiorów rewindykowanych
1921–1935, rkp., masz., j. pol., ros., l., k. 128
148. Jw.
Wykazy transportów dzieł i przedmiotów rewindykowa-
nych, kartoteka
Przed 1935, rkp., l., k. 394
149. Jw.
Dzienniki, wizyta Antoniego Słonimskiego w Leningradzie,
wiersz
1928–1935, rkp., j. pol., ros., l., sz., k. 138
150. Jw.
Notatki do rozmów, spisy wykonanych prac, notesy
1929–1934, rkp., j. pol., ros., l., sz., k. 255
151. Jw.
Wypisy z protokołów ekspertów, kalendarium prac, wykaz
protokołów plenarnych, kartoteka
B.d., rkp., j. pol., ros., l., k. 144
152. Jw.
Rewindykacja rękopisów, notatki, wypisy, wykazy sygnatur
rewindykowanych, kartoteka
B.d., rkp., j. łac., niem., pol., ros., l., k. 312
153. Jw.
Najcenniejsze rękopisy rewindykowane, katalog kartkowy
B.d., rkp., j. pol., ros., l., k. 304
154. Państwowy Instytut Nauczycielski w Warszawie
Projekt Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia
Publicznego reorganizacji instytutu, uwagi P. B.
1925, rkp., masz., masz. pow., l., k. 18
155. Biblioteka Narodowa w Warszawie
*Biblioteka Narodowa. Kwiecień 1935. Pierwszy rok mego
kustoszostwa po powrocie z rewindykacji z ZSRR*, notatniki,
wycinki
1935, rkp., druk, l., sz., k. 209
156. Jw.
*Uwagi nad „Projektem regulaminu pracy Działu rękopi-
sów Biblioteki Nar.”, „Wskazówkami do inwentaryzacji
rękopisów Biblioteki Nar. w W-wie” i „Instrukcją do in-
wentaryzacji dyplomów Biblioteki Nar. J. P.”, zredagowa-*

- nymi przez dra St. Bodniaka, kustosza Działu rękopisów tejże Biblioteki w czasie okupacji niemieckiej i złożonymi Dyrekcji Biblioteki jesienią 1940 roku, wezwanie dla P. B. do stawienia się w charakterze świadka do Sądu Koleżeńskiego Zarządu Głównego Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich w sprawie pomiędzy Józefem Gryczem a Stefanem Wierczyńskim*
1938–1946, rkp., masz., l., k. 196
157. Jw.
Wykaz zbiorów przejętych przez komisję niemiecką, losy rękopisów BN, próba zorganizowania rewindykacji poloników z ZSRR, korespondencja, notatki
1939–1957, rkp., masz. pow., druk, l., k. 129
158. Archiwa państwowe
Stan Archiwum Państwowego w Kielcach i jego potrzeby; Registratura Wydziałów Archiwów Państwowych; Sprawozdanie z podróży służbowej do Wilanowa; Sprawozdanie z czynności w Forcie Sokolnickiego w czasie powstania warszawskiego 1944 r., notatki
[1939], 1945–1958, masz., l., k. 78
159. Wydział Archiwów Państwowych, Ministerstwo Oświaty, Zarząd Centralny
Sprawozdania z podróży służbowych: województwo olsztyńskie, Kraków, Tarnów, Pszczyna, Łańcut, Tomaszów Mazowiecki, Gdańsk, Rawa Mazowiecka, notatki, korespondencja, wycinek
1947–1949, rkp., masz., druk, l., k. 205
160. Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych
Komisja Kwalifikacyjna, Komisja do Analizy Wydawnictw i Planów Wydawniczych w Zakresie Historii i Archeologii przy Komitecie Nauk Historycznych PAN, Rada Archiwalna, projekt ustawy archiwalnej, kwerendy, wycinek
1949–1973, rkp., masz., masz. pow., druk, j. franc., niem., pol., l., sz., k. 101
161. Jw.
Plan pracy Centralnej Komisji Metodycznej na lata 1970–1975, posiedzenie Rady Redakcyjnej Wydawnictw, tezy do referatu Ireny Radtke o pojęciu zespołu w teorii i praktyce

archiwalnej oraz jej referat *Granice współczesnych zespołów akt*, Maria Józefowicz, *Dane dotyczące tzw. „Archiwum Potockich z Radzyna”*, głosy w dyskusji, notatki, korespondencja

1955–1970, rkp., masz., l., k. 156

162. Jw.

Tydzień Archiwów, inauguracyjna sesja naukowa, organizacja odczytów w Poznaniu, Lublinie, Toruniu i Krakowie (niezrealizowany), zaproszenia, opisy zdjęć, plakat, korespondencja, wycinek

1963–1973, rkp., masz., druk, l., k. 121, fot. 22

163. Konferencja z okazji 150. rocznicy utworzenia Archiwum Głównego Akt Dawnych

Conférence Internationale de la Table Ronde des Archives

Program, raport, notatki, korespondencja

1957–1970, rkp., masz. pow., j. franc., pol., l., k. 65

B. Działalność wydawnicza

164. Dzieje Biblioteki Narodowej w latach 1936–1947

Stefan Demby, *Biblioteka Narodowa w Warszawie*

Józef Grycz, *Biblioteka Narodowa na drugim etapie działalności*

Marian Łodyński, *Projekt sprawozdania rocznego z czynności Biblioteki Narodowej Józefa Piłsudskiego w r. 1936*

Sprawozdanie Biblioteki Narodowej Józefa Piłsudskiego w Warszawie r. 1937–1938, zbiór artykułów do monografii

1930–1938, rkp., masz. pow., druk, sz., k. 185

165. Jw.

Materiały do monografii: sprawozdania i plany pracy Działu Rękopisów Starszych, przygotowanie do prac nad inwentarzem rewindykowanych rękopisów, sprawozdanie M. Danilewiczowej z wystawy zorganizowanej w BN z okazji II Międzynarodowego Zjazdu Sławistów, rejestracja strat wojennych, korespondencja, kartoteka, notatki

1934–1946, rkp., masz., j. pol., ros., l., k. 250

166. *Bibliografia historii polskiej XIX w.*

Leopold Hubert

Przewodnik po zbiorach AGAD

- Uwagi i recenzje, podział zatwierdzony przez Komitet Rzecznawców, materiały do hasła w PSB, umowy wydawnicze, korespondencja
1937–1959, masz., l., k. 182, fkp. 6
167. „Przegląd Biblioteczny”
Zeszyt specjalny poświęcony Bibliotece Żałuskich, szpalty korektorskie, korespondencja
1948, rkp., masz., druk, j. franc., pol., l., k. 126
168. Władysław Semkowicz, *Przewodnik po zbiorze rękopisów Biblioteki Wilanowskiej*
Przygotowanie do publikacji z uzupełnieniami P. B., recenzje, korespondencja
1958–1961, rkp., masz., l., k. 96
169. „Archeion”
Tematyczna kartoteka zawartości do 1939 r., bibliografia
1947, rkp., l., k. 178
170. Jw.
Dziennik redaktora, notatki do rozmów z dyrektorem NDAP, korespondencja
1948, 1965–1970, rkp., masz., l., sz., k. 99
171. Jw.
Umowy z redaktorem naczelnym, bruliony makiet poszczególnych numerów, artykuł Andrzeja Tomczaka *Archeion...*, propozycje publikacji Marek Makowski, *Akta skarbowe — wojskowe w AGAD (działy ASK 82, 84, 85 i 86)*
1951–1973, rkp., masz., l., k. 150
172. Jw.
Korespondencja redakcyjna, wymiana wydawnictw, m.in. „Archivmitteilungen”
1957–1970, rkp., masz., druk, j. niem., pol., ros., l., k. 227
173. Jw.
Jubileusz 15-lecia i 25-lecia pracy na stanowisku naczelnego redaktora, podziękowania, artykuł Leona Chajna *Twórczy jubileusz i zasłużony jubilat*, listy gratulacyjne, telegramy, powinszowania, teksty przemówień, wycinki
1963, 1973, rkp., masz., druk, l., sz., k. 139

174. Wydawnictwa, redakcje, towarzystwa
Korespondencja w sprawach wydawniczych, umowy, recenzje, wycinki, notatki
1948–1972, rkp., masz., druk, l., k. 196, zob. aneks 4

C. Działalność społeczna

175. Zjazdy wychowanków szkół łomżyńskich, Koło Łomżan, Stowarzyszenie Wychowanków Szkół Średnich Ziemi Łomżyńskiej
Statut, protokoły, konkurs na wspomnienia, zaproszenia, programy, korespondencja
1922–1975, rkp., masz., masz. pow., druk, l., k. 106
176. Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Łomżyńskiej
Statut, komunikaty, powołanie P. B. na członka honorowego, zawiadomienia i zaproszenia, korespondencja
1958–1975, rkp., masz., masz. pow., l., k. 115
177. Jw.
Projekty wydawnictw „Łomża i Ziemia Łomżyńska”; „Wiadomości TPZL”, „Notatnik Łomżyniaka”
1958–1962, rkp., masz., masz. pow., l., k. 175, fot. 5
178. Łomża, Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wagów
Informatory, zaproszenia, *Aus der Geschichte Stadt Łomża*, tłumaczenie, plan miasta sprzed I wojny światowej, komitet obchodów 1000-lecia miasta Łomży, wycinki z gazet, m.in. z „Gazety Białostockiej”, „Trybuny Ludu”
1958–1975, rkp., masz., druk, j. niem., pol., l., k. 179
179. Jw.
W sześćdziesiątą rocznicę strajku szkolnego w Łomży, wspomnienia o gimnazjach i profesorach, m.in. Br. Domańskiego i Adama Jarosińskiego
[1896, 1928], po 1965, rkp., masz., l., k. 183, fot. 9
180. Jw.
Wypisy archiwalne dotyczące strajku 1905 r., notatki, paszporty, przepustki
[1866–1915], 1966 i b.d., masz., j. pol., ros., l., k. 137
181. Polskie Towarzystwo Historyczne, Stowarzyszenie Archiwistów Polskich, Towarzystwo Przyjaciół Warszawy, Związek Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich

- Komitet Organizacyjny, projekt statutu, uwagi, korespondencja, komunikaty, sprawozdania, zawiadomienia
1946–1974, rkp., masz., masz. pow., l., k. 65
182. Towarzystwo Przyjaciół Książki
Statut, powołanie P. B. w skład komisji rewizyjnej, komunikaty, listy członków
1960–1972, masz., masz. pow., l., k. 131
183. Jw.
Zaproszenia na spotkania i wystawy, składki
1960–1975, rkp., masz., masz. pow., druk, l., k. 165

III. MATERIAŁY BIOGRAFICZNE

184. Curriculum vitae, kwestionariusz osobowy, bibliografie prac naukowych
1945–1962, rkp., masz., l., k. 36
185. Dokumenty osobiste
Legitymacje, paszport, notesy, wykazy przeczytanych książek, notatki, portrety P. B. i K. Iłakowiczówny
1913–1969, rkp., masz., druk, j. niem., pol., l., k. 246, fot. 5
186. Nauka szkolna, praca, działalność
Świadectwo dojrzałości, dyplom, powołania, poświadczenia, nominacje
1906–1970, rkp., masz., j. niem., pol., ros., l., k. 102, fot. 13, przekazano do Zbioru Fotografii APAN
187. *Fotografie*
Fotografie własne, rodzinne i znajomych, wycinki z gazet, pamiątkowe zaproszenia
Ok. 1898–1973, rkp., masz., druk, sz., k. 288, fot. 190
188. *Dokumenty życia codziennego I*
Zaproszenia, notes nauczycielski ze szkoły na Bielanach, listy uczniów, oceny, wykazy lektur, kalendarzyki, losy loteryjne, nekrologi, ulotki, zyciorys P. B., legitymacje, mapa, pocztówki,
1915–1974, rkp., masz., druk, j. niem., pol., ros., sz., k. 212
189. *Dokumenty życia codziennego II*
Wizytówki P. B. oraz innych osób, legitymacje, kalendarzyki, zaproszenia, losy na loterię, rejestracja szkód wo-

- jennych, banknoty polskie i rosyjskie, karta odzieżowa, „Zorza Polarna” nr 4, gazetka wydana na pokładzie s/s „Kościuszko”
[1890], 1916–1965, rkp., masz., druk, j. franc., hiszp., niem., pol., ros., sz., k. 368
190. *Dokumenty życia codziennego III*
Zaproszenia, kalendarze, programy teatralne, książeczka udziałowa, nadbitki prac P. B., projekt budżetu Warszawskiej Kooperatywy Mieszkaniowej „Feniks”, statut, lista dłużników, tłumaczenia wierszy Eugene Marmelle przez Jadwigę Marcinowską [?], karty do gry, banknoty, weksle, papiery wartościowe polskie i rosyjskie, ekslibrisy, bilety komunikacji miejskiej, znaczki pocztowe
[1898], 1926–1971, rkp., masz., druk, j. franc., pol., ros., sz., k. 422, nadbitki prac P. B., zob. aneks 5
191. *Moje długie życie*
Mój dotychczasowy rys życia
Wspomnienia, podsumowania, m.in. dotyczące 25-lecia pracy redakcyjnej w „Archeionie”
1964–1972, rkp., masz., l., k. 69, zob. też j. 169
192. *Od kolebki na biegunach, malowanej w kwiaty...*
Moje wspominki wigilijne
Moje cztery sny w szpitalu bielańskim pod Warszawą ul. Ceglowska 80
Wspomnienia, fragmenty pamiętnika
1964–1974, rkp., masz., l., k. 88
193. *Z godziny na godzinę na Forcie Sokolnickiego na Żoliborzu w czasie powstania warszawskiego...*
Tulaczka po powstaniu warszawskim. Trzeci i ostatni okres życia mojego
Pamiętniki, dzienniki, ulotki
1944–1946, rkp., druk, j. niem., pol., l., sz., k. 174
194. *Dziennik prac*
Zapiski pomysłów i prowadzonych prac
1945, 1949–1962, rkp., j. niem., pol., l., sz., k. 173
195. *Odnaczenia i jubileusze*
Gratulacje i powinszowania, listy osób, którym przesłano *Archiwum Stanisława Augusta. Monografia archiwoznaw-*

- cza; Biblioteka Publiczna Żaluskich i jej twórcy, podziękowania*
1958–1973, rkp., masz., j. franc., niem., pol., ros., l., k. 111, korespondenci, zob. aneks 6
196. Materiały gospodarcze i majątkowe
Książki wydatków, zaświadczenia, poświadczenia, likwidacja mieszkania i powrót z Leningradu, umowa nabycia działki, wykazy książek przekazanych w darze Bibliotece Narodowej i innym bibliotekom, protokół posiedzenia komisji do oceny wartości przedmiotów przeznaczonych przez prof. P. B. na nagrody dla archiwistów
[1880], 1888–1975, [1981], rkp., masz., druk, j. franc., niem., pol., l., k. 182
197. Spółdzielnia Budowlano-Mieszkaniowa „Feniks”
Remont mieszkania, zaświadczenia o zagęszczeniu do urzędu kwaterunkowego, sprawozdanie finansowe, zawiadomienia
1945–1972, rkp., masz., masz. pow., l., k. 66
198. Renta, emerytura, zdrowie
Zaświadczenia o stanie zdrowia P. B. i jego żony, skierowania na leczenie, zasady przyznawania świadczeń, nekrologi
1944–1966, 1976, rkp., l., k. 89

IV. KORESPONDENCJA

A. Wychodząca

199. Edward Kuntze i adresaci nieustaleni
Kopie pism
1921–1950, rkp., l., k. 81

B. Wpływająca

200. Osoby A–Blikle
1954–1974, rkp., j. franc., pol., sch., masz., druk, sz., k. 281, zob. aneks 7
201. Osoby B
1947–1973, rkp., masz., sz., k. 240, zob. aneks 7
202. Osoby B–C
1928–1973, rkp., masz., j. ang., pol., sz., k. 286, zob. aneks 7

203. Osoby i instytucje B–Z
1907–1953, rkp., masz., sz., k. 200, zob. aneks 7
204. Osoby i instytucje C–D [K]
1928–1973, rkp., masz., sz., k. 255, zob. aneks 7
205. Osoby i instytucje D–G
1921–1973, rkp., masz., druk, j. franc., pol., sz., k. 267,
fot. 1, zob. aneks 7
206. Marcin Dragan, Michalina Dragan, Marian Friedberg
Listów 110
1947–1966, rkp., masz., sz., k. 239
207. Marian Friedberg, Stowarzyszenie Absolwentów Uniwersytetu
Jagiellońskiego
[1931], 1962–1964, rkp., masz., masz. pow., sz., k. 159
208. Osoby i instytucje G–K
1923–1973, rkp., masz., druk, sz., k. 481, fot. 1, zob. aneks 8
209. Kazimiera Hłakowiczówna
Listów 106, w załącznikach list Lesława Eustachiewicza do
K. Hłakowiczówny, bruliony wierszy, streszczenie autorki
i notatki do *Ziemi rozdartej*, wycinki
1962–1970, rkp., masz., druk, l., sz., k. 280
210. Jw.
Listy 107–197, w załącznikach odpisy fragmentów listów
1970–1972, rkp., sz., k. 198
211. Jw.
Listów 109, w załącznikach wycinki
1972–1976, rkp., druk, l., sz., k. 250
212. Klemens Jędrzejewski
Listów 64, ulotki, wiersze, wspomnienie o Ignacym
Chrzanowskim, wycinki
1916–1926, 1970–1972, rkp., masz., j. ang., pol., sz., k. 149
213. Jw.
Listów 21, w tym także od Bolesława Jędrzejewskiego,
wiersze, fragmenty wspomnień
1968–1973, rkp., masz., j. ang., pol., l., sz., k. 171, fot. 3
214. Osoby i instytucje K–S
1927–1973, rkp., druk, sz., k. 261, zob. aneks 8
215. Osoby i instytucje K–Ł [T]
1918–1973, rkp., masz., sz., k. 433, zob. aneks 8

-
216. Edward Kuntze
Listów 109, sprawy związane z pracą w Delegacji Rzeczypospolitej Polskiej w Specjalnej Komisji Mieszanej
1929–1933, rkp., l., k. 214
217. Edward Kuntze, Anna Kuntze
Listów 90, m.in. sprawy związane z pracą w Delegacji Rzeczypospolitej Polskiej w Specjalnej Komisji Mieszanej, oraz zaproszenia, zaświadczenie, nekrolog
1927–1950, rkp., l., k. 139
218. Osoby i instytucje Ł–Mich.
1931–1973, rkp., masz., druk, sz., k. 457, zob. aneks 8
219. Tadeusz Makowski, Zygmunt L. Zaleski
Listów 67, wycinki z „Trybuny Ludu”, „Życia Warszawy”, szkice wykładów P. B. w Ecole, szkic Z.L. Zaleskiego *Norwidowa poetyka i dialektyka milczenia*, recenzja książki Z.L. Zaleskiego *Dzieło i twórca*
1914–1932, 1953–1964, rkp., druk, j. franc., pol., l., sz., k. 277, fot. 3
220. Osoby i instytucje P–T
1914–1973, rkp., masz., sz., k. 333, zob. aneks 9
221. Osoby S–Ś
1934–1973, rkp., masz., druk, sz., k. 360, fot. 2, zob. aneks 9
222. Osoby i instytucje S–W
1939–1973, rkp., masz., druk, sz., k. 358, fot. 1, zob. aneks 9
223. Witold Suchodolski
Listów 116, m.in. sprawy związane z pracą w Delegacji Rzeczypospolitej Polskiej w Specjalnej Komisji Mieszanej
1913–1950, rkp., l., k. 247
224. Osoby Wit.–Ż
1926–1973, rkp., masz., druk, sz., k. 210, zob. aneks 9
225. Bohdan Winiarski
Listów 89, wizytówki 4 oraz załączniki: m.in. informacja o śmierci, nekrologi
1927, 1953, 1966–1969 i b.d., rkp., druk, sz., k. 205
226. Bohdan Winiarski, Wanda Winiarska
Listów 151 oraz załączniki, kopie odpowiedzi
1910–1960, rkp., sz., k. 248

227. Jw.
Listów 112 oraz załączniki: życiorys B. Winiarskiego, 2 fotografie, wizytówka, 1 list i ekslibris Antoine'a Roya, Stanisław Nowalski, *Monografia miasta Suwałk*, Kraków 1880
1960–1965, rkp., druk, sz., k. 178
228. Osoby i instytucje A–L
1913–1975, rkp., masz., l., k. 254, zob. aneks 9
229. Osoby i instytucje M–Z
1973–1976, rkp., masz., l., k. 234, zob. aneks 9
230. *Okres paryski i częściowo petersburski*
Listów 112, autograf wiersza, notesik adresowy, nekrologi, kopie odpowiedzi
1909–1973, rkp., masz., j. franc., pol., ros., sz., k. 199, zob. aneks 10
231. *Listy różnych osób i instytucji do mnie z różnych lat i Delegacja Rewindykacyjna*
Listów 149, kopie odpowiedzi, autografy wierszy, przepustki, wykazy rzeczy pozostawionych w Piotrogradzie, odpisy z ksiąg dłużnych UJ
1909–1950, rkp., masz., j. franc., pol., ros., sz., k. 232, zob. aneks 11
232. *Korespondencja związana z pobytem moim w Delegacji Rewindykacyjnej w Leningradzie ciąg dalszy*
Listów 38
1929–1949, rkp., masz., sz., k. 55, zob. aneks 11

V. MATERIAŁY O TWÓRCY SPUŚCIZNY

233. Józef Potęga, *Luminarze nauki*
Witold Suchodolski, *Działalność i dorobek naukowy dra Piotra Bańkowskiego*
Teofil Syga, *Piotr Bańkowski i „Archeion”*
Antoni Trepiński, *Piotr Bańkowski, Wystawa dwudziestu bibliofilów*
Opinia, wywiady z P. B., korespondencja z autorami, opinia A. Trepińskiego o wspomnieniach B. Wieniawskiego
1958–1973, rkp., masz., druk, l., k. 59
Druk: poz. 1. „Dziennik Łódzki”, 1973, nr 60, s. 3

- poz. 3. „Stolica”, 1973, nr 49, s. 12–13
poz. 4. „Stolica”, 1964, nr 15, s. 12; nr 18, s. 6
234. P. B., *Archiwum Stanisława Augusta. Monografia archiwoznawcza*
Recenzje, opinie o pracy, odpowiedź autora
1957–1960, masz., druk, l., sz., k. 161, zob. aneks 12
235. Juliusz W. Gomulicki, *Dwie książki dla bibliofilów*
Maria Manteufflowa, *Replika na recenzję doc. dr Piotra Bańkowskiego*
Recenzja, odpowiedź dotycząca recenzji szkicu zamieszczonego w księdze ku czci J. Grycza
1957, 1960, rkp., masz., druk, l., sz., k. 45
Druk: poz. 1. „Nowe Książki”, 1960, nr 2, s. 68–70

VI. MATERIAŁY RODZINNE

A. Janina Bańkowska — żona

236. *Do czego dążymy*
Kobieta polska w życiu kulturalnym wsi
Artykuł i odczyt wygłoszony w Prezydium Rady Ministrów
1936–1939, rkp., masz., druk, l., k. 19
Druk: poz. 1. „Przodownica”, 1936, nr 22, s. 185–186
237. Dokumenty osobiste
Świadectwa, poświadczenia, korespondencja, nekrolog,
kondolencje
1889–1949, rkp., masz., druk, j. łac., niem., pol., ros., sz.,
k. 184, fot. 12
238. *Historia literatury polskiej*
Literatura powszechna
Notatki z wykładów, m.in. prof. I. Chrzanowskiego
Ok. 1912, rkp., sz., k. 93

B. Stanisław Bańkowski — brat

239. *Bractwo Wolnomularskie na przełomie XVIII i XIX w. w Polsce*
Praca i fragment artykułu
1937, rkp., l., k. 39
240. *Dokumenty i inne papiery osobiste księdza kanonika Stanisława Bańkowskiego I*

- Odpis świadectwa urodzenia, skierowania do parafii, sprawy emerytury, pielgrzymka do Jerozolimy, paszport, notatki z podróży
1864–1945, rkp., masz., druk, j. łac., pol., ros., sz., k. 291, fot. 3
241. Dokumenty osobiste i gospodarcze
Skierowania do parafii, przekazanie własności praw do wydawnictwa; *Sprawozdanie z działalności k.o. okręgu Tarchomin*, obligacje, korespondencja od Józefa Czarnieckiego, P. B. i J. Bańkowskiej
1888–1945, rkp., druk, j. łac., pol., ros., l., k. 80, fot. 4
242. *Fotografie księży, kościołów i ikonografii ze zbiorów księdza kanonika Stanisława Bańkowskiego, a następnie z księgozbioru profesora Piotra Bańkowskiego, redaktora „Archeionu”*
1864–1947, rkp., druk, sz., k. 64
243. Katechizmy
Zbiór, fragmenty korekty i korespondencji dotyczącej praw publikacji
1863–1938, druk, l., sz., k. 971, zob. aneks 13

VII. ZAŁĄCZNIKI

A. Prace i artykuły

244. Piotr Bańkowski
Artykuły, tłumaczenia, polemiki, nadbitki i odbitki
1937–1960, druk, sz., k. 84, zob. aneks 14
245. Józef Grycz, *Przepisy katalogowania alfabetycznego*
Dwa projekty
1930, 1933, rkp., masz. pow., l., k. 105
246. Stanisław Laudański, *Genesis duszy żydowskiej — Izrael w Polsce*
Praca
Po 1920, masz. pow., sz., k. 55
247. Maria Rychter, *Wspomnienia 1887–1909. Łomża — Warszawa — Lwów*
Praca
Ok. 1948, masz., l., k. 102

248. Bolesław Jędrzejewski, *Kartki z dziejów sądownictwa w Płocku; Ostatnie dni okupacji hitlerowskiej w Płocku; Jan Wincenty Bandtke, „Prawo kryminalne narodu polskiego porządkiem praw pruskich zebrane przez... roku 1807”;* *Uzupełnienie sprawozdania o zbrodniach hitlerowskich popełnionych w latach 1939–1945 na terenie Płocka...*
Artykuły, publikacja źródła przygotowana przez B. Jędrzejewskiego z „Notatek Płockich” dedykowane P. B. 1969–1974, rkp., druk, masz., l., sz., k. 197
Druk: poz. 1. „Notatki Płockie”, 1969, nr 4, s. 34–39
poz. 2. „Notatki Płockie”, 1970, nr 1, s. 8–9
249. Adam Wolff, *Głos w dyskusji; M. Biernacka: Wsie drobnoszlacheckie na Maz. i Podlasiu. Tradycje historyczne a współczesne przemiany; Moje zainteresowania naukowe...; Najstarsze osadnictwo Warszawy prawobrzeżnej; Ziemia zakroczymska za książąt mazowieckich*
Artykuły z dedykacją dla P. B. 1965–1972, rkp., l., k. 119
250. Historia literatury, archiwistyka, wspomnienia B–O
Artykuły, referat 1950–1970, rkp., masz., l., k. 173, zob. aneks 15
251. Historia literatury, archiwistyka, wspomnienia P–Z
Artykuły 1854–1969, rkp., masz., l., k. 156, zob. aneks 15

B. Kolekcje, prasa

252. *Kopija sniata...*
XVIII-wieczna kopia księgi wpisów ziemskich 1750, rkp., j. ros., opr., k. 58
253. Archiwum kameralne
Uniwersały, protokoły, projekty ordynacji 1764–1794 i b.d., rkp., druk, l., k. 84, zob. aneks 16
254. Matwiej Pieterson, *Woinskije razsużdienija ob obraszczennii c wożatymi...*
Praca, tłumaczenie z j. niemieckiego XVIII–XIX w., rkp., j. ros., opr., k. 69
255. Towarzystwo Resursy Kupieckiej
Bractwo Matek Chrześcijańskich przy Kościele Panien Wizytek w Warszawie

Związek Katolicki w Polsce

Déclaration...

Ustawy, projekty, m.in. XIX-wieczna kopia ustawy sygnowanej przez Franciszka I, objaśnienia w sprawie Panien Kanoniczek i Bractwa Szpitala św. Benona

Po 1736–1860, rkp., druk, l., k. 47

256. „Doniesienia”; „Gazeta Narodowa”; „Gazeta Warszawska”; „Dodatek do Kuriera Warszawskiego”; „Kurier Litewski”; „Przyjaciel Ludu”; „Warszawska Gazeta Policyjna”
Fragmenty prasy, obwieszczenia, dekret
1794–1918, druk, l., k. 79
257. *Etat de l'arsenal particulier de S. A. J.*
Wykaz stanu osobistego arsenału JCM W. Ks. Konstantego, lista oficerów polskich, fragment
1829–1830, rkp., j. franc., pol., l., sz., k. 26
258. *Gawędy krytyko-literackie przez Adolfa spod Bielska podsłuchane*
Zbiór felietonów
1848–1857, rkp., opr., k. 187
259. *Listy ze wschodniej Syberii z 1850–1853 r. Hilarego Smutka*
Zbiór felietonów
1850–1853, rkp., opr., k. 190
260. Petrus Brovka, *Varsave*
Zofia Oleśnicka, *Hymn do Boga*
Leopold Staff, *Osiennij dożd'*
P.A. Wiaziemskij, *Stancija*
Wiersze do karmelków
Wiersze, tłumaczenia, odpisy, w tym fragmenty wiersza erotycznego i fragmenty dramatu
1855–1962 i b.d., rkp., masz., druk, j. pol., ros., l., k. 32
261. *Kronika rodu Rylskich 1580–1898*
Kronika rodzinna
Po 1898, rkp., j. łac., pol., opr., k. 227
262. Warszawa
Plany i mapy, trzy bilety tramwajowe z przełomu XIX i XX stulecia, plan loterii, ogłoszenie, wycinki
1870–1966, druk, j. pol., ros., l., k. 33

263. Europa
Satyryczna mapa Europy, ważniejsze linie kolejowe polskiej komunikacji międzynarodowej, plany Nowogródka z 1812 r.
1900, 1949 i b.d., kkp., druk, j. ang., pol., l., k. 13
264. Ikonografia
Kolekcja pocztówek, karty okolicznościowe, polityczne, widokówki, ekslibris P. B.
1914–1954, masz. pow., druk, l., sz., k. 130, fot. 3
265. „Dziennik Polski”, „Echo Polskie”, „Ognisko Polskie”, „Praca”, „Sztandar”
Czasopisma polskie ukazujące się w Rosji w czasie I wojny światowej, fragmenty
1915–1917, druk, l., sz., k. 130
266. *Spis wykładów i wykaz instytucji uniwersyteckich*
Świadectwo odejścia z KUL
Informatory uniwersyteckie
1919–1922, 1928, masz., druk, sz., k. 110
267. Wiadomości bieżące, recenzje teatralne, programy
Wycinki z gazet polskich i rosyjskich
1927–1956, druk, j. pol., ros., l., k. 140
268. „Miesięcznik Heraldyczny”
Roczniki i pojedyncze numery
1932–1939, druk, l., sz., s. 228 + 192 + k. 82
269. Materiały do II wojny światowej
Odpis relacji Jana Rusinowskiego *Sprawozdanie żołnierza polskiego w Katyniu*, rozkaz nr 124/1 z 15 grudnia 1943, podpisany „Bór”, odpis memoriału wystosowanego przez wikariusza generalnego Kurii Biskupiej w Lublinie ks. dra Kruszyńskiego do gubernatora Mendlera, prasa, ulotki
1943–1945, rkp., masz. pow., druk, j. niem., pol., l., k. 52, zob. aneks 17
270. Jw.
Sytuacja na froncie, prasa niemiecka, wycinki
1940–1942, j. niem., pol., druk, k. 133

271. Jw

Powstanie warszawskie, wycinki, m.in. z „Głosu Ludu”, „Robotnika”, „Rzeczpospolitej”, „Tygodnika Powszechnego”, „Życia Warszawy”
1945–1957, druk, l., k. 36

ANEKS 1

J. 34. Historia literatury polskiej

1. *Czasy Niemcewicza, Woronicza, Koźmiana, Osieńskiego, Godebskiego. Pseudoklasycyzm i romantyzm. Warunki polityczne na przełomie XVIII i XIX wieku*
2. *Warunki polityczne w Polsce w pierwszych latach porobiorowych*
3. *Bibliografia. Przegląd warunków zewnętrznych i wewnętrznych pod koniec XVIII stulecia w Polsce*
4. *Dodatnie objawy i przyczyny odrodzenia późniejszego w w. XIX. Puławy — Czartoryscy*
5. *Karpiński „Żale Sarmaty nad grobem Z. Augusta”, Adam Jerzy Czartoryski „Bard Polski”, Józef Morełowski „Treny”*
6. *Ks. Adam Jerzy Czartoryski „Bard Polski”, „Żale Sarmaty”, Józef Morełowski „Treny”, Bezimienny utwór „Treny po upadku Polski”, H. Kollątaj „Smutki”*
7. *J. Morełowski „Treny”, H. Kollątaj „Smutki”, Ogólny pogląd w wyniku rozbioru 5 utworów, Poezja Legionów...*
8. *Józef Wybicki „Mazurek Dąbrowskiego...”, Cyprian Godebski „Dekada legionowa”*
9. *Alojzy Feliński*
10. *Bajkopisarze. Naruszewicz. Trembecki*
11. *Cyprian Godebski*
12. *Fr. Karpiński*
13. *Galicja między r. 1831–63*
14. *Jędrzej Moraczewski*
15. *Józef Bohdan Dziekoński, Roman Zamorski, Władysław Wolski, Władysław Dionizy Wolski, Aleksander Niewiarowski, Entuzjastki (Żmichowska Narcyza)*
16. *Józef Łukaszewicz*
17. *Kazimierz Brodziński*

J. 35. Jw.

1. *Koźmian*
2. *Królestwo Kongresowe za Paskiewicza*
3. *Ludwik Osiński 1919*
4. *Malczewski*
5. *Maurycy Mochnacki*
6. *Młodzież legionowa. Księstwo Warszawskie. Życie umysłowe w zaborze austriackim. Życie umysłowe w zaborze pruskim. Two Przyj. Nauk. Tadeusz Mostowski*
7. *Ogólny rzut oka na poezję w kraju 1832–64*
8. *Powieść polska czasów stanisławowskich*
9. *Powieść społeczno-polityczno-sentymentalna*
10. *Ryszard Wincenty Berwiński 1818–1879*
11. *Rzut oka na umysłowość poznańską między 1830–1848 rokiem*
12. *Stan życia umysłowego w zaborze rosyjskim 1919*
13. *T-wo Republikanów Polskich*
14. *...Umiejętność charakteryzowania postaci stanowi rzeczywisty tryumf Rzewuskiego...*
15. *Wincenty Pol*
16. *Wolne miasto Kraków*
17. *Życie kultur-umysłowe w pierwszych latach po 3 im rozbiore. Tow. Przyjaciół Nauk. Teatr — prasa, Uniw. Wileński*

ANEKS 2

J. 46. Historia literatury polskiej

1. *Psalterz floriański cd.*
2. *Polskie pieśni religijne XIV w.*
3. *Paweł Włodkowiec z Brudzenia*
4. *Jan Długosz 1415–1480*
5. *Jan Ostroróg*
6. *Literatura w języku polskim. Poezja kościelna i religijna*
7. *Literatura świecka XV stulecia w języku polskim*

ANEKS 3

J. 50. Prace i artykuły opublikowane A–I. Recenzje

1. *Inwentarz materiałów kartograficznych Archiwum Ordynacji Zamojskich ze Zwierzynca 1786–1941. Naczelna Dy-*

- rekcja Archiwów Państwowych. Opracowała Anna Pawłowska-Wielgusowa...
2. *Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Katalog rękopisów...*
 3. *Comte Emeric Czapski. Documents polonais aux de la famille Este à Modena...*
 4. *Inwentarz rękopisów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, t. I, rkp.1–7325, Wrocław 1948, s. 576*
 5. *Inwentarz zbioru „Rękopisy elbląskie”, oprac. Elżbieta Morcinkowa...*
- J. 51. Prace i artykuły opublikowane L–U. Recenzje
1. *Lucjusz Komarnicki, Historia literatury polskiej wieku XIX, z wypisami...*
 2. *„Ocena merytoryczna” „Inwentarza akt Komisji Rządowej Wojny z lat 1814–1859”, opracowanego przez dra M. Chojnackiego...*
 3. *Opinia o pracy dra Mariana Łodyńskiego: Biblioteka Rzeczypospolitej — Załuskich zwana, jej stosunek do bibliotek zagranicznych i znaczenie dla bibliotek krajowych*
 4. *Opinia o pracy dra M. Łodyńskiego. Wpływ wytycznych Komisji Edukacji Narodowej na państwową politykę biblioteczną Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego (1807–1831)*
 5. *Pałaski. Tekst do scenariusza filmowego opracował po angielsku Joseph Green*
 6. *„Teki Archiwalne”. 11. Pięćdziesiąta rocznica odzyskania niepodległości. Materiały źródłowe. Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych. Warszawa 1968, s. 189*
 7. *Uniwersytet Jagielloński, wydawnictwa jubileuszowe. T.IV. Inwentarz akt Senatu Akademickiego Uniwersytetu Jagiellońskiego...*
 8. *Uwagi o wydawnictwie zawierającym informacje o materiałach statystycznych z lat 1939–1950 dotyczących II wojny światowej, a przechowywanych w archiwach, podległych Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych*

ANEKS 4

- J. 174. Wydawnictwa, redakcje, towarzystwa. Recenzje wydawnicze
1. Biernat Czesław, *Gdańskie recesy ordyneków*
 2. Friedberg Marian, *Wydawanie źródeł historycznych*
 3. Ihnatowicz Ireneusz, *Vademecum do badań nad historią XIX i XX wieku*
 4. Jurkiewiczowa Irena, *Przewodnik po zespole Archiwum Praszaków z Niemodlina*
 5. Kaczmarczyk K., *Archiwa rodzinne, ich literatura i porządkowanie*
 6. Kozerska H., Stummerówna W., *Katalog rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej*
 7. Rudnicka Jadwiga, *Biblioteka wilanowska*
 8. *Teki Archiwalne*
 9. *Uwagi o rozdziale pierwszym III tomu makiety Historii Polski*
 10. *Uwagi w sprawie nowego (piątego) wydania „Korespondencyjnego Kursu Archiwalnego”*

ANEKS 5

- J. 190. *Dokumenty życia codziennego III*. Nadbitki
1. *Witold Suchodolski*, „Archeion”, 1968, s. 256–263
 2. *Polskie archiwa magnackie w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym w Kijowie*, „Archeion”, 1964, s. 161–189
 3. *Dwa polskie archiwa magnackie w Bibliotece Ukraińskiej Akademii Nauk w Kijowie*, „Archeion”, 1964, s. 191–199
 4. *Polskie archiwa osobiste, rodzinne i rodowe, znajdujące się w radzieckich zbiorach państwowych*, „Archeion”, 1967, s. 131–145
 5. *Narodziny i międzywojenne lata „Archeionu”*, „Archeion”, 1968, s. 51–76

ANEKS 6

- J. 195. Odznaczenia i jubileusze. Korespondenci
- Bielińska Maria
Buczek Karol
Ciesielska K.
Dragan Marcin

Estreicher Karol
 Fabre Jean
 Falkowski Waław
 Frackiewicz Anna
 Friedberg Marian
 Hejnosz W.
 Kaczmarczyk K.
 Manteufflowa Maria
 Mencil Tadeusz
 Meyer Zygmunt
 Mikulska Zofia
 Mikulski T.
 Nowicki R.
 The Polish Library, London
 Ramm-Helmsing Herta v.
 Sawicki Jakób
 Sieradzki Józef
 Sowiński Z.
 Strutz
 Sumin
 Szacherska S.
 Vetulani Adam
 Wegner Jan
 Wielopolski Alfred
 Wierczyński Stefan
 Zaleski Zygmunt
 Załuski Br.
 Załuski Bronisław

ANEKS 7

J. 200. Korespondencja wpływająca. Osoby A–Blikle		
Abrahamowicz Zygmunt	1960–1961	1. 3
Androić Marco	1969–1974	1. 7
Altman Henryk	1954–1972	1. 21
Arlamowski Kazimierz	1958–1972	1. 26
	+ 1. 3 P. B. do K. Arlamowskiego,	1969–1972
Bieda Tadeusz	1961	1. 1
Bańkowska Danuta	1959–1963	1. 3
Bielecka Janina	1965–1972	1. 3

Bielińska Maria [Borowska]	1958–1973	1. 67
	+ l. 1 P. B. do M. Bielińskiej, 1962	
Biskupowa Irena	1963–1972	1. 4
Blikle A.	1972	1. 3
J. 201. Osoby B		
Bartoszewski Władysław	1960–1961	1. 3
Buczek Karol	1959–1965	1. 3
Budka Mieczysław	1965–1967	1. 4
Budka Zofia i Włodzimierz	1961–1973	1. 39
Byczewska Krystyna	1966	1. 1
Brańska Ewa [Eugenia]	1951–1971	1. 76
		+ zał.
Baranowski B.	1947	1. 1
J. 202. Osoby B–C		
Bujnowski Józef	1965	1. 1
Bańkowska Kazimiera	1970–1972	1. 3
Białkowski Leon	1929–1951	1. 29
Bielak Franciszek	1961, 1966	1. 2
Biernat Czesław	1965	1. 1
Bołdok Czesław	1972–1973	1. 3
Bachurzevska Zofia	1966	1. 1
Borkowska W.	1966	1. 3
Borowska Maria	1959–1966	1. 8
Chętnik Adam	[1943] 1960–1966	1. 19
	+ A. Chętnik, <i>O poszanowaniu zabytków.</i> <i>Pogadanki z młodzieżą (wiejską)</i>	
Chętnikowa Jadwiga	1968–1971	1. 5
Chrzęszczewska Jadwiga	1928–1937	1. 12
	+ wizytówka i odp. P. B., 1931	
Chrzęszczewska Hanna	1967	1. 1
Chojnacki Mieczysław	1967	1. 1
Cholewa Anna	1973	1. 5
Ciborowski Adolf	1968	1. 5
Ciborowski Edward	1959–1971	1. 48
		+ wizytówka
Ciesielska Karola	1959–1971	1. 27
J. 203. Osoby i instytucje B–Z		
Bachulski Aleksy	1929–1933	1. 3
Buczek Karol	1937	1. 1

Bibliothèque Nationale	1938	1. 1
Bereżyński Kazimierz	1909	1. 1
Baumfeld Gustaw	1907	1. 1
Bielak Franciszek	b.d.	wizytówka
Budka Włodzimierz	1945	1. 1
Balicki Zygmunt	1909, 1913	1. 2
	+ kopia listu P. B do Z. Balickiego,	b.d.
Berson Jean Otmar	b.d.	wizytówka
Chyliński Konstanty	1924, 1925	1. 2
Breżgo Bolesław	1928	1. 1
Ciechanowska Zofia	1948	1. 1
Cybulski Stefan	1916	1. 1
Gałązowski	1910	1. 1
Fabre Jean	1939	1. 1
Gołąbek J.	1936	1. 1
Gubrynowicz Bronisław	1926	1. 1
Górski Konrad	1926	1. 1
Hahn Wiktor	1922	1. 2
Kałuski Antoni	b.d.	wizytówka
Kętrzyński Stanisław	b.d.	2 wizytówki
Kipa Emil	1949	1. 1
Kot Stanisław	1920–1932	1. 4
Kościałkowski Stanisław	1933	1. 1
Krzyżanowska Zofia	1953	1. 1
Krzyżanowski Julian	1920–1921	1. 1
		+ 2 wizytówki
Koczorowski Stanisław Piotr	1950–1952	1. 4
Kozubski	1945	1. 1
Kończakowski	1935	1. 1
Konopczyński Władysław	1949	1. 1
Kridl Manfred	1924–1927	1. 3
	+ kopia listu P. B. do M. Kridla,	1924
Lednicki Wacław	1937	1. 2
Lenart Bonawentura	1937	wizytówka
Łuniński Ernest	1925	1. 1
Morelowski Marian	1932–1935	1. 3
Mikulski Tadeusz	1950	1. 2
Kukulski Zygmunt	1931	1. 3
Paczkowski Józef	1921	1. 1

Patkowski Aleksander	1928–1929	1. 3
Pigoń Stanisław	1922–1952	1. 4
	+ kopia listu P. B. do S. Pigionia, 1922	
Piekarski Kazimierz	1934, b.d	1. 2
Piotrowicz Karol	1937	1. 1
Pollak Roman	1944–1945	1. 4
Posner Stanisław	b.d.	1. 1
Rzadziszewski Idzi	b.d.	wizytówka
Sosnowski Stanisław	1925 [?]	1. 1
Smolarski Mieczysław	1934	1. 1
		+ wizytówka
Sobociński Władysław	1953	1. 1
Sawicka Stanisława	1938	1. 2
Studnicka Janina	1934	1. 1
Sukiennicy Halina i Wiktor	1934	1. 1
Szmydtowa Zofia	1926–1927	1. 3
Talko-Hryncewicz J.	1916	1. 1
Tyszkowski Kazimierz	1937	1. 1
Taszycki W.	1932	1. 1
Wasiutyński B.	1922	1. 1
Wolffowie S. A.	1946	1. 1
Wasilewski Zygmunt	1921	1. 1
Żongołowicz Bronisław	1922	1. 1
Zathey Jerzy	1938–1939	1. 4
Seruga Józef	1919–1938	1. 7
Borowy Waclaw	1914–1945	1. 8
		+ wizytówka
Baudouin de Courtenay Jan	1916–1927	1. 6
		+ przepis na piernik
Chrzanowski Ignacy	1912–1936	1. 11
	+ 6 listów P. B. do I. Chrzanowskiego, 1913–1929	
Zawodziński Karol	1929	1. 1
Kukiel Marian	1934	1. 1
Czerwiński Sławomir	1911	1. 2
J. 204. Osoby i instytucje C–D [K]		
Cieślak Franciszek	1966, 1968	1. 2
		+ kopia odp.
Kulesza-Cieślawska Janina	1969–1973	1. 18
Czernekowa Helena	1961–1973	1. 7

Czarnowski Leon	1949	1. 1
Czerniatowicz Janina	1954–1973	1. 28
Czerwijowska Janina	1969	1. 1
Dackiewicz Jadwiga	1972, 1973	1. 2
Danilewicz Maria	1967–1970	1. 3
Daniszewski R.	1963, 1966	1. 2
Dobrowolski Henryk	1964–1970	1. 8
	+ wizytówka i notatki	
Dobrowolski Stanisław	1955–1973	1. 42
Dąbrowska Janina	1928–1970	1. 33
J. 205. Osoby i instytucje D–G		
Demby Stefan	1932–1943	1. 9
	+ nekrolog i informacje o nabożeństwach żałobnych	
Dereń Andrzej	1960–1964	1. 3
Dębicka Regina	1959	1. 1
	+ fot.	
Dikmowa [?] Wanda	1966	1. 1
Duszek Danuta	1972	1. 8
Dziubek Krystyna	1972	1. 2
Estreicher Karol	1950–1969	1. 12
	+ 3 kopie odp.	
Eustachiewicz Lesław	1969	1. 1
Fabre Jean	1961	1. 1
Falkowski Czesław	1921–1969	1. 17
	+ nekrolog	
Falski Marian	1968	1. 1
The Kościuszko Foundation	1965	1. 1
Fitowska Janina	1925	1. 2
Frąckiewicz Anna	1968, 1970	1. 3
Fryczowa Maria	1966–1972	1. 17
Fercz Julian	1961	1. 1
Gadacz Kornel	1957	1. 1
Gadomska Janina	1963–1973	1. 11
Gawęcki Mieczysław	1967–1972	1. 8
Gerber Rafał	1969	1. 1
Georgiewicz Jan, Helena i Marta	1961–1972	1. 5
Gerlach B.	1969	1. 1
	+ odp.	

Gębarowicz M.	1965	1. 2
	+ odpis fragmentu listu i kopie odp.	
Godlewska Donata	1961–1973	1. 17
	+ projekty planowanych wydawnictw	
Gutowska Magdalena	1968	1. 1
Gomulicki Juliusz W.	1973	1. 1
Gołębiowska Leokadia	1964–1973	1. 5
Glinka Jan	1961	1. 3
		+ odp.
Gieysztor Aleksander	1971	1. 1
Grigorjew Aleksander	1972–1973	1. 5
Gładysz Mieczysław	1968	1. 1
Gronowski Krzysztof	1968	1. 1
		+ odp.
Groszkowski Janusz	1971	1. 1

ANEKS 8

J. 208. Korespondencja wpływająca. Osoby i instytucje G–K

Grigorjewowie	1973	1. 2
Grabski Zdzisław	1967–1972	1. 6
Grygier Tadeusz	1965–1972	1. 10
		+ odp.
Hejnosz Wojciech	1959–1964	1. 8
Herbst Stanisław	1964, 1970	1. 2
Hertz Paweł	1971–1972	1. 5
Horodyski Bohdan	1958–1965	1. 3
		+ nekrolog
Hruszka Czesława	1972	1. 1
		+ odp.
Husarska Maryna	1963	1. 1
Hleb-Koszańska Helena	1932–1972	1. 77
		+ odp.
Ihnatowicz Ireneusz	1968, 1970	1. 2
Polski Instytut Historyczny w Rzymie	1965	1. 1
Związek Literatów Polskich [Jarosław Iwaszkiewicz]	1969	1. 1
Jabłonowski Roman	1959	1. 1

Jabłkowska Róża	1969	1. 1
Jamiołkowscy	1969	1. 1
Janowski Andrzej	1968	1. 1
		+ odp.
Janczurowa Zofia	1967	1. 1
Instytut Nauczycielski [słuchaczki]	1923	1. 1
Jankowska Jadwiga	1932–1967	1. 5
		+ nekrolog
Jaworski Krzysztof	1967–1973	1. 20
		+ nekrologi
Powszechny Uniwersytet Korespondencyjny	1927	1. 1
Jędruszczyk Tadeusz	1970	1. 1
Kaczmarczyk Kazimierz	1947–1964	1. 41
		+ fot.
Kafarska Józefa	1968–1973	1. 5
		+ ekslibrisy
Kamiński Adam	1961–1972	1. 10
Kapuściński Albin	1963–1972	1. 19
Spółeczne Biuro Pośrednictwa Pracy przy Towarzystwie Nauczycieli Szkół Średnich [Karpińska Maria]	1926	1. 1
Karwasińska Jadwiga	1969–1971	1. 4
J. 214. Osoby i instytucje K–S		
Kulesza Witold i Janina	1950–1969	1. 51
		+ list Zdenka Sticha z 1945 r. i 3 fot.
Księża Marianie, Gimnazjum Męskie	1927	1. 4
Prezydium Powiatowej Rady Narodowej Wydział Kultury w Łowiczu	1975	zaproszenie
		+ nekrologi Mariana Łodyńskiego i fot. Tadeusza Manteuffla
Mikulski Tadeusz	1952	1. 1
Musielak Henri	1973	1. 1
Muzeum Historyczne m.st. Warszawy	1968–1973	3 zaproszenia

Muzeum Adama Mickiewicza	1966, 1971	1. 1 + zaproszenie
Muzeum Lenina	1966	1. 1
Muzeum Narodowe	1962	zaprośnienie
Muzeum Literatury im. A. Mickiewicza	1972	2 zaproszenia
Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju	b.d.	informator
Oblak Jan	1973	1. 1
Polskie Biuro Podróży „Orbis”	b.d.	1. 1
Pawłowska Wielgusowa Anna	1973	1. 2
Perlińska A.	1973	1. 1
Rabowicz E.	1970	1. 1 + fot.
Radtke Irena	1964	1. 1
Rakowski Stefan	1962	1. 1
Ramm-Helmsing Herta v.	1961–1969	1. 4
Rynkowska Anna	1962–1966	1. 7
Rappaport Herman	1970–1972	1. 7
Ramotowska F.	1970–1973	1. 6
Rechowicz Marian	1958, 1970	1. 2
Rosiak Stefan	1962	1. 1
Rybarski Antoni	1929–1966	1. 36 + telegram i nekrolog
Sadkowska Czesława	1966–1973	1. 14
Sarnecka-Zamecka Maria	1967, 1972	1. 2
J. 215. Osoby i instytucje K–Ł [T]		
Kazimierski Józef	1960	1. 1
Kersten Krystyna	1968	1. 1 + kopia odp.
Kędzierska L.	1967, 1968	1. 2
Kiełbicka Anna	1958–1969	1. 16 + kopia odp.
Kipa Emil	1957	1. 1
Kisiel A.	1965	1. 1
Kleindienst J.	1971, 1973	1. 2
Knot Antoni	1961	1. 2 + kopia odp.

Koczy Leon	1965–1966	1. 4
Kołankowski Zygmunt	1958–1967	1. 8
		+ 4 wizytówki
Konarski Kazimierz i Maria	1947–1973	1. 41
Kosieradzki Konrad i Janina	1965–1973	1. 4
Koźmińska Wanda	1973	1. 1
Kowalik R.	1972	1. 1
Kłak Tadeusz	1964	1. 2
Towarzystwo Przyjaciół		
Książek	1968	1. 1
Kołudzka Jadwiga	1964	1. 1
Kondratjew Nina	1963	1. 2
Kolak Waclaw	1968	1. 1
Kostenicz Ksenia	1964–1965	1. 4
Koźmiska Wanda	1967–1972	1. 5
Kosiński Leopold	1963–1973	1. 16
Kostadinova Laura	1962, 1963	1. 2
Kożuchowski Józef	1953–1968	1. 15
		+ nekrolog
Kupczyński Tadeusz	1918–1948	1. 28
		+ nekrolog
Krzyżanowski J.	1966	1. 1
Kupść Bogumił	1961	1. 1
Kurkus	1969	1. 1
Kucner	1959	1. 1
Kuczynski Stefan	1962–1965	1. 5
		+ ekslibrisy
Labuda Gerard	1970	1. 1
Landau Elżbieta	1959	1. 1
Laucevicius E.	1962	1. 1
Leśnodorski Bogusław	1964	1. 1
Lewandowicz Leszek	1965–1972	1. 9
		+ 2 wizytówki
Lewański Julian	1960	1. 2
		+ kopia odp.
Lewicki Karol	1957	1. 1
Lindorf Zofia	1965	1. 1
Lisowska Jadwiga	1929–1973	1. 33
		+ telegram

Lisowski S.	1929–1961	1. 5
Lipińska Wanda	1960–1971	1. 5
Lorentz Stanisław	1962–1973	1. 4
Librowski Stanisław	1959	1. 1
Lombardo Antonio	1971	wizytówka
Łopaciński Wincenty	1919–1931	1. 21
		+ telegram
J. 218. Osoby i instytucje Ł–Mich.		
Łopaciński Wincenty	1931–1939	1. 35
Łukaszewicz W.	1961	1. 1
Maciejewska Wanda	1956–1973	1. 8
		+ odp.
Makowiecka Zofia	1964–1971	1. 9
Malinowski	1958	telegram
Małachowska Ewelina	1964	1. 1
Makowska Alicja	1964–1970	1. 6
Manteufflowa Maria	1965–1971	1. 5
Durbasówna Maria-Teresa	1972	1. 1
Mauersberger Adam	1967	1. 1
Meyer Zygmunt	1970	1. 1
Woronczak Jerzy	1961	1. 1
Mayenowa M.R.	1961	1. 1
		+ odp.
Mencel Tadeusz	1955–1960	1. 4
Mareš Karol	1962–1969	1. 3
Michałowska Bronisława	1969, 1970	1. 2
Michałowski Janusz	1965	1. 2
Miennicy Irena i Kazimierz	1945–1972	1. 22
Mika Stanisława	1963	1. 1
Mikulski Tadeusz	1950, 1959	1. 2
Mikulska Zofia	1960–1973	1. 31
Moczyłowska Maria	1959–1969	1. 7
		+ odp.
Moczyłowski Jan	1949	1. 1
Marszałek Franciszek	1959	1. 2
Morcinek Roch	1961	1. 2
Motas M.	1971	1. 1
Morełowska Irena	1969–1973	1. 12
		+ nekrolog Mariana Morełowskiego

Muszyński Adam	1959	1. 2
Musielak Henry	1973	1. 1
Stowarzyszenie Archiwistów Polskich	1970	1. 1
Nawrocki Stanisław	1969, 1972	1. 2
		+ odp.
Nawroczyński Bohdan	1964	1. 1
Nowak-Dłużewski Juliusz	1947	1. 6
		+ odp. i wycinek z informacją o śmierci
Nowodworski W.	1969	1. 1
Olex Zofia	1963–1968	1. 4
Olszewicz Waław	1971–1973	1. 10
Otrębska Helena	1971	1. 1
Pańków Stanisława	1962–1972	1. 25
		+ odp.
Paprocki Franciszek	1964–1973	1. 10
Paśławska Janina	1964, 1965	1. 2
Pawlikowski Michał	1967, 1968	1. 2
Paulowa Stanisława	1962	1. 2
Pawłowska-Wielgusowa Anna	1973	1. 2
Pawłowski Bohdan	1964	1. 1
Paszkievicz Ludwik	1964	wizytówka
Pelczar Kazimierz	1938–1939	1. 6
Peleszowa Kazimiera	1962–1968	1. 6
Penkalowie Maria i Jerzy	1962–1968	1. 3
Pernak Krystyna	1965–1972	1. 10

ANEKS 9

J. 220. Osoby i instytucje P–T

Pigoń Stanisław	1962–1968	1. 19
		+ kopie odp. oraz wycinki i nekrologi
Prawdzik Władysław	1957–1959	1. 4
Płomieńska Adolfina	1970–1972	1. 4
Płomieński Eugeniusz Jerzy	1967–1969	1. 13
		+ nekrologi
Płoszewski Leon	1914–1969	1. 16
		+ nekrologi
Podedworny Bolesław	1968	wizytówka

Podgórska Anna	1958	1. 4
Podgórski Wojciech J.	1966	1. 1
Pollak Roman	1945–1971	1. 7
		+ nekrologi
Przybyłowa Janina	1925–1959	1. 9
Przyłaskowski Ryszard	1948	1. 1
Ptaśnikowa Anna	1961–1971	1. 4
Ptaszycki Stanisław	1916–1933	1. 34
Semkowiczowa Jadwiga	1961–1969	1. 17
		+ zał.
Sienkiewiczowa Stefania	1966, 1967	1. 2
Siwkowska Janina	1964–1969	1. 3
		+ 3 wizytówki
Sobiech Jolanta	1968	1. 1
Skrzeszewska Bronisława	1964	1. 1
Towarzystwo Krzewienia Wiedzy Praktycznej	1964	1. 2
Saski Stefan	1969	1. 2
Stankowa Maria	1973	1. 1
Sławoszevska Maria	1959–1969	1. 32
J. 221. Osoby S–Ś		
Sampolska Wanda	1956–1968	1. 15
		+ list P. Smolek-Solek
Semkowicz Jadwiga	1970–1973	1. 11
Sawicki Jakób	1960–1972	1. 13
Sławoszevska Maria	1969–1973	1. 15
		+ fot.
Słowikowski Michał	1969–1973	1. 3
Skopowski Czesław	1969–1970	1. 4
Serejski Marian	1970	1. 1
Sawrynowicz Eugeniusz	1966	1. 1
Saski Stefan	1969–1971	1. 4
Siwkowska Janina	1970	1. 1
Stodolny Czesław	1964	1. 1
Starnawski J.	1956	1. 1
Skrzeszewska Bronisława	1966	1. 1
Sowiński Zdzisław	1959–1972	1. 41
Stankowa Maria	1963–1971	1. 12

Staroń Olimpia	1969	1. 1
Stabelska Halina	1971	1. 1
Stojanowski Józef	1957–1964	1. 22
		+ nekrolog
Stok Stefan i Maria	1934–1972	1. 16
		+ fot. i nekrolog
Strawińska Maria	1966–1973	1. 32
Szlachetko Izabela	1957–1963	1. 13
Śliwińska Irmina	1964	1. 1
J. 222. Osoby i instytucje S–W		
Szlachetkowa Izabela	1964	1. 2
Sobiech Jolanta	1968, 1969	1. 2
Studnicka Janina	1956	1. 1
Suchodolski Witold	1945–1964	1. 3
		+ zał. dot. stanu zdrowia Marka Bachulskiego i nekrolog Zofii Suchodolskiej
Sumin Włodzimierz	1959, 1960	1. 2
Syga Teofil	1966, 1970	1. 2
Szczucki Celestyn	1959	1. 2
Szornel Ignacy	1969–1973	1. 5
Sztachelska Alina	1969–1972	1. 4
Śliwicka Michalina i Janina	1969–1972	1. 6
Świerkowski Ksawery	1965	1. 1
Tomczak Andrzej	1965–1970	1. 5
Towarzystwo Miłośników Historii	1971	1. 1
Towarzystwo Przyjaciół Książki	1971–1972	1. 5
Towarzystwo Przyjaciół Warszawy	1973	1. 1
Trepiński Antoni	1960–1972	1. 10
		+ wycinek i nekrolog
Turek-Kwiatkowska Lucyna	1973	1. 1
Ugniewski Stefan	1964–1970	1. 5
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	1968	1. 1
		+ kopia odp.
Katolicki Uniwersytet		

Lubelski	1973	1. 1
Uniwersytet Mikołaja Kopernika	1971	1. 1
Uniwersytet Wrocławski	1965	1. 1
Vetulani Adam	1960–1965	1. 4
Wachowski Marian	1957	1. 1
Wielopolski Alfred	1958–1964	1. 7
Wegner Jan	1962–1973	1. 6
Weyman Karol	1971	1. 2
Vrtel-Wierczyński Stefan	1939–1962	1. 70
+ 2 wizytówki i notatka P. B. o wręczeniu kluczy do szafy, w której złożono <i>Psalterz floriański</i> w 1940 r., oraz nekrologi		
Wierczyńska Janina	1963	1. 1
Wierzbicka Karyna	1947–1952	1. 24
+ fot. i kopia odp.		
Wierzchowski Jerzy	1960–1973	1. 34
+ wizytówka		
Wiśliński Jan	1970, 1972	1. 2
Wiśniewski Jan	1960	1. 1
Włodarski J.	1946	1. 1
Włodek L.	1966	1. 2
J. 224. Osoby Wit.–Ż		
Wiszowa-Śliwowska		
Stanisława	1957–1960	1. 12
Wolffowie Adam i Scholastyka	1963–1973	1. 15
Władyczyna Łucja	1964	1. 1
Woźniczko Roman	1958, 1959	1. 2
Wolińscy Janusz i Wanda	1970–1971	1. 3
Wójcik Zbigniew	1955–1969	1. 5
Wyka Kazimierz	1966	1. 1
Wysznacki Leszek	1963	1. 1
Wąsowicz Michał	1962–1972	1. 7
Zaborowska Janina	1969	1. 1
Załuski Bohdan	1963	1. 2
Załuski Bronisław	1926–1962	1. 39
+ nekrolog		
Zahorski Andrzej	1964	1. 1

Zawadzki Konrad	1959	1. 2
Zawistowscy Danuta i Henryk	1965–1971	1. 19
Zieliński Józef	1963, 1968	1. 2
Winiarski Bohdan	1968	1. 1
Zdrada Maria	1963	1. 1
Zyśko Wojciech	1962, 1964	1. 2
Żeromska Monika	1965	1. 1
J. 228. Osoby i instytucje A–L		
Altman W. i H.	1973	1. 1
Androic Mirko	1975	1. 1
Archiwum Główne		
Akt Dawnych	1958	3 zaproszenia
Arlamowski Kazimierz	1973–1975	1. 9
Bachanowicz Mieczysław	1973, 1974	2 telegramy
	+ kopie życzeń P. B. do nadawcy	
Balejowa Wanda	1975	1. 2
Biblioteka Narodowa	1963	zaproszenie
Biblioteka Uniwersytecka		
w Warszawie	1959	zaproszenie
Bielińska Maria	1973–1975	1. 7
Błażejowski Waclaw	1965	1. 1
Bogucki Teofil	1974–1975	1. 5
Bołdok Czesław	1974–1975	1. 3
Brańska Ewa	1959	1. 1
Budka Włodzimierz i Zofia	1974–1975	1. 8
	+ zaproszenie i telegram P. B. z gratulacjami	
Byczewska Krystyna	b.d.	1. 1
Ciesielska Karola	1973	1. 1
Czarszewski	1913	1. 1
Czernek Helena	1968–1974	1. 6
Czerniatowiczowa Janina	1974	1. 1
Czerwijowska Barbara i Janina	1973–1974	1. 4
Dackiewicz Jadwiga	1973	1. 1
Dąbrowska J.	1974	1. 2
Dobrowolski Stanisław	1973–1974	1. 6
Estreicher Karol	1974–1976	1. 3
	+ K. Estreicher, <i>Uniwersytet Jagielloński w czasach Kopernika</i>	

Frąckiewicz Anna	1975	1. 2
Frączkowska Janina	1975	1. 2
Fryczowa Maria	1973–1975	1. 9
Gerber H. i R.	1975	1. 1
Georgiewiczowie	1974	1. 1
Godlewska Donata	1974–1975	1. 13
		+ wycinek
Gołębiowska L.	1975	1. 2
Grigorjewowie C.W. i Aleksander	1974–1975	1. 10
Grygier Tadeusz	1973–1974	1. 3
Hertz Paweł	1973–1976	1. 5
Herget J.	1975	1. 1
Hleb-Koszańska Halina	1973, 1974	1. 2
Jarunszewiczowa Anna	1964, 1974, 1975	1. 3
Kamiński Adam	1974, 1976	1. 2
Kapuściński Albin	1973–1975	1. 4
Kaput Wanda	1975	1. 1
Karolewicz Grażyna	1973–1975	1. 7
Kleindienst Józefa	1974	1. 1
Kłodziński Stanisław	1974	1. 2
Kolankowski Zygmunt	1974	1. 1
		+ 3 wizytówki
Konarska Maria	1974–1975	1. 6
Konicki Zdzisław	1974, 1975	1. 2
Kosieradzki Konrad	1975	1. 1
Kosińscy Alicja i Leopold	1974	1. 4
Kowalik Romuald	1973, 1974	1. 2
Koźmińska Wanda	1975	1. 2
Kuklik Dorotea	1975	1. 1
Kulesza-Cieślawska Janina	1973–1975	1. 8
Lewandowicz Leszek	1973, 1974	1. 2
Lindorf Zofia	1974	1. 2
		+ zał.
Lipkowa Janina	1973–1974	1. 4
Lipińska M.	1975	1. 2
Lisowska Jadwiga	1973	1. 1
Lombardo Antonino	b.d.	wizytówka
Lorentz Stanisław	1973–1974	1. 4

J. 229. Osoby i instytucje M–Z

Maciejewska Wanda	b.d.	telegram
Mańkowska Helena	1975	1. 1
Mareš Karol	1975	1. 1
Mencel Tadeusz	1974	1. 1
Mienicka Irena	1974–1975	1. 4
Mikulska Zofia	1973	1. 1
Morełowska Irena	1974–1975	1. 4
Musielak Henri	1973	2 wizytówki
Muzeum Historyczne m.st. Warszawy	1974, 1975	2 zaproszenia
Muzeum Literatury im. A. Mickiewicza	1973, 1974	2 zaproszenia
Muzeum Narodowe w Warszawie	1959	2 zaproszenia
Nawrocki Stanisław	1974	1. 1
Obłąk Jan Władysław	1974	1. 1
Olex Zofia	1974	1. 1
Olszewicz Waław	1973–1974	1. 4 + nekrolog
Państwowe Wydawnictwo Naukowe	1961	zaproszenie
Pańkow S.	1974, 1975	1. 2
Paprocki Franciszek i Zofia	1973–1975	1. 3
Pawłowska-Wielgusowa	1975	1. 1
Pernak K.	1975–1976	1. 4
Pernakówna I.	1975	1. 1
Piaścik Franciszek	1975–1976	1. 10
Płomieńska Adolfina	1973–1975	1. 5
Ptaśnikowa A.	1974–1975	1. 4
Radtke Irena	1974	1. 2
Ramm-Helmsing Herta v.	1971	1. 1
Ramotowska F.	1974–1975	1. 5
Rappaport Herman	1973–1974	1. 4
Różycki Leon	b.d.	wizytówka
Sadkowska Cz.	1975	1. 2
Sałaszińska Z.	1975	1. 2
Sawicki Jakób	1974–1976	1. 5
Semkowicz J.	1974–1975	1. 6

Siwkowski Jan i Janina	1974–1975	1. 5 + fot.
Skrzeszewski Stanisław	1974	1. 1
Sławoszewska Maria	1973–1975	1. 6
Słowikowski Michał	1974	1. 3
Sowińska Ludmiła	1976	1. 1
Sowiński Zdzisław	1974	1. 4
Stankowa M.	1973, 1975	1. 2
Stowarzyszenie Ochrony Środowiska i Zabytków w Radziejowicach	1975	1. 3
Strawińska Maria	1973–1976	1. 8
Szornel Ignacy	1974–1975	1. 3
Sztachelska Alina	1975	1. 1
Śliwicka Inka i M.	1974–1976	1. 11
Świdwiński Stanisław	1946–1947	1. 8
Tobiański Zdzisław	1975	1. 1
Tomczak Andrzej	1974	1. 1
Wąsowicz M.	1973–1975	1. 4
Wegner Jan	1973	1. 1
Weyman Karol	1975	1. 1
Wierzchowski Jerzy	1973–1975	1. 5
Witkiewiczowa Stefania	1974–1976	1. 8
Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Kielcach	1973	zaproszenie
Wolff Adam	1974	1. 3
Zajączkowska Hanna	1974–1975	1. 5
Zawistowski D. i H.	1974	1. 2
Adresaci nieustaleni	1926–1974	1. 3
<i>Obcy do obcych</i> Dobrowolski S. do Tadeusza Kupczyńskiego	1928	1. 1
Rakowska Maria do Muttermilcha	1928	1. 1

ANEKS 10

J. 230. <i>Okres paryski i częściowo petersburski</i> Chrzanowski Ignacy [?]	1913–1929	1. 6 + odp.
---	-----------	----------------

Ambasade Imperiale de Russie	1914	1. 1
Brzoskówna Kamila	1914	1. 4
Dupuy Ch.	1915	1. 2
Redakcja „Polonii”	1915	1. 4
Bank Handlowy w Warszawie	1914	1. 1
Konarski Kazimierz	1914	1. 3
Stacja Naukowa Polska w Paryżu	1914	1. 2
Mickiewicz Ladislas	1913	wizytówka
Olszanowski Janusz	b.d.	1. 1
Posner Stanisław	1913–1915	1. 4
Potocki Antoni	1915	1. 3
Ruffer Józef	1914–1917	1. 2
Chądzyńska J.	b.d.	1. 1
Strzemboszowie Władysław z żoną	1914	wizytówka
Szpotkański Stanisław	1914–1916	1. 4
Veron Pierre	1915	1. 1
Woroniecki Edward	1915	1. 3
Woznicki Kazimierz	1914	1. 1
Redakcja „Gazety Warszawskiej”	1911–1915	1. 4
Kosiński Kazimierz	1914	1. 1
Oraczewski Stanisław	1916	1. 1
Łucki Aleksander	1914	1. 9
Płoszewski Leon	1914	1. 3
Winiarski Bohdan	1914	1. 1
Szlachetkówna Janina	1914–1915	1. 3
Kłos Konrad	1911	1. 1
Kupczyński Tadeusz	1914	1. 1
Petrogradzki Międzynarodnyj Kommierczeskij Bank	1915	1. 1
Redakcja „Przeglądu Narodowego”	1909–1910	1. 4
Muzeum Narodowe Polskie w Rapperswilu	1911	1. 4
Lipkowska W.	1912	1. 1
Redakcja „Głosu Lubelskiego”	1913	1. 1

Księgarnia G. Gebethner i Spółka	1913–1919	1. 6
Księgarnia Gebethner i Wolff	1918–1922	1. 4
Petrani Aleksy	1960–1968	1. 4
Piatt Julian	1965	1. 1
Plażek Stefania	1956	1. 2
Piechocina Regina	1972	1. 1
Piaścik Franciszek	1968–1973	1. 4
Adresaci nieustaleni i zbiorowi	1914–1915	1. 12

ANEKS 11

J. 231. *Listy różnych osób i instytucji do mnie z różnych lat i Delegacja Rewindykacyjna*

Averienowa Lidia	1927–1931	wiersz
Biernacki Mieczysław	b.d.	1. 4
Barycz Henryk	1949	1. 1
Cybulski Stefan	1928	1. 1
Bornawski M.	1918	1. 1
Dobrowolski Władysław	1934	1. 1
Drewnowski Karol	1936	1. 1
Drewnowski Janusz	1946	1. 2
Durko Janusz	1949	1. 2
Koło Historyczno-Literackie Studentów KUL	1921	1. 1
Fryczowa Maria	1923–1924	1. 2
Grycz Józef	1950	1. 1
Hempel J.	1910	1. 1
Jaworowski Aleksander	1919	1. 1
Kołodziejski Franciszek	1920	1. 1
Janczurówna Krystyna	1948	1. 2
Król Zygmunt	1950	1. 2
Kujawski Tomasz	1949	1. 1
Kucner Alfred	1954	1. 1
Zieńkowska-Kopciowa Helena	1909–1921	1. 3
Kruszyński	1925	1. 1
Moczydłowska-Niekraszowa Maria	1926–1927	1. 2
Morsztynkiewiczowa Irena	1948	1. 1

Meysztowicz Aleksander	1918	1. 2
Łodyński Marian	1931, 1938	1. 2
Mikettowa Maria	1928	1. 1
Offenberg Jan	1947	1. 1
Piotrowski Tadeusz	1937	1. 2
Rosiak Stefan	1948	1. 2
Stojanowski Józef	1944	1. 2
Stok Stefan	1934	1. 1
Świebodzianka Maria	1919	1. 1
Świdwiński Stanisław	1948	1. 2
Stattlerówna Helena	1926	1. 1
Suchowiak Lech	1909	wiersz
Mikułowski Zygmunt	1922	1. 1
Śmiałowski	1923	1. 1
Swiencki J.	1930	1. 2
Nowodworski Witold	1951	1. 1
Krókowski Jerzy	1932	1. 1
Płaza Tadeusz	1933	1. 1
Piotrowicz Karol	1937	1. 1
Sianożęcki J.	1923	1. 1
Ostrowska H.	b.d.	1. 1
Tyrowicz Marian	1947	1. 1
Ugniewski	1957	1. 1
Wąsowicz Michał	1950	1. 2
Winiarska-Gutowska Magdalena	b.d.	1. 1
Wiśniewski Karol	1947, 1948	1. 2
Dejna [?] Karol	1953	1. 1
Zaleski Jan	1919	1. 1
Komisja Odznaczeniowa „Za Walkę o Szkołę Polską”	1935	1. 1
Wojtowicz W.	1924	1. 1
Redakcja pisma „Wołyń”	1936	1. 1
Kożuchowski Józef	1937	1. 1
Kuria Biskupia Wojska Polskiego	1920	telegram
Walewska Cecylia	1915	1. 1
Virginetta	1935	1. 1

Łoskowa	b.d.	1. 1
Pott Leslie	1935	1. 1
Jałowiecka Halina	1932, 1933	1. 2
Mostowski Zygmunt	b.d.	1. 1
Jankowska H.	b.d.	1. 1
Kowalewski Jan	1933	1. 2
Poniński	1932	1. 2
Patek Stanisław	1932	1. 3
Mantuszewski [?] W.	1932	1. 1
Sokolniki Henryk	1933, 1934	1. 2
Ambasada Rzeczypospolitej w Moskwie	1936	1. 1
Kowalewska M.	b.d.	1. 1
Langiewicz J.	1922–1934	1. 12
Janowski Michał	b.d.	wizytówki
Wajnsztejn T.	b.d.	wizytówki
Dobranicki Mieczysław	b.d.	wizytówka
Orłow-Jermak Wasilij	b.d.	wizytówki
Bachulski Aleksander	1931	1. 1
Bęska Wisława	1922	1. 1
		+ zał.
Centralna Biblioteka		
Wojskowa	1933–1934	1. 5
Cynka Mieczysław	1930	1. 1
Wydział Konsularny	1932	1. 1
Łysakowski Adam	1933	1. 1
Łysakowska Helena	1933	1. 2
Adresaci nieustaleni, telegramy	1913–1939	1. 36
J. 232 <i>Korespondencja związana z pobytem moim w Delegacji Rewindykacyjnej w Leningradzie ciąg dalszy</i>		
Rybiński Janusz	1930–1933	1. 3
Sawicki	1931	1. 1
Słodkowski Leon	1929	1. 1
Szumkowski Zygmunt	1929–1934	1. 22
Wierzbicki Marek	1930–1949	1. 7
Wiśniewska Zofia	1932	1. 3
Wójcik Karol	1932	1. 1

ANEKS 12

- J. 234. *Archiwum Stanisława Augusta. Monografia archiwoznawcza*
1. Bellee H., *Piotr Bańkowski, Archiwum Stanisława Augusta. Monografia archiwoznawcza, Warszawa 1958*; „Der Archivar”, 1959, H. 2, s. 141–144
 2. Czekański Eustachy, *Najlepszy świadek — historia, „Orka”, 1958, nr 44, s. 6*
 3. Fabre Jean, 1958
 4. Fitz R., *Piotr Bańkowski, Archiwum Stanisława Augusta. Monografia archiwoznawcza, Warszawa 1958*; „Archivalische Zeitschrift”, 1959, Bd. 55, s. 179–180
 5. Hejnosz Wojciech, *Piotr Bańkowski, Archiwum Stanisława Augusta. Monografia archiwoznawcza, Warszawa 1958*; „Archeion”, 1960, t. XXXII, s. 153–155
 6. Iwaskiewicz Jarosław, *Archiwum moje, „Życie Warszawy”, 1958, nr 161, s. 4*
 7. Iwaskiewicz Jarosław, *Dwie słowie, „Życie Warszawy”, 1958, nr 192, s. 3*
 8. Janowski Andrzej, *Piotr Bańkowski, Archiwum Stanisława Augusta. Monografia archiwoznawcza, Warszawa 1958*; „Kwartalnik Historyczny”, 1959, nr 2, s. 542–544
 9. Lewak Adam, *Piotr Bańkowski, Archiwum Stanisława Augusta. Monografia archiwoznawcza, Warszawa 1958*; „Przegląd Humanistyczny”, 1959, nr 5, s. 163–165
 10. Leśnodorski Bogusław, *Opinia o pracy Piotra Bańkowskiego: Archiwum Stanisława Augusta*
 11. Wójcicka Janina, *Archiwum Stanisława Augusta by Piotr Bańkowski, „The American Archivist”, 1960, vol. 23, s. 68–69*

ANEKS 13

- J. 243. *Katechizmy*
1. Brzoska Hipolit, *Katechizm dla dzieci przygotowujących się do spowiedzi i komunii świętej, ułożył...*, Warszawa 1914
 2. Ch.[arszewski] I., *O rozumnej gorliwości kapłańskiej*, Warszawa 1903
 3. Chełmicki Zygmunt, *Katechizm mały. Streszczenie „Ojców naszych wiary świętej”, ułożył...*, Warszawa 1901

4. Filochowski R., *Katechizm dla przygotowania dzieci do pierwszej spowiedzi i komunii świętej ułożony przez...*, Warszawa 1932
5. Filochowski R., *Katechizm dla przygotowania dzieci do pierwszej spowiedzi i komunii św. ułożony przez...*, Warszawa 1938
6. Filochowski R., *Krótki katechizm dla przygotowania dzieci do pierwszej spowiedzi i komunii świętej ułożony przez...*, Warszawa 1899
7. Filochowski R., *Krótki katechizm dla przygotowania dzieci do pierwszej spowiedzi i komunii świętej ułożony przez...*, Warszawa 1905
8. Filochowski R., *Krótki katechizm dla przygotowania dzieci do pierwszej spowiedzi i komunii świętej ułożony przez...*, Warszawa 1909
9. Filochowski R., *Krótki katechizm dla przygotowania dzieci do pierwszej spowiedzi i komunii świętej ułożony przez...*, Warszawa 1914
10. Filochowski R., *Krótki katechizm dla przygotowania dzieci do pierwszej spowiedzi i komunii świętej ułożony przez...*, Warszawa 1923
11. Jasiński Ignacy, *Katechizm dla przygotowania dzieci do pierwszej spowiedzi i komunii świętej, zebrał i wydał...*, Warszawa 1910
12. Kokowski Wacław, *Katechizm*, Wieluń 1907
13. *Krótką historią religii pochwaloną i zaleconą przez ojca św. Piusa X-go*, Lublin 1907
14. *Krótką nauką spowiedzi i komunii świętej dla ludu wiejskiego z dodaniem nauki o trzeźwości...*, Warszawa 1863
15. Kukalski Ant., *Krótki katechizm katolicki dla przygotowania dzieci do pierwszej spowiedzi i komunii św.*, opracował, Warszawa 1910
16. Maciejowski Adam, *Trzy przemówienia do ludu o tem, co to jest oświata i jaką ona być powinna*, Płock 1913
17. *Nabożeństwo drogi krzyżowej, czyli stacje męki pańskiej*, Warszawa 1889
18. Putiatycki I., *Mały katechizm dla młodzieży wyznania rzymsko-katolickiego...*, Warszawa 1872

19. Skarzyński Bolesław, *Mały katechizm rzymsko-katolicki skrócony dla przygotowania dzieci do pierwszej spowiedzi i prywatnej komunii świętej*, Włocławek 1911
20. Skarzyński Bolesław, *Mały katechizm rzymsko-katolicki dla przygotowania dzieci do spowiedzi i uroczystej komunii świętej...*, Włocławek 1930
21. Skarzyński Bolesław, *Mały katechizm rzymsko-katolicki (wydanie obszerniejsze) dla przygotowania dzieci do spowiedzi i uroczystej komunii świętej, ułożył...*, Włocławek 1912
22. Sokolik Aleksander, *Katechizm rzymsko-katolickiego kościoła. Kurs niższy, opracował*, Warszawa 1893
23. Sokolik Aleksander, (*Katechizmówka*). *Krótką i całkowitą nauką wiary katolickiej...*, opracował, Warszawa 1909

ANEKS 14

J. 244. Piotr Bańkowski

1. *Archiwa czechosłowackie*, „Archeion”, 1955, t. XXIV, s. 120–129
2. *Dwa zapomniane artykuły o Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie*, „Archeion”, 1958, t. XXIX, s. 29–41
3. *Głównoje Archiwnoje Uprawlenije. Gosudarstwiennyje Archiwy SSSR...*, „Archeion”, 1958, t. XXIX, s. 321–333
4. *... głos w dyskusji...*, [w:] *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 1960, s. 129–178
5. *Jeszcze kilka szczegółów o sumariuszu staropolskim*, „Archeion”, 1957, t. XXVII, s. 277–286
6. *„Pamiętniki historyczne” Leopolda Huberta, czyli jak publikowano przed stu laty źródła historyczne z Archiwum Głównego Akt Dawnych*, „Archeion”, 1958, t. XXIX, s. 51–59
7. *Pobyt w Polsce archiwistów radzieckich*, „Archeion”, 1955, t. XXIV, s. 329–331
8. *Rosyjska informacja urzędowa z roku 1895 o Archiwum Głównym Akt Dawnych*, „Archeion”, 1958, t. XXIX, s. 43–50
9. *Sumariusz staropolski*, „Archeion”, 1956, t. XXV, s. 236–256

10. *Szóste posiedzenie Rady Archiwalnej*, „Archeion”, 1958, t. XXVIII, s. 229–323
11. *Ze studiów nad rękopisami b. Ces. Biblioteki Publicznej w Petersburgu*, Kraków 1937

ANEKS 15

- J. 250. Historia literatury, archiwistyka, wspomnienia B–O
1. Bielak Franciszek, *Wspomnienie o drze Edwardzie Kuntzem, dyrektorze Biblioteki Jagiellońskiej, 1880–1950*, 1964
 2. Bielińska Maria, *Dokumentacja współczesna, jej rodzaje, podział i znaczenie*
 3. Birkenmajer Aleksander, *Książki rękopiśmienne*
 4. Dernałowicz Maria, „*Pan Tadeusz*” w *dziesięciu księgach*
 5. Dragan Marcin, *Skrót przebiegu mojej naukowej i naukowo-organizacyjnej pracy od roku 1908*
 6. Gawarecka Kazimiera, *Z życia lekarza społecznika i rewolucjonisty*, 1970
 7. Godlewska Donata, *Katalog archiwalnych planów miasta Łomży 1619–1914*, Warszawa 1975
 8. Grygier Tadeusz, *Archiwum Państwowe w Olsztynie*
 9. Kupczyński, *Konserwacja archiwaliów*
 10. Kupść Bogumił, *Sprawozdanie z podróży służbowej do Leningradu*, 1957
 11. Obrębski Jan, *Wspomnienie o Teodorze Wierzbowskim*
- J. 251. P–Z
1. Piekarski Kazimierz, *Pierwszy drukarz polski Kaspar Straube?*, „Szpargały”, 1935, nr 2, s. 22–26
 2. Pigoń Stanisław, *Dwóch „Panów Tadeuszków” ostatnia w stolicy poniewierka*
 3. Sadkowska Czesława, *Wypis z ksiąg ziemskich spraw sądowych powiatu oszmiańskiego roku tysiąc siedemset dwudziestego miesiąca Juny piętnastego dnia*
 4. Seltzer Feliks, *Szpital Starozakonnych w Warszawie*, Warszawa 1870
 5. *Stan badań nad dziejami politycznymi drugiej połowy XVIII w.*
 6. Stebelski Adam, *Aleksander Bachulski*

7. Stebelski Adam, *Archiwa warszawskie po wojnie*
8. *Sztuka gotycka w Muzeum Narodowym w Warszawie*, 1947
9. Winiarska-Byczewska Krystyna, *Przekład „Życia Sezanne`a”...*
10. *Wniosek Ministra Kolei Żelaznych w przedmiocie zmiany niektórych artykułów*
11. Wójcicki K., *Cmentarz Powązkowski pod Warszawą*, „Biblioteka Warszawska”, 1854, s. 1–27
12. Zajączkowski Andrzej, *Socjologiczne przesłanki badań nad dziejami szlachty polskiej*, „Kwartalnik Historyczny”, 1961, nr 1, s. 139–152
13. *Zygmunt Zaleski*

ANEKS 16

J. 253 Archiwum kameralne

1. *Komissya Jego Królewskiej Mci Skarbowa. Uniwersał względem Soli Suchedniowej*, 1769
2. *Kommissya Ekonomiczna Skarbu Jego Królewskiej Mości, Kamerę Jego Składającą*, 1793
3. *Ordynacya przez Kommissyą Ekonomiczną Skarbu JKMci przy podziale osób na szczególne Departamenta, względem porządku w czynnościach tejże Kommissyi do reskryptu JKMci przepisano*, b.d.
4. *Podskarbowie wraz z Kommissyą Skarbu Koronnego. Uniwersał obwieszczający Licytacją Arendy Dóbr Ekonomicznych J. K. Mci w Koronie*, 1794
5. *Projekt Ordynacyi Kommissyi Ekonomicznej Skarbu JKMości*, b.d.
6. *Projekt przywrócenia y utrzymania potrzebnego związku między Królem y Komissyą*, b.d.
7. *Protokół Czynności Deputacyi do ułożenia Tabeli wydatków Listy Cywilney wyznaczoney*, 1793
8. *Remanifest Jaśnie Wielmożnego Jmci Pana Antoniego Tyzenhauza Chorążego i Posła Wileńskiego przeciwko manifestowi J.W. Rzewuskiego, Pisarza Polnego Koronnego, Posła Chełmskiego...*, 1788 [?]
9. *Reskrypt potwierdzający Kommissję Ekonomiczną Skarbu JKMci*, 1787 [?]

10. *Stanisław August z Bożej Łaski Król Polski... Uniwersał obwieszczający ustanowioną Jego K.Mci Komissyą Skarbową*, 1764
11. *Stanisław August z Bożej Łaski Król Polski... Uniwersał Województw respektem Soli Suchedniowej, tudzież względem nie dopuszczenia Soli obcey*, 1765
12. *Urządzenie wieczyste Królewsczyzn. Projekt przez Deputacye Konstytucyjną i wyznaczoną, względem Starostw ułożony*, 1791

ANEKS 17

- J. 269. Materiały do II wojny światowej
1. „Goniec Krakowski”, 1944, wyd. specjalne
 2. „Jutro”, 1943, nr 36
 3. „Powstanie Warszawskie”, ok. 1945
 4. „Prawda Polska”, 1944, nr 13, 15, 16, 33, komunikat nr 18, 21, 25, 34
 5. „WRN”, 1943, nr 18, 22

INDEKS KORESPONDENCJI

Jednostki 200–205, 208, 214, 215, 218, 220–222, 224, 228–232

Abrahamowicz Zygmunt	j. 200
Altman Henryk	j. 200
Altman W. i H.	j. 228
Ambasada Rzeczypospolitej w Moskwie	j. 231
Ambasade Imperiale de Russie	j. 230
Androic Mirko	j. 228
Androić Marco	j. 200
Archiwum Główne Akt Dawnych	j. 228
Arlamowski Kazimierz	j. 200, 228
Averienowa Lidia	j. 231
Bachanowicz Mieczysław	j. 228
Bachulski Aleksander	j. 231
Bachulski Aleksy	j. 203
Bachurzevska Zofia	j. 202
Balejowa Wanda	j. 228
Balicki Zygmunt	j. 203
Bank Handlowy w Warszawie	j. 230

Bańkowska Danuta	j. 200
Bańkowska Kazimiera	j. 202
Baranowski B.	j. 201
Bartoszewski Władysław	j. 201
Barycz Henryk	j. 231
Baudouin de Courtenay Jan	j. 203
Baumfeld Gustaw	j. 203
Bereżyński Kazimierz	j. 203
Berson Jean Otmar	j. 203
Bęska Wisława	j. 231
Białkowski Leon	j. 202
Biblioteka Narodowa	j. 228
Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie	j. 228
Bibliothèque Nationale	j. 203
Bieda Tadeusz	j. 200
Bielak Franciszek	j. 202, 203
Bielecka Janina	j. 200
Bielińska Maria [zob. też Borowska Maria]	j. 200, 228
Biernacki Mieczysław	j. 231
Biernat Czesław	j. 202
Biskupowa Irena	j. 200
Blikle A.	j. 200
Błażejowski Waław	j. 228
Bogucki Teofil	j. 228
Bołdok Czesław	j. 202
Bołdok Czesław	j. 228
Borkowska W.	j. 202
Bornawski M.	j. 231
Borowska Maria	j. 202
Borowy Waław	j. 203
Brańska Ewa [Eugenia]	j. 201, 228
Breżgo Bolesław	j. 203
Brzuskówna Kamila	j. 230
Buczek Karol	j. 201, 203
Budka Mieczysław	j. 201
Budka Włodzimierz i Zofia	j. 201, 203, 228
Bujnowski Józef	j. 202
Byczewska Krystyna	j. 201, 228

Centralna Biblioteka Wojskowa	j. 231
Chączyńska J.	j. 230
Chętnik Adam	j. 202
Chętnikowa Jadwiga	j. 202
Chojnacki Mieczysław	j. 202
Cholewa Anna	j. 202
Chrzanowski Ignacy	j. 203, 230
Chrzęszczewska Hanna	j. 202
Chrzęszczewska Jadwiga	j. 202
Chyliński Konstanty	j. 203
Ciborowski Adolf	j. 202
Ciborowski Edward	j. 202
Ciechanowska Zofia	j. 203
Ciesielska Karola	j. 202, 228
Cieślak Franciszek	j. 204
Cybulski Stefan	j. 203, 231
Cynka Mieczysław	j. 231
Czarnowski Leon	j. 204
Czarszewski	j. 228
Czernek Helena	j. 204, 228
Czerniatowicz Janina	j. 204, 228
Czerwijowska Barbara i Janina	j. 204, 228
Czerwiński Sławomir	j. 203
Dackiewicz Jadwiga	j. 204, 228
Danilewicz Maria	j. 204
Daniszewski R.	j. 204
Dąbrowska J.	j. 228
Dąbrowska Janina	j. 204
Dejna [?] Karol	j. 231
Demby Stefan	j. 205
Dereń Andrzej	j. 205
Dębicka Regina	j. 205
Dikmowa [?] Wanda	j. 205
Dobranicki Mieczysław	j. 231
Dobrowolski Henryk	j. 204
Dobrowolski Stanisław	j. 204, 228
Dobrowolski Władysław	j. 231
Drewnowski Janusz	j. 231

Drewnowski Karol	j. 231
Dupuy Ch.	j. 230
Durbasówna Maria-Teresa	j. 218
Durko Janusz	j. 231
Duszek Danuta	j. 205
Dziubek Krystyna	j. 205
Estreicher Karol	j. 205, 228
Eustachiewicz Lesław	j. 205
Fabre Jean	j. 203, 205
Falkowski Czesław	j. 205
Falski Marian	j. 205
Fercz Julian	j. 205
Fitowska Janina	j. 205
Frąckiewicz Anna	j. 205, 228
Frączkowska Janina	j. 228
Fryczowa Maria	j. 205, 228, 231
Gadacz Kornel	j. 205
Gadomska Janina	j. 205
Gałązowski	j. 203
Gawęcki Mieczysław	j. 205
Gerber H. i R.	j. 228
Gerber Rafał	j. 205
Gerlach B.	j. 205
Gębarowicz M.	j. 205
Georgiewicz Jan, Helena i Marta	j. 205, 228
Glinka Jan	j. 205
Gładysz Mieczysław	j. 205
Godlewska Donata	j. 205, 228
Gołąbek J.	j. 203
Gołębiowska Leokadia	j. 205, 228
Gomulicki Juliusz W.	j. 205
Górski Konrad	j. 203
Grabski Zdzisław	j. 208
Grigorjewowie C.W. i Aleksander	j. 205, 208, 228
Gronowski Krzysztof	j. 205
Groszkowski Janusz	j. 205
Grycz Józef	j. 231
Grygier Tadeusz	j. 208, 228

Gubrynowicz Bronisław	j. 203
Gutowska Magdalena	j. 205
Hahn Wiktor	j. 203
Hejnosz Wojciech	j. 208
Hempel J.	j. 231
Herbst Stanisław	j. 208
Herget J.	j. 228
Hertz Paweł	j. 208, 228
Hleb-Koszańska Helena	j. 208, 228
Horodyski Bohdan	j. 208
Hruszka Czesława	j. 208
Husarska Maryna	j. 208
Ihnatowicz Ireneusz	j. 208
Instytut Nauczycielski [słuchaczki]	j. 208
Iwaszkiewicz Jarosław	j. 208
Jabłkowska Róża	j. 208
Jabłonowski Roman	j. 208
Jałowiecka Halina	j. 231
Jamiołkowscy	j. 208
Janczurowa Zofia	j. 208
Janczurówna Krystyna	j. 231
Jankowska H.	j. 231
Jankowska Jadwiga	j. 208
Janowski Andrzej	j. 208
Janowski Michał	j. 231
Jarunszewiczowa Anna	j. 228
Jaworowski Aleksander	j. 231
Jaworski Krzysztof	j. 208
Jędruszczak Tadeusz	j. 208
Kaczmarczyk Kazimierz	j. 208
Kafarska Józefa	j. 208
Kałuski Antoni	j. 203
Kamiński Adam	j. 208, 228
Kapuściński Albin	j. 208, 228
Kaput Wanda	j. 228
Karolewicz Grażyna	j. 228
Karwasińska Jadwiga	j. 208
Katolicki Uniwersytet Lubelski	j. 222

Kazimierski Józef	j. 215
Kersten Krystyna	j. 215
Kędzierska L.	j. 215
Kętrzyński Stanisław	j. 203
Kiełbicka Anna	j. 215
Kipa Emil	j. 203, 215
Kisiel A.	j. 215
Kleindienst Józefa	j. 228
Kleindienst J.	j. 215
Kłak Tadeusz	j. 215
Kłodziński Stanisław	j. 228
Kłos Konrad	j. 230
Knot Antoni	j. 215
Koczorowski Stanisław Piotr	j. 203
Koczy Leon	j. 215
Kolak Waław	j. 215
Kolankowski Zygmunt	j. 215, 228
Koławczkowski	j. 203
Koło Historyczno-Literackie Studentów KUL	j. 231
Kołodziejcki Franciszek	j. 231
Kołodzka Jadwiga	j. 215
Komisja Odznaczeniowa „Za Walkę o Szkołę Polską”	j. 231
Konarski Kazimierz i Maria	j. 215, 228, 230
Kondratjew Nina	j. 215
Konicki Zdzisław	j. 228
Konopczyński Władysław	j. 203
Kosieradzki Konrad i Janina	j. 215, 228
Kosińscy Alicja i Leopold	j. 228
Kosiński Kazimierz	j. 230
Kosiński Leopold	j. 215
Kostadinova Laura	j. 215
Kostenicz Ksenia	j. 215
Kościałkowski Stanisław	j. 203
The Kościuszko Foundation	j. 205
Kot Stanisław	j. 203
Kowalewska M.	j. 231
Kowalewski Jan	j. 231
Kowalik Romuald	j. 215, 228

Kozubski	j. 203
Koźmińska Wanda	j. 215, 228
Koźmiska Wanda	j. 215
Kożuchowski Józef	j. 215, 231
Kridl Manfred	j. 203
Krókowski Jerzy	j. 231
Król Zygmunt	j. 231
Kruszyński	j. 231
Krzyżanowska Zofia	j. 203
Krzyżanowski Julian	j. 203, 215
Księgarnia G. Gebethner i Spółka	j. 230
Księgarnia Gebethner i Wolff	j. 230
Księża Marianie, Gimnazjum Męskie	j. 214
Kucner Alfred	j. 215, 231
Kuczyński Stefan	j. 215
Kujawski Tomasz	j. 231
Kukiel Marian	j. 203
Kuklik Dorotea	j. 228
Kukulski Zygmunt	j. 203
Kulesza-Cieślawska Janina	j. 204, 228
Kulesza Witold i Janina	j. 214
Kupczyński Tadeusz	j. 215, 230
Kupść Bogumił	j. 215
Kuria Biskupia Wojska Polskiego	j. 231
Kurkus	j. 215
Labuda Gerard	j. 215
Landau Elżbieta	j. 215
Langiewicz J.	j. 231
Laucevicius E.	j. 215
Lednicki Wacław	j. 203
Lenart Bonawentura	j. 203
Leśnodorski Bogusław	j. 215
Lewandowicz Leszek	j. 215, 228
Lewański Julian	j. 215
Lewicki Karol	j. 215
Librowski Stanisław	j. 215
Lindorf Zofia	j. 215, 228
Lipcowa Janina	j. 228

Lipińska M.	j. 228
Lipińska Wanda	j. 215
Lipkowska W.	j. 230
Lisowska Jadwiga	j. 215, 228
Lisowski St.	j. 215
Lombardo Antonino	j. 215, 228
Lorentz Stanisław	j. 215, 228
Łodyński Marian	j. 231
Łopaciński Wincenty	j. 215, 218
Łoskowa	j. 231
Łucki Aleksander	j. 230
Łukaszewicz W.	j. 218
Łuniński Ernest	j. 203
Łysakowska Helena	j. 231
Łysakowski Adam	j. 231
Maciejewska Wanda	j. 218, 229
Makowiecka Zofia	j. 218
Makowska Alicja	j. 218
Malinowski	j. 218
Małachowska Ewelina	j. 218
Manteufflowa Maria	j. 218
Mantuszewski [?] W.	j. 231
Mańkowska Helena	j. 229
Mareš Karol	j. 218, 229
Marszałek Franciszek	j. 218
Mauersberger Adam	j. 218
Mayenowa M. R.	j. 218
Mencel Tadeusz	j. 218, 229
Meyer Zygmunt	j. 218
Meysztowicz Aleksander	j. 231
Michałowska Bronisława	j. 218
Michałowski Janusz	j. 218
Mickiewicz Ladislas	j. 230
Mieniccy Irena i Kazimierz	j. 218, 229
Mika Stanisława	j. 218
Mikettowa Maria	j. 231
Mikulska Zofia	j. 218, 229
Mikulski Tadeusz	j. 203, 214, 218

Mikułowski Zygmunt	j. 231
Moczydłowska-Niekraszowa Maria	j. 231
Moczydłowska Maria	j. 218
Moczydłowski Jan	j. 218
Morcinek Roch	j. 218
Morełowska Irena	j. 218, 229
Morełowski Marian	j. 203
Morsztynkiewiczowa Irena	j. 231
Mostowski Zygmunt	j. 231
Motas M.	j. 218
Musielak Henri	j. 214, 218, 229
Muszyński Adam	j. 218
Muzeum Adama Mickiewicza	j. 214
Muzeum Historyczne m.st. Warszawy	j. 214, 229
Muzeum Lenina	j. 214
Muzeum Literatury im. A. Mickiewicza	j. 214, 229
Muzeum Narodowe Polskie w Rapperswilu	j. 230
Muzeum Narodowe w Warszawie	j. 214, 229
Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju	j. 214
Nawrocki Stanisław	j. 218, 229
Nawroczyński Bohdan	j. 218
Nowak-Dłużewski Juliusz	j. 218
Nowodworski Witold	j. 218, 231
Oblak Jan	j. 214, 229
Offenberg Jan	j. 231
Olex Zofia	j. 218, 229
Olszanowski Janusz	j. 230
Olszewicz Wacław	j. 218, 229
Oraczewski Stanisław	j. 230
Orłow-Jermak Wasilij	j. 231
Ostrowska H.	j. 231
Otrębska Helena	j. 218
Paczkowski Józef	j. 203
Pańków Stanisława	j. 218, 229
Państwowe Wydawnictwo Naukowe	j. 229
Paprocki Franciszek i Zofia	j. 218, 229
Pasławska Janina	j. 218
Paszkiewicz Ludwik	j. 218

Patek Stanisław	j. 231
Patkowski Aleksander	j. 203
Paulowa Stanisława	j. 218
Pawlikowski Michał	j. 218
Pawłowska Wielgusowa Anna	j. 214, 218, 229
Pawłowski Bohdan	j. 218
Pelczar Kazimierz	j. 218
Pełeszowa Kazimiera	j. 218
Penkalowie Maria i Jerzy	j. 218
Perlińska A.	j. 214
Pernak Krystyna	j. 218, 229
Pernakówna I.	j. 229
Petrani Aleksy	j. 230
Petrogradzki Międzynarodowy Komercyjny Bank	j. 230
Piaścik Franciszek	j. 229, 230
Piatt Julian	j. 230
Piechocina Regina	j. 230
Piekarski Kazimierz	j. 203
Pigoń Stanisław	j. 203, 220
Piotrowicz Karol	j. 203, 231
Piotrowski Tadeusz	j. 231
Płaza Tadeusz	j. 231
Płazek Stefania	j. 230
Płomieńska Adolfina	j. 220, 229
Płomieński Eugeniusz Jerzy	j. 220
Płoszewski Leon	j. 220, 230
Podedworny Bolesław	j. 220
Podgórska Anna	j. 220
Podgórski Wojciech J.	j. 220
Pollak Roman	j. 203, 220
Polski Instytut Historyczny w Rzymie	j. 208
Polskie Biuro Podróży „Orbis”	j. 214
Poniński	j. 231
Posner Stanisław	j. 203, 230
Potocki Antoni	j. 230
Pott Leslie	j. 231
Powszechny Uniwersytet Korespondencyjny	j. 208
Prawdzik Władysław	j. 220

Prezydium Powiatowej Rady Narodowej Wydział Kultury w Łowiczu	j. 214
Przybyłowa Janina	j. 220
Przyłaskowski Ryszard	j. 220
Ptaszycki Stanisław	j. 220
Ptaśnikowa Anna	j. 220, 229
Rabowicz E.	j. 214
Radtke Irena	j. 214, 229
Rakowski Stefan	j. 214
Ramm-Helmsing v. Herta	j. 214, 229
Ramotowska F.	j. 214, 229
Rappaport Herman	j. 214, 229
Rechowicz Marian	j. 214
Redakcja „Gazety Warszawskiej”	j. 230
Redakcja „Głosu Lubelskiego”	j. 230
Redakcja „Polonii”	j. 230
Redakcja „Przeglądu Narodowego”	j. 230
Redakcja „Wołynia”	j. 231
Rosiak Stefan	j. 214, 231
Różycki Leon	j. 229
Ruffer Józef	j. 230
Rybarski Antoni	j. 214
Rybiński Janusz	j. 232
Rynkowska Anna	j. 214
Rzadziszewski Idzi	j. 203
Sadkowska Czesława	j. 214, 229
Sałasieńska Z.	j. 229
Sampolska Wanda	j. 221
Sarnecka Zamecka Maria	j. 214
Saski Stefan	j. 220, 221
Sawicka Stanisława	j. 203
Sawicki Jakób	j. 221, 229
Sawicki	j. 232
Sawrynowicz Eugeniusz	j. 221
Semkowicz J.	j. 229
Semkowicz Jadwiga	j. 220, 221
Serejski Marian	j. 221
Seruga Józef	j. 203

Sianożęcki J.	j. 231
Sienkiewiczowa Stefania	j. 220
Siwkowski Jan i Janina	j. 220, 221, 229
Skopowski Czesław	j. 221
Skrzeszewska Bronisława	j. 220, 221
Skrzeszewski Stanisław	j. 229
Sławoszevska Maria	j. 220, 221, 229
Słodkowski Leon	j. 232
Słowikowski Michał	j. 221, 229
Smolarski Mieczysław	j. 203
Sobiech Jolanta	j. 220, 222
Sobociński Władysław	j. 203
Sokolniki Henryk	j. 231
Sosnowski Stanisław	j. 203
Sowińska Ludmiła	j. 229
Sowiński Zdzisław	j. 221, 229
Spółeczne Biuro Pośrednictwa Pracy przy Towarzystwie Nauczycieli Szkół Średnich	j. 208
Stabelska Halina	j. 221
Stacja Naukowa Polska w Paryżu	j. 230
Stankowa Maria	j. 220, 221, 229
Starnawski J.	j. 221
Staroń Olimpia	j. 221
Stattlerówna Helena	j. 231
Stodolny Czesław	j. 221
Stojanowski Józef	j. 221, 231
Stok Stefan i Maria	j. 221, 231
Stowarzyszenie Absolwentów Uniwersytetu Jagiellońskiego	j. 207
Stowarzyszenie Archiwistów Polskich	j. 218
Stowarzyszenie Ochrony Środowiska i Zabytków w Radziejowicach	j. 229
Strawińska Maria	j. 221, 229
Strzembosz Władysław	j. 230
Studnicka Janina	j. 203, 222
Suchodolski Witold	j. 222
Suchowiak Lech	j. 231
Sukiennicy Halina i Wiktor	j. 203

Sumin Włodzimierz	j. 222
Swiencki J.	j. 231
Syga Teofil	j. 222
Szczucki Celestyn	j. 222
Szlachetko Izabela	j. 221, 222
Szlachetkówna Janina	j. 230
Szmydtowa Zofia	j. 203
Szornel Ignacy	j. 222, 229
Szpoński Stanisław	j. 230
Sztachelska Alina	j. 222, 229
Szumkowski Zygmunt	j. 232
Śliwicka Michalina i Janina	j. 222, 229
Śliwińska Irmina	j. 221
Śmiałowski	j. 231
Świdwiński Stanisław	j. 229, 231
Świebodzianka Maria	j. 231
Świerkowski Ksawery	j. 222
Talko-Hryniewicz J.	j. 203
Taszycki W.	j. 203
Tobiański Zdzisław	j. 229
Tomczak Andrzej	j. 222, 229
Towarzystwo Krzewienia Wiedzy Praktycznej	j. 220
Towarzystwo Miłośników Historii	j. 222
Towarzystwo Przyjaciół Książki	j. 215, 222
Towarzystwo Przyjaciół Warszawy	j. 222
Trepiński Antoni	j. 222
Turek-Kwiatkowska Lucyna	j. 222
Tyrowicz Marian	j. 231
Tyszkowski Kazimierz	j. 203
Ugniewski Stefan	j. 222, 231
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	j. 222
Uniwersytet Mikołaja Kopernika	j. 222
Uniwersytet Wrocławski	j. 222
Veron Pierre	j. 230
Vetulani Adam	j. 222
Virginetta	j. 231
Vrtel-Wierczyński Stefan	j. 222
Wachowski Marian	j. 222

Wajnsztejn T.	j. 231
Walewska Cecylia	j. 231
Wasilewski Zygmunt	j. 203
Wasiutyński B.	j. 203
Wąsowicz M.	j. 229
Wąsowicz Michał	j. 224, 231
Wegner Jan	j. 222, 229
Weyman Karol	j. 222, 229
Wielopolski Alfred	j. 222
Wierczyńska Janina	j. 222
Wierzbicka Karyna	j. 222
Wierzbicki Marek	j. 232
Wierzchowski Jerzy	j. 222, 229
Winiarska-Gutowska Magdalena	j. 231
Winiarski Bohdan	j. 224, 230
Wiszowa-Śliwowska Stanisława	j. 224
Wiśliński Jan	j. 222
Wiśniewska Zofia	j. 232
Wiśniewski Jan	j. 222
Wiśniewski Karol	j. 231
Witkiewiczowa Stefania	j. 229
Władyczyna Łucja	j. 224
Włodarski J.	j. 222
Włodek L.	j. 222
Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Kielcach	j. 229
Wojtowicz W.	j. 231
Wolff Adam i Scholastyka	j. 203, 224, 229
Wolińscy Janusz i Wanda	j. 224
Woronczak Jerzy	j. 218
Woroniecki Edward	j. 230
Woźnicki Kazimierz	j. 230
Woźniczko Roman	j. 224
Wójcik Karol	j. 232
Wójcik Zbigniew	j. 224
Wydział Konsularny	j. 231
Wyka Kazimierz	j. 224
Wyszacki Leszek	j. 224
Zaborowska Janina	j. 224

Zahorski Andrzej	j. 224
Zajączkowska Hanna	j. 229
Zaleski Jan	j. 231
Załuski Bohdan	j. 224
Załuski Bronisław	j. 224
Zathey Jerzy	j. 203
Zawadzki Konrad	j. 224
Zawistowscy Danuta i Henryk	j. 224, 229
Zawodziński Karol	j. 203
Zdrada Maria	j. 224
Zieliński Józef	j. 224
Zieńkowska-Kopciowa Helena	j. 231
Związek Literatów Polskich	j. 208
Zyśko Wojciech	j. 224
Żeromska Monika	j. 224
Żongołowicz Bronisław	j. 203

Otwarcie wystawy archiwalnej w Poznaniu, 1929,
Kazimierz Konarski siedzi piąty od lewej

Anita Chodkowska
Warszawa

MATERIAŁY KAZIMIERZA KONARSKIEGO (1886–1972) (III–399)

Kazimierz Konarski urodził się 27 maja 1886 roku w majątku Jeleniów, powiat opatowski, województwo kieleckie. Jego ojciec Szymon był właścicielem ziemskim, a pod koniec życia prezesem Warszawskiej Komisji Ziemskiej w Ministerstwie Rolnictwa, matka Joanna z domu Kossecka nie pracowała zawodowo.

W 1897 roku Kazimierz Konarski rozpoczął naukę w siedmioklasowej Warszawskiej Szkole Realnej, w której ukończeniu przeszkodził mu wybuch strajku szkolnego w 1905 roku. Świadectwo dojrzałości uprawniające go do studiów wyższych na politechnice uzyskał w Wyższej Szkole Realnej w Krakowie 6 czerwca 1906 roku. Zdecydowany podjąć studia historyczne, 7 października 1907 roku uzyskał humanistyczne świadectwo dojrzałości w Gimnazjum Filologicznym im. J. Sobieskiego w Krakowie. W międzyczasie otrzymał jeszcze maturę „klasyczną” rosyjską w Petersburgu, zwalniającą go jako poddanego rosyjskiego z czteroletniej służby wojskowej (w zamian za roczną).

W 1907 roku podjął studia historyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim. W 1910 roku ukazała się na łamach „Przeglądu Narodowego” jego praca seminaryjna *Marcin Kątski, kasztelan krakowski, generał artylerii i piechoty koronnej*.

17 marca 1913 roku otrzymał dyplom doktora filozofii na podstawie pracy *Polska przed odsieczą wiedeńską*, której promotorem był profesor Wiktor Czermak. Praca została opublikowana przez Towarzystwo Naukowe Warszawskie i nagrodzona przez Kasę im. Mianowskiego. Ta sama instytucja ufundowała mu stypendium, które wykorzystał na pobyt w Dreźnie i Paryżu (1913–1914), kontynuując studia historyczne.

Po powrocie do kraju podjął pracę w szkolnictwie, początkowo na pensjach A. Walickiej, J. Jankowskiej i Z. Kurhanowej w War-

szawie (1914–1916), a w kwietniu 1916 roku gremium organizacyjne Uniwersytetu Warszawskiego powołało go do prowadzenia wykładów z historii.

W styczniu 1917 roku zrezygnował z nauczania akademickiego i zaangażował się do legionów. Jako szeregowca, przydzielono go do służby pozafrontowej 5. Pułku Piechoty w Chełmie.

Od października 1917 roku do 1 września 1921 roku sprawował funkcję sekretarza generalnego początkowo w Departamencie, następnie w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

27 lipca 1921 roku został mianowany dyrektorem Archiwum Akt Dawnych. Przystąpił do przejścia olbrzymiej liczby nieuporządkowanych materiałów archiwalnych, borykając się jednocześnie z brakami kadrowymi. Z jego inicjatywy w 1925 roku powołane zostały do życia Kursy Archiwalne, które działały do wybuchu II wojny światowej i na których wielokrotnie wykladał. Na stanowisku dyrektora Archiwum Akt Dawnych pracował do czasu powstania warszawskiego. Był członkiem ZWZAK, od 1940 roku aż do wybuchu powstania pełniąc obowiązki archiwisty, a następnie kierownika serwisu prasy obcej w Wydziale Informacji Oddziału VI Komendy Głównej AK.

Po wojnie pełnił funkcję zastępcy dyrektora Archiwum Głównego Akt Dawnych, a od 1958 do 1961 roku, czyli do przejścia na emeryturę, pracował w tymże Archiwum jako kustosz Działu III.

W 1951 roku otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego.

Kazimierz Konarski stworzył podwaliny współczesnej polskiej archiwistyki. W 1929 roku opublikował podręcznik *Archiwistyka polska i jej zadania*, w latach powojennych poświęcił się głównie zagadnieniom metodyki archiwalnej oraz pracom historycznym, czego wynikiem było m.in. studium *Warszawa w pierwszym jej stołecznym okresie* (Warszawa 1970). W jego dorobku naukowym znalazło się ponad 80 artykułów i prac. Był również autorem licznych opowiadań i powieści dla dzieci i młodzieży. Tematyka tych opowiadań zwykle związana była z historią Warszawy. Był członkiem Towarzystwa Miłośników Historii, Sekcji Historii Warszawy i Mazowsza (przewodniczący od 1936 roku).

Odnaczony został Krzyżem Kawalerskim Polonia Restituta (1932), brązowym Krzyżem Zasługi z Mieczami (1944) i Złotym Krzyżem Zasługi (1948).

Kazimierz Konarski był dwukrotnie żonaty: z Wandą z Jasieńskich, z którą miał dwóch synów, oraz od 1968 roku (po śmierci pierwszej żony) z Marią Wąsowską.

Zmarł 3 listopada 1972 roku w następstwie nieszczęśliwego wypadku, pochowano go na cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Materiały Kazimierza Konarskiego wydzielone zostały ze spuścizny Piotra Bańkowskiego przekazanej do APAN w 1976 roku zapisem testamentowym (ks. nab. 2535). Porządkowaniem spuścizny zajęła się Anita Chodkowska, prace przeprowadzono w 2007 roku. Rozmiar spuścizny wynosi 0,24 m.b. Spuścizna zawiera materiały z lat 1906–1973, podzielone na 5 zasadniczych grup.

Grupa I liczy 4 jednostki zawierające fragment pracy, artykuły i referaty z lat 1945–1957. W jednostce 4 umieszczono opowiadania dla dzieci i młodzieży popularyzujące historię Warszawy. Materiały zostały uporządkowane chronologicznie i rzeczowo.

Grupa II zawiera 2 jednostki z lat 1934–1957. Znalazły się tu szczątkowe materiały działalności naukowej i wydawniczej K. Konarskiego. Materiały zostały uporządkowane rzeczowo i chronologicznie.

W grupie III, najliczniejszej, umieszczono drobne dokumenty osobiste z lat 1906–1961 i obszerne fragmenty wspomnień.

Wśród materiałów o twórcy spuścizny (grupa IV) znalazły się recenzje ostatniej pracy K. Konarskiego *Warszawa w pierwszym jej stoletnim okresie* oraz mowy pogrzebowe i wspomnienia napisane po śmierci autora spuścizny (materiały z lat 1970–1973).

W ostatniej, V grupie (załączniki), umieszczono niewielkie opublikowane opracowania autorstwa K. Konarskiego z lat 1917 i 1933.

W Archiwum PAN nadano spuściznie sygnaturę III-399. Liczy ona 15 jednostek, do inwentarza dołączono 2 aneksy.

Źródła i bibliografia

1. Materiały Kazimierza Konarskiego, Archiwum Polskiej Akademii Nauk, III-399, j. 7.
2. *Kazimierz Konarski*, [w:] *Słownik historyków polskich*, Warszawa 1994, s. 239.
3. Bańkowski P., *Kazimierz Konarski*, „Archeion”, 1973, t. LIX, s. 345–353.

PRZEGLĄD ZAWARTOŚCI INWENTARZA

	pozycja inwentarza
I. Materiały twórczości naukowej	1–4
A. Prace i artykuły	1–3
B. Popularyzacja	4

II. Materiały działalności naukowej i wydawniczej	5–6
III. Materiały biograficzne	7–12
IV. Materiały o twórcy spuścizny	13–14
V. Załączniki	15
Aneksy	1–2

I. MATERIAŁY TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ

A. Prace i artykuły

1. *Konrad Prószyński (Kazimierz Promyk). Życie — praca — plony*
Praca
1948, rkp., sz., k. 54
2. *Archiwistyka polska*
Analiza aktu jako podstawa archiwistyki
O archiwiscie słów kilkoro
Konspekt pracy, referat przygotowany na I Kongres Nauki
Polskiej, artykuł
1947, 1952, rkp., masz., l., k. 26
3. *Administracja pałaców cesarsko-królewskich w latach 1796–1918*
i jej akta
Ślady przeszłości
Artykuły
B.d., masz., druk, l., k. 18

B. Popularyzacja

4. *Dzieje Warszawy*
Opowiadania dla dzieci
1945–1957, rkp., masz., l., k. 178, zob. aneks 1

II. MATERIAŁY DZIAŁALNOŚCI NAUKOWEJ I WYDAWNICZEJ

5. *Raptularz; Dziennik prac*
Notatki z wykonywanych prac archiwalnych
1945–1950, 1953–1954, rkp., sz., k. 112
6. *Redakcje i wydawnictwa*
Propozycja członkostwa w Komitecie Redakcyjnym, umo-
wy wydawnicze, recenzja, korespondencja, projekt artykułu
K. K. *Bohaterstwo dzieciarni warszawskiej a pomnik*

1934–1957, rkp., masz., j. niem., pol., l., k. 32, zob. aneks 2

III. MATERIAŁY BIOGRAFICZNE

7. Dokumenty osobiste
Autobiografia, bibliografia prac dla dzieci i młodzieży, świadectwo maturalne, zaświadczenie o członkostwie w ZWZAK, odpisy własnych listów z pobytu w Paryżu 1906–1950, b.d., rkp., masz., l., k. 33
8. Dokumenty pracy i działalności
Nominacje, powołania, zaproszenia, drobne dokumenty finansowe
1915–1961, rkp., masz., l., k. 29
9. *Dalekie a bliskie*
Wspomnienia, rozdziały: *Wstęp — Paryż*
1952–1965, rkp., l., k. 172
Druk: K. K., *Dalekie a bliskie*, Wrocław 1965
10. Jw.
Wspomnienia, rozdziały: *Dzieci — 1944–1945*
1952–1965, rkp., l., k. 112
Druk: K. K., *Dalekie a bliskie*, Wrocław 1965
11. Jw.
Wspomnienia, bruliony, notatki, fragmenty niepublikowane: *Legiony* i uzupełnienia
1952–1972, rkp., masz., l., k. 67
12. *Fragmenty przeżyć archiwalnych*
Wspomnienia z czasów II wojny światowej, notatki i uzupełnienia do poprzednich prac
1967, 1972, rkp., masz., l., k. 25

IV. MATERIAŁY O TWÓRCY SPUŚCIZNY

13. Henryk Samsonowicz, *Stare dzieje Warszawy*
Adam Słomczyński, *Kazimierz Konarski i jego „Warszawa”*
T. S. [Teofil Syga], *Książki o Warszawie*
Andrzej Wernic, *Stolica — w przeszłości*

Recenzje pracy K. K. *Warszawa w pierwszym jej stołecznym okresie*

1970, druk., l., k. 43

Druk: poz. 1. „Kultura”, nr 20, s. 3

poz. 2. „Życie Warszawy”, nr 154, s. 5

poz. 3. „Stolica”, nr 22, s. 12

poz. 4. „Słowo Powszechne”, nr 205, s. 3

14. Nekrologi

Mowy pogrzebowe Adama Słomczyńskiego i Michała Wąsowicza, wspomnienia pośmiertne Piotra Bańkowskiego, korespondencja z wydawnictwami

1972–1973, rkp., masz., druk, l., k. 67

V. ZAŁĄCZNIKI

15. K. K., *Warszawa*, seria Biblioteka Szkoły Powszechnej, cykl „Miasta Polskie”, nr 21

K. K., *Warszawa w czasach saskich*, seria Historia Warszawy

Opracowania

1917, 1933, druk, opr., k. 45

Druk: poz. 1. Lwów 1933

poz. 2. Warszawa 1917

ANEKS 1

J. 4. Dzieje Warszawy

Bęben

Bratnia mogiła

Czarne małpy

Czerwone buty

Dobry znak

Dwa razy dwa — pięć

Dwa skarby

Igła

Kamienne schodki

Kopa

Łódź

Mistrz Klaudiusz, druk: „Płomyczek”, 1957, nr 14, s. 422–423

Nie pozwalam
Niezapomniany dzień, druk: „Płomyczek”, 1957, nr 12
Od Sasa od Lasa
Parzysty
Piotr czy Nikodem
Polowanie
Romantyk
Serce serc
Spalony czołg, druk: „Płomyczek”, 1956, nr 2, s. 34–35
Syrena, druk: „Płomień”, 1945–1946
Terminator
Uczeń Galileusza
W jesienny wieczór
Wicek i Felek, druk: „Płomień”, 1946, nr 1, s. 27–30
Wspomnienia
Zawierucha

ANEKS 2

- J. 6. Redakcje i wydawnictwa
Redakcja *Polskiego słownika biograficznego*
Przegląd Biblioteczny
Stanisław Arct
Naczelna Dyrekcja Muzeów i Ochrony Zabytków
Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych
Państwowe Wydawnictwa Naukowe
Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy
Verlag Rütten u. Loening Berlin

Witold Suchodolski

Anita Chodkowska
Warszawa

MATERIAŁY WITOLDA SUCHODOLSKIEGO (1887–1967) (III–404)

Witold Suchodolski urodził się 29 stycznia 1887 roku we wsi Jeziorko niedaleko Łomży. Jego ojciec był gorzelanym i pracował w licznych gorzelniach i destylarniach, matka Józefa z Młodzianowskich prowadziła z pomocą męża sklep kolonialny w Łomży.

Witold Suchodolski rozpoczął naukę w rosyjskim gimnazjum filologicznym w Łomży w 1897 roku. Szybko włączył się w ruch samokształceniowy zorganizowany przez tzw. „Koło”. W 1905 roku, będąc uczniem VIII klasy, wziął udział w strajku szkolnym, sprawując funkcję jednego z trzech członków komitetu strajkowego (razem z Piotrem Bańkowskim i Wiktorem Supińskim). Członkowie komitetu i znaczniejsi przywódcy strajku zostali później wydaleny z gimnazjum, a Witold Suchodolski został wysiedlony do pobliskiej Piątnicy. W tym czasie rozpoczął działalność polityczno-społeczną w szeregach Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS). Był trzykrotnie aresztowany przez żandarmerię łomżyńską, a w maju 1906 roku zesłano go na czas trwania w Królestwie Polskim stanu wojennego na Syberię. Przebywał we wsi położonej nad rzeką Obiā w odległości 600 kilometrów na północ od Tobolska. Wykorzystując dezorganizację władz w Rosji, Witold Suchodolski zbiegł z zesłania i przez Odessę i Lwów przedostał się do Krakowa.

W 1907 roku otrzymał maturę w IV Gimnazjum Krakowskim i wstąpił na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego, wybierając za główny przedmiot historię. Powrócił wówczas do działalności w PPS i wstąpił do akademickiego stowarzyszenia „Spójnia”, w 1909 roku jako sekretarz, a później jako prezes. Przerwał studia z powodów zdrowotnych. Przebywał pół roku w sanatorium Bratniej Pomocy w Zakopanem, a następnie, podjąwszy pracę gubernera, wyjechał wraz ze swoim

uczniem do Szwajcarii. W 1912 roku wznowił studia, tym razem wybierając prawo jako przedmiot główny.

Wybuch I wojny światowej zaskoczył go na wakacjach na Podolu, stamtąd — jako obywatel austriacki — przesiedlony został do miasta Kamyszłowa na Syberii. W lipcu 1915 roku przeniósł się do Charkowa, uzyskawszy zgodę na zmianę miejsca zamieszkania dzięki możliwości stworzonej przez władze rosyjskie osobom o słowiańskim pochodzeniu. W ciągu trzyletniego pobytu w Charkowie pracował w polskim gimnazjum koedukacyjnym, ucząc historii. 18 sierpnia 1918 roku Witold Suchodolski znalazł się w Warszawie i podjął pracę jako nauczyciel historii na pensji Rudzkiej. 1 grudnia tegoż roku uzyskał posadę pracownika państwowego w Archiwum Skarbowym w Warszawie.

W połowie 1921 roku powołany został w skład Delegacji Polskiej w Polsko-Rosyjskiej Mieszanej Komisji — Reewakuacyjnej i Specjalnej — jako ekspert do spraw archiwalnych. Pełnił tam również obowiązki eksperta do spraw muzealnych i bibliotecznych, członka Kolegium Delegacyjnego, pełnomocnika Delegacji, kierownika ekspozytury w Leningradzie i zastępcy prezesa.

Do kraju powrócił pod koniec 1929 roku, objął stanowisko dyrektora IV Departamentu Nauki w Ministerstwie Oświaty. W roku 1932 został naczelnym dyrektorem archiwów państwowych.

Po wybuchu II wojny światowej zarząd nad archiwami przejął niemiecki Archiwamt z siedzibą w Krakowie, a Witold Suchodolski zatrudniony został w Archiwum Skarbowym i oddelegowany do prac porządkowych przy Archiwum byłej Delegacji Rewindykacyjnej. Działał w konspiracyjnej władzy archiwalnej i kierował m.in. rejestracją wywożonych z Polski zbiorów.

8 sierpnia 1944 roku, wprowadzony przez Niemców z miasta, uciekł i zatrzymał się w Podkowie Leśnej, podejmując po kapitulacji miasta rozmowy i prace nad uratowaniem ocalałych zbiorów kulturalnych Warszawy.

Na stanowisko naczelnego dyrektora powrócił w styczniu 1945 roku. 1 lutego 1949 roku został zawieszony i przeniesiony do Archiwum Głównego Akt Dawnych. Zajął się porządkowaniem ocalałych akt Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Z końcem tegoż roku przeszedł na emeryturę.

Wraz z grupą archiwistów podjął pracę nad przekładem na język polski rosyjskiego podręcznika archiwistyki *Tieorija i praktika archiwnogo diela*. 1 maja 1953 roku został zaangażowany przez Instytut Badań

Literackich Polskiej Akademii Nauk, a 11 sierpnia tegoż roku mianowany kierownikiem Pracowni Bibliograficznej Działu Literackiego IBL.

Za zasługi w dziedzinie badań bibliograficznych 27 lipca 1954 roku Polska Akademia Nauk nadała mu stopień docenta.

Po roku 1960 Witold Suchodolski przeszedł na rentę, kontynuując pracę w IBL w charakterze konsultanta naukowego.

Jego prace związane były głównie z omówieniem działalności Mieszanej Polsko-Radzieckiej Komisji Rewindykacyjnej oraz realizacji traktatu ryskiego (artykuł XI, punkt 15). Archiwum Polskiej Delegacji, zawierające dokumenty związane z pracami tej Komisji, uległo całkowitemu zniszczeniu podczas powstania warszawskiego.

Był dwukrotnie żonaty — pierwsza żona Jadwiga z Chrzęszczewskich — zginęła w powstaniu warszawskim, drugą była Zofia z Chaszkowskich Limanowska.

Zmarł 9 lutego 1967 roku, pochowano go na cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Materiały Witolda Suchodolskiego wydzielone zostały ze spuścizny Piotra Bańkowskiego, przekazanej Archiwum PAN w 1976 roku zapisem testamentowym (ks. nab. 2535). Porządkowaniem spuścizny zajęła się Anita Chodkowska, prace przeprowadzono w 2007 roku. Rozmiar spuścizny wynosi 0,12 m.b. Spuścizna zawiera materiały z lat 1905–1967, podzielone na 6 zasadniczych grup.

Grupa I liczy 2 jednostki zawierające fragment pracy, artykuł i referaty z lat 1942–1947. Materiały zostały uporządkowane chronologicznie i rzeczowo.

Grupa II, najliczniejsza, zawiera 5 jednostek z lat 1905–1965. Znalazły się tu szczątkowe materiały działalności zawodowej i społecznej W. Suchodolskiego. Materiały zostały uporządkowane rzeczowo i chronologicznie.

W grupie III umieszczono drobne dokumenty osobiste i fragmenty wspomnień z lat 1946–1967.

Podobnie w grupie IV — korespondencja wpływająca — i V — materiały o twórcy spuścizny — zamieszczono po jednej jednostce archiwalnej, odpowiednio z lat 1929–1965 i 1967.

Grupa VI zawiera materiały z lat 1929–1965, są to prace publikowane W. Suchodolskiego oraz odpisy materiałów archiwalnych.

Materiały Witolda Suchodolskiego z lat 1945–1962 znajdują się także w Archiwum Akt Nowych (nr zespołu 449). W Archiwum PAN nada-

no spuściznie sygnaturę III-404, liczy ona 12 jednostek, do inwentarza dołączono 3 aneksy.

Źródła i bibliografia

1. Materiały Witolda Suchodolskiego, Archiwum Polskiej Akademii Nauk, III-404, j. 8.
2. Bańkowski P., *Witold Suchodolski*, „Archeion”, 1968, t. XLVIII, s. 256-263.
3. Jankowski E., *Witold Suchodolski (29 stycznia 1887-9 lutego 1967)*, „Pamiętnik Literacki”, 1967, z. 3, s. 309-315.
4. Romaniuk M., *Witold Suchodolski — sylwetka archiwisty*, „Archeion”, 1986, t. LXXXI, s. 95-120.

PRZEGLĄD ZAWARTOŚCI INWENTARZA

	pozycja inwentarza
I. Materiały twórczości naukowej	1-2
II. Materiały działalności naukowej, zawodowej, wydawniczej i społecznej	3-7
III. Materiały biograficzne	8
IV. Korespondencja wpływająca	9
V. Materiały o twórcy spuścizny	10
VI. Załączniki	11-12
Aneksy	1-3

I. MATERIAŁY TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ

1. Archiwa polskie w czasie II wojny światowej
Bericht über den Stand der Arbeiten an der Ordnung des Poniatowski-Archivs
Wśród czasopism polskich literackich i literacko-społecznych pierwszego dziesięciolecia wieku XX stanowi „Krytyka”
Fragment pracy, artykuły
1942, b.d., rkp., masz., j. niem., pol., l., k. 44
2. *Archiwa i biblioteki państwowe wobec spuścizny rękopiśmiennej po dworach i rezydencjach magnackich*
Sprawy archiwalne, organizacja i rewindykacja archiwów w związku z potrzebami nauki historycznej
Stan archiwów wobec potrzeb nauki historycznej

Referaty, streszczenie
1945–1947, rkp., l., k. 37

II. MATERIAŁY DZIAŁALNOŚCI NAUKOWEJ, ZAWODOWEJ, WYDAWNICZEJ I SPOŁECZNEJ

3. Delegacja Rzeczypospolitej Polskiej w Specjalnej Komisji Mieszanej (Delegacja Polska w Mieszanej Polsko-Rosyjsko-Ukraińskiej Komisji Specjalnej)
Protokół końcowy, odpis, referaty Stanisława Lisowskiego, sprawozdanie Antoniego Rybarskiego, regulamin prac, pełnomocnictwa, likwidacja, notatki
Korespondencja, wycinek prasowy
1921–1936, rkp., masz., druk, j. pol., ros., l., k. 165, fot. 1
4. Archiwa
Sprawozdanie grupy „Archiwa”, odbudowa archiwów w Polsce, rewindykacja akt, notatki, korespondencja
1940–1961, rkp., masz., l., k. 61
5. S. W., *M. Łodyński*, „*Pruszkowska akcja zabezpieczania warszawskich zbiorów...*”
Recenzja wydawnicza, biogram Romana Jabłonowskiego z projektami wykreśleń
1957, masz., l., k. 7
6. Związek Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich
Sąd Koleżeński, korespondencja
1947–1948, rkp., masz., l., k. 19
7. Komitet Zjazdu Stowarzyszenia Uczestników Walki o Szkołę Polską
Komunikat Stowarzyszenia Uczestników Walki o Szkołę Polską, wspomnienia, korespondencja, świadectwo szkolne z adnotacją o usunięciu ze szkoły, nadbitki i odbitki
[1905, 1932, 1936] 1959–1965, rkp., masz., druk, l., sz., k. 128, zob. aneks 1

III. MATERIAŁY BIOGRAFICZNE

8. Dokumenty osobiste i wspomnienia
Poświadczenie, legitymacja, gratulacje, „*Spójnia*” *krakowska w latach 1907–1914, Ze wspomnień archiwisty* — fragmenty 1946–1967, rkp., masz., l., k. 46, fot. 4 przekazano do Zbioru Fotografii APAN

IV. KORESPONDENCJA WPŁYWAJĄCA

9. Osoby B–W i nadawcy nieustaleni
1929–1965, rkp., masz., l., k. 52, zob. aneks 2

V. MATERIAŁY O TWÓRCY SPUŚCIZNY

10. Bańkowski Piotr, *Witold Suchodolski*, „Archeion”
Jankowski Edmund, *Witold Suchodolski (29 stycznia 1887–9 lutego 1967)*
Nekrologi, wspomnienia pośmiertne, przemówienie Edwarda Ciborowskiego nad grobem, wykaz prac, wycinek prasowy 1967, rkp., masz., druk., l., k. 70

VI. ZAŁĄCZNIKI

11. Witold Suchodolski
Artykuły, wstęp do katalogu wystawy, nekrolog 1929–1963, druk, l., sz., k. 106, zob. aneks 3
12. *Dzielo Kancelarii Warszawskiego Gienierał-Gubiernatora po I Dieloproizwodstwu, 2 Stołu o biesporiadkach w Łomżyńskiej gubernii*
Skróć przewodnika po pokazie zbiorów Potockich
Odpis materiałów z Archiwum Głównego Akt Dawnych — fragment przewodnika 1946, 1965, rkp., masz., druk, j. pol., ros., sz., k. 45

ANEKS 1

- J. 7. Komitet Zjazdu Uczestników Walki o Szkołę Polską
1. Falski Marian, *Pamięci Stefanii Sempołowskiej*, „Kwartalnik Pedagogiczny”, 1962, nr 2, s. 265–269

2. Falski Marian, *Wprowadzenie powszechnego nauczania na ziemiach byłego zaboru rosyjskiego po pierwszej wojnie światowej*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, s. 405–435
3. Załuski Bronisław, *Wspomnienia i refleksje na tle przebiegu walki o szkołę polską*, Warszawa 1932
4. *Zjazd uczestników walki o szkołę polską*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, 1959, nr 1, s. 145–150

ANEKS 2

J. 9. Osoby B–W i nadawcy nieustaleni		
Bańkowski Piotr	1929–1944	1. 13 + zał.
Białkowski L. [?]	1945	1. 2
Kuntze Edward	1945–1947	1. 4
Librowski Stanisław	1947	1. 1
	[adresowane do Józefa Grycza]	
Stebelski Adam	1945	1. 1
Wereszycka Helena	1965	1. 1
Nadawcy nieustaleni	1947–1953	1. 6

ANEKS 3

- J. 11. Witold Suchodolski
1. *Antoni Rybarski (1886–1962)*, „Archeion”, 1963, s. 311–313
 2. *Archiwa polskie w obliczu strat poniesionych podczas wojny*, „Przegląd Biblioteczny”, 1947, z. 1/2, s. 1–11
 3. *Archiwa polskie za okupacji (1939–1945)*, „Archeion”, 1948, s. 54–83
 4. *Archiwum Główne Akt Dawnych musi jeszcze pozostać w Palacu pod Blachą*, „Robotnik”, 5 czerwca 1948, s. 1
 5. *W odpowiedzi archiwście Niemieckiej Republiki Federalnej*, „Archeion”, 1960, s. 138–141
 6. *Zagadnienie prymatu strat kulturalnych w ogólnym programie odszkodowań*, Warszawa 1945
 7. *Zarys rewindykacji polskiego mienia muzealnego w Rosji na podstawie traktatu ryskiego*, [w:] *Wystawa rewindykacyjna zbiorów państwowych*, Warszawa 1929, s. 9–34

Franciszek Olszewski

Anita Chodkowska
Warszawa

MATERIAŁY FRANCISZKA OLSZEWSKIEGO (1859–1918) (162)

Franciszek Olszewski urodził się w grudniu 1859 roku w Płocku. Nie ma informacji o jego ojcu, natomiast matka, z domu Dąbrowska, była córką mieszczanina płockiego. Franciszek Olszewski po ukończeniu Gimnazjum Klasycznego w Płocku studiował w latach 1877–1880 na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Interesował się historią prawodawstw słowiańskich i ekonomią polityczną. Już w latach studenckich opublikował pierwsze artykuły, początkowo w „Korespondencie Płockim”, następnie w „Nowinach”. Za pracę konkursową o Andrzejcu Fryczu Modrzewskim otrzymał Srebrny Medal Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Warszawskiego. Nie ma informacji o temacie jego pracy magisterskiej i terminie ukończenia uczelni. Artykuły o tematyce ekonomicznej publikowane w „Ekonomiście” zwróciły na niego uwagę Wacława Szymanowskiego, redaktora naczelnego i współwydawcy „Kuriera Warszawskiego”. W 1882 roku Franciszek Olszewski rozpoczął stałą współpracę z „Kurierem Warszawskim”, a wkrótce też został zięciem W. Szymanowskiego, poślubiając jego córkę Marię. W „Kurierze Warszawskim” zajmował się tematyką ekonomiczno-społeczną. W roku 1883 wraz z Henrykiem Konitzem opublikował *Podręcznik dla władz gminnych, obejmujący zbiór przepisów i postanowień, obowiązujący władze gminne w królestwie polskim*. Był członkiem różnych towarzystw, m.in. sprawował funkcję sekretarza Sekcji Rolnej w Towarzystwie Popierania Przemysłu i Handlu.

Po śmierci W. Szymanowskiego w grudniu 1886 roku F. Olszewski został redaktorem naczelnym „Kuriera Warszawskiego” i prowadził ga-

zetę do roku 1896. Od początku spotykał się z niechęcią współwłaścicieli „Kuriera Warszawskiego” firmy „Gebethner i Wolff”. Kwestionowano jego postawę moralną, zdolności do prowadzenia gazety, wysuwano żądania jednoznacznych ustaleń finansowych. Utrzymał się na stanowisku, mając poparcie spadkobierców W. Szymanowskiego, ale w wyniku konfliktu część stałych współpracowników zrezygnowała z pracy w „Kurierze Warszawskim” i odeszła do konkurencyjnej gazety „Kurier Codzienny”. W latach 1888–1891 toczył się proces sądowy rodziny Szymanowskich przeciw firmie odpowiedzialnej za nieściągnięcie należności z czasów byłej spółki z „Gebethnerem i Wolffem”; proces zakończył się ich przegraną. W spór finansowy, który bulwersował opinię publiczną, zamieszany był m.in. Bolesław Prus, którego postawę poparła Eliza Orzeszkowa, i Franciszek Olszewski.

W grudniu 1896 roku F. Olszewski przeniósł się na stałe do Petersburga, gdzie pracował jako adwokat przysięgły, prowadząc w urzędach sprawy administracyjno-prawne. Czas jakiś utrzymywał kontakt z dawnymi współpracownikami, m.in. z Bronisławem Zawadzkiem, oraz przysyłał korespondencje z Petersburga sygnowane Vester. W 1896 roku, jeszcze przed swoim wyjazdem, F. Olszewski wydał książkę jubileuszową „Kuriera Warszawskiego” z okazji 75-lecia istnienia pisma. Część pierwsza to wydawnictwo zbiorowe, a część drugą i trzecią opracował sam F. Olszewski. Książka stanowi cenne źródło informacji do historii „Kuriera Warszawskiego” i prasy polskiej.

F. Olszewski przebywał w Petersburgu do roku 1918, repatriowany po wojnie zamieszkał we własnym folwarku w Sońsku w województwie ciechanowskim.

Był dwukrotnie żonaty, po raz pierwszy z Marią Czapelską z domu Szymanowską, a następnie, po rozwodzie, z Kazimierą Hellerówną, śpiewaczką operową znaną jako Mira Hellerówna. Dzieci prawdopodobnie nie miał.

Zmarł 15 października 1918 roku i pochowany został na miejscowym cmentarzu.

Materiały Franciszka Olszewskiego wydzielone zostały ze spuścizny Piotra Bańkowskiego przekazanej do Archiwum PAN w 1976 roku zapisem testamentowym (ks. nab. 2535). Materiały te nie były publikowane. W roku 1947 roku Bańkowski ogłosił drukiem w „Pamiętniku

Kieleckim” dwa nieznane listy Adolfa Dygasińskiego do Franciszka Olszewskiego, nie były to jednak listy znajdujące się w tej spuściźnie. W tymże „Pamiętniku Kieleckim” P. Bańkowski naszkicował losy archiwum redakcyjnego F. Olszewskiego, które nabył w roku 1929 w antykwariacie leningradzkim i które w roku 1944 spaliły się podczas powstania warszawskiego. P. Bańkowski stwierdził, że z całego zbioru ocalały jedynie mniej ważne dokumenty. Nie wiadomo jednak, które materiały miał na myśli.

Materiały F. Olszewskiego uporządkowane i zinventaryzowane zostały przez Anitę Chodkowską. Prace ukończone zostały w 1993 roku. Rozmiar spuścizny wynosi 0,15 m.b. Spuścizna zawiera materiały z lat 1885–1915 [1976], podzielone na 3 zasadnicze grupy i opatrzone szczegółowymi aneksami.

Grupa I to materiały redakcyjne „Kuriera Warszawskiego” z lat 1885–1900. Grupa liczy 4 jednostki. Na pierwszym miejscu znajduje się korespondencja, do której dołączono rękopisy utworów przeznaczonych do druku. Umieszczono tu m.in. rękopisy trzech opowiadań Michała Bałuckiego, opowiadania Józefa Blizińskiego i Adolfa Dygasińskiego (j.a. 1) oraz wiersze Aleksandra Trylskiego (Faustyna Bicza) i opowiadania Elizy Orzeszkowej (j.a. 2). Znajdują się tu również rękopisy dwóch wierszy Artura Oppmana (Or-Ota) i jedna odbitka korektowa, a także list A. Oppmana z fotokopią, sporządzoną około 1964 roku dla tygodnika „Stolica” i prawdopodobnie niewykorzystaną (j.a. 2). Spis autorów ułożony alfabetycznie znajduje się w aneksie 1, tytuły utworów ułożono chronologicznie wg daty publikowania ich w „Kurierze Warszawskim”.

Pozostałe jednostki ukazują metody pracy redakcji „Kuriera Warszawskiego”, jak nawiązywanie nowych kontaktów z autorami, prośby o przesyłanie korespondencji, współpraca z redakcjami innych czasopism, np.: „Przeglądu Lwowskiego”, „Gońca Łódzkiego” czy „Katolika” z Bytomia (j.a. 3). Korespondenci omawiali warunki współpracy, płatności, zobowiązania. Referowano ciekawe wydarzenia, wielkie uroczystości. Redaktorzy „Kuriera Warszawskiego” czuwali nad przywiezieniem z Drezna do Krakowa zwłok zmarłego w 1877 roku J.I. Kraszewskiego oraz nad jego pogrzebem. Opis ostatnich dni pisarza przesyłał do „Kuriera Warszawskiego” opiekujący się Kraszewskim Zygmunt Miłkowski (T.T. Jeż), nie były to jednak informacje przeznaczone do druku. Poruszane

były w „Kurierze Warszawskim” sprawy wodociągów i kanalizacji Warszawy (J. Wiland), sprawy pracy kobiet (S. Słupski) i wiele innych. Grupę tę zamyka korespondencja z czytelnikami, w której znalazły się prośby o zamieszczenie informacji rodzinnych (o ślubach, pogrzebach itp.), prośby o prenumeratę „Kuriera Warszawskiego”, poparcie dla akcji charytatywnych, ogłaszanie list fundatorów i tym podobne (j.a. 4). Materiały zostały ułożone alfabetycznie wg nazwisk nadawców, a w ich obrębie chronologicznie.

W grupie II zebrane zostały materiały osobiste F. Olszewskiego i jego żony Miry Hellerówny z lat 1888–1915. Jest to korespondencja prywatna, zawierająca często drobne informacje, np. podziękowania, przeprosiny za nieobecność na przyjęciach i majówkach. Znajdują się tu również prośby o interwencje. P. Stachiewicz, autor ilustracji do powieści *Quo vadis* H. Sienkiewicza, omawiał z F. Olszewskim publikację swoich ilustracji w rosyjskim wydaniu tej powieści, a J. Rosen prosił go o pomoc w sprzedaży obrazów na dworze petersburskim. F. Olszewski interesował się również organizacją koncertów swojej żony. Świadczy o tym korespondencja z Z. Noskowskim z Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego czy z E. Rygierem z Teatru Polskiego w Poznaniu (j.a. 5). Materiały ułożone zostały alfabetycznie.

Ostatnią, III grupę stanowią załączniki, obejmujące spisy i katalog kartkowy sporządzony przez P. Bańkowskiego przed 1976 rokiem.

Korespondencja F. Olszewskiego jest rozproszona i znajduje się m.in. w Bibliotece Narodowej w Warszawie, w Bibliotece Miejskiej w Bydgoszczy, w Bibliotece Ossolińskich we Wrocławiu i w Archiwum Państwowym w Warszawie.

Spuścizna F. Olszewskiego w Archiwum PAN zaliczona została do zespołów drobnych i otrzymała sygnaturę 162; inwentarz obejmuje 6 jednostek i 4 aneksy.

Źródła i bibliografia

1. Bańkowski P., *Dwa listy Adolfa Dygasińskiego*, „Pamiętnik Kielecki”, 1947, s. 267–268.
2. *Historia prasy polskiej*, pod red. J. Łojka, Warszawa 1976, s. 14–18.
3. Krzywicki L., *Wspomnienia*, t. I 1859–1885, Warszawa 1974.

4. *Kurier Warszawski. Książka jubileuszowa, 1821–1896*, Warszawa 1896, s. 181–182, 199–203, 665–668, tamże bibliografia prac F. Olszewskiego.
5. Sobociński W., *Franciszek Olszewski*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, Wrocław 1979, t. XXIV, s. 19–21, tamże bibliografia o F. Olszewskim.

PRZEGLĄD ZAWARTOŚCI INWENTARZA

	pozycja inwentarza
I. Materiały redakcyjne	1–4
II. Materiały osobiste F. O. i Miry Hellerówny	5
III. Załączniki	6
Aneksy	1–4

I. MATERIAŁY REDAKCYJNE

1. Utwory przeznaczone do druku w „Kurierze Warszawskim”, sprawy redakcyjne
 - Korespondencja
1887–1898, rkp., l., k. 176, zob. aneks 1
2. Jw.
 - Korespondencja
1887–1896, rkp., l., k. 160, fkp. 1, zob. aneks 1
3. Organizacja pracy w gazecie, stali i okresowi współpracownicy, współpraca z innymi redakcjami
 - Korespondencja
1885–1896, rkp., l., k. 218, zob. aneks 2
4. Współpraca z czytelnikami, sprostowania, informacje drobne
 - Korespondencja
1887–1896, rkp., l., k. 40, zob. aneks 3

II. MATERIAŁY OSOBISTE F. O. i MIRY HELLERÓWNY

5. Prośby o pomoc, podziękowania, informacje drobne
Korespondencja
1885–1915, rkp., l., k. 129, fot.1, przekazano do Zbioru
Fotografii APAN, zob. aneks 4

III. ZAŁĄCZNIKI

6. Piotr Bańkowski
Spisy i inwentarz kartkowy
Przed 1976, rkp., l., k. 99

ANEKS 1

- J. 1. Utwory przeznaczone do druku w „Kurierze Warszawskim”,
sprawy redakcyjne
1. Michał Bałucki	1890–1896	1. 26
<i>Okazja do nieba</i>	1891	
<i>Nietoperze</i>	1892	
<i>O teatrze</i>	1894	
2. Józef Bliziński	1887–1893	1. 6
<i>Nieboszczyk</i>	1891	
<i>Safandulski</i>	1892	
3. Adolf Dygasiński	1894, 1900	1. 2
<i>Nienaturalna historia psa</i>	1894	
4. Józef Heppen	1890, 1891	1. 2
<i>Biblioteka Warszawska</i>	1891	
5. Klemens		
Junosza-Szaniawski	1887–1898	1. 19
<i>Kwiatek z suteryny</i>	1893	
<i>Awantura</i>	1894	
6. A. A. Kosiński		
[Adam Amilkar]	1892, 1893	1. 2
<i>W kwestii zapisu ś.p. hr. Uruskiego</i>		1892

	7. Józef Kotarbiński	1888, 1896	1. 2
	<i>Z teatru czeskiego w Pradze</i>	1891	
	8. Majkowska [Skabioza]	1892	1. 1
	<i>Piosenka</i>		
J. 2.	Jw.		
	9. Niewiarowski [?]	1892	1. 1
	<i>Ś.p. Jan Prusinowski</i>	1892	
	10. Artur Oppman [Or-Ot]	1891–1894	1. 1
	<i>W zimowy wieczór</i>	1892	
	<i>Stara księga</i>	1894	
	<i>Stare Miasto. Obrazek</i>		
	11. Eliza Orzeszkowa	1887–1896	1. 16
	<i>Ogniwa</i>	1885	
	Fragment nierozpoznany		
	12. Józef Rogosz	1887–1896	1. 15
	<i>Znalazł swój swego</i>	1891	
	13. Józef Hieronim Rychter	1889	1. 2
	<i>Dziennik Kraszewskiego</i>		
	14. Antoni Sygietyński	1895	1. 1
	<i>Wielki artysta bez etykiety</i>	1895	
	15. Aleksander Trylski		
	[Faustyn Bicz]	1887–1890	1. 3
	<i>Zamiast bajki</i>	1890	
	<i>Bajka</i>	1892	
	<i>Bajka</i>		
	16. Albert Wilczyński	1887–1892	1. 13
	<i>Za późno</i>	1892	
	17. Włodzimierz Zagórski	1890–1892	
	<i>Aforyzmy</i>	1890	
	<i>Bajki. Wstęp do dłuższego poematu</i>		1892
	18. Autor nieustalony	1889–1891	1. 4
	<i>Kolej Warszawsko-Wiedeńska — konspekt</i>		

ANEKS 2

J. 3.	Organizacja pracy w gazecie. Stali i okresowi współpracownicy, współpraca z innymi redakcjami.		
1.	Baliński Ignacy	1895	1. 1
2.	Donimirski Antoni	1890, 1892	1. 2
3.	Estreicher Karol	1890–1895	1. 3
4.	Górski Ludwik	1886–1889	1. 16
5.	Martynowski Franciszek		
	Ksawery	1890–1894	1. 4
6.	Masłowski Ludwik	1891	1. 1
7.	Mieszkowski Antoni	1887–1898	1. 21
8.	Miłkowski Zygmunt		
	[T.T. Jeż]	1887	1. 4
9.	Mostowski Adolf	1895	1. 1
10.	Napieralski Adam	1893	1. 1
11.	Nekanda-Trepka		
	[Mścisław Edgar]	1890	1. 3
12.	Niedźwiecki Zygmunt	1891	1. 1
13.	Noskowski Piotr	1890	1. 3
14.	Ostoja-Sawicka Józefa	1890–1894	1. 7
15.	Paprocka Maria	1892	1. 2
16.	Pląskowski Włodzimierz	1895	1. 2
			+ wizytówka
17.	Rogulski Stefan Marian	b.d.	1. 1
18.	Sempołowski A. [Antoni]	1891	1. 2
19.	Słupski S. [Zygmunt]	1885–1888	1. 5
20.	Smarzewski Tadeusz	b.d.	1. 2
21.	Styka Jan	1889–1896	1. 4
22.	Szczepański Alfred	1886–1888	1. 28
23.	Szymański Adam	1888–1890	1. 19
			+ depesza
24.	Ujejski Kornel	1888–1889	1. 9
25.	Ulanowska Stefania	1890	1. 1
26.	Waliszewski K. [Kazimierz]	1887–1888	1. 9
27.	Weyssenhoff Henryk	b.d.	1. 1

28. Wiland Jan	1893	1. 1
29. Załęski [?] lub Załuski Witold	1891	1. 1
30. Edek [?]	b.d.	1. 1
31. Nerozpoznany stały korespondent z Poznania	b.d.	1. 1

ANEKS 3

J. 4.	Współpraca z czytelnikami, sprostowania, informacje drobne	
1.	Białecki Antoni	1895 1. 1
2.	Blizińska Anna	1887 1. 1
3.	Chełmiński Jan	1892 1. 1
4.	Czetwertyński Włodzimierz	1895 1. 1
5.	Czyński Czesław	1888 1. 1
6.	Danysz Kazimierz	1887 1. 1
7.	Konopnicka Maria	1888 1. 1
8.	Kosiński Juliusz	1894 1. 1
9.	Kossak Juliusz	1896 1. 1
10.	Kostrzewski Franciszek	1890–1894 1. 5
11.	Kościelski J. [Józef]	1890 1. 1
12.	Markiewicz S. [Stanisław]	1890, 1895 1. 2
13.	Nałkowski W. [Wacław]	b.d. 1. 1
14.	Nencki M. [Marceli]	1890 1. 1
15.	Ostrowski Stanisław	1892 1. 1
16.	Sokołów N. [Nachum]	1890 1. 2
17.	Smolka Stanisław	1895 1. 1
18.	Struve [Henryk]	1894–1896 1. 3
19.	Szwoynicki Roman	b.d. 1. 1
20.	Szyndler P. [Pantaleon]	1891 1. 1
21.	Śliwiński Józef	1889–1890 1. 3
22.	Uruski Seweryn	1888 1. 1
23.	Wierzbowski Teodor	1888 1. 1
24.	Wiślicki Wł.	1886, 1889 1. 2

ANEKS 4

J. 5.	Prośby o pomoc, podziękowania, informacje drobne		
1.	Bandrowski Aleksander	1901	1. 1
2.	Choiński-Jaske Teodor	b.d.	1. 1
3.	Chroszczewska Helena	b.d.	wizytówka
4.	Korzon T. [Tadeusz]	1888, 1895	1. 2
5.	Łojko Edward	1898–1899	1. 3
6.	Marczello Stefania	1894	1. 3
7.	Marylski A. [Antoni]	1903	1. 1
8.	Niedzielski Stanisław	1892–1893	1. 3
9.	Niewiadomski Stanisław	b.d.	1. 1
10.	Noskowski Zygmunt	1896–1902	1. 5
			+ wizytówka
11.	Rosen Jan	1902–1915	1. 5
12.	Rygier Edmund	1890–1898	1. 7
13.	Ryszkiewicz [Józef]	1887	1. 1
14.	Skarżyński [?]	1893	1. 1
15.	Smoleński Wł. [Władysław]	1889	1. 1
16.	Spasowicz W. [Włodzimierz]	1887, 1896	1. 2
17.	Stachowicz Piotr	1890–1902	1. 14
			+ wizytówka
18.	Starkman Adolf	1908	1. 1
19.	Synoradzki M. [Michał]	1888–1891	1. 3
20.	Szczawiński-Brochocki [Aleksander]	1892	1. 2
21.	Szczepański Ludwik	b.d.	1. 2
22.	Szlezygierówna Józefa	1896	1. 3
23.	Śliwiński Ludwik	1890–1902	1. 4
24.	Ślósarski Antoni	1890	1. 1
25.	Śwerzyński [?] lub Skórzyński St.	1908	1. 1
26.	Walewska Cecylia	1891–1900	1. 3
27.	Zapolska Gabriela	1896	1. 3

28. Zawadzki Bronisław	1897–1898	1. 8 + wizytówka
29. Żukowski Wł.	1897	1. 1
30. Winicjusz [?]	1896	1. 1
31. So [?]	1892	1. 1
32. Nierozpoznany korespondent	b.d.	1. 1

Anita Chodkowska
Warszawa

ARCHIWUM PRYWATNE WŁADYSŁAWA LEOPOLDA JAWORSKIEGO A *SPRAWA POLSKA W I WOJNIE ŚWIATOWEJ*

Archiwum osobiste Władysława Leopolda Jaworskiego jest od lat niezwykle popularnym źródłem do historii odrodzenia państwa polskiego po I wojnie światowej. Skrupulatność autora, staranność i regularność wpisów w dziurniku, stanowiącym zasadniczą część spuścizny, oraz oczywiście pozycja, jaką zajmował W.L. Jaworski w życiu politycznym do 1918 roku, przyczyniły się do niesłabnącego zainteresowania jego materiałami.

Władysław Leopold Jaworski (1865–1930) był prawnikiem, cywilistą oraz specjalistą od prawa administracyjnego. Uzyskał stopień prywatnego docenta austriackiego prawa cywilnego, a następnie administracji oraz tytuł profesora zwyczajnego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Do 1914 roku sprawował mandat posła na Sejm Krajowy, a w latach 1911–1918 z ramienia Koła Polskiego — posła do austriackiej Rady Państwa.

Od 1900 roku był redaktorem politycznym krakowskiego dziennika „Czas”, na którego łamach prowadził intensywną propagandę i obronę programu austrofilskiego. Był członkiem kierownictwa Stronnictwa Prawicy Narodowej oraz utworzonego w sierpniu 1914 roku przez konserwatywnych i demokratycznych polityków galicyjskich w Krakowie Naczelnego Komitetu Narodowego (NKN). Organizacja ta, forsująca koncepcję odrodzenia państwa polskiego w oparciu o Austro-Węgry i Niemcy, postawiła sobie za cel polityczną i finansową opiekę nad powstającymi Legionami Polskimi. W latach 1914–1916 funkcję prezesa NKN pełnił Władysław Leopold Jaworski, do 1918 roku będąc jednocześnie przewodniczącym jego Sekcji Zachodniej.

Wszystkie wydarzenia, których był uczestnikiem czy świadkiem, opisywał w dziurnikach prowadzonych regularnie od 1914 do 1918 roku. W przededniu utworzenia państwa polskiego, 10 listopada 1918 roku,

zapisał: „Oto dzisiejsze wiadomości. Chyba dość! Za Piłsudskim pójdzie zmęczona Polska, ale co ostatecznie się z polskiej armii? Wszyscy nasi, najdzielniejsi, ustąpią. Zostaną agitatorzy. Zostanę sam. Naokoło samych będę miał wrogów. Umrę samotny...”. Notatkę zakończył wierszem Arthura Rimbaud *Statek pijany*, opatrzonym własną refleksją. Katastroficzna wizja upojonego wolnością, zmierzającego nie wiadomo dokąd bohatera prawdopodobnie najlepiej oddawała jego odczucia. W tekście wiersza podkreślił kilkakrotnie, z pasją, wersy: „Pielgrzym wieczny błękitów cichych rozlewiska, // Ja tęsknię do wybrzeży odwiecznych Europy”.

Tak ważna obecnie dla nas data 11 listopada nie doczekała się w diariuszu W.L. Jaworskiego żadnego wpisu. Wpisem dnia następnego tłumaczył, sam przed sobą, że nie zamierza podawać w diariuszu ogólnie znanych i dostępnych wszystkim informacji, a opisuje tylko własne przeżycia i te wiadomości, których nie podają dzienniki.

Ostatecznie po rozczarowaniu, jakie przyniosła mu zwycięska koncepcja utworzenia państwa polskiego, wycofał się z polityki, zajmując się pracą naukową i oddając rozmyślaniami filozoficzno-religijnym. Zmarł w 1930 roku na skutek nieszczęśliwego wypadku w Milanówku i pochowany został w Krakowie na cmentarzu Rakowickim.

Pieczę nad pozostałą po nim spuścizną objęła żona Anna z Wszeteczaków Jaworska. Dołożyła ona wszelkich starań, aby ją zachować i zabezpieczyć przed zniszczeniem, nie udało się jedynie uchronić jej przed rozproszeniem. W czasie II wojny światowej niektóre fragmenty archiwum, w tym m.in. diariusz, były ukrywane u różnych osób na terenie Krakowa. Część bogatej korespondencji trafiła wówczas do Działu Rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej. Po śmierci Anny Jaworskiej w 1951 roku materiałami zaopiekowała się jej siostra Helena Mizerska. W 1953 roku przekazała ona do zbiorów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu list Henryka Sienkiewicza do W.L. Jaworskiego z 1896 roku, który włączony został do *Zbioru autografów różnych osób z lat 1814–1954*. Dwa lata później sprzedała Bibliotece PAN w Krakowie fragment spuścizny W.L. Jaworskiego dotyczący budowy pomnika Adama Mickiewicza w Krakowie; była to litografia kontraktu „o wykonanie pomnika Mickiewicza w mieście Krakowie zawartego między ścisłym Komitetem [Budowy] Pomnika [...] a [...] profesorem Teodorem Rygierem”, podpisanego m.in. przez W.L. Jaworskiego, oraz fragment korespondencji W.L. Jaworskiego omawiającej sprawę budowy pomnika. Znalazły się tam listy od Stanisława Badeniego, Teodora Rygiera i Eu-

stachego Sanguszki oraz brulion listu Henryka Sienkiewicza do Teodora Rygiera. Do materiałów dołączono część prywatnej korespondencji W.L. Jaworskiego, niezwiązanej z budową pomnika, jak listy: Stanisława Przybyszewskiego, Kazimierza Przerwy Tetmajera, Włodzimierza Tetmajera i Emila Zegadłowicza.

Dopiero około 1960 roku pozostałą część archiwum prywatnego W.L. Jaworskiego przejął jego wnuk Władysław Jaworski i to właśnie on zaproponował Archiwum PAN w Warszawie zakup materiałów dziadka. W tym samym czasie sprzedał on Bibliotece PAN w Krakowie zbiór korespondencji różnych nadawców z lat 1848–1893, adresowanej do wybitnego archeologa krakowskiego Józefa Łepkowskiego, oraz zbiór *Listy różnych osób do różnych adresatów z lat 1894–1928*, w którego skład weszła przede wszystkim korespondencja wpływająca do W.L. Jaworskiego. Zdaniem wnuka Władysława Jaworskiego zarówno ten zbiór listów, jak i sprzedany Bibliotece wcześniej nie miały związków z dziariuszem i opisywanymi w nim wydarzeniami, co stanowiło według niego główne kryterium podziału materiałów.

W 1966 roku inny jeszcze fragment korespondencji W.L. Jaworskiego, pozostający ciągle w rękach Heleny Mizerskiej, został sprzedany Bibliotece PAN w Krakowie. Była to kolejna część bogatego archiwum, w której skład weszły listy do W.L. Jaworskiego z lat 1860–1930 od znajomych i przyjaciół oraz zapiski Wincentego Witosa z uwagami Anny Jaworskiej. Tak więc, niezwykle bogata korespondencja W.L. Jaworskiego została rozproszona i znajduje się obecnie w różnych zbiorach w czterech placówkach: w Bibliotece Jagiellońskiej, w Bibliotece Zakładu im. Ossolińskich we Wrocławiu, w Bibliotece Naukowej PAU i PAN w Krakowie i w Archiwum PAN w Warszawie.

Propozycja zakupu przez Archiwum PAN w Warszawie diariuszy i materiałów rękopiśmiennych związanych z działalnością W.L. Jaworskiego wypłynęła od jego wnuka Władysława Jaworskiego w kwietniu 1960 roku. Od początku łączyła się ona z dwoma zastrzeżeniami. Archiwum miało umożliwić wypożyczenie poszczególnych części diariusza w przeciągu najbliższych kilku miesięcy w celu sporządzenia ich maszynowego odpisu, a publikacja diariusza w całości czy też we fragmentach została zastrzeżona na okres 6 kolejnych lat. Po upływie tego czasu każdorazowa próba publikacji choćby części tekstu pochodzącego z diariusza musiała być konsultowana z jedynym żyjącym potomkiem W.L. Jaworskiego wnukiem Władysławem. Jego zdaniem, miało to na celu „niedopuszczenie do publikowania tak wybranych fragmentów

dziennika, które mogłyby w sposób nie w pełni prawdziwy przedstawić poglądy i działalność [...] prof. dr W.L. Jaworskiego”.

Ostatecznie zaproponowano Archiwum zakup: siedemnastu tomów diariusza, jednej teczki załączników do tegoż, trzech albumów z fotografiami, około 180 listów do W.L. Jaworskiego, m.in. od Józefa Piłsudskiego, 800 listów samego W.L. Jaworskiego do rodziny, czterech dyplomów i blisko 150 dokumentów osobistych.

Zgodnie z wyjaśnieniami złożonymi przez Władysława Jaworskiego dzienniki dziadka można było podzielić na trzy grupy, biorąc pod uwagę ich zawartość. W tomach I–VI znalazły się wyłącznie wpisy rękopiśmienne z numerowanymi odsyłaczami do załączników, przechowywanych oddzielnie, być może w archiwum NKN. Załączniki te nigdy nie zostały włączone do archiwum prywatnego W.L. Jaworskiego. Tomy VII–XIII zawierają cały materiał, na który złożyły się wpisy dzienne uzupełnione doklejonymi załącznikami, jak: oryginalne listy, odpisy korespondencji, wycinki, ulotki, mapy i inne drobne materiały mające na celu uzupełnienie i pełniejsze zobrazowanie sytuacji politycznej, opisywanej przez autora. W tomach XIV–XVII do tekstu wklejone zostały tylko najciekawsze zdaniem W.L. Jaworskiego załączniki, resztę umieścił on w dodatkowej teczce, podając numery stron diariusza, z którymi należy je łączyć. W samym tekście jednak podobnych odsyłaczy nie umieścił. Można sądzić, że podobnych teczek z załącznikami było trzy, jednak zachowała się tylko jedna.

Dyrektor Archiwum PAN, jeszcze przed zwołaniem Komisji Oceny Zakupów (KOZ), mającej się wypowiedzieć co do zasadności zakupu, zwrócił się z podobnym pytaniem do sekretarza naukowego Polskiej Akademii Nauk prof. Henryka Jabłońskiego. Archiwum dysponowało odpowiednimi środkami na zakup spuścizny, nie była więc to procedura standardowa. Wydaje się, że chodziło raczej o zwrócenie uwagi profesora na te unikatowe materiały. W jego imieniu wypowiedział się dyrektor Biura Prezydialnego Akademii, pisząc, że zdaniem H. Jabłońskiego materiały te „posiadają bezsporną wartość archiwalną i naukową i należałoby podjąć dalsze kroki w celu ich zakupienia”, oczywiście po uwzględnieniu opinii Komisji Oceny Zakupów Archiwum PAN.

W oparciu o ten list dyrektor Zygmunt Kolankowski zwrócił się do jednego z członków KOZ przebywającego właśnie w sanatorium w Otwocku z prośbą o przygotowanie ekspertyzy. Zaprosił go do odwiedzenia Archiwum PAN celem zapoznania się z materiałami, a w razie braku możliwości przyjazdu do Warszawy sam ofiarował się przyjechać

do sanatorium z wybranym fragmentem akt. Chodziło o jak najszybsze przygotowanie uwag na mające się odbyć już w końcu maja posiedzenie KOZ. Po pobieżnym przejrzeniu IX, X i XV tomu pamiętników poproszony o opinię historyk stwierdził: „Pamiętniki Jaworskiego [...] są właściwie dziennikiem pisanym w bardzo nielicznych wypadkach z niewielkim opóźnieniem. Zwiększa to więc ich wartość jako źródła historycznego, dającego materiał bezpośredni nieulegający zniekształceniom, jakim podlegają zwykle pamiętniki pisane z perspektywy krótszego lub dłuższego czasu oddzielającego ich autora od przedstawianych wydarzeń”. Zakończył słowami: „Uważam, że «Pamiętniki» Władysława Leopolda Jaworskiego stanowią bardzo cenny materiał do historii sprawy polskiej w okresie I wojny światowej”. Archiwum W.L. Jaworskiego zakupione zostało decyzją KOZ Archiwum PAN z 2 czerwca 1960 roku, w której uznano wszystkie zastrzeżenia spadkobiercy. Zapisano, że diariusze wypożyczane będą celem przepisania do 1 stycznia 1961 roku, a zakaz publikacji obowiązywać będzie do 1 czerwca 1966 roku.

Wstępne prace porządkowe w archiwum prywatnym W.L. Jaworskiego zostały przeprowadzone bezpośrednio po jego nabyciu. Wykonano wówczas spisy załączników do diariuszy oraz wykazy korespondencji wpływającej. Dalsze prace porządkowe podjął Tadeusz Epsztajn, który sporządził inwentarz zgodny z zasadami opracowywania spuścizn archiwalnych i po uzupełnieniu wspomnianych wykazów dołączył je wszystkie w postaci aneksów do inwentarza. Materiały W.L. Jaworskiego zakupione w latach sześćdziesiątych obejmowały około 1,40 m.b. akt i po uporządkowaniu znalazły się w 46 jednostkach archiwalnych. Dołączono do nich również nabytek z 1961 roku składający się z pamiętników żony W.L. Jaworskiego Anny z Wszeteczków i jej matki Anny z Broesików Wszeteczkowej oraz z drobnych materiałów uzupełniających archiwum prywatne W.L. Jaworskiego.

Inwentarz zatwierdzony został przez Komisję Metodyczną Archiwum PAN w 1987 roku, tymczasem już rok później Archiwum otrzymało propozycję nabycia kolejnej partii materiałów uzupełniających spuściznę. Decyzją Komisji Oceny Zakupów w listopadzie 1988 roku zakupionych zostało 6 ksiąg z wycinkami artykułów W.L. Jaworskiego i o nim samym, z drobnymi notatkami i gratulacjami w związku z mianowaniem go c.k. tajnym radcą w 1917 roku oraz nekrologi i księga kondolencyjna po śmierci W.L. Jaworskiego.

Uporządkowaniem drugiej części materiałów w ilości 0,60 m.b. zajęła się w 2002 roku Dorota Zamojska. Materiały te, nazwane przez nią

„uzupełniającymi”, umieszczone zostały w 17 jednostkach archiwalnych. Nie chcąc wprowadzać zmian w funkcjonujących już w obiegu naukowym numerach jednostek archiwalnych, Dorota Zamojska nie zdecydowała się na dokonanie melioracji inwentarza. Byłoby to tym bardziej niecelowe, że dopływ stanowiły posyty, które często nie dawały możliwości wpasowania w istniejący już schemat.

Zgodnie z podpisanym w 1960 roku zobowiązaniem fragmenty pochodzące z archiwum prywatnego W.L. Jaworskiego musiały przed ich ewentualnym upublicznieniem każdorazowo uzyskać zgodę wnuka Władysława Jaworskiego. Wszystkim użytkownikom przedkładano do podpisu deklarację, w której akceptowali zastrzeżenie. Mimo że klauzula obowiązywać miała 6 lat, jeszcze w 1980 roku znany historyk tłumaczył się zarówno przed spadkobiercą, jak i przed dyrekcją Archiwum PAN z zamieszczenia w swojej publikacji trzech cytatów pochodzących z diariusza. Zastrzeżenie zostało zdjęte przez Władysława Jaworskiego w 1982 roku. W przesłanym piśmie uznał, że w związku z upływem ponad 50 lat od śmierci dziada klauzulę tę uznaje za zbędną, jednocześnie wyraził nadzieję, że dyrekcja Archiwum w dalszym ciągu „będzie starała się w miarę swoich możliwości zabezpieczyć wykorzystanie materiałów zawartych w [...] diariuszu zgodnie z intencjami rodziny”.

Jeszcze przed posiedzeniem Komisji Oceny Zakupów finalizującym zakup archiwum prywatnego W.L. Jaworskiego dyrektor Archiwum PAN prof. Zygmunt Kolankowski próbował zainteresować sekretarza naukowego PAN prof. Henryka Jabłońskiego ciekawym projektem. Powołując się na opinię rzeczoznawcy prof. Stanisława Płoski i mając świadomość jednostronnego przedstawienia w diariuszach zagadnień związanych z sytuacją narodu polskiego w czasie I wojny światowej, przedstawił koncepcję przygotowania ogólnego wydawnictwa źródłowego do „historii sprawy polskiej w latach 1914–1918”, opracowanego przez powołany specjalnie Komitet Redakcyjny. Komitet ten pod przewodnictwem Henryka Jabłońskiego miał przeprowadzić kwerendę w różnych archiwach krajowych i zagranicznych w celu wybrania najważniejszych źródeł. W przygotowanym w ciągu kilkunastu lat wielotomowym wydawnictwie (8–10 tomów) znaleźć się miały akta Tymczasowej Rady Stanu, Rady Regencyjnej, Komitetu Narodowego Polskiego, Centralnego Komitetu Narodowego, Archiwum Paderewskiego, Naczelnego Komitetu Narodowego, Wydziału Wojskowego NKN, I Korpusu i Formacji Wschodnich oraz archiwum prywatne Tadeusza Rozwadowskiego, Wilhelma Feldmana, Artura Śliwińskiego i pamiętni-

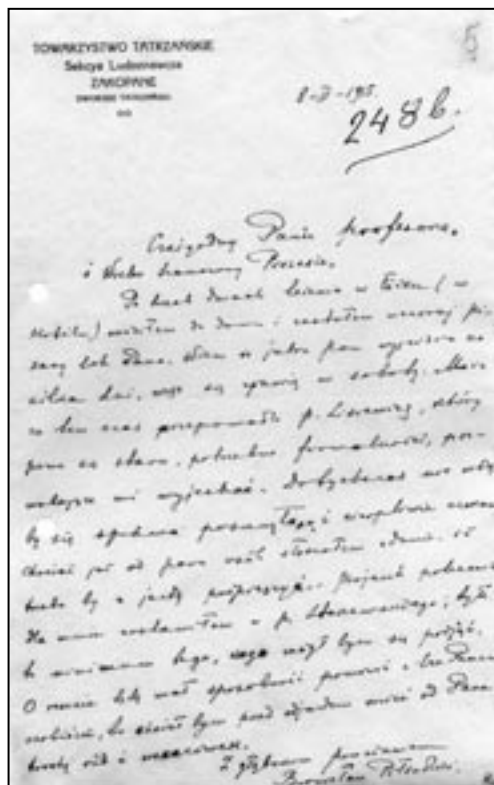
ki Jędrzeja Moraczewskiego. Zdaniem autora projektu dopiero „w takiej koncepcji diariusz W.L. Jaworskiego i łączące się z nim dokumenty zajęłyby z całą pewnością należne im miejsce w rzędzie ważnych źródeł do tego zagadnienia”.

Świadomość, że właściwa interpretacja myśli W.L. Jaworskiego wymagać może specjalnych warunków, nie była obca także jego przyjaciółom, którzy krótko po śmierci W.L. Jaworskiego opublikowali własnym nakładem poświęconą jego pamięci książkę. Fryderyk Zoll napisał: „Rodzina śp. Jaworskiego ma jego pamiętniki z tych i późniejszych czasów. Jeżeli warunki oznaczone przez Jaworskiego spełnią się, pamiętniki te może zostaną wydane i wtedy świat dowie się, ile wówczas Jaworski przeszedł tragicznych chwil, a historycy, którzy badać będą proces zmartwychwstania Polski, zyskają jeden z najcenniejszych dokumentów do dziejów owej epoki”.

Niestety, cenna z wielu powodów inicjatywa dyrektora Archiwum PAN Zygmunta Kolankowskiego nie została podjęta, mimo że z początkiem 1961 roku pewne prace przygotowawcze, mające na celu opublikowanie samych diariuszy, zostały wykonane. Ze stycznia tego roku pochodzi notatka sporządzona dla prof. Tadeusza Manteuffla, w której Zygmunt Kolankowski opisał dokładnie zawartość diariuszy oraz przedstawił ponownie, tym razem już trzy różne koncepcje ich upublicznienia. Koncepcja minimalna polegać miała na wydaniu tekstu pamiętnika bez załączników z pominięciem licznych, zwłaszcza w tomach pochodzących z lat 1917–1918, rozważań filozoficznych i cytatów. Koncepcja maksymalna zakładała publikację tekstu (z pominięciami jak poprzednio) wraz z ważniejszymi załącznikami skonfrontowanymi i uzupełnionymi o dokumenty pochodzące z innych zespołów archiwalnych. Koncepcja pośrednia to publikacja tekstu i wybranych dokumentów. Notatkę zakończyła uwaga, powracająca jeszcze raz do koncepcji dużego wydawnictwa: „Najwłaściwsze byłoby potraktowanie diariusza [...] jako jednego z elementów poważnego, szerokiego wydawnictwa dokumentów do «sprawy polskiej w czasie I wojny światowej»”. Niestety i tym razem żadna z propozycji nie została zrealizowana.

Diariusze W.L. Jaworskiego opublikowane zostały w wyborze dokonanym przez Michała Czajkę w 1997 roku. Przygotowując materiał do druku, zrezygnowano z osobistych refleksji autora, jego rozważań filozoficznych, omówień dzieł literackich i licznych cytatów. Zrezygnowano także z publikacji notatek opisujących wydarzenia, w których W.L. Jaworski nie brał udziału osobiście, a podawał jedynie informacje zasły-

szane od osób trzecich, oraz z relacji dotyczących stosunków politycznych na ziemiach polskich poza Galicją i w monarchii austro-węgierskiej. Skupiono się przede wszystkim na zapisie działalności politycznej W.L. Jaworskiego w Naczelnym Komitecie Narodowym i parlamencie austriackim. Tak więc koncepcja wielotomowego wydawnictwa ukazującego wielowątkowe źródła do „sprawy polskiej w czasie I wojny światowej” ograniczyła się do publikacji mocno okrojonego diariusza jednego z licznych uczestników wydarzeń, które doprowadziły do odzyskania niepodległości przez Państwo Polskie w 1918 roku. Oryginalne diariusze W.L. Jaworskiego dalej stanowią ciekawe źródło badań do historii Polski, recepcji myśli politycznej oraz filozofii.

List Bronisława Piłsudskiego
do Władysława Leopolda Jaworskiego, 1915

Dariusz Kwiatkowski
Warszawa

„Powiedz, a zapomnę, pokaż, a zapamiętam,
pozwól wziąć udział, a zrozumiem”.

Konfucjusz

KSZTAŁCENIE ARCHIWISTÓW JEDNOSTEK ORGANIZACYJNYCH POLSKIEJ AKADEMII NAUK

Jednostki organizacyjne PAN potrzebują — tak jak pewnie i wiele innych placówek — wykwalifikowanych archiwistów, mogących z należytą troską zadbać o prawidłowe postępowanie z aktami. Wszak powstają tu dokumenty będące bogatym źródłem do badań nauki polskiej i jej dziejów. Nie należy przy tym zapominać, iż materiały archiwalne stanowią znaczną część zasobu każdego z archiwów jednostek Akademii. Tak duża wartość historyczna gromadzonych akt skutkuje znacznie większą odpowiedzialnością za stan zasobu, a ta, jak wiadomo, spoczywa w znacznej mierze na barkach archiwisty.

Jakich umiejętności należałoby w tym kontekście oczekiwać od archiwistów zatrudnionych w jednostkach PAN, a co za tym idzie — w jakim kierunku powinno przebiegać ich kształcenie i jakimi metodami można byłoby je prowadzić?

Zdecydowana większość osób prowadzących archiwa bieżące uzyskuje kwalifikacje do wykonywania tego zawodu na organizowanych przez różne instytucje tzw. kursach archiwalnych. Zakres wiadomości przekazywanych na oferowanych na rynku szkoleniach obejmuje wiedzę o organizacji i sposobie funkcjonowania państwowej sieci archiwalnej, podstawowych zasadach klasyfikacji, kwalifikacji i postępowania z dokumentacją, a także o prowadzeniu archiwum zakładowego. Uczestnik kursu dowiaduje się zatem, jak przygotowane, zabezpieczone i wyposażone być musi pomieszczenie magazynowe archiwum, jakimi systemami można w nim układać przejmowaną z komórek dokumentację i na jakiej podstawie się ją przejmuje, w jaki sposób dokumentacja ta musi być uporządkowana, jak należy tworzyć ewidencję, jak udostępnia się akta,

wreszcie — jaki jest tryb wydzielania dokumentacji do brakowania oraz przekazywania materiałów archiwalnych do archiwów państwowych.

Czy jednak informacje te, jakkolwiek by nie były solidne, są — przynajmniej w przypadku placówek Akademii — wystarczające?

Jak pokazuje praktyka, w jednostkach PAN archiwista jest — i być musi — kimś zdecydowanie więcej niż jedynie ostatnim ogniwem procesu obiegu dokumentacji, otrzymującym do rąk „gotowy produkt” w postaci uporządkowanych akt. Przede wszystkim z reguły przypada mu w udziale retrospektywne porządkowanie przynajmniej części dokumentacji, narosłej w ciągu wielu lat działalności placówki, a — zważywszy na specyfikę dokumentacji badań naukowych i wspomniany już bardzo wysoki odsetek materiałów archiwalnych — nie jest to zadanie proste. Dodatkowo, to archiwistę właśnie czyni się odpowiedzialnym za zorganizowanie i wprowadzenie w życie systemu obiegu dokumentacji — poczynając od opracowania kompletu niezbędnych przepisów kancelaryjno-archiwalnych (albo ich okresowego nowelizowania), poprzez zapoznanie poszczególnych pracowników z zasadami pracy w systemie czy praktyczne ich wdrażanie, aż po stałe czuwanie nad prawidłowością stosowania wykazu akt oraz instrukcji kancelaryjnej. Stąd konieczność posiadania szerokiej wiedzy i umiejętności praktycznych nie tylko z zakresu archiwistyki, ale też biurowości i zarządzania dokumentacją współczesną. A na taką wiedzę kursy archiwalne kładą już nacisk w bardzo różnym stopniu. Szczególnym wyzwaniem jest tu zwłaszcza zmierzenie się z przygotowaniem odpowiadającego potrzebom jednostki jednolitego rzeczowego wykazu akt; bez znacznie pogłębionej wiedzy fachowej i metodycznej jest to zadanie z pogranicza wykonalności.

Z drugiej strony, obok — i tak już bardzo szerokiej — wiedzy stricte zawodowej, w placówkach Akademii niezbędny staje się też rozwój tzw. umiejętności miękkich — negocjacji, perswazji, komunikatywności czy wręcz dyplomacji — pozwalających uzyskać lepsze wyniki współpracy nie tylko z pracownikami pionu administracyjnego, lecz przede wszystkim z naukowcami. Ci ostatni bowiem w większości niechętnie przystosowują się do reguł, a w dodatku nie lubią rozstawać się ze „swoimi” dokumentami i niejednokrotnie wiele wysiłku trzeba włożyć w przekonanie ich, że dokumentacja procesu badawczego realizowanego w instytucie czy praca redakcyjna nad wydawnictwem nie jest wyłącznie prywatną sprawą autora.

Jak więc należałoby zorganizować system szkoleń dla archiwistów Akademii, by prócz powyższych czynników uwzględnić też fakt, iż PAN

ma prawo do wieczystego przechowywania swych materiałów archiwalnych, a postępowanie z dokumentacją regulują w tym zakresie dodatkowo własne przepisy wewnętrzne? Tę wiedzę trudno wynieść z obecnie dostępnych kursów — a przekazanie jej jest niezbędne do sprawnej organizacji działania archiwów bieżących czy właściwego współdziałania z archiwami państwowymi.

Przede wszystkim wydaje się, iż najkorzystniejsze byłoby rozwiązanie kwestii szkolenia czy chociażby doszkalania archiwistów placówek PAN wewnątrz samej Akademii. Być może dobrze sprawdziłyby się systemy cyklicznych, krótkich kursów, maksymalnie specjalizowanych, dedykowanych wręcz pojedynczym placówkom, na których oprócz bazy wiedzy ściśle zawodowej pracownicy otrzymywaliby także niezbędne informacje dodatkowe — poczynając od szczegółowego przeglądu wewnętrznych uregulowań prawnych, normujących postępowanie z dokumentacją w jednostce i wskazujących na związane z tym obowiązki.

Z pewnością warto także zapoznać archiwistów z więcej niż podstawowymi zasadami tworzenia instrukcji kancelaryjnej, wykazu akt oraz instrukcji archiwalnej tak, by jak najbardziej odpowiadały one potrzebom konkretnej placówki, pozostając zarazem w zgodzie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami. Dużej uwagi wymaga również kwestia retrospektywnego porządkowania dokumentacji, ze szczególnym uwzględnieniem metod opracowywania oraz kwalifikacji archiwalnej akt specyficznych — głównie dotyczących prowadzonych badań naukowych.

Konieczne wydaje się wreszcie wprowadzenie bloku zajęć związanych z technikami komunikacji społecznej, tak, by dać archiwistom do ręki pewne narzędzia pomagające w tym, co w ich pracy wydaje się czasami najtrudniejsze — w nawiązaniu efektywnej współpracy z pracownikami własnej jednostki.

Należy także zwrócić uwagę na fakt, iż równie ważne jak kształcenie archiwistów, jest równoległe kształcenie referentów, czyli wkroczenie ze specjalizowaną ofertą edukacyjną na tzw. przedpole archiwalne. Do archiwów bieżących trafiają jednak akta w takim stopniu uporządkowane, w jakim będą je w stanie przygotować pracownicy komórek organizacyjnych macierzystej instytucji.

Po jakie metody należałoby sięgnąć dla poprowadzenia tego rodzaju szkoleń? Aby odpowiedzieć na to pytanie, warto przede wszystkim uświadomić sobie, kim tak naprawdę są pracownicy prowadzący archiwa bieżące w placówkach Akademii. Otóż, jak pokazała przeprowadzona w 2006 roku ankieta opisująca „stan kadr odpowiedzialnych za doku-

mentację aktową jednostek organizacyjnych PAN”, zaledwie co dziesiąta osoba odpowiedzialna za dokumentację może poświęcić swój cały czas pracy zagadnieniom archiwalnym. Pozostali z większym lub mniejszym powodzeniem łączą pracę w archiwum z innymi, nieraz bardzo licznymi obowiązkami i z zupełnie niezrozumiałych powodów nie uważają swej funkcji archiwisty za priorytetową. Na wszelkiego rodzaju kursy archiwalne nie tyle zatem wybierają się z własnej inicjatywy, co raczej są wysyłani — a to stawia przed prowadzącym zajęcia trudne zadanie zachęcenia ich do nauki czegoś, czym tak naprawdę nie muszą być zainteresowani.

Tu właśnie pojawia się konieczność wyboru właściwej metodyki nauczania i roli nauczyciela.

Metodyka nauczania to dział dydaktyki szczegółowej, zajmującej się — jak wiadomo — poszukiwaniem efektywnych sposobów nauczania określonego przedmiotu poprzez analizę celów, treści, metod oraz form organizacyjnych kształcenia. Jest to dyscyplina praktyczna, zajmująca się poszukiwaniem sposobów racjonalnego działania poprzez możliwie dokładną analizę treści przedmiotowych oraz oparte na doświadczeniu nauczycielskim rozpoznanie metod i środków umożliwiających uczniom tych treści opanowanie.

Można uczyć, kierując przekaz głównie do zmysłu słuchu. Uczniowie czerpią tu wiedzę z wykładu, z dyskusji. Zapamiętują poprzez powtarzanie, czytanie, słowne wytłumaczenie.

Można też uczyć, kierując przekaz głównie do zmysłu wzroku. Uczniowie wzrokowo zapamiętują szczegóły, mają przed oczami to, czego się uczą — tabele, wykresy, prezentacje.

Można wreszcie uczyć przez dotyk i aktywny udział. Uczniowie działają tu, uczestniczą w zadaniach wymagających ruchu, robią to, o czym jest mowa, lub to, czego się uczą. Oglądają — ale i dotykają rzeczy, aby je lepiej poznać i zrozumieć, zapamiętują poprzez odwołanie do tego, kto co zrobił lub co sami zrobili, a nie do tego, co ktoś powiedział.

Co to jest nauczanie? Według *Słownika Cambridge* nauczać znaczy przekazywać wiedzę; natomiast *Słownik Longmana* definiuje nauczanie raczej jako pokazanie komuś, jak coś należy zrobić — a więc przekazanie mu pewnych umiejętności.

W przypadku zespołu umiejętności, o których zdobycie nam chodzi, warto zwrócić uwagę na definicję Longmana. Umiejętności uczy się inaczej niż zdobywa wiedzę. Informacje, fakty można przekazać w sposób werbalny w formie prostego wykładu, choć jego efektywność pozostaje

dyskusyjna. Umiejętności trzeba ćwiczyć, trzeba je trenować. I temu służą aktywne metody nauczania.

Przypomnijmy, że zgodnie ze stożkiem Dale'a, ilustrującym skuteczność metod nauczania, ludzie generalnie pamiętają:

- 10 % tego, co słyszą (wykład);
- 20% tego, co widzą (pokaz);
- 40% tego, o czym rozmawiają (aktywna dyskusja);
- 90% tego, co robią (odgrywanie ról, inscenizacja).

Aktywne nauczanie ma wiele zalet. Angażuje różne zmysły, co pozwala na lepsze zrozumienie i zapamiętanie nauczanych treści. Uczy w sposób uczestniczący, tworzy dobre relacje, ćwiczy umiejętność pracy zespołowej, prowadzi do synergii dzięki pracy w grupie. Nauczyciel staje się tu przewodnikiem i doradcą, a jednocześnie uczestnikiem reżyserowanych przez siebie scen. Uczy kreatywnego myślenia, prowadzi do twórczych rozwiązań. Zajęcia nie wydają się nudne i męczące — przeciwnie — stają się ciekawe i motywujące, a uczniowie na bazie przyswajanej wiedzy trenują rozmaite, przydatne umiejętności, przy czym są one w naturalny sposób dostosowane do różnorodnych oczekiwań i stylów uczących się.

Do aktywnych metod nauczania zalicza się np. metodę Georgia Lazanowa.

Pod koniec lat 70. ten bułgarski psycholog przedstawił teorię głoszącą, że uczniowie w naturalny sposób stawiają bariery psychologiczne podczas nauki. Lazanow był przekonany, że ludzie używają tylko 5–10% swoich możliwości oraz że mózg może przetwarzać i zachowywać znacznie więcej danych, jeśli tylko stworzone zostaną właściwe warunki do nauki. Bazując na badaniach z dziedziny psychologii, Lazanow rozpoczął pracę nad nową metodą nauki, która sprzyjałaby wysokiej retencji materiału. Unikalną cechą tej metody jest używanie muzyki podczas procesu uczenia i nauczania. Muzyka pomaga osiągnąć stan koncentracji oraz sprawia, że duże ilości materiału mogą łatwo być przyswajane i utrwalane. Typowe techniki, stosowane przez Lazanowa, to:

1. organizacja atmosfery, środowiska w sali (muzyka, komfortowe siedzenia itp.);
2. poboczne materiały, tablice, dekoracje związane z tematem, plakaty jako część środowiska, a nie coś, czego trzeba się wyuczyć;
3. pozytywna sugestia;
4. wizualizacja;

5. odgrywanie scenek, przybieranie ról (role-play), symulacje, czyli — jak by powiedział Wincenty Okoń — metody waloryzacyjne, uczenie się przez przeżywanie. Uczniowie aktywnie uczestniczą w różnych ćwiczeniach mających na celu przyswojenie materiału i używanie go w praktyce także przez gry i zabawy dydaktyczne.

Inna metoda aktywnego przyswajania wiedzy nazwana została The Silent Way. Opracował ją w latach 70. Caleb Gatego, zasadniczo do nauki języków obcych. W dużej części zgodna jest ona z tzw. kodem kognitywnym, odkrywczym uczeniem. Cechą charakterystyczną metody jest to, że nauczyciel najczęściej przyjmuje rolę asystenta i osoby aktywującej, stymulującej uczniów do nauki. Nauka postrzegana jest tu jako ćwiczenie rozwiązywania problemów, którego to uczniowie podejmują się samodzielnie lub w grupie, a zadaniem nauczyciela jest umiejętne nimi pokierowanie, reżyserowanie całości wydarzeń i aktywne przyjmowanie roli uczestnika spektaklu. Drama Silent Way jest unikalną metodą i pierwszą w swym rodzaju, która bazuje na kognitywnych aspektach procesu uczenia. Sam proces uczenia jest tu wspomagany, gdyż uczeń odkrywa i kreuje, rozwiązuje problemy dotyczące materiału nauczania, a nie zapamiętuje i powtarza to, co jest do nauczenia.

Metoda Silent Way promuje samodzielność ucznia oraz eksperymentalny aspekt poznawania. Nauczyciel występuje w roli osoby wspierającej uczniów, podczas gdy ci odkrywają zasady dla siebie samych, a nie uczą się na pamięć. Promowana jest autonomia.

Nie proponuję, oczywiście, literalnego przenoszenia tych — w gruncie rzeczy dość już leciwych — metod na grunt nauczania archiwistyki. Ale warto, jak sądzę, inspirować się nimi, czerpać z nich ciekawe rozwiązania, techniki czy formy przekazu. Nie da się, oczywiście, zrezygnować ze stosowania klasycznych metod podawczych, jak wykład czy demonstracja. Chodzi jednak o rozłożenie akcentów. Sama forma wykładu — nawet połączonego z warsztatami — dość monotonna i niezbyt angażująca, szybko okazać się może dla słuchaczy — zwłaszcza mających cokolwiek chłodny stosunek do prezentowanych zagadnień — nieco nużąca. Korzystne zatem wydaje się wprowadzenie w tok zajęć różnorodnych gier, konkursów, symulacji, a nawet elementów zabawy, tak, aby materiał przedstawić w sposób maksymalnie zajmujący i atrakcyjny dla odbiorcy.

Hanna Krajewska
Warszawa

MIĘDZYNARODOWE KONTAKTY ARCHIWALNE SZANSĄ DLA DZIEDZICTWA NARODOWEGO. IMPRESJE KONGRESOWE

W dniach 12–17 lipca 2008 roku odbył się w Kuala Lumpur w Malezji 16. Międzynarodowy Kongres Archiwalny. Takie spotkania organizowane są co cztery lata w różnych punktach na kuli ziemskiej. Dwa ostatnie miały miejsce w Sewilli i Wiedniu. Następne międzynarodowe spotkanie archiwalne będzie w 2012 roku w Brisbane, w Australii. Azja już po raz drugi gościła archiwistów z całego świata (w 1996 roku Międzynarodowy Kongres Archiwalny obradował w Pekinie).

Podczas kongresu w Kuala Lumpur obchodzono również jubileusz 60-lecia istnienia Międzynarodowej Rady Archiwalnej (ICA) oraz 40-lecia działalności Stowarzyszenia Archiwistów Azji Południowo-Wschodniej (SARBICA). W kongresie uczestniczyło około 1400 archiwistów. Językami wykładowymi były: angielski, chiński, francuski, hiszpański i malezyjski. Niektóre referaty oraz teksty wygłoszone podczas ceremonii otwarcia kongresu tłumaczono również na język rosyjski.

Z Polski przyjechało na kongres piętnastu archiwistów. Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych zorganizowała dwie sesje i udział w dys-

Centrum Kongresowe — ceremonia otwarcia,
fot. E. Furmańska

kusji przy okrągłym stole. Polskie Towarzystwo Archiwalne przygotowało jeden panel pt. *New Scientific and University Archives in European Union. New problems or new possibilities?* Ze strony Archiwum Polskiej Akademii Nauk występowały dr Hanna Krajewska i mgr Anita Chodkowska, które wzięły w kongresie aktywny udział. W czasie poprzednich spotkań było nas co prawda więcej, ale nie mieliśmy własnych sesji czy paneli i w związku z tym nasza obecność była słabiej zauważalna. Tym razem większość osób, które przyjechały do dalekiej Maleszji, miała coś istotnego do powiedzenia światowej opinii archiwalnej.

Na gorąco chciałabym podzielić się z Państwem paroma uwagami, które, choć są impresjami kongresowymi, to jednak odzwierciedlają wizję i misyjność spotkania malezyjskiego.

Wraz z rozwojem archiwów kontakty międzynarodowe coraz bardziej przybierają na intensywności. Jednym z pomysłów, obok bezpośrednich spotkań, jest działalność Międzynarodowej Rady Archiwalnej. Każda grupa zawodowa podnosi swój prestiż po utworzeniu własnego stowarzyszenia, a jeszcze bardziej organizacji o zasięgu światowym. Dzięki temu jej głos jest bardziej słyszalny i rezolucje zyskują na znaczeniu. Archiwistom szczególnie potrzebna jest taka właśnie forma kontaktu. Na ogół archiwa w swoich krajach nie są właściwie doceniane przez rząd i społeczeństwo. Istnieją oczywiście chwalebne wyjątki, jak np. Holandia czy Australia, jednak w świecie pozycja archiwów daleko odbiega od roli, jaką wyznacza im historia. Tadeusz Kotarbiński powiedział: „Przeszłość zachowana w pamięci staje się częścią teraźniejszości”. Ocalając dla przyszłych pokoleń jak największą ilość dokumentów, archiwiści podlegają presji brakowania akt, zabezpieczania ich w warunkach tymczasowych, rozproszenia spuścizny narodowej i wielu innych problemów, które znamy z codziennego, archiwalnego podwórka. W tej sytuacji międzynarodowa współpraca archiwalna staje się szansą na formowanie nowych zadań i na rozwiązywanie dotychczasowych niedogodności. Wspólna platforma uczy, pomaga, wspiera.

Jakie więc możliwości ochrony dziedzictwa narodowego daje międzynarodowa współpraca archiwalna?

1. Zyskujemy orientację w priorytetach, a przy okazji wiedzę, co dla kogo jest ważne, dlaczego i jak to realizuje.
2. Przez porównanie zaczynamy mieć perspektywę — rozumiemy nasze błędy, widzimy, w czym jesteśmy w tyle, ale również zyskujemy świadomość naszych dokonań.

3. Nawiązujemy kontakty osobiste, które są i zawsze będą ważne. Dzięki nim szybciej otrzymamy odpowiedzi na pytania, lepiej też będzie się układać współpraca archiwalna. Relacje personalne zaliczyłabym do jednych z ważniejszych ogniw w międzynarodowych kontaktach.
4. Zdobywamy wiedzę. Na konferencjach, seminariach czy kongresach dowiadujemy się o nowych dokonaniach czy projektach. I tak np. wiadomo, że Francja przoduje w zakresie budownictwa archiwalnego. Od lat specjalizuje się w budowie archiwów i magazynów archiwalnych, a także w adaptacji budynków na potrzeby przechowalnictwa. Ostatnio prowadzi doświadczenia w zakresie ogrzewania za pomocą energii słonecznej. Amerykanie, Anglicy i Szwedzi angażują się natomiast w dużą ilość projektów związanych z przechowywaniem dokumentacji elektronicznej. Świetne strony internetowe ma Archiwum Miasta Genewy czy Archiwum Miejskie Stuttgartu. Konserwacje prowadzi wiele archiwów — często więc przedstawiają one opracowania różnych projektów, np. digitalizacji, odkwaszania itp. Pozytywny wizerunek archiwów z dużym powodzeniem budują Niemcy, właściwe relacje z państwem są udziałem Czechów, którym udało się zbudować kilka nowoczesnych budynków archiwalnych. My sami także możemy przekazać nasze doświadczenia na forum światowym. Również dyskusje są niezmiernie pouczające.
5. Aby tego wszystkiego dokonać, musimy oczywiście znać języki — najlepiej angielski. Myślę, że przykład zaangażowania wielu archiwistów z całego świata wpływa mobilizująco na kolejne pokolenia, które z nauką języków mają coraz mniej kłopotów.
6. Międzynarodowe kontakty archiwalne stają się okazją do rozwijania umiejętności wyrażania własnych wątpliwości, pytań i znajdowania właściwych odpowiedzi.
7. Warto przyrzeć się również temu, jak inni zdobywają swoją pozycję. Archiwum w Singapurze np. postrzegane jest jako jedno z miejsc, gdzie dzieje się wiele ciekawych rzeczy (opracowywane są interesujące dokumenty, konserwacja stoi na wysokim poziomie, do archiwum często przychodzą ludzie, którzy mają coś ciekawego do przekazania). W związku z tym archiwum posiada salę nagrań i kamerę bezpośrednio połączoną z miejscową telewizją. Gdy zdarza się coś ważnego, to prawie natychmiast prezentowane jest to w telewizji.
8. W celu lepszej współpracy i wzajemnego zrozumienia Międzynarodowa Rada Archiwalna od trzech lat prowadzi projekt „Archipedia”.

Jest to słownik archiwalny, w którym definicje podawane są w różnych językach. Zawiera on około 3000 terminów, które już niedługo będą udostępniane on-line. Słownik ma służyć standaryzacji i kontroli terminologii archiwalnej na całym świecie.

9. Międzynarodowe konferencje są również światowym forum edukacyjnym — nawet bierne uczestnictwo przynosi wiele korzyści. Na świecie mówi się coraz głośniejszym głosem o edukacyjnej roli archiwów, które powinny brać udział w systemie wychowawczym dzieci i młodzieży oraz kształcić społeczeństwo poprzez wykłady, seminaria i wystawy.
10. Solidarność zawodowa. Rozpowszechnianiu wizji solidarności zawodowej służy projekt „Archiwiści bez granic”, a także działalność sekcji w Międzynarodowej Radzie Archiwalnej. Na uwagę zasługuje bardzo aktywna Sekcja Archiwów Uniwersyteckich i Naukowych (SUV), która organizuje spotkania dwa razy w roku, w tym jedno w Europie, drugie na innym kontynencie. W SUV działa również Komitet Naukowy realizujący projekty międzynarodowe. Ważną rolę odgrywa też Sekcja Stowarzyszeń Archiwalnych — jej misyjna wizja jest wręcz porównywalna, a realizowane projekty anglo- bądź francuskojęzyczne są godne naśladowania.

Strategia ICA, której wizja stworzenia organizacji mającej na celu pomoc archiwistom i archiwom, zgłębianie i rozwiązywanie problemów prawnych, ułatwianie dostępu do informacji i dążenie do transparentności administracji państwowej, realizuje się w misji podnoszenia świadomości, wymiany informacji, edukacji, a także wsparcia w rozwoju demokracji czy nowych osiągnięć technologicznych. Międzynarodowe kontakty archiwalne są szansą dla narodowych poczynań, dlatego powinny być brane pod uwagę w każdym archiwum i każdym stowarzyszeniu.

Symbol Kuala Lumpur – wieże Petronas,
fot. H. Krajewska

Katarzyna Francikowska
Warszawa

WYSTAWA *POLSKA SZKOŁA MATEMATYCZNA* 1918–1939

2008 rok został przez kanclerz Niemiec Angelę Merkel ogłoszony Rokiem Matematyki w tym kraju. Ogłoszenie to zbiegło się z powstałymi rok wcześniej w Archiwum PAN planami zorganizowania wystawy polsko-niemieckiej przedstawiającej historię jednego z najwspanialszych okresów w dziejach nauki polskiej, okresu nazywanego często złotą erą matematyki polskiej, a mianowicie czasu istnienia i działalności polskiej szkoły matematycznej. Współorganizatorem wystawy było Polskie Towarzystwo Archiwalne. Celem naczelnym organizatorów było i nadal jest zaprezentowanie osiągnięć naukowych polskiej szkoły matematycznej Polakom, szczególnie młodzieży, lecz jednocześnie założeniem stała się chęć ukazania tych osiągnięć za granicą — w krajach posługujących się językiem niemieckim. Opracowanie scenariusza i całej koncepcji wystawy dyrektor Archiwum PAN dr Hanna Krajewska powierzyła Katarzynie Francikowskiej. W zorganizowaniu wystawy uczestniczyli również inni pracownicy APAN: Barbara Wiktorowska, Jan Fronczak, Dariusz Kwiatkowski, Tomasz Rudzki.

Przygotowanie wystawy opowiadającej o wycinku historii nauki, o którym wciąż jeszcze mało napisano, nastęrczało autorce trudności; mogła je jedynie pokonać, współpracując z historykami matematyki. Zaproszenie do merytorycznego poprowadzenia koncepcji wystawy przyjęli profesorowie matematyki Roman Duda i Andrzej Pelczar. Ich pomoc umożliwiła rzetelną ocenę źródeł, wspomnień i opracowań, prac wydanych, a także informacji zapisanych w rękopisach, maszynopisach i innych dokumentach archiwalnych.

Podstawowym źródłem materiałów wykorzystanych na wystawie były spuścizny matematyków w zbiorach Archiwum PAN: Wacława Sierpińskiego (III–194), Hugona Steinhausa (III–204), Kazimierza

Kuratowskiego (III–252) i Władysława Orlicza (P. III–91). Każda z tych kolekcji stanowiła bezcenny skarbiec pamięci zawierający dokumenty osobiste, prace naukowe, notatki, zapiski i wspomnienia, korespondencję i fotografie. Niezwykle cenny okazał się również zbiór fotografii APAN.

Polska szkoła matematyczna narodziła się w chwili odzyskania przez Polskę niepodległości i wraz z jej utratą przestała istnieć. Wybuch wojny w 1939 roku zdeterminował losy matematyków niezależnie od miasta, w którym tworzyli: Warszawy, Lwowa czy Wilna, zmusił do emigracji, porzucenia domów, ukrycia, często prowadził do śmierci. Wszystkie te dramatyczne okoliczności wojenne sprawiły, że dostępny materiał nie był obfity i autorkę cieszył każdy zachowany dokument, list czy fotografia, oddające choć w niewielkim stopniu losy ludzi wybitnych. Niezwykłym przeżyciem było także czytanie wspomnień ocalonych, choć czasem jakiś chochlik wprowadzał do ich pamięci nieco inne daty niż w rzeczywistości były. Taki jednakże jest urok pamięci.

Zaskakującym źródłem materiałów okazało się znane chyba tylko w środowisku matematyków (nie tylko polskich) Archiwum Matematyczne w Sopocie, utworzone przy Instytucie Matematycznym PAN w Gdańsku z siedzibą w Sopocie. Niewielki pokój w Instytucie kryje bezcenną kolekcję dokumentów, źródeł do historii matematyki polskiej, w szczególności przedwojennej. Opiekunką Archiwum od kilkunastu lat jest kustosz Janina Potocka-Szwarc, która otworzyła przed autorką wystawy wrota do skarbcza pamięci o matematykach, którzy stworzyli i w świecie wysławili polską szkołę matematyczną, udostępniła zbiór materiałów dotąd rzadko lub w ogóle niepublikowanych. W ciągu paru kilkudniowych pobytów w Archiwum autorka ekspozycji dotarła do dokumentów, bez których wystawa o polskiej szkole matematycznej byłaby niepełna.

Kolejne, równie wartościowe materiały udostępniła Archiwum PAN pani Emilia Jakimowicz, kierownik Biblioteki Wydziału Matematyczno-Fizycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Dzięki jej pomocy i życzliwości autorka mogła na wystawie pokazać fotografie i dokumenty pochodzące ze zbiorów prywatnych potomków Stefana Banacha, najwybitniejszego polskiego matematyka tamtego okresu.

Materiały udostępnione przez panią Emilię Jakimowicz były pokazywane dotąd zaledwie dwukrotnie: na wystawie poświęconej Banachowi, zorganizowanej przez panią Emilię w 2005 roku w Gdańsku, oraz w wy-

dawnictwie opracowanym przez nią i dra Adama Miranowicza z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu — *Stefan Banach. Niezwykłe życie i genialna matematyka*¹.

Na podstawie zbiorów znajdujących się w Muzeum Techniki w Warszawie autorka mogła przygotować tablicę poświęconą poznańskim kryptologom.

Opiekun wystawy profesor Andrzej Pelczar wydobyl dla autorki dokumenty znajdujące się w zbiorach Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie oraz Instytutu Matematycznego PAN tamże. Wśród nich były przede wszystkim zachowane protokoły działalności Towarzystwa Matematycznego w Krakowie (z którego wyrosło Polskie Towarzystwo Matematyczne), z dokumentem szczególnie ważnym — rękopiśmieniem protokołem zebrania założycielskiego Towarzystwa z 2 kwietnia 1919 roku.

Swoje zbiory otworzyły także osoby prywatne. Pani Maria Szałajko, córka profesora Kazimierza Szałajki, przyjaciela jednego z najważniejszych polskich matematyków Stanisława Mazura, przekazała fotografie z pobytu obu matematyków na wakacjach w Zakopanem w 1938 roku. Pan Stanisław Kosiedowski oddał na wystawę wykonane przez siebie fotografie Lwowa.

Wiele materiałów na wystawie pochodzi z księgozbioru Biblioteki Instytutu Matematycznego PAN w Warszawie. Są to przede wszystkim przedwojenne prace publikowane oraz czasopisma wydawane przez członków polskiej szkoły matematycznej.

Autorka wystawy przygotowała dwadzieścia drukowanych tablic formatu 70x100cm, opracowanych graficznie przez Marię Kaliszczuk. Dziewięć plansz przedstawia w układzie chronologicznym dzieje polskiej szkoły matematycznej od okresu daleko poprzedzającego wybuch szkoły, a niezwykle istotnego, bo przygotowującego grunt do jej narodzin (stan matematyki polskiej pod koniec XIX stulecia, z podkreśleniem roli matematycznego Krakowa), aż do okresu zamykającego, ukazującego losy matematyków w czasie II wojny światowej oraz odbudowę matematyki polskiej po jej zakończeniu. Kolejnych dziesięć tablic prezentuje sylwetki kilkudziesięciu polskich matematyków należących do szkoły, ale także tych, których wyniki powstawały na obrzeżach zainteresowań szkoły. Ostatnia plansza przygotowana została szczególnie dla odbiorcy obcego,

¹ Jakimowicz E., Miranowicz A., *Stefan Banach. Niezwykłe życie i genialna matematyka*, Gdańsk-Poznań 2007.

przedstawia bowiem losy trzech młodych polskich matematyków, którzy rozwiązali szyfry niemieckiej maszyny kodującej Enigmy, a których wyniki w ogóle nie wiązały się z dziedzinami rozwijanymi w polskiej szkole matematycznej. Ich losy zostały włączone do wystawy jako uzupełnienie obrazu matematyki polskiej w dwudziestolecie międzywojennym.

Na wystawę przygotowano również dwie mapy matematyki polskiej; pierwsza z nich oddaje profil zainteresowań matematycznych w okresie istnienia polskiej szkoły matematycznej (1918–1939), z wyraźnym zaznaczeniem ośrodków, podejmowanych w nich dziedzin oraz wymienieniem najważniejszych matematyków pracujących w tych gałęziach. Druga z map prezentuje w analogiczny sposób obraz powojenny, uwzględniający zmiany granic Polski, uzupełniony nowymi ośrodkami, dziedzinami i nazwiskami matematyków. Nie zabrakło na niej oczywiście matematyków starszego pokolenia, których los wojenny po 1945 roku często rzucał w zupełnie nowe otoczenie.

Całość koncepcji dopełnia galeria karykatur kilkunastu uczonych reprezentujących matematykę polską przed 1939 rokiem. Ich autorem był matematyk, profesor Leon Jeśmanowicz, a te dowcipne wizerunki profesorów i kolegów tworzył w okresie od lat 30. do 70. XX wieku, uczestnicząc w zjazdach matematycznych. Karykatury pokazano za zgodą Oddziału Toruńskiego Polskiego Towarzystwa Matematycznego, gdzie przechowywane są oryginały prac.

Wystawa *Polska szkoła matematyczna 1918–1939* pokazywana była dotąd w dwóch ośrodkach za granicą. 12 kwietnia 2008 roku dr Hanna Krajewska i Katarzyna Francikowska otworzyły ekspozycję w Muzeum Polskim w Rapperswilu. Otwarcia towarzyszyło dwugodzinne seminarium składające się z wystąpień trzech matematyków. Każdy wykład odbywał się w języku niemieckim ze względu na zgromadzoną w Muzeum dość liczną grupę gości ze Szwajcarii i Lichtensteinu. Pierwszy wykład (*Stefan Banach und Manhattan Taxi*) miał charakter wprowadzający, a przedstawił go dr Jerzy Sromicki. Referatem tym wprowadził słuchaczy w dzieje polskiej szkoły matematycznej, opowiadając o najwybitniejszych postaciach szkoły oraz ich wynikach, które na stałe weszły do matematyki. Następny wykład (*Vom Sierpinski-Teppich zu einem wunderlichen Würfel*) wygłosił Georg Schierscher-Marxer. Matematyk, zafascynowany osiągnięciami Waława Sierpińskiego, przedstawił w przystępny sposób powstanie najważniejszych teorii warszawskiego profesora. Ostatnie wystąpienie (*Von Mathematik umzingelt*) należało do profesora Hansa Buchmanna, który zaprezentował dokonania warszawskiej szkoły

logiki, wyrosłej na obrzeżach polskiej szkoły matematycznej. Trwające do późnych godzin nocnych spotkanie w rapperswillskim zamku udekorował koncert muzyki symfonicznej, a każdy z gości otrzymał od organizatorów prezent w postaci kompletu kopii kilku wybranych stron z wpisami matematyków do *Księgi Szkockiej*, najśłynniejszego na świecie zeszytu z problemami matematycznymi. W Muzeum Polskim w Rapperswilu wystawa eksponowana była dwa miesiące.

Drugi raz wystawa została zaprezentowana w auli Austriackiej Akademii Nauk w Wiedniu. Dzięki ogromnemu zaangażowaniu dra Andrzeja Nadolnego, pracownika Stacji Naukowej PAN w stolicy Austrii, przez dwa tygodnie, od otwarcia 21 października do 4 listopada 2008 roku, wystawę mogli oglądać studenci, a także uczeni i goście Austriackiej Akademii Nauk. W Wiedniu Archiwum PAN reprezentowała Anna Grzebieluch, która wystąpiła z krótkim referatem w języku angielskim (całość spotkania prowadzona była w języku angielskim oraz niemieckim). Także tutaj otwarciu towarzyszyły wykłady przygotowane przez matematyków: profesora Jana Woleńskiego i profesora Hansa Kaisera. Na otwarcie przybyli przede wszystkim naukowcy, gościł także ambasador Polski w Wiedniu, który wystąpił z krótkim przemówieniem.

Czym była polska szkoła matematyczna? Jej historię rozpocząć trzeba od podania definicji szkoły naukowej (jakiej przykładem była) oraz — wprowadzenia do stanu matematyki polskiej przed jej narodzinami. Definicję znakomicie formułującą cechy szkoły naukowej podał profesor Stanisław Gołąb, a przytoczył ją Waław Sierpiński w artykule *O Polskiej Szkole Matematycznej*: „Mówimy, że powstaje szkoła, jeżeli pod wpływem jednej czy kilku indywidualności pewna gałąź nauki zaczyna się silniej rozwijać. Cała działalność naukowa koncentruje się na jednym przedmiocie albo na pewnej grupie przedmiotów; ilość naukowców, pracujących w tym kierunku, zaczyna wzrastać; powstaje czasopismo naukowe, publikujące prace głównie z tego zakresu. Załączek zaczyna wywierać wpływ i zwracać uwagę naukowców, stojących poza ośrodkiem, którzy zaczynają przejmować idee i metody pracy i zaczynają zjeżdżać do ośrodka, by na miejscu uczyć się tego kierunku”².

² Gołąb S., „Polityka”, 12.01.1963, [cyt. za:] Sierpiński W., *O Polskiej Szkole Matematycznej*, [w:] *Wkład Polaków do nauki*, t. CI, Warszawa 1967, s. 422.

W tym miejscu trzeba zaznaczyć, że nazwę polska szkoła matematyczna Waław Sierpiński i wielu innych matematyków blisko ze szkołą związanych wyróżnia w piśmowni wielką literą, kierując się zapewne uznaniem dla jej osiągnięć. Należy jednak pamiętać, że polska szkoła matematyczna nie była instytucją, zatem jej nazwę zgodnie z polską normą językową podajemy małymi literami.

Wystawa *Polska szkoła matematyczna 1918–1939*, Wiedeń, październik 2008, fot. A. Grzebieluch

Wystawa *Polska szkoła matematyczna 1918–1939*, ambasador Polski w Wiedniu dr Jerzy Margański, Wiedeń, październik 2008, fot. A. Grzebieluch

Wystawa *Polska szkoła matematyczna 1918–1939*, prof. Jan Woleński, Wiedeń, październik 2008, fot. A. Grzebieluch

Polska szkoła matematyczna wyrosła na gruncie przygotowywanym przez ponad pół wieku, od drugiej połowy XIX stulecia. Warto cofnąć się do tego okresu, a nawet nieco wcześniej, by scharakteryzować tworzenie tych fundamentów. W okresie zaborów na ziemiach polskich działały dwa uniwersytety — cesarsko-królewski w Krakowie i franciszkański we Lwowie. Jeszcze w XVIII wieku w Krakowie pracował Jan Śniadecki (kilkanaście lat, poczynając od 1781 roku), który w 1783 roku wydał książkę *Rachunku algebraicznego teorya przystósowana do linii krzywych*. Praca „okazała się jednym z najlepszych podręczników matematyki wyższej spośród dostępnych podówczas w Europie”³. Dzięki staraniom Śniadeckiego w Krakowie ustanowiono dwie katedry matematyki — matematyki elementarnej i matematyki wyższej: „Śniadecki uważał, że uniwersytet musi być nie tylko miejscem kształcenia zawodowego, ale także — co najmniej w równej mierze — ośrodkiem twórczej pracy naukowej”⁴.

Wiek XIX przyniósł zastój krakowskiej matematyki, trwający aż do 1865 roku, do przyjazdu do miasta profesora uniwersytetów w Grazu i Wiedniu — Franciszka Mertensa⁵. Co prawda działało tu powstałe w 1816 roku Towarzystwo Naukowe Krakowskie, w 1872 roku przekształcone w Akademię Umiejętności, „nie uzyskiwano jednak wtedy w Krakowie żadnych wyników na skalę europejską”⁶. Pracujący na Uniwersytecie Jagiellońskim do 1884 roku Mertens zajmował się głównie teorią liczb, osiągając na tym polu znaczące wyniki, trwale zapisujące się w matematyce. Następne dziesięć lat po wyjeździe Mertensa z Krakowa nie przyniosły istotnego rozwoju matematyki w tym mieście.

Podobny matematyczny zastój zanotowała w XIX wieku Warszawa, gdzie do 1831 roku działał Królewski Uniwersytet Warszawski, odrodzony później po trzydziestu latach, lecz funkcjonujący bardzo krótko, pod nazwą Szkoły Głównej (1862–1869). Uczniem Szkoły Głównej był Samuel Dickstein, który z powodu zamknięcia uczelni studia kontynuował już na rosyjskim Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim⁷ (1870–1915). Dzięki zapalowi Dicksteina rozpoczął się trwalszy rozwój ma-

³ Pelczar A., *O matematyce i matematykach na Uniwersytecie Jagiellońskim*, maszynopis подарowany autorce tekstu przez Andrzeja Pelczara. Praca była drukowana w tomie *Złota księga Wydziału Matematyki i Fizyki UJ*, pod red. Bolesława Szafirskiego, Kraków 2000.

⁴ Tamże.

⁵ Austriacki matematyk, (1840–1927), zajmował się głównie teorią liczb.

⁶ Pelczar A., *O matematyce...*

⁷ Rosyjski Cesarski UW otwarto na miejscu polskiego Królewskiego UW.

narodziny lwowskiej szkoły matematycznej

Anfänge der Lembergischen Mathematikerschule

Wystawa *narodziny lwowskiej szkoły matematycznej* **1918–1939**, tablica przedstawiająca narodziny lwowskiej szkoły matematycznej

Wystawa *narodziny lwowskiej szkoły matematycznej* **1918–1939**, tablica przedstawiająca narodziny lwowskiej szkoły matematycznej

Wystawa *narodziny lwowskiej szkoły matematycznej* **1918–1939**, tablica przedstawiająca narodziny lwowskiej szkoły matematycznej

Wystawa *Polska szkoła matematyczna 1918–1939*, tablica przedstawiająca narodziny lwowskiej szkoły matematycznej

Wystawa *Polska szkoła matematyczna 1918–1939*, mapa przedstawiająca profil zainteresowań najważniejszych polskich matematyków w dwudziestoleciu 1918–1939, Rapperswil, kwiecień 2008, fot. K. Francikowska

tematyki warszawskiej. W 1888 roku wraz z Władysławem Gosiewskim (także matematykiem) oraz Władysławem i Jakubem Natansonami (pierwszy z braci był fizykiem, drugi chemikiem) Samuel Dickstein założył pierwsze polskie czasopismo matematyczne „Prace Matematyczno-Fizyczne”, a następnie (w 1897 roku) „Wiadomości Matematyczne”. Pisma wydawał własnym sumptem. Wydawanie czasopism wspierała także Kasa Pomocy dla Osób Pracujących na Polu Naukowym imienia dra med. Józefa Mianowskiego. W tym samym czasie na uniwersytecie i na politechnice we Lwowie pracował Franciszek Żmurko i jego uczeń Józef Puzyna.

Przełomem dla całej matematyki polskiej stało się pojawienie w Krakowie dwóch matematyków: w 1895 roku pierwszą katedrę matematyki na uniwersytecie objął Kazimierz Paulin Żorawski⁸, a w 1900 roku drugą — Stanisław Zaremba. Z chwilą podjęcia przez nich pracy w Krakowie nastąpił rozkwit polskiej matematyki, którego najwspanialszym owocem było powstanie polskiej szkoły matematycznej. „Ci dwaj wielcy profesorowie wywarli ogromny wpływ na to, co się zaczęło dzieć w matematyce krakowskiej, a właściwie — wobec tego, jaka była wówczas sytuacja, zarówno ogólna, polityczna, jak i w nauce i edukacji polskiej — w matematyce na ziemiach polskich w ogóle. Otwarli nowy rozdział w historii matematyki u nas, wprowadzając do Krakowa matematykę współczesną”⁹.

Żorawski i Zaremba, obaj absolwenci uczelni krajowych (studia uzupełniali w ośrodkach zagranicznych), przybyli do Krakowa z uznanymi już w świecie wynikami. Żorawski, który magisterium otrzymał na cesarskim uniwersytecie w Warszawie (1888), studia kontynuował w Niemczech, uzyskując w 1891 roku doktorat w Lipsku. Promotorem jego pra-

⁸ Należy wyjaśnić, że nazwisko matematyka brzmiało Żorawski, lecz prace publikował i za granicą się przedstawiał jako Żorawski.

⁹ Pelczar A., *O matematyce...*

cy był Sophus Lie¹⁰, który zaraził Żorawskiego zainteresowaniem geometrią różniczkową oraz teorią równań różniczkowych. Znajdujący się pod wpływem Liego Żorawski wprowadził do nauki polskiej badania nad tymi zagadnieniami. Stanisław Zaremba przyjechał do Krakowa po studiach w Instytucie Technologicznym w Petersburgu (1881–1886) i z doktoratem uzyskanym w Paryżu (Sorbona, 1899). Doświadczenia kilkuletniej pracy nauczycielskiej w liceach francuskich pragnął wykorzystać na terenie polskim. Program Zarembki był jasny — uważał, że matematyka polska potrzebuje przede wszystkim kadry naukowej, którą należało wykształcić w ośrodkach naukowych za granicą (na ziemiach polskich naturalnie nie było takich możliwości). Matematyk był także zdania, że droga do kariery naukowej powinna prowadzić przez pracę nauczycielską. Sam pisał podręczniki akademickie.

Działalność obu krakowskich matematyków była kluczowa dla rozwoju matematyki polskiej, „wprawdzie ani Żorawski, ani Zarembka nie stworzyli szkół naukowych w ścisłym i wąskim znaczeniu tego terminu, ale stworzyli chyba coś więcej, a mianowicie środowisko naukowe. Ich uczniowie [...] tworzyli już klasyczne szkoły naukowe, a wpływ Żorawskiego i Zarembki uwidaczniał się — bezpośrednio lub (może częściej) pośrednio — w działaniach tych szkół”¹¹.

W 1906 roku u Zarembki doktoryzował się Wacław Sierpiński, jeden z największych polskich matematyków, współtwórca polskiej szkoły matematycznej, w 1922 roku Włodzimierz Stożek, reprezentant lwowskiej gałęzi szkoły. Uczniem Zarembki był także Tadeusz Ważewski, nienależący do polskiej szkoły matematycznej, późniejszy twórca krakowskiej szkoły równań różniczkowych. Wspólnym uczniem Żorawskiego i Zarembki był Stefan Mazurkiewicz (studiował matematykę w latach 1906–1907), który pod kierunkiem Zarembki otrzymał habilitację (1919).

Żorawski i Zarembka postawili fundament, na którym polską matematykę mogli budować młodzi. Tę budowę rozpoczął Wacław Sierpiński, habilitując się w 1908 roku na uniwersytecie we Lwowie, a następnie podejmując tam pracę. We Lwowie pracował już od kilkunastu lat Józef Pużyna, jednak jego dokonania nie odbijały się szerszym echem, a jego monografia *Teoria funkcji analitycznych* (t. I, 1898; t. II, 1900) — pierwsza polska pozycja zajmująca się teorią mnogości (Pużyna był twórcą tej nazwy w polszczyźnie) — nie mogła zostać zauważona w świecie jako

¹⁰ Norweski matematyk, 1842–1899, twórca teorii grup Liego, które zastosował do badania teorii równań różniczkowych.

¹¹ Pelczar A., *O matematyce...*

pisana w języku polskim, choć „był to jeden z pierwszych w świecie (bodaj pierwszy po «Kursie» C. Jordana) książkowy wykład topologii ogólnej”¹². A jednak działalność Puzyny we Lwowie była istotna, matematyk stworzył grunt, na którym mógł działać młody i bardzo ambitny Wacław Sierpiński.

Sierpiński reprezentował zupełnie świeże podejście, rozumiał potrzebę stworzenia czegoś nowego w matematyce polskiej, o której ówczesnym stanie pisał po latach tak: „Było nas wtedy czterech profesorów matematyki na obu polskich uniwersytetach! Żórawski, Zaremba w Krakowie, oraz Puzyna i ja we Lwowie. Każdy z nas pracował w innym dziale matematyki: Żórawski zajmował się geometrią, Zaremba — równaniami różniczkowymi, Puzyna — funkcjami analitycznymi, [...] a ja — teorią mnogości i teorią liczb. Nie było wspólnych zainteresowań i nie mogło być wzajemnej kontroli pracy. Za granicą znane były nazwiska poszczególnych polskich matematyków, ale o matematyce polskiej było głucho”¹³. Stan rzeczy nie mógł być inny, o matematyce polskiej jako takiej musiało być w świecie „głucho”, ponieważ formalne nieistnienie państwa polskiego sprawiało, że polscy uczeni uznawani byli za obywateli państw zaborczych. Matematycy polscy byli zatem Rosjanami, Prusakami i Austriakami. Także o współpracy między nimi nie mogło być mowy, ponieważ reprezentowali odmienne podejście do matematyki, pracując w innych dziedzinach. Ośrodek krakowski prowadził badania w matematyce klasycznej, natomiast matematycy lwowscy wykazywali zainteresowanie gałęziami nietradycyjnymi, jak teoria mnogości i jej zastosowania (tj. teoria funkcji i topologia)¹⁴. Brak porozumienia między polskimi matematykami podkreślił jeszcze raz Sierpiński, wspominając zjazd przyrodników w Krakowie w 1911 roku, gdzie spotkał się z Żorawskim, Zarembą, Puzyną oraz Dicksteinem z Warszawy i gdzie, jak pisał, „rozmawialiśmy przyjaźnie o wszystkim, lecz nie o matematyce”¹⁵.

Wacław Sierpiński przyjechał do Lwowa w 1908 roku i od razu zaczął działać. Zorganizował seminarium i rozpoczął jeden z pierwszych

¹² Duda R., *Lwowska szkoła matematyczna*, Wrocław 2007, s. 19.

Roman Duda wspomina w tym miejscu pracę francuskiego matematyka Camille’a Jordana *Cours d’analyse* (1883–1887) — trzytomowy wykład analizy matematycznej.

¹³ Maszynopis wspomnień, 1949, Materiały W. Sierpińskiego, APAN, III–194, j. 126, s. 67.

¹⁴ Nowoczesną teorię mnogości zapoczątkował niemiecki matematyk Georg Cantor w 1874 roku.

¹⁵ Sierpiński W., *O Polskiej Szkole Matematycznej...*, s. 417.

w świecie systematycznych wykładów teorii mnogości, na które przyciągnął liczne grono słuchaczy. Wśród nich byli Antoni Łomnicki i Stanisław Ruziewicz. Na uniwersytet we Lwowie matematyk sprowadził Zygmunta Janiszewskiego, który miał już wyniki w topologii (doktoryzował się w 1911 roku na Sorbonie) i który został jego asystentem. W 1913 roku Janiszewski habilitował się we Lwowie, a w tymże roku Puzyna formalnie promował dwóch doktorów — Ruziewicza i Stefana Mazurkiewicza. W rzeczywistości ich prace powstały pod kierunkiem Sierpińskiego, który stworzył zespół matematyków pracujących w jednej dziedzinie i osiągniętych już pewne wyniki. W zespole znaleźli się, obok Sierpińskiego, Janiszewski, Mazurkiewicz i Ruziewicz.

Wystawa *Polska szkoła matematyczna 1918–1939*, prof. Wacław Sierpiński w karykaturze prof. Leona Jeśmanowicza

Działalność matematyków została zawieszona latem 1914 roku z chwilą wybuchu I wojny światowej, a sama grupa rozbita. Sierpińskiego wojna zastała w Rosji, gdzie został internowany jako poddany austriacki (i przebywał aż do 1918 roku). Stanisław Ruziewicz pozostał we Lwowie, a Stefan Mazurkiewicz i Zygmunt Janiszewski wyjechali do Warszawy, gdzie jesienią 1915 roku objęli katedry matematyki na odradzającym się polskim uniwersytecie. Już od pierwszego roku działalności Uniwersytetu Warszawskiego studia podjęli tam młodzi, niezwykle utalentowani i otwarci matematycy. Jednym z pierwszych był Kazimierz Kuratowski (1915), który wkrótce po rozpoczęciu studiów zorganizował Koło Matematyczno-Fizyczne. W tym samym roku studia podjął Stanisław Saks, a w kolejnych latach równie utalentowani matematycy: Bronisław Knaster, Alfred Tajtelbaum¹⁶ (obaj w 1918 roku), Antoni Zygmund i Kazimierz Zarankiewicz (1919). Nieco później także Karol Borsuk (1923), Edward Szpilrajn¹⁷ (1925) i Samuel Eilenberg (1930). Młodych matematyków skupili wokół siebie trzej profesorowie z dawnej grupy lwowskiej — Sierpiński, Janiszewski i Mazurkiewicz — kon-

¹⁶ Na początku lat 20. zmienił nazwisko na Tarski, przez pewien czas podpisując prace podwójnym nazwiskiem Tajtelbaum-Tarski.

¹⁷ Matematyk znany jest pod nazwiskiem Marczewski, które zostało mu nadane przez Władysława Bartoszewskiego w czasie II wojny światowej.

Wystawa *Polska szkoła matematyczna 1918–1939*, prof. Stefan Mazurkiewicz w karykaturze prof. Leona Jeśmanowicza

tynuujący pracę nad zagadnieniami podjętymi przed wojną. Tak powstała szkoła matematyczna teorii mnogości jej zastosowań, nazywana warszawską szkołą matematyczną, będąca pierwszą gałęzią rodzącej się polskiej szkoły matematycznej. „Stworzenie tej szkoły, podobnie jak nieco później stworzenie szkoły lwowskiej, było wynikiem nie tylko tego faktu, że znalazło się wtedy w Polsce wielu utalentowanych matematyków, ale także dlatego, że ludzie ci chcieli i umieli współpracować ze sobą, że wysunięto szczęśliwe pomysły organizacyjne, że został stworzony pewien wyraźny program”¹⁸.

Program budowy silnego ośrodka matematycznego w Polsce został napisany przez Zygmunta Janiszewskiego

i ogłoszony drukiem jako odpowiedź na ankietę o aktualnych potrzebach nauki polskiej, rozpisaną przez Kasę Mianowskiego w styczniu (!) 1917 roku. Artykuł Janiszewskiego ukazał się w pierwszym numerze nowego wydawnictwa Kasy „Nauka Polska, Jej Potrzeby, Organizacja i Rozwój” (1918) i nosił prosty tytuł *O potrzebach matematyki w Polsce*¹⁹. „Mimo swojej zwięzłości artykuł ten stał się programem większości matematyków polskich następnego pokolenia. I nie tylko polskich...”²⁰ Pierwszym punktem programu Janiszewskiego było „jednostki o wybitnych zdolnościach matematycznych zachować dla matematyki”, tworząc rozbudowany system stypendiów wspierających szczególnie młodych matematyków. Stypendia przydzielałaby specjalna „komisja opieki nad rozwojem matematyki”, do której zadań należałoby też stworzenie pracowni badań matematycznych, gromadzącej matematyków pracujących w jednej, wybranej i możliwie nowej dziedzinie matematyki. Choć Janiszewski nie wymienił tej dziedziny, to przekonywał, że prace już są

¹⁸ Marczewski E., *Rozwój matematyki w Polsce*, Kraków 1948, s. 18.

¹⁹ W tym samym numerze ukazała się też odpowiedź S. Zaremby na tę ankietę — artykuł *O najpilniejszych potrzebach nauki w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem matematyki*, s. 1–10.

²⁰ Duda R., *Lwowska szkoła...*, s. 25.

— prapoczątek polskiej szkoły matematycznej —
 Die Anfänge der polnischen mathematischen
 Schule – Lemberg

Stwierdzenie

W 1875 roku, w Lwowie, w Galicji, rozpoczęła się działalność pierwszego polskiego liceum matematycznego, założonego przez prof. Józefa Świątko. W tym czasie w Galicji, a zwłaszcza w Lwowie, rozwijała się polska szkoła matematyczna. W 1875 roku, w Lwowie, w Galicji, rozpoczęła się działalność pierwszego polskiego liceum matematycznego, założonego przez prof. Józefa Świątko. W tym czasie w Galicji, a zwłaszcza w Lwowie, rozwijała się polska szkoła matematyczna.

Józef Świątko

Stwierdzenie

W 1875 roku, w Lwowie, w Galicji, rozpoczęła się działalność pierwszego polskiego liceum matematycznego, założonego przez prof. Józefa Świątko. W tym czasie w Galicji, a zwłaszcza w Lwowie, rozwijała się polska szkoła matematyczna. W 1875 roku, w Lwowie, w Galicji, rozpoczęła się działalność pierwszego polskiego liceum matematycznego, założonego przez prof. Józefa Świątko. W tym czasie w Galicji, a zwłaszcza w Lwowie, rozwijała się polska szkoła matematyczna.

Zbiór zadań z matematyki

Fotografia grupy uczniów i nauczycieli z pierwszego polskiego liceum matematycznego w Lwowie.

Budynek pierwszego polskiego liceum matematycznego w Lwowie.

Stwierdzenie

W 1875 roku, w Lwowie, w Galicji, rozpoczęła się działalność pierwszego polskiego liceum matematycznego, założonego przez prof. Józefa Świątko. W tym czasie w Galicji, a zwłaszcza w Lwowie, rozwijała się polska szkoła matematyczna. W 1875 roku, w Lwowie, w Galicji, rozpoczęła się działalność pierwszego polskiego liceum matematycznego, założonego przez prof. Józefa Świątko. W tym czasie w Galicji, a zwłaszcza w Lwowie, rozwijała się polska szkoła matematyczna.

Stwierdzenie

W 1875 roku, w Lwowie, w Galicji, rozpoczęła się działalność pierwszego polskiego liceum matematycznego, założonego przez prof. Józefa Świątko. W tym czasie w Galicji, a zwłaszcza w Lwowie, rozwijała się polska szkoła matematyczna. W 1875 roku, w Lwowie, w Galicji, rozpoczęła się działalność pierwszego polskiego liceum matematycznego, założonego przez prof. Józefa Świątko. W tym czasie w Galicji, a zwłaszcza w Lwowie, rozwijała się polska szkoła matematyczna.

Stanisław Świątko

W 1875 roku, w Lwowie, w Galicji, rozpoczęła się działalność pierwszego polskiego liceum matematycznego, założonego przez prof. Józefa Świątko. W tym czasie w Galicji, a zwłaszcza w Lwowie, rozwijała się polska szkoła matematyczna. W 1875 roku, w Lwowie, w Galicji, rozpoczęła się działalność pierwszego polskiego liceum matematycznego, założonego przez prof. Józefa Świątko. W tym czasie w Galicji, a zwłaszcza w Lwowie, rozwijała się polska szkoła matematyczna.

Stanisław Świątko

Wystawa *Polska szkoła matematyczna 1918–1939*, tablica przedstawiająca prapoczątek polskiej szkoły matematycznej w Lwowie przed wybuchem I wojny światowej

prowadzone, „trzeba tylko temu prądowi dopomóc”, i miał najpewniej na myśli teorię mnogości i dziedziny pokrewne, w których pracował.

Drugim ważnym i odważnym pomysłem Janiszewskiego było zapoczątkowanie wydawania czasopisma poświęconego specjalnie wybranym gałęziom, gromadzącego prace w tym zakresie powstające, tak, by umożliwić bieżące śledzenie ogłaszanych wyników. „W myśl powyższego projektu należałoby założyć u nas czasopismo ściśle naukowe, poświęcone wyłącznie jednej z tych gałęzi matematyki, w których mamy pracowników wybitnych, prawdziwie twórczych i licznych. Czasopismo to wzorem «*Mathematische Annalen*», «*Rendiconti del Circolo matematico di Palermo*», sztokholmskich «*Acta Mathematica*» i tyłu innych, przyjmowałoby artykuły w każdym z czterech języków, uznanych w matematyce za międzynarodowe (są to: angielski, francuski, niemiecki, włoski [...]). Pismo to zawierałoby, obok artykułów oryginalnych, bibliografię tej gałęzi, streszczenia, a nawet przedruki ważniejszych artykułów, drukowanych gdzie indziej, szczególnie zaś tłumaczenia artykułów wartościowych, drukowanych w językach nie «międzynarodowych», a więc przede wszystkim prac polskich, które marnują się w nieznanie. [...] Pismo takie stałoby się nieodzownym dla każdego, pracującego w danej gałęzi matematyki, znalazłoby czytelników wszędzie, a w krótkim czasie pozyskałoby poważnych współpracowników za granicą. Zajęlibyśmy przez to należne nam stanowisko w nauce europejskiej, gdyż nie tylko wiele naszych prac, rozproszonych po pismach polskich, pokazałoby się w ten sposób światu, lecz bylibyśmy znani już nie jako jednostki, których narodowość nie jest nawet wiadoma, lecz jako zwarta grupa Polaków. Samo istnienie i rozpowszechnienie takiego pisma, wydawanego w Warszawie, świadczyłoby o naszym życiu naukowym²¹. Szeroki i dalekowzroczny projekt Janiszewskiego miał realizować marzenie o wyniesieniu dokonań matematyków polskich na forum światowej matematyki, rozślawieniu jej na arenie międzynarodowej i przyznaniu jej stałej, wysokiej pozycji.

Do Janiszewskiego w następnym numerze „*Nauki Polskiej*” dołączył Stefan Mazurkiewicz (1919). Matematyk ten podniósł kolejne istotne kwestie, podkreślał rolę budowy bogatego zaplecza bibliotecznego (podręczników, czasopism), a także potrzebę wydawania kolekcji monografii matematycznych (na wzór „*Collection de Monographies*” Emilé Borela), udostępniających światu prace przede wszystkim młodych matematyków.

²¹ Janiszewski Z., *O potrzebach matematyki w Polsce*, „*Nauka Polska*”, 1919, nr 1, s. 15–16.

Głosy tych obu młodych matematyków były świeże i odważne, nie tylko w Polsce. Wacław Sierpiński tak po latach pisał o jednym z pomysłów: „Wydawanie czasopisma poświęconego nie całej matematyce, lecz tylko pewnym jej działom, było wtedy nowością. Niektórzy wybitni uczeni zagraniczni odradzali nam ten eksperyment”²². Henri Lebesgue, jeden z najwybitniejszych matematyków europejskich, wyrażał obawę, czy Polakom uda się zgromadzić wystarczającą ilość prac. Także rosyjski matematyk Nikołaj Łuzin wątpił w możliwość zaistnienia pisma dziedzinnego w matematyce.

Mimo głosów obaw Janiszewski, Sierpiński i Mazurkiewicz w 1919 roku rozpoczęli przygotowywanie pierwszego numeru „Fundamentów Mathematicae”, czasopisma o tytule nadanym przez Janiszewskiego, w kształcie zgodnym z założeniami ogłoszonego programu.

„Fundamenta Mathematicae” po raz pierwszy ukazały się w 1920 roku, już po przedwczesnej śmierci Janiszewskiego, spowodowanej zaniedbaniem przeziębienia. Numer zawierał prace poświęcone zagadnieniom z zakresu teorii mnogości, topologii i teorii funkcji, a także logiki matematycznej, równolegle intensywnie rozwijającej się w Warszawie. „Bliskie związki z logiką były kolejnym rysem charakterystycznym szkoły warszawskiej. Miały one swój początek we Lwowie, gdzie na przełomie XIX i XX wieku istniała znakomita szkoła filozoficzna K. Twardowskiego, kładąca silny nacisk na precyzję wyśłowień i przejrzystość rozumowań. Było to bliskie J. Puzynie i W. Sierpińskiemu, a więc i ich uczniom, nie dziwi więc, że kiedy po roku 1915 kilku uczniów K. Twardowskiego i W. Sierpińskiego znalazło się w Warszawie, rozpoczęły się tam regularne spotkania matematyków i logików, w których uczestniczyli Z. Janiszewski, T. Kotarbiński, S. Leśniewski, J. Łukasiewicz, S. Mazurkiewicz, W. Sierpiński [...] i inni. Zawiązywały się przyjaźnie i bliska współpraca, której wyniki były tak znakomite, że ich pośrednim rezultatem był awans logiki z peryferyjnej dyscypliny filozoficznej do pierwszoplanowej roli nie tylko w filozofii, ale i w matematyce. Polska szkoła matematyczna lat międzywojennych odegrała decydującą rolę w tym awansie i wniosła istotny wkład w rozwój logiki matematycznej na świecie”²³. Logicy współpracowali z „Fundamentami” do 1925 roku, potem ich prace przestały się ukazywać w czasopiśmie.

Nowe pismo nie tylko się utrzymało (rocznie wychodziło nawet kilka numerów), lecz także pozyskiwało do współpracy znakomitych mate-

²² Sierpiński W., *O Polskiej Szkole Matematycznej...*, s. 419.

²³ Duda R., *Lwowska szkoła...*, s. 27.

matyków zagranicznych (Emilé Borel, Henri Lebesgue, Arnaud Denjoy, Nikołał Łuzin, Paweł Alexandrow). Trzeba jednak zaznaczyć, że uznanie światowe uzyskał dopiero jubileuszowy, XXV tom, wydany w 1931 roku. Odtąd pismo należało do czołówki matematycznych periodyków na świecie.

Warszawska szkoła matematyczna stanowiła pierwszą gałąź polskiej szkoły matematycznej, drugą była — rozwijająca się w tym samym okresie — lwowska szkoła matematyczna, szkoła analizy funkcyjnej. Lwowska grupa Sierpińskiego rozpadła się w 1914 roku. Od 1919 roku notuje się ponowny, intensywny rozwój matematyki lwowskiej, podążający w zupełnie innym niż uprzednio kierunku, zapoczątkowany przez Hugona Steinhaus.

We Lwowie nadal pracowali Puzyna i Ruziewicz, a także Antoni Łomnicki, jednak matematyka w tym mieście zaczęła rozkwitać dopiero od przyjazdu Steinhaus i objęcia przez niego katedry matematyki na uniwersytecie franciszkańskim w 1917 roku (od 1919 roku noszącym imię króla Jana Kazimierza). Lecz pełny blask matematycznemu Lwowowi nadała dopiero kilka lat później działalność naukowa Stefana Banacha. Hugo Steinhaus nazywał o kilka lat młodszego Banacha swoim największym odkryciem matematycznym. Tego „odkrycia” dokonał w 1916 roku w Krakowie. „Idąc letnim wieczorem roku 1916 wzdłuż plant, usłyszałem rozmowę, a raczej tylko kilka słów; wyrazy «całka Lebesgue’a» były tak nieoczekiwane, że zbliżyłem się do ławki i zapoznałem z dyskutantami: to Stefan Banach i Otto Nikodym rozmawiali o matematyce. Powiedzieli mi, że mają jeszcze trzeciego kompana: Wilkosza²⁴. Tę trójkę łączyła nie tylko matematyka, ale i beznadziejność młodych ludzi w twierdzy, jaką był wówczas Kraków, niepewność jutra, brak sposobności do pracy zarobkowej i brak kontaktu nie tylko z uczonymi zagranicznymi, ale nawet z polskimi — taka była atmosfera krakowska roku 1916”²⁵.

Po blisko dwuletniej nieobecności wywołanej niepokojem wojennym (wojna polsko-ukraińska, polsko-bolszewicka) w 1920 roku do Lwowa wrócił Steinhaus, ściągając tu Banacha, który na jego prośbę otrzymał posadę asystenta u Łomnickiego na Politechnice. Podjęli współpracę, która doprowadziła do narodzin lwowskiej szkoły. Formalnie za datę powstania lwowskiej szkoły matematycznej przyjmuje się właśnie 1920 rok. Jeszcze w tym roku, znów dzięki po-

²⁴ Mowa o Witoldzie Wilkoszu, późniejszym profesorze Uniwersytetu Jagiellońskiego.

²⁵ Steinhaus H., *Stefan Banach*, [w:] *Wkład Polaków do nauki*, s. 435–436.

Wystawa *Polska szkoła matematyczna 1918–1939*,
prof. Hugo Steinhaus w karykaturze
prof. Leona Jeśmanowicza

mocy Steinhausa, Banach doktoryzował się na UJK. Banach nie miał ukończonych studiów wyższych, a jedynie tzw. podyplom Szkoły Technicznej. Warto przywołać, co z okoliczności obrony doktoratu Banacha zapamiętał Andrzej Turowicz, wtedy pracownik Politechniki Lwowskiej: „Banach nie tylko nie skończył studiów wyższych, ale i doktorem został w sposób dość niezwykły. Gdy rozpoczął pracę we Lwowie, był już autorem wielu doniosłych rezultatów i wciąż uzyskiwał kolejne. Jednak na uwagi, że powinien wkrótce przedstawić pracę doktorską,

odpowiadał, że ma na to jeszcze czas i może wymyślić jeszcze coś lepszego niż to, co osiągnął do tej pory. W końcu więc zwierzchnicy Banacha zniecierpliwili się. Ktoś spisał najnowsze rezultaty jego pracy, co zostało uznane za znakomitą pracę doktorską. Przepisy jednak wymagały również egzaminu. Pewnego dnia zaczęciono Banacha na korytarzu Uniwersytetu Jana Kazimierza: «Czy mógłby Pan wpaść do dziekanatu, są tam jacyś ludzie, którzy mają pewne problemy matematyczne, a Pan na pewno potrafi im wszystko wyjaśnić». Banach udał się zatem do wskazanego pokoju i chętnie odpowiedział na wszystkie pytania, nieświadom tego, że właśnie zdaje egzamin doktorski przed komisją specjalnie w tym celu przybyłą z Warszawy²⁶. Dwa lata później Banach się habilitował, w 1923 roku został mianowany profesorem nadzwyczajnym Uniwersytetu, a w 1927 roku był już profesorem zwyczajnym.

Hugo Steinhaus doceniał i szczerze podziwiał talent Banacha, matematycy ci mieli jednak odmienne temperamenty i preferowali różne metody pracy. Steinhaus interesował się wieloma dziedzinami, osiągał wyniki i porzucał dyscyplinę, by zająć się kolejną. Banach podejmował pracę nad jednym zagadnieniem i zajmował się nim tak długo, aż wystarczająco zgłębił. Matematycy początkowo pracowali w jednej kawiarni — Romie, lecz wkrótce Banach przeniósł się do położonej naprzeciw Szkockiej.

²⁶ Turowicz A., *Wspomnienia nagrane na taśmie*, Tyniec 27 kwietnia 1989, [cyt. za:] Jakimowicz E., Miranowicz A., *Stefan Banach. Niezwykłe życie i genialna matematyka*, s. 20.

Zajmował się głównie problemami związanymi z analizą funkcjonalną²⁷ (zwaną też teorią operacji liniowych), Steinhaus natomiast kierował swoją uwagę w stronę teorii szeregów ortogonalnych i trygonometrycznych oraz rachunku prawdopodobieństwa, później także (pod koniec lat 30.) zastosowań matematyki do innych dziedzin nauki. Wokół obu matematyków gromadzili się młodzi; Banach skupiał zainteresowania studentów nad analizą, Steinhaus poszerzał te zainteresowania, dodając rodzącej się polskiej szkole matematycznej pełni blasku. W tym czasie (początek lat 20.) studia matematyczne we Lwowie rozpoczęli: Herman Auerbach (1922, UJK), Stanisław Mazur (1923, UJK), Władysław Orlicz (1920, PL, w 1921 przeniósł się na UJK), Juliusz Schauder (1920, UJK), później także Stanisław Ulam (1928, PL).

Stałym miejscem pracy Banacha (między i po licznych wykładach) była kawiarnia Szkocka, gdzie razem z uczniami stawiał i rozwiązywał problemy matematyczne. Długie, czasem kilkunastogodzinne sesje przy ulubionym stoliku blisko orkiestry doprowadzały do powstawania oryginalnych tez i dowodów, które jednak rzadko mogły przetrwać, gdyż matematycy nie dbali o ich zapisywanie, wykorzystując zazwyczaj marmurowy blat stolika, czasem papierowe serwetki. Nieutralone wyniki często znikwały na zawsze pod ręką sprzątaczk, następnego dnia już nikt nie potrafił ich odtworzyć. Tak było do 1935 roku, kiedy żona Banacha Łucja przyniosła do kawiarni zeszyt, któremu nadano tytuł *Księga Szkocka*. Zanim to jednakże nastąpiło, warto przypomnieć kilka, mających miejsce we Lwowie, wydarzeń niezwykle istotnych dla rozwoju polskiej matematyki (a jednocześnie światowej).

W 1929 roku Stefan Banach i Hugo Steinhaus założyli drugie w Polsce specjalistyczne pismo matematyczne — „Studia Mathematica” — poświęcone dziedzinom, którymi się zajmowali. Nowe czasopismo realizowano w sposób podobny do warszawskich „Fundamentów”, a choć wychodziło od nich rzadziej, bo tylko raz w roku, zyskało równie trwałą pozycję wśród światowych periodyków matematycznych. Jednak nie stało się tak od razu, a dopiero w połowie lat 30., za sprawą Stefana Banacha. Jego opublikowana w 1922 roku (t. III „FM”) praca doktorska zapoczątkowała nową klasę ogólnych przestrzeni, tzw. przestrzeni Banacha, czym ugruntował podstawy analizy funkcyjnej. Ta ważna praca nie została od razu zauważona; milczało się o niej na międzynarodowych kongresach

²⁷ Stefan Banach jest uznawany za współtwórcę tej dziedziny matematycznej.

matematycznych w Bolonii w 1928 roku oraz w Zurychu cztery lata później.

W 1932 roku ukazała się po francusku habilitacja Banacha *Théorie des opérations linéaires*²⁸, wielkiej wagi monografia o przestrzeniach liniowo-metrycznych. Dzięki niej pojawiło się w świecie zainteresowanie wynikami lwowskiego ośrodka, choć na kongresie w Zurychu jeszcze nikt o pracy Banacha nie mówił.

Wielkim wyrazem uznania dla całej matematyki polskiej stało się zaproszenie Banacha do wygłoszenia odczytu plenarnego na kolejnym Międzynarodowym Kongresie Matematycznym w Oslo w 1936 roku. Stało się to bardzo późno, zaledwie trzy lata przed wybuchem wojny w Europie, która zatrzymała rozwój matematyki w Polsce. W Oslo Banach zaprezentował matematycznemu światu dorobek lwowskiej szkoły i zachęcił tym samym do odwiedzenia miasta i naturalnie kawiarni Szkockiej. Przebywając w Szkockiej, nie można było nie zajmować się matematyką — owocem zaś pobytu był często wpis do *Księgi Szkockiej*. Od 17 lipca 1935 roku (pierwszy wpis — Banacha) do 31 maja 1941 roku (ostatni wpis — Steinhausa) do zeszytu wpisano 193 problemy. Wśród autorów wpisów byli wybitni matematycy zagraniczni. Szkocką dwukrotnie odwiedził Janos (John) von Neumann, węgiersko-amerykański matematyk, próbując nawet (bez powodzenia) nakłonić Banacha do wyjazdu z Polski i podjęcia pracy w Stanach Zjednoczonych.

Wiele wpisów do *Księgi Szkockiej* należy do członków szkoły warszawskiej, którzy regularnie przyjeżdżali do Lwowa na wykłady oraz żeby wspólnie z matematykami lwowskimi rozwiązywać pewne zagadnienia. Wielokrotnie bywał tu Wacław Sierpiński, a jego i Banacha wielogodzinne sesje w kawiarni Steinhaus nazywał żartobliwie „Banachaliami”. Najbliższymi współpracownikami Banacha w Szkockiej byli Mazur i Orlicz, jego uczniowie i przyjaciele (obaj po wojnie kontynuowali rozwijanie analizy funkcyjnej), od 1927 roku stałym towarzyszem Banacha był Kuratowski (pracował we Lwowie do 1933 roku), który przyznawał: „ten «klimat» lwowski sprzyjał [...] mojej twórczości, sprawiając, że lata lwowskie to lata mej najaktywniejszej działalności naukowej”²⁹.

Polską szkołę matematyczną tworzyły dwa główne ośrodki — szkoła warszawska i szkoła lwowska, nie były one jednakże jedyne, szkoła bowiem promieniowała na inne miasta uniwersyteckie. Pierwszym

²⁸ Praca ta została rok wcześniej wydana po polsku jako *Teoria operacji*.

²⁹ Kuratowski K., *Notatki do autobiografii*, Warszawa 1981, s. 89.

z miast, do których dotarł jej blask, było Wilno. Matematykę wileńską od początku lat 30. reprezentował, wywodzący się ze szkoły warszawskiej, Antoni Zygmund (w latach 1930–1939)³⁰. Zygmund w Warszawie pozostawał pod silnym wpływem Antoniego Rajchmana zajmującego się teorią szeregów trygonometrycznych (który sam został nią zarażony przez Hugona Steinhausa). Rajchman prowadził na UW seminarium dla garstki studentów, wśród których był Zygmund oraz Stanisław Saks, i zaraził swoich uczniów miłością na całe życie. Zygmund doktoryzował się (1923) pod kierunkiem Rajchmana na Uniwersytecie i tamże habilitował w 1926 roku. Lata 1922–1929 spędził na Politechnice Warszawskiej, a rok akademicki 1929/1930 na stypendium Rockefellera w Wielkiej Brytanii. Rok 1930 przyniósł mu katedrę matematyki na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, gdzie pozostał do wybuchu wojny światowej³¹.

Już na jednym z pierwszych wykładów Zygmund rozpoznał niecodzienny talent matematyczny studenta pierwszego roku Józefa Marcinkiewicza. O tym, jak bardzo cenił swojego ucznia, mogą świadczyć zdania napisane w 1935 roku do Władysława Orlicza: „Co do p. Marcinkiewicza, to może można by mu to i owo zarzucić, ale jest to chłopak pełen wielu zalet i, co najważniejsze, zupełnie pierwszorzędny talent matematyczny. Opieka, którą mu Panowie udzieliła we Lwowie spłaci się sowicie w przyszłości”³².

Drugim miastem, w którym zaznaczyła swój wpływ polska szkoła matematyczna, był Poznań, choć nie można mówić o istnieniu tam przed wojną silnej matematyki. W 1937 roku na katedrę matematyki UAM prezydent Mościcki powołał Władysława Orlicza. Jednak zanim Orlicz zdążył podjąć tam szersze prace, nastąpił wybuch wojny. Matematyk zabiegał o przybycie do Poznania Józefa Marcinkiewicza z Wilna, którego przyjazd, zaplanowany na jesień 1939 roku, stał się z oczywistych względów niemożliwy. Sześć lat wojny nie powstrzymało Orlicza przed rozpoczęciem tuż po jej zakończeniu budowy silnego i znaczącego w Polsce (później także na świecie) ośrodka analizy funkcyjnej.

³⁰ Na uniwersytecie w Wilnie od 1919 r. wykladał Wiktor Staniewicz, od 1923 r. Joachim Rudnicki oraz od 1925 r. Stefan Kempisty. W 1932 r. na katedrę matematyki został powołany Stanisław Saks.

³¹ Od 1930 r. wykladał tam jako profesor nadzwyczajny, w 1938 r. został mianowany profesorem zwyczajnym.

³² Rękopis listu, Zbiory Archiwum Matematycznego w Sopocie, Materiały W. Orlicza, O–I–10. Dotyczy pobytu Marcinkiewicza we Lwowie w roku akademickim 1936/1937.

Edward Marczewski pisał, że „matematykę okresu dwudziestolecia międzywojennego charakteryzują dwie główne cechy: specjalizacja i współpraca”³³. Współpraca matematyków miała swoje odbicie we wspólnym publikowaniu wyników. Jednym z najczęściej wymienianych w literaturze wspólnych rezultatów jest Banacha i Tarskiego paradoks kuli (znany jako paradoks Banacha-Tarskiego; „FM”, 1924, t. VI). „Dowiedli oni, że kulę można podzielić na kilka części, z których da się złożyć dwie kule, przy czym każda będzie tej samej wielkości co kula pierwotna”³⁴. Współpracowali i publikowali mistrzowie z uczniami, przyjaciele: Janiszewski i Kuratowski, Banach i Saks, Banach i Mazur, Banach i Kuratowski, Sierpiński i Ruziewicz, Mazurkiewicz i Saks, Rajchman i Zygmund, Zygmund i Saks, Zygmund i Marcinkiewicz, a także wielu innych.

Ta współpraca matematyków doprowadziła do realizacji w 1932 roku pomysłu założenia wydawniczej serii monografii podsumowującej osiągnięcia współczesnej polskiej matematyki. „Monografie Matematyczne”, których redakcji podjął się Kazimierz Kuratowski, wychodziły zasadniczo w językach europejskich, drukowano jednak także prace w języku polskim (np. 2 tomy *Mechaniki* Banacha, podręcznika dla studentów). Ostatni przedwojenny tom „MM” ukazał się w 1938 roku, w sumie do wybuchu wojny wydano dziesięć pozycji. Serię otwierała wspomniana praca Banacha *Théorie des opérations linéaires*. „Sukces tego dzieła, jak zaznacza Steinhaus, polega na tym, że dzięki tzw. przestrzeniom Banacha, można rozwiązywać w sposób ogólny różne zagadnienia, które przedtem wymagały oddzielnego traktowania i niemałej pomysłowości”³⁵. Znaczenie „Monografii Matematycznych” było ogromne; stanowiły syntezę dorobku polskiej szkoły matematycznej, najważniejsze było jednak to, że udostępniały go światu. Tomy wydawnictwa można było znaleźć w prawie każdej bibliotece matematycznej na świecie.

Znacznie wcześniejszym owocem działalności matematyków było Polskie Towarzystwo Matematyczne. Pierwsze próby organizacji uczonych podjęto już w 1917 roku we Lwowie, gdzie Zygmunt Janiszewski założył towarzystwo matematyczne, które z powodu trwających działań wojennych, a także nieodległej śmierci przewodniczącego Józefa Puzyny (1919) i wyjazdu Janiszewskiego (1915), nie rozwinęło się. Próbę pod-

³³ Marczewski E., *Rozwój matematyki polskiej*, s. 31.

³⁴ Sierpiński W., *O Polskiej Szkole Matematycznej*, s. 424.

³⁵ Tamże.

jęto także w Krakowie, gdzie 2 kwietnia 1919 roku odbyło się Zebranie Konstytuujące Towarzystwa Matematycznego w Krakowie. Prezesem Towarzystwa obrano Stanisława Zarembę. Jak wspominał Hugo Steinhaus, pierwsze kroki do powstania Towarzystwa w Krakowie prowadziły od spotkań matematyków odbywających się w wynajmowanym przez niego pokoju w pensjonacie przy Karmelickiej 9. „Znaleźli się tam profesorowie Zaremba, Żórawski i Śleszyński — byli przede wszystkim młodzi, Ślebodziński, Nikodym, Banach, Rosenblatt, Wilkosz, Chwistek, Stożek. [...] Nie było wtedy żadnego towarzystwa matematycznego obejmującego całą Polskę, więc mogę grupę kolegów zbierających się co tydzień w nr. 9 ulicy Karmelickiej w r. 1917 uznać za korzeń, z którego niebawem miało z innymi korzeniami wyrósć drzewo zwane Polskim Towarzystwem Matematycznym”³⁶. Warto zaznaczyć, że wśród członków założycieli nie było matematyków warszawskich, gdyż podobne towarzystwo miało tam w tym samym czasie powstać. Zostało to podkreślone w protokole zebrania założycielskiego TM w Krakowie: „Zebranie zagał dr K. Żorawski podnosząc, że w Warszawie ma powstać ogólnopolskie Two matematyczne, poczem postawił wniosek na założenie «Twa matemat. w Krakowie», które ewentualnie może później wejść w związek z Towarzystwem warszawskim.”³⁷ I dalej z tego protokołu: „Cel Twa określono jako wszechstronne pielęgnowanie matematyki czystej i stosowanej, przyczem zapadł wniosek, aby zaznaczyć, że celem Twa jest również popularyzowanie matematyki”³⁸.

Rok po inicjacji krakowskiego Towarzystwa zapadł pomysł o utworzeniu towarzystwa matematycznego o charakterze ogólnopolskim z siedzibą pozostawioną w Krakowie i oddziałami regionalnymi w innych polskich miastach. Polskie Towarzystwo Matematyczne powołano 21 kwietnia 1920 roku, w kolejnych latach powstały oddziały we Lwowie (jako pierwszy w 1921 roku), w Warszawie, Poznaniu i Wilnie (wszystkie w 1923 roku). Założenia działalności PTM były bardzo podobnie sformułowane, jak to zostało zapisane w protokole Towarzystwa krakowskiego. Tak brzmi pierwsze zdanie ze statutu Towarzystwa: „Celem Polskiego Towarzystwa Matematycznego jest wszechstronne pielęgnowanie matematyki czystej i stosowanej. Do urzeczywistnienia tego celu służą: a) odczyty wygłaszane na posiedzeniach zwyczajnych; wydawanie

³⁶ Wspomnienia, Materiały H. Steinhaus, APAN, III–204, j. 63, s. 112

³⁷ Rękopis protokołu Zebrania Konstytuującego Towarzystwa Matematycznego w Krakowie, Zbiory Instytutu Matematycznego PAN w Krakowie, s. 1.

³⁸ Tamże.

czasopisma periodycznego i prac treści matematycznej; b) utrzymywanie łączności z matematycznym ruchem naukowym za granicą³⁹. Statut został ogłoszony w wydanej całkowicie po polsku pierwszym numerze „Rozpraw PTM” (1921). W następnym roku zdecydowano o zmianie nazwy pisma (odtąd były to „Annales de la Société Polonaise de Mathématique”) i języka na francuski.

PTM przejęło opiekę nad inicjatywami matematycznymi w Polsce (np. subsydiowało i współwydawało prace naukowe), było instytucją reprezentującą matematykę polską wobec władz państwa oraz na forum międzynarodowym. Towarzystwo było również organizatorem zjazdów matematycznych. I Polski Zjazd Matematyczny odbył się we Lwowie w 1927 roku (7–10 września), gromadząc aż dwustu matematyków, także zagranicznych (m.in. J. von Neumann, N. Łuzin). Statut PTM ustalał organizację polskich zjazdów co cztery lata, zatem następny odbył się w 1931 roku w Wilnie, kolejny jednak dopiero po sześciu latach (1937) w Warszawie. Opóźnienie było związane z reorganizacją Towarzystwa. W 1929 roku Warszawa zorganizowała I Kongres Matematyków Krajów Słowiańskich, na którym gościła kilkudziesięciu bułgarskich, czechosłowackich, jugosłowiańskich i polskich uczonych. Warto dodać, że na kolejnym Kongresie Matematyków Słowiańskich (Praga, 1934) zabrakło Polaków, którym władze odmówiły wydania paszportów do Czechosłowacji. Jedynym polskim matematykiem był tam Stanisław Zaremba, który udał się do Pragi prosto z wcześniej zaplanowanej wizyty we Francji.

Historia polskiej szkoły matematycznej, tak warszawskiej jak i lwowskiej, skończyła się wraz z wybuchem II wojny światowej. Już we wrześniu 1939 roku najeźdźcy zajęli Warszawę i zamknęli uniwersytet. W stolicy pozostali Waław Sierpiński i Stefan Mazurkiewicz, pracujący w magistracie („Sierpiński w czasie «urzędowania» opracował wiele podręczników i sporo prac do druku⁴⁰), Kazimierz Kuratowski, Karol Borsuk (założył sklep z zabawkami), Edward Szpilrajn i Kazimierz Zarankiewicz. Prowadzili tajne wykłady dla studentów, które jednak stanowiły ułamek przedwojennej działalności. Alfred Tarski, spędzający ostatnie wakacje w kraju, w sierpniu 1939 roku wypłynął z Gdańska do Nowego Jorku. Bronisław Knaster wyjechał do Lwowa wkrótce po wkroczeniu wojsk niemieckich. We wrześniu 1939 roku zmarł Samuel Dickstein.

³⁹ „Rozprawy Polskiego Towarzystwa Matematycznego”, 1921, nr 1.

⁴⁰ Kuratowski K., *Notatki do autobiografii*, s. 105.

Opustoszało Wilno, także zajęte przez Rosjan. Antoni Zygmund, który został zmobilizowany, lecz nie zdążył wziąć udziału w wojnie obronnej, w 1940 roku uzyskał paszport i z rodziną wyjechał do Stanów Zjednoczonych. Józef Marcinkiewicz, w chwili wybuchu wojny przebywający w Londynie, natychmiast wrócił do kraju i zgłosił się do wojska. Wziął udział w wojnie obronnej na froncie wschodnim, po przegranej trafił do sowieckiej niewoli, gdzie zginął prawdopodobnie wiosną 1940 roku.

Sytuacja polityczna Lwowa miała się nieco lepiej do połowy 1941 roku. We wrześniu 1939 roku miasto zostało zajęte przez wojska sowieckie, a wkrótce potem Zachodnią Ukrainę ogłoszono częścią terytorium ZSRR. Uniwersytet i Politechnika zostały zamknięte jako polskie instytucje, ale już w listopadzie tego roku w miejscu polskiego uniwersytetu ustanowiono ukraiński Uniwersytet im. Iwana Franki, a funkcje Politechniki Lwowskiej przejął Instytut Politechniczny. Strukturę uniwersytetu zreorganizowano, a większość katedr matematyki objęli Polacy: Banach, Steinhaus, Mazur i Schauder. Na uniwersytecie pracę znaleźli też: Orlicz, Herman Auerbach oraz uchodźcy z Warszawy: Knaster, Saks i Szpilrajn. Kilku polskich matematyków zostało członkami Ukraińskiej Akademii Nauk. We Lwowie nie było już Stanisława Ulama, który na jednym statku z Tarskim popłynął do Ameryki.

Mimo napiętej sytuacji politycznej polskie życie matematyczne we Lwowie trwało. Matematykom udało się opracować i wydać tom „Studiów Mathematica”, utrzymywano kontakty z uczonymi zagranicznymi (z naturalnych przyczyn byli to przede wszystkim matematycy rosyjscy: Sobolew, Aleksandrow, Bogolubow), do końca maja 1941 roku wprowadzane były nowe wpisy do *Księgi Szkockiej*. W czerwcu sytuacja się zmieniła — miasto zajęły wojska niemieckie — co spowodowało kres wszelkiej działalności naukowej, przede wszystkim jednak wywołało strach o życie uczonych. Ucieczką uratował życie Steinhaus, do końca wojny ukrywający się pod nazwiskiem Grzegorza Krochmalnego w Berdychowie koło Stróży. Banach, Knaster i Orlicz znaleźli schronienie w Instytucie Badań nad Tyfusem Płamistym i Wirusami kierowanym przez Rudolfa Weigla, również byłego profesora UJK. Pracowali jako żywiciela pcheł, co fatalnie wpłynęło na zdrowie Banacha (pracował tam do 1943 roku, potem zachorował). Tragiczny (i nie do końca poznany) był los Juliusza Schaudera. Od wkroczenia Niemców ukrywał się w Borysławiu. W końcu 1942 roku (lub na początku 1943) zjawiał się z rodziną we lwowskim mieszkaniu Alfreda Stachy’ego przy uli-

cy Michalskiego 8, prosząc o pomoc. Po kilku tygodniach Schauderom udało się umieścić córkę w bezpiecznym miejscu, po czym żona matematyka opuściła miasto, udając się do Warszawy, do getta. Schauder został we Lwowie, lecz wkrótce postanowił opuścić schronienie i podążyć za żoną. Zginął zastrzelony na ulicach Lwowa, dokładna data jego śmierci nie jest znana.

Najtragiczniejsza dla polskiej nauki we Lwowie była noc 3 lipca 1941 roku, kiedy Niemcy aresztowali i nad ranem na Wzgórzach Wuleckich rozstrzelali kilkudziesięciu uczonych i członków ich rodzin. Byli wśród nich matematycy — Antoni Łomnicki i Włodzimierz Stożek. 11 lipca aresztowano Stanisława Ruzewicza, który zginął w niewyjaśnionych okolicznościach, a 26 lipca niezwiązanego ze szkołą Kazimierza Bartla.

Po trzech latach niemieckiej okupacji Lwowa, latem 1944 roku miasto ponownie zajęli Rosjanie, jeszcze w tym roku otwierając uniwersytet i politechnikę i zatrudniając Polaków: Banacha (wtedy już bardzo chorego), Mazura, Orlicza i Knastera. Matematycy nie zostali już długo w mieście, które decyzją konferencji w Jałcie (luty 1945) przestało należeć do Polski — Orlicz wrócił do Poznania (luty 1945), Knaster wyjechał do Wrocławia (kwiecień 1945), najpóźniej Lwów opuścił Mazur, który w połowie 1946 roku udał się do Łodzi (w 1948 roku przyjechał do Warszawy). Stefan Banach zmarł 30 sierpnia 1945 roku. Miał zapewnioną katedrę matematyki na UJ w Krakowie, trudno jednakże przypuszczać, że znając swój stan zdrowia, wierzył w powrót do rodzinnego miasta.

Matematyka lwowska przestała istnieć, na jej miejscu wyrósł w kraju nowy ośrodek — we Wrocławiu. W 1944 roku, po upadku powstania warszawskiego, Edward Marczewski został wywieziony ze stolicy do Wrocławia i osadzony w obozie pracy Burgweide. Wkrótce zwolniony (dzięki fałszywemu zaświadczeniu o chorobie ślepej kiszki), pracował jako urzędnik. Zniszczone miasto wydało się matematykowi dobrym miejscem do stworzenia nowego polskiego życia matematycznego, mimo że wciąż znajdowało się w rękach niemieckich. Na początku maja 1945 roku wojska radzieckie zajęły Wrocław, a Marczewski rozpoczął gromadzenie książek, m.in. z byłych bibliotek wydziałowych oraz ogólnej politechnicznej. 16 czerwca pisał do Waława Sierpińskiego: „We Wrocławiu zajmuję się zabezpieczeniem i grupowaniem książek dla bibliotek zakładowych wydziału mat.-przyrodn. Podstawą dla biblioteki sem. mat. stał się księgozbiór Radona, uzupełniony książkami doc. Spechta, oraz dziełami z rozmaitych innych źródeł. Jest tu już wcale niezła biblioteczka, co prawda z dużymi jeszcze lukami, np. z zakresu t. mnog. i funkcyj rzec.

jest w niej bardzo niewiele pozycji⁴¹. Co ciekawe, w tym samym liście Marczewski pisał, że jeszcze z żoną nie podjęli ostatecznej decyzji pozostania we Wrocławiu, a on sam chciałby poznać warunki pracy w Warszawie.

Marczewski nie tylko rozpoczął budowanie księgozbioru matematycznego, podjął także korespondencję z innymi polskimi matematykami, zapraszając do przyjazdu do Wrocławia. Polski los miasta przypieczętowano decyzją układu w Poczdamie 2 sierpnia, już kilka dni później matematyk pisał do Kazimierza Kuratowskiego, że dwie katedry matematyki na politechnice najpewniej obejmą Steinhaus i Władysław Ślebodziński⁴². Na trzecią sam liczył, jednak nie miał wtedy habilitacji, co wykluczało nominację. Natomiast w liście do Kuratowskiego z 12 sierpnia dzielił się nadziejami środowiska wrocławskiego na przyjazd Banacha. W 1945 roku do Wrocławia przyjechał też Bronisław Knaster. Matematycy odnowili „*Studia Mathematica*”, powołali nowe czasopismo (np. „*Colloquium Mathematicum*”). Steinhaus i Marczewski wyszli z inicjatywą założenia *Nowej Księgi Szkockiej. Zeszyt problemów matematycznych*, zapisywany w latach 1946–1958, nigdy nie osiągnął sławy lwowskiego pierwowzoru.

Przypomnę dalsze losy matematyki warszawskiej. Z korespondencji między matematykami, znajdującej się w zbiorach APAN, wyczytać można, że wojna, choć przerwała działalność uniwersytecką i utrudniła bądź uniemożliwiła kontakty matematyków, nie zniszczyła potrzeby pracy naukowej. Wydaje się nawet, że wzmocniła chęć przetrwania i jak najszybszej odbudowy ośrodka. Już od początku 1945 roku rodziły się plany organizacji matematyki polskiej po wojnie.

W Warszawie Uniwersytet uruchomiono w warunkach bardzo trudnych, brakowało szczególnie lokali wykładowych, nie istniała też biblioteka. W 1942 roku na budynek, w którym mieściła się główna biblioteka matematyki, spadła bomba, a zbiory zostały doszczętnie spalone. Także księgozbiory prywatne zostały stracone. Pierwsza pomoc w 1945 roku przysłała z Ameryki, głównie z Amerykańskiego Towarzystwa Matematycznego, dzięki zabiegom Kazimierza Kuratowskiego i Antoniego Zygmunta. Szczęśliwie ocalała Biblioteka Matematyczna Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Jej zbiory stanowiły podstawę badawczą, jednak były niekompletne, brakowało przede wszystkim

⁴¹ Materiały W. Sierpińskiego, APAN, III–194, j. 149, k. 19.

⁴² Materiały K. Kuratowskiego, APAN, III–252, j. 47, s. 103.

podręczników akademickich. Tutaj pomoc przyszła ze Szwecji, działający tam Komitet Pomocy sfinansował wydanie niezbędnych książek. W kwietniu 1945 roku Sierpiński, Kuratowski i Knaster planowali wydanie kolejnego numeru „Fundamentów Mathematicae”, t. XXXIII, zawierający odtworzone lub ocalałe wyniki przedwojenne i wojenne, ukazał się jeszcze w tym roku. Kazimierz Kuratowski pisał: „Pojawienie się nowego tomu «Fundamentów» w kilka zaledwie miesięcy po zakończeniu wojny, stało się wydarzeniem w świecie naukowym, stało się dowodem, że polska matematyka żyje!”⁴³

Warszawska szkoła matematyczna przestała istnieć, rozpoczął się nowy okres w historii matematyki w stolicy. Z dawnych założycieli szkoły warszawskiej żył tylko Sierpiński (Stefan Mazurkiewicz, ciężko chory, zmarł w czerwcu 1945 roku), najaktywniejszą postacią środowiska matematycznego stał się Kazimierz Kuratowski. Obok nich na UW pracę kontynuował Karol Borsuk, rozwijając swoją przedwojenną teorię retraktów i zapoczątkowując teorię kształtu. Stanisław Mazur kontynuował lwowskie prace, budując ośrodek analizy funkcyjnej. Kazimierz Zarankiewicz przeniósł się na Politechnikę Warszawską, a Alfred Tarski pozostał w Ameryce.

Po wojnie działalność wznowiło Polskie Towarzystwo Matematyczne. W 1939 roku prezesem został Stefan Banach (kadencję wojna przedłużyła do wyzwolenia), lecz Towarzystwo podczas okupacji nie funkcjonowało. Straty PTM były ogromne, zginęło 62 członków. W 1945 roku Zgromadzenie Ogólne PTM wybrało na prezesa Kazimierza Kuratowskiego. PTM objęło patronat nad wszystkimi inicjatywami matematycznymi w kraju, szczególnie nad planem nowej organizacji polskiej matematyki. Trwało to do powołania w 1948 roku Państwowego Instytutu Matematycznego, a następnie Instytutu Matematycznego PAN (przekształconego z PIM w 1952 roku), który przejął zadania PTM. Projekt organizacji nowej instytucji opracowali Kuratowski, Knaster i Borsuk.

Polska szkoła matematyczna zgasła nagle blisko 70 lat temu, pozostawiając po sobie niegasnący blask sławy, a także ogrom fundamentalnych wyników, które na stałe weszły do matematyki i które poznają studenci na całym świecie.

⁴³ Kuratowski K., *Notatki do autobiografii*, s. 136.

Joanna Arvaniti
Warszawa

NOC MUZEÓW

W maju 2008 roku Archiwum Polskiej Akademii Nauk we współpracy z Instytutem Historii Nauki PAN, Polskim Towarzystwem Archiwalnym, Towarzystwem Naukowym Warszawskim oraz Zakładem Działalności Pomocniczej PAN pierwszy raz wzięło udział w organizowanej przez Miasto Stołeczne Warszawa Nocy Muzeów (17/18 maja, godz. 19⁰⁰–1⁰⁰).

W czasie majowego spotkania z mieszkańcami stolicy zaprezentowaliśmy burzliwe i, jak się okazało, zupełnie dotychczas nieznanne warszawiakom dzieje Pałacu Staszica, wydobyte z pożółkłych kart dokumentów Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, przechowywanych w Archiwum Polskiej Akademii Nauk, na tle nie mniej zawiłych losów Warszawy i całej Rzeczypospolitej. Cel i przeznaczenie Pałacu Staszica zostały określone już na początku XIX stulecia. Do dnia dzisiejszego mury te skupiają „mężów nauki, oddających się badaniom języka ojczystego, literatury, historii oraz doskonaleniu umiejętności przyrodniczych, filozoficznych i matematycznych”, którzy w aktywności tej upatrują swoje szczęście i bez reszty poświęcają swe serca nauce. Tak właśnie żyli i pracowali spadkobiercy idei oświeceniowych: ksiądz kanonik Stanisław Wawrzyniec Staszic, utalentowany poseł inflancki na Sejm Czteroletni i pisarz Julian Ursyn Niemcewicz, komendant Szkoły Rycerskiej książę Adam Kazimierz Czartoryski, z pochodzenia Szwed, językowo Niemiec, a sercem Polak, leksykograf Samuel Bogumił Linde, twórca Legionów Polskich we Włoszech generał Jan Henryk Dąbrowski, ksiądz i publicysta Hugo Kołłątaj, uczeni bracia Jan i Jędrzej Śniadeccy czy działacz polityczny i mecenas sztuki Stanisław Kostka Potocki. Ich duch wpłynął na postawy moralne i patriotyczne dwudziestowiecznych badaczy, twórców współczesnej polskiej nauki.

W czasie Nocy Muzeów pokazaliśmy widokówki z rzadko upowszechnianymi wizerunkami tego dostojnego gmachu w różnych okre-

Noc Muzeów, Pałac Staszica,
17/18 maja 2008,
fot. B. Wiktorowska

W zorganizowaniu
i przeprowadzeniu Nocy
Muzeów w Pałacu Staszica
wzięli udział z ogromnym
entuzjazmem wszyscy
pracownicy Archiwum
Polskiej Akademii Nauk.
Poster zaprojektowała
i wykonała
Maria Kaliszczuk-Donaj

sach jego istnienia (prezentacja komputerowa przygotowana przez Jana Fronczaka), poczynając od reprodukcji akwareli Zygmunta Vogla *Rozbiórka kościoła Dominikanów Obserwantów* (na miejscu świątyni i z połowy cegieł pozostałych po jej rozebraniu zbudowano dom Towarzystwa Przyjaciół Nauk), na współczesnych obrazach siedziby Towarzystwa Naukowego Warszawskiego oraz Polskiej Akademii Nauk kończąc. Widokówki pochodziły z prywatnej kolekcji profesora Leszka Zasztowta i zostały użyczone Archiwum Polskiej Akademii Nauk specjalnie na tę okazję. Barwna i niepozbawiona smaczków historia Pałacu Staszica, pomnika Kopernika i jego najbliższych okolic wzbudziła duże zainteresowanie gości, co zaowocowało pomysłem przygotowania w najbliższej przyszłości stałej ekspozycji, poświęconej dziejom tej historycznej budowli. Pokazaliśmy też nieznanne fotografie związanych z Pałacem Staszica miłośników nauki, bezcenne medale i unikatowe wydawnictwa. Przedstawiliśmy przygotowane przez pracowników Archiwum Polskiej Akademii Nauk wystawy — *Julian Ursyn Niemcewicz. Ursynów — moja miłość*, *Skarby Archiwum Polskiej Akademii Nauk*, *Staszyciana w zbiorach Archiwum Polskiej Akademii Nauk* i *Stulecie Towarzystwa Naukowego Warszawskiego* — oraz towarzyszące tym ekspozycjom okolicznościowe publikacje,

Noc Muzeów, Pałac Staszica, 17/18 maja 2008, fot. K. Francikowska

Noc Muzeów, Pałac Staszica, 17/18 maja 2008, fot. B. Wiktorowska

Noc Muzeów,
Pałac Staszica,
17/18 maja 2008,
fot. B. Wiktorowska

a w ich liczbie limitowane bibliofilskie wydawnictwo *Oni*, zawierające autografy m.in. Alberta Einsteina, Marii Konopnickiej, Elizy Orzeszkowej, Bolesława Prusa, Władysława Stanisława Reymonta, Władysława Sikorskiego, Marii Skłodowskiej-Curie czy Juliana Tuwima, które cieszyło się szczególnie dużym zainteresowaniem gości. Publikacja *Oni* została przygotowana przez Izabelę Kwiatkowską i Dariusza Kwiatkowskiego. Wśród pokazanych na wystawie obiektów znalazł się nasz najstarszy pergaminowy dokument — fragment *Cysterskiej księgi cudów* z 1273 roku — oraz papiery pochodzące z kolekcji udostępnianej tylko specjalnym gościom za zgodą dyrekcji Archiwum Polskiej Akademii Nauk i włączającej materiały dotyczące dziejów Uniwersytetu Wileńskiego. Wśród nich były m.in.: dokument w języku staroruskim z 1580 roku z opłatkową pieczęcią i podpisem króla Polski i Wielkiego Księcia Litewskiego Stefana Batorego, nadającego dobra jezuitom po przekształceniu Kolegium Jezuitów w Wilnie w Akademię i Uniwersytet Wileńskiego Towarzystwa Jezusowego (łac. *Academia et Universitas Vilnensis Societatis Jesu*); dyplom z 1806 roku doktora nauk wyzwolonych i filozofii Michała Kado, architekta, majora korpusu kadetów i profesora architektury Uniwersytetu Wileńskiego i Warszawskiego, z podpisem rektora Akademii Wileńskiej w latach 1799–1806 Hieronima Stroynowskiego, profesora ekonomii i prawa natury oraz późniejszego (od 1814 roku) biskupa wileńskiego, a także uczonych — Szymona Malewskiego, profesora prawa i ekonomii politycznej, rektora Uniwersytetu Wileńskiego (1817–1822), i Józefa Mickiewicza, jezuita, profesora fizyki, prawdopodobnie stryja Adama Mickiewicza; pismo z 1808 roku rektora Uniwersytetu Wileńskiego

Noc Muzeów, Pałac Staszica, 17/18 maja 2008,
 fot. B. Wiktorowska

Jana Śniadeckiego, matematyka, filozofa i astronoma, do Sądu Głównego Wileńskiego w sprawie sprzedaży na rzecz Uniwersytetu Wileńskiego posiadłości na Serokiszkach w Wilnie i zwolnienia od podatku; list z 1810 roku księcia Adama Jerzego Czartoryskiego, kuratora Wileńskiego Okręgu Naukowego, do władz uczelni w sprawie przyjmowania do publicznych szkół kowieńskich dzieci z Księstwa Warszawskiego. Uwagę zwiedzających zwrócił doskonale zachowany fragment odrębnego planu miasta Wilna z 1672 roku z polskimi nazwami ulic, domów i ogrodów; reprodukcja dagerotypu sprzed

1847 roku, przedstawiająca Samuela Bogumiła Lindego z rodziną, czy wzruszająca korespondencja tego wybitnego uczonego z córkami (życzenia imienninowe i wierszyki dzieci oraz przestrogi i dobre rady zatroskanego o zdrowie i przyszłość córek ojca); pismo z 1921 roku Józefa Piłsudskiego do profesora i rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1921–1922), matematyka Wiktora Staniewicza, w którym Naczelnik przekazuje dwieście tysięcy marek polskich na organizację 2. Ogólnego Zjazdu Polskiej Młodzieży Akademickiej w Wilnie, a także odręczny list Marszałka Polski z Sulejówka z 1924 roku do profesora i rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1922–1924), historyka Alfonsa Parczewskiego, w którym Józef Piłsudski zrzeka się całej swojej miesięcznej pensji w wysokości dwóch miliardów i dwudziestu kilku milionów marek polskich na rzecz tej uczelni, w szczególności zaś na potrzeby jej Wydziału Sztuki.

Dużym zainteresowaniem cieszyły się materiały związane z syberyjskimi zesłaniami, w tym nieznanne fotografie rodzinne i korespondencja urzędowa i prywatna etnografa i językoznawcy, badacza mowy i kultury Ajnów Bronisława Piłsudskiego (m.in. wzruszający list Bronisia do uko-

chanej z lat młodości Maryni z Baniewiczów Żarnowskiej), dokumenty lekarza, biologa, zoologa, odkrywcy fauny i flory Bajkału Benedykta Dybowskiego (a wśród nich niezwykle cenne oryginalne zdjęcia dzieci i małej wnuczki wielkiego uczonego Dusi, zmarłej w 2008 roku, ofiarowane przez nią Archiwum Polskiej Akademii Nauk w 2002 roku), rysunki malarza, wygnańca postyczniowego, kuzyna Henryka Sienkiewicza Romana Szwoynickiego (urokliwe w swej monotonii syberyjskie pejzaże, portrety zesłańców i wizerunki zwierząt) oraz list z 1899 roku polskiego noblisty z 1905 roku do kuzyna Romana, zapraszający go na posiedzenie rady rodzinnej, a także papiery uczonych, którzy z własnej woli wyruszyli na Syberię, aby zrealizować swoje naukowe pasje — lekarza i antropologa Juliana Talki-Hryncewicz czy farmaceuty i florysty Ferdynanda Karo (m.in. jego barwnie ozdobione listy i kartki pocztowe z początku XX wieku z Syberii do córek — Ludwiki, Marii i Zofii). Na pokazie zaprezentowaliśmy też nowsze, ale również niezwykle cenne dokumenty, a w ich liczbie list z 1929 roku Marii Skłodowskiej-Curie do kierownika Pracowni Radiologicznej Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, prekursora badania jądra atomowego w Polsce Ludwika Wertensteina, oraz pismo z 1946 roku Alberta Einsteina do polskiego fizyka, pioniera telewizji i holografii Mieczysława Wolfkego. Na dłużej przystawali zwiedzający przed planszą poświęconą Eksperymentalnemu Liceum im Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Wilnie, aby obejrzyć świetnie prezentujące się ocalałe z pożogi wojennej fotografie uczniów i wysłuchać historii tej niezwykłej szkoły. Szczególnie podobały się gościom dowcipne, ale świadczące o autentycznej trosce i zaangażowaniu uwagi pomysłodawcy, organizatora i dyrektora liceum, fizyka, pedagoga i wychowawcy profesora Wacława Staszewskiego na temat uczniów, zapisane na pożółkłych kartach specjalnie przeznaczonych do tego celu zeszytu. Warszawiaków, a szczególnie mieszkańców Ursynowa, wzruszały nostalgiczne, a jednocześnie bardzo dowcipne i ubarwione własnoręcznymi rysunkami autora tekstu, zaczerpnięte z niewydanego do tej pory w całości *Dziennika czynności moich w Ursynowie*, prowadzonego w latach 1822–1831 w ukochanej zagrodzie przez dyktatora moralnego Warszawy Juliana Ursyn Niemcewicza. Spośród nielicznych zachowanych w Archiwum PAN pamiątek po księdzu Stanisławie Wawrzyńcu Staszicu pokazaliśmy zwiedzającym kilka dokumentów z autografami pocziwego pilanina, w ich liczbie oczywiście *Wieniec Szkolny* z 1811 roku — nagroda za pilność i postępy w nauce przyznana uczniowi 3. klasy niejakiemu Stanisławowi Kotowskiemu przez Warszawską Szkołę Księży

Pijarów, patent z 1811 roku intendentą ogrodów królewskich, planisty parku w Łazienkach Jana Christiana Schucha, drezdeńczyka z urodzenia, warszawianina z wyboru, przyjmujący go w poczet członków czynnych Towarzystwa Królewskiego Warszawskiego Przyjaciół Nauk, oraz dokumenty z 1816 i z 1818 roku członka Cesarskiej Akademii Nauk i Towarzystwa Królewskiego Warszawskiego Przyjaciół Nauk, historyka prawa i prawodawstwa słowiańskiego Wacława Aleksandra Maciejowskiego, a także dwa druki żałobne z 1826 roku z mowami pogrzebowymi wygłoszonymi przez ekonomistę, publicystę, powieściopisarza i historyka Fryderyka hrabiego Skarbka oraz pijara, profesora Liceum i Uniwersytetu Warszawskiego i jego rektora Wojciecha Szweykowskiego. Z eksponatami zaprezentowanymi na wzmiankowanych powyżej wystawach zapoznali zwiedzających autorzy scenariuszy ekspozycji, pracownicy Archiwum PAN dr Joanna Arvaniti i Tomasz Rudzki.

W udostępnianiu publiczności reprezentacyjnych sal Pałacu Staszica (Lustrzanej, Okrągłego Stołu, Staszica i Kołłątaja) oraz przybliżaniu gościom historii i dawnego wyglądu pałacowych pomieszczeń uczestniczyli przedstawiciele Archiwum PAN (dr Hanna Krajewska i mgr Katarzyna Francikowska) oraz Instytutu Historii Nauki PAN (prof. Leszek Zasztowt, dr Joanna Schiller i dr Dorota Zamojska).

O godzinie 22⁰⁰ w holu Pałacu Staszica odbył się piękny koncert Chóru Kameralnego przy Towarzystwie Naukowym Warszawskim, który zgromadził ogromne rzesze słuchaczy.

Noc Muzeów w Pałacu Staszica wywołała nadspodziewanie duże zainteresowanie zarówno warszawiaków, jak i gości z Polski i zagranicy i zgromadziła w murach domu Towarzystwa Królewskiego Warszawskiego Przyjaciół Nauk ponad dwa tysiące gości. Znakomita pogoda, wystawiona przed Pałacem Staszica kawiarenka, barwny poster ze słowami zaczerpniętymi z popularnej warszawskiej piosenki „Pałac Staszica da się lubić, tu szczęście można znaleźć, tu serce można zgubić”, zachęcający do skorzystania z rzadkiej okazji odwiedzenia siedziby polskiej nauki, spowodowały, że ostatni goście opuścili ten dostojny historyczny gmach dopiero około godziny 1³⁰. Zwiedzający obdarowani zostali przez pracowników Archiwum PAN barwnymi folderami prezentującymi Pałac Staszica oraz przygotowanymi przez nich reprodukcjami nieznanymi jego wizerunków.

Joanna Arvaniti
Warszawa

WYSTAWA *POLSCY BADACZE SYBERII*

13 października 2008 roku w Prezydium Rosyjskiej Akademii Nauk w Moskwie została otwarta dwujęzyczna polsko-rosyjska wystawa historyczna *Polscy badacze Syberii*, wpisująca się w cykl obchodów Dni Nauki Polskiej w Federacji Rosyjskiej. Jest to kolejne wspólne przedsięwzięcie Archiwum Polskiej i Rosyjskiej Akademii Nauk; poprzednie, związane z Dniami Nauki Rosyjskiej w Polsce, dotyczyło historii polsko-rosyjskich kontaktów naukowych i zaowocowało wspólną wystawą i towarzyszącym jej wspólnie przygotowanym katalogiem. Za cztery lata postaramy się przedstawić razem temat *Kobiety uczone w nauce*.

Polska część tegorocznej ekspozycji składa się z 21 komputerowo opracowanych planz o wymiarach 1x2 m, zaś w części rosyjskiej zaprezentowano w 14 gablotach oryginalne unikatowe eksponaty przechowywane w Archiwum Rosyjskiej Akademii Nauk oraz w Państwowym Archiwum Federacji Rosyjskiej. Ekspozycja *Polscy badacze Syberii*, przygotowana przez scenarzystów z Archiwum Polskiej Akademii Nauk i jego stałych współpracowników (Joanna Arvaniti, Hanna Krajewska, Izabela Kwiatkowska, Dariusz Kwiatkowski, Dorota Pietrkiewicz, Tomasz Rudzki, Małgorzata Sobieszczak-Marciniak, Ewelina Wajs-Baryła) oraz z Archiwum Rosyjskiej Akademii Nauk i Państwowego Archiwum Federacji Rosyjskiej (W.J. Afiani, E.A. Czirkowa, T.G. Krasnowa, L.W. Kriaczkowa, A.A. Litwin, N.W. Litwina, S.W. Mironienko, N.M. Osipowa, L.I. Pancyriewa, I.N. Zasyapkina) prezentuje biogramy 26 Polaków w różny sposób związanych z Syberią (Adam Dłużyk Kamiński, Ludwik Sienicki, Józef Kopec, Faustyn Ciecierski, Jan Czczot, Józef Kowalewski, Tomasz Zan, Aleksander Czekanowski, Jan Czerski, Benedykt Dybowski, Wiktor Godlewski, Władysław Taczanowski, Roman Szwoynicki, Adam Szymański, Waclaw Sieroszewski, Edward Piekarski, Bronisław Piłsudski, Leon Barszczewski, Leonard Jaczewski, Karol Bohdanowicz, Ferdynand Karo, Stanisław Zaleski, Julian Talko-Hrynczewicz,

Золотые мозги, czyli Rosyjska Akademia Nauk, fot. T. Rudzki

Otwarcie wystawy *Polscy badacze Syberii*, Moskwa, październik 2008,
fot. T. Rudzki

Otwarcie wystawy *Polscy badacze Syberii*, Irkuck, listopad 2008, fot. J. Arvaniti

Konstanty Wołosowicz, Józef Morozewicz, Kazimierz Grochowski) oraz ich unikatowe i rzadko dotychczas upowszechniane fotografie, dokumenty, mapy, medale, monety, obrazy i wydawnictwa. Ekspozycje udostępnione zostały polskim scenarzystom przez różne placówki naukowe w kraju i za granicą. Wymienić tu należy: Archiwum i Bibliotekę Archiwum Polskiej Akademii Nauk, Archiwum Dokumentacji Mechanicznej (obecna nazwa Narodowe Archiwum Cyfrowe), Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności, Archiwum Rosyjskiej Akademii Nauk, Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Bibliotekę Litewskiej Akademii Nauk, Bibliotekę Naukową Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk, Bibliotekę Uniwersytetu Wileńskiego, Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie, Muzeum Tatrzańskie im. dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem, Muzeum Ziemi Polskiej Akademii Nauk, Poczta Polską; część dokumentów pochodzi z prywatnych kolekcji profesora Antoniego Kuczyńskiego i prawnika jednego z bohaterów ekspozycji Leona Barszczewskiego — Igora Strojeckiego. Opiekunem naukowym wystawy oraz recenzentem tekstów był profesor Zbigniew Wójcik, od wielu lat zajmujący się problematyką syberyjską,

w szczególności wkładem Polaków w poznanie i opisanie Sybiru, kuratorem ekspozycji zaś pracownik Archiwum Polskiej Akademii Nauk dr Joanna Arvaniti. Fotografie dokumentów opracował i przygotował do wystawy Paweł Ciepielewski i pracownik Archiwum PAN Jan Fronczak. Autorką ciekawego projektu graficznego ekspozycji była Ewelina Wajsbaryła. Uroku każdej planszy dodają umieszczone u dołu fotografie, prezentujące niezwykle piękne krajobrazy Syberii; zdjęć użyczyli autorom pokazu dwaj młodzi geografowie i podróżnicy Paweł Błaszak i Krystian Pietruszka.

Syberia nazywana jest przez niektórych uczonych przybraną ojczyzną Polaków, a to za sprawą tych naszych rodaków, którzy zapisali się na kartach historii jako jej niestrudzeni badacze, odkrywcy wielu jej tajemnic czy piewcy jej niezwykle piękna. Spośród wielu Polaków, którzy powędrowali do bezkresnej krainy wiecznych śniegów za karę — etapami, w kajdanach i łańcuchach — lub też z własnej woli i chęci, autorzy scenariusza wystawy wybrali postaci, które ich zdaniem wyróżniają się doniosłością swoich dokonań na Syberii oraz szczególnym zaangażowaniem i poświęceniem się bez reszty sprawie zbadania i opisanie tej tajemniczej i nieznannej wówczas ziemi. Scenarzyści starali się też wyeksponować na wystawie osiągnięcia tych polskich badaczy, których zasługi dla ich przybranej ojczyzny nie były dotąd zbyt często upowszechniane. Na wybór bohaterów pokazu miała oczywiście również wpływ ilość zachowanych materiałów i pamiątek po sybirakach oraz dostępność do tych fascynujących dokumentów. Zamiarem autorów scenariusza było nie tylko wyeksponowanie wybitnych osiągnięć i sukcesów Polaków na Syberii, lecz także, dzięki zaprezentowaniu ich oryginalnych rodzinnych fotografii, osobistych dokumentów, prywatnej i urzędowej korespondencji, notatek, map, pamiątek czy rękopisów prac naukowych, przybliżenie zwiedzającym tych ciekawych postaci, przypomnienie ich burzliwych losów zarówno przed wyruszeniem na Syberię, jak i po ewentualnym powrocie do kraju.

Problematyka syberyjska zawsze budzi emocje i porusza serca Polaków. Wystawa *Polscy badacze Syberii*, na której celowo pominięte zostały wątki patriotyczne i martyrologiczne, prezentuje odkrycia i osiągnięcia naszych rodaków w dalekiej Azji w różnych dziedzinach nauki, kultury i sztuki (antropologia, balneologia, chemia, etnografia, etnologia, farmaceutyka, fotografia, geografia, geologia, glaciologia, górnictwo, językoznawstwo, kartografia, literatura, malarstwo, medycyna, mineralo-

Otwarcie wystawy *Polscy badacze Syberii*, Irkuck, listopad 2008, fot. J. Arvaniti

gia, paleontologia, publicystyka i socjologia). Scenarzyści mieli nadzieję, że zaprezentowane na wystawie *Polscy badacze Syberii* unikatowe materiały dostarczą zwiedzającym nie tylko ciekawych informacji, lecz także wielu niezapomnianych wrażeń i szczerych wzruszeń. I rzeczywiście, pokaz dokumentów ilustrujących dokonania naszych rodaków na Syberii wzbudził ogromne zainteresowanie zarówno Polaków, jak i Rosjan, a to głównie za sprawą odmiennego niż dotychczas ujęcia tematu — polscy sybiracy zostali na niej pokazani jako cywilizatorzy pięknej i nieznannej Syberii, nie zaś jako męczennicy zesłani za karę na tę nieludzką ziemię.

Po zaprezentowaniu w Moskwie ekspozycja *Polscy badacze Syberii* została pokazana w czasie jubileuszowych uroczystości związanych ze 150. rocznicą urodzin dwóch wielkich badaczy Syberii, a w szczególności Jakucji, Waława Sieroszewskiego i Edwarda Piekarskiego; obchody odbyły się w Jakucku 3–7 listopada 2008 roku pod patronatem Polonii Republiki Sacha. W programie uroczystości była międzynarodowa sesja naukowa, spotkania z władzami Republiki Jakuckiej, miasta Jakucka i przedstawicielami Polonii Republiki Sacha, zapalenie zniczy przy pomniku polskich zesłańców oraz wyjazd do miejsc upamiętniających pobyt Polaków w Jakucji.

Natomiast 19 listopada 2008 roku w historycznym gmachu Okręgowego Muzeum Krajoznawczego w Irkucku miało miejsce uroczyste otwarcie tejże ekspozycji, w czasie którego wręczono Karty

Polaka najbardziej zasłużonym mieszkańcom tego pięknego i bardzo związanego z Polską miasta. Zaprezentowana w Irkucku wystawa *Polscy badacze Syberii* towarzyszyła międzynarodowej konferencji naukowej pod patronatem Aleksandra N. Antipowa — członka korespondenta Rosyjskiej Akademii Nauk, dyrektora Instytutu Geografii Syberyjskiego Oddziału RAN i przewodniczącego Irkuckiego Oddziału Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego, Jerzego Bahra — ambasadora Rzeczypospolitej Polskiej w Federacji Rosyjskiej, oraz Aleksandra I. Smirnowa — rektora Państwowego Uniwersytetu w Irkucku, zorganizowanej w Bibliotece Naukowej tejże uczelni. W skład Komitetu Organizacyjnego wystawy i konferencji weszli: Ludmiła M. Koleśnik — dyrektor Okręgowego Muzeum Krajoznawczego w Irkucku, Piotr Marciniak — konsul generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Irkucku, profesor Bolesław S. Szostakowicz — przewodniczący Historycznej Komisji Kongresu Polaków w Rosji, profesor Mariusz Wołos — dy-

Obwodowe Muzeum
Krajoznawcze w Irkucku,
listopad 2008, fot. J. Arvaniti

Państwowy Uniwersytet
w Irkucku, listopad 2008,
fot. J. Arvaniti

rektor Stacji Naukowej Polskiej Akademii Nauk w Moskwie. Na konferencji wygłosili referaty przedstawiciele placówek naukowych Irkucka, Moskwy, Omska, Ułan Ude i Warszawy. Jednym z najciekawszych i najbardziej oryginalnych wystąpień był poświęcony Benedyktowi Dybowskiemu referat Siergieja W. Snopkova — nauczyciela geografii w średniej szkole w Kultuku, w wiosce, w której w latach 1868–1877 przebywał na zesłaniu badacz i odkrywca fauny świętego morza Buriatów — Bajkału — Benedykt Dybowski. Referaty wygłosiły również: dr Hanna Krajewska (*Tematyka syberyjska w zbiorach Archiwum PAN. Komisja Syberyjska*) oraz dr Joanna Arvaniti (*Syberia — przybrana ojczyzna Polaków*). Międzynarodowa konferencja naukowa (dodam, że odbywała się w języku rosyjskim) oraz towarzysząca jej ekspozycja *Polscy badacze Syberii* były niezwykle ważnym wydarzeniem w życiu miasta i całego regionu. Obydwie imprezy uświetnili swoją obecnością: konsul generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Irkucku Piotr Marciniak, przewodniczący polonijnej organizacji Polska Autonomia Kulturalna „Ogniwo” profesor Eugeniusz Wrzaszcz i ksiądz Stanisław Jarosiewicz reprezentujący polski Kościół w Irkucku. Uroczystości przyciągnęły również media — miejscowe gazety, radio i telewizję — oraz licznych mieszkańców Irkucka, z których wielu ma polskie korzenie i którzy wyrażali pomysłodawcom swoją głęboką wdzięczność za zainteresowanie bliską ich sercom problematyką syberyjską, a przede wszystkim za ciepły i serdeczny stosunek twórców i organizatorów przedsięwzięcia do polskich sybiraków. W grudniu 2008 roku oraz w pierwszych miesiącach 2009 roku wystawa zostanie zaprezentowana w innych miastach dalekiej Azji (każda tablica ma własny stelaż i odrębne, wygodne do przewożenia opakowanie, co znacznie ułatwia transport), w tym w Jenisiejsku, Czycie, Krasnojarsku, Omsku i Ułan Ude, a następnie pokazana zostanie w Polsce, m.in. w siedzibie Towarzystwa Naukowego Warszawskiego i Polskiej Akademii Nauk — w Pałacu Staszica w Warszawie. Autorzy chcieliby również zachęcić do obejrzenia pokazu młodzież ze szkół warszawskich i zaferować jej cykl wykładów na temat niezwykłych dokonań naszych rodaków w tej odległej krainie, o której Benedykt Dybowski powiedział: „Nie ma na Ziemi miejsca lepszego jak Syberia”.

Pokazowi towarzyszą dwie dwujęzyczne okolicznościowe publikacje. Jedna z nich to wydane przez Archiwum Polskiej Akademii Nauk biografie bohaterów ekspozycji, druga zaś to katalog wystawy opublikowany przez Archiwum Rosyjskiej Akademii Nauk; obydwa wydawnictwa wzbogacone są reprodukcjami najciekawszych zaprezen-

Irkuck nad Angarą, listopad 2008, fot. J. Arvaniti

wanych na wystawie eksponatów. Wkrótce wydane zostaną również materiały pokonferencyjne zawierające bogato ilustrowane teksty referatów wygłoszonych w czasie międzynarodowej konferencji w Irkucku *Polacy — badacze Syberii*.

W związku z dużym zainteresowaniem problematyką syberyjską zamierzamy najbliższy numer „Biuletynu Archiwum Polskiej Akademii Nauk” poświęcić temu tematowi i opublikować przechowywane w naszej instytucji inwentarze archiwalne wybitnych znawców Sybiru — zoologa i lekarza Benedykta Dybowskiego oraz geologa, inżyniera, górnika, poszukiwacza złóż surowców naturalnych na Syberii Karola Nereusza Bogdanowicza, a także glaciologa Leona Barszczewskiego, który utrwalił na fotografiach piękno azjatyckiej ziemi.

Bajkał, listopad 2008, fot. J. Arvaniti

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ARCHIWUM PAN W 2007 ROKU

PODSTAWOWE DANE O ARCHIWUM

Archiwum ma swoje oddziały w Poznaniu oraz w Katowicach z siedzibą w Wodzisławiu Śląskim. Archiwum posiada zasób historyczny powierzony. Obecnie Archiwum dysponuje 25 etatami.

Zatrudniano 32 osoby, w tym w Warszawie 25 (11 w niepełnym wymiarze godzin), w Poznaniu 5 (4 w niepełnym wymiarze), w Wodzisławiu Śląskim 2 (1 w niepełnym wymiarze).

Większość stanowią pracownicy zajmujący się merytoryczną działalnością archiwalną. Zatrudniano: 1 pracownika naukowego, 3 starszych kustoszy, 1 kustosza, 7 adiunktów archiwalnych, 2 starszych dokumentalistów, 1 starszego archiwistę, 3 archiwistów, 1 starszego asystenta archiwalnego, 2 konserwatorów, 1 technika dokumentalistę, 2 dokumentalistów, 3 młodszych archiwistów, 1 bibliotekarza, 1 samodzielnego referenta, główną księgową, starszego księgowego-kasjera oraz sprzątaczkę; 29 osób ma wykształcenie wyższe, w tym 4 osoby — stopień doktora.

Z pracy w Archiwum PAN w Warszawie zrezygnował Adam Rozmysłowicz (31.12.2007). Zatrudnieni zostali: Katarzyna Francikowska (1.04.2007), Jan Fronczak (1.04.2007), Krystyna Chojnacka-Fabisiak (6.08.2007) i Barbara Wiktorowska (1.12.2007).

Rada Naukowa Archiwum Polskiej Akademii Nauk zebrała się na posiedzeniu 14 marca 2007 roku. Było to pierwsze posiedzenie Rady Naukowej Archiwum PAN w nowym składzie. Posiedzenie otworzyła wiceprzewodnicząca Wydziału I Nauk Społecznych PAN profesor Mirosława Drozd-Piasecka, która złożyła Radzie Naukowej życzenia owocnej pracy w kadencji 2007–2010 i wręczyła członkom nominacje. Następnie dokonano wyboru przewodniczącego, wiceprzewodniczącego i sekretarza. Godności te po raz kolejny powierzono profesorowi Ryszardowi W. Wołoszyńskiemu (prezes) i profesorowi Andrzejowi Tomczakowi (wiceprezes). Sekretariat Rady poprowadzi dr Joanna Arvaniti. W dalszej części posiedzenia, już pod przewodnictwem prezesa Ryszarda W. Wołoszyńskiego, omówiono sprawozdanie z prac wykonanych w roku ubiegłym i zaprezentowano plany na rok 2007. Członkowie Rady wyrazili zadowolenie z prac prowadzonych w Archiwum oraz na-

dzieję, że poziom i aktywność zawodowa pracowników nie ulegną osłabieniu w następnych latach.

Posiedzenie Kolegium Dyrekcji odbyło się tego samego dnia. Omawiano sprawy bieżące oraz problemy działalności organizacyjnej i merytorycznej Archiwum. W spotkaniu udział wzięli kierownicy oddziałów oraz przedstawiciele Archiwum PAN.

Jak w roku poprzednim Pracownia Naukowa Archiwum PAN była zamknięta dla czytelników na przełomie lipca i sierpnia. W tym czasie przeprowadzone zostały niezbędne prace porządkowe, m.in. w magazynie A i w magazynie w Górze, a część pracowników wykorzystywała ten czas na realizację urlopów wypoczynkowych.

Stan zasobu

W 2007 roku nastąpił przyrost zasobu o 28,66 m.b. akt, wybrakowano 23,86 m.b. materiałów niearchiwalnych. W Warszawie wpłynęło 23,02 m.b. materiałów pochodzenia prywatnego i 2,35 m.b. materiałów pochodzenia instytucjonalnego. Stan zasobu Oddziału w Poznaniu powiększył się o 3,29 m.b. Zasób Oddziału w Wodzisławiu Śląskim nie zmienił się. Ogólny stan zasobu wynosi obecnie 2261,92 m.b., z tego w Archiwum PAN w Warszawie znajduje się 1862,52 m.b., w Poznaniu 372,88 m.b., w Wodzisławiu Śląskim 65,05 m.b.

Wykaz nabytków zawiera załącznik nr 1.

Komisja Metodyczna pod przewodnictwem dr Hanny Szymczyk odbyła trzy posiedzenia. Członkowie Komisji omówili cztery inwentarze i również cztery zatwierdzili; opracowano uwagi do dziewięciu inwentarzy pochodzących z Warszawy i oddziałów.

Komisja Oceny Zakupów nie obradowała.

Komisja Archiwalnej Oceny Dokumentacji zaopiniowała pozytywnie wnioski na wybrakowanie ok. 359 m.b. materiałów niearchiwalnych w placówkach PAN.

Komisja Opiniowania Normatywów skonsultowała i zaopiniowała instrukcje kancelaryjne, rzeczowe wykazy akt i instrukcje organizacji i zakresu działania archiwum zakładowego dziewięciu placówek PAN.

Zbiór fotografii wzbogacił się o 291 fotografii i negatywów oraz 3 płyty CD i liczy obecnie 30384 sztuki oraz 24 płyty CD.

Stan zbiorów mikrofilmowych nie powiększył się i wynosi obecnie 129047 klatek mikrofilmów negatywowych i 3225478 klatek mikrofilmów pozytywowych. Zbiór medali nie zmienił się i liczy 1053 sztuki.

Księgozbiór w Warszawie powiększył się o 78 woluminów wydawnictw zwartych i 38 woluminów czasopism, w Poznaniu o 53 woluminy wydawnictw zwartych i 61 czasopism oraz o 1 wolumin wydawnictw zwartych w Wodzisławiu Śląskim. Łącznie w Warszawie i oddziałach znajduje się 13791 woluminów druków zwartych i 12255 woluminów wydawnictw ciągłych.

ARCHIWUM PAN W WARSZAWIE

1. Naukowo-archiwalne opracowanie zasobu

Prowadzono prace porządkowo-inwentaryzacyjne w zespołach pochodzenia urzędowego i prywatnego. Do Komisji Metodycznej wpłynęły inwentarze spuścizn: Fryderyka Jarosyego, Stanisława Kirkora, Kazimierza Konarskiego, Jana Rzepeckiego, Witolda Sławińskiego, Witolda Suchodolskiego i Bronisława Edwarda Sydowa. Kontynuowano wcześniej rozpoczęte prace, przeprowadzano melioracje, dołączano dopływy i wyłączano materiały osób obcych, rozpoczęto porządkowanie kolejnych spuścizn. Pozyskane archiwa osobiste na bieżąco zaopatrywano w spisy tymczasowe.

Uzupełniano istniejące bazy danych, kartotekę korespondencji i spisy nekrologów.

2. Ewidencja zasobu archiwalnego

Kontynuowano administrację bazy SEZAM, aktualizując i pogłębiając istniejące zapisy (obecnie baza liczy 727 wpisów). W magazynie A zainstalowano bazę 3MTMRFID Tags, pozwalającą na elektroniczną rejestrację udostępnianych jednostek. Do bazy wprowadzono 3000 rekordów z wybranych spuścizn: Ludwika Chmaja, Witolda Chodźki, Henryka Elzenberga, Andrzeja Grodka, Wiktora Hahna, Ludwika Hirszfelda, Mieczysława Orłowicza, Jana Reychmana, Artura Śliwińskiego, Towarzystwa Naukowego Warszawskiego i Henryka Ułaszyna. Wszystkie jednostki uczestniczących w programie spuścizn zostały oczিপowane i otagowane. System ten ma usprawnić sposób przepływu jednostek archiwalnych z magazynu do pracowni naukowej i z powrotem oraz zwiększyć bezpieczeństwo udostępnianych jednostek.

3. Kształtowanie narastającego zasobu archiwalnego

Opiniowanie i konsultowanie normatywów

Komisja Opiniowania Normatywów zaopiniowała 9 kompletów kancelaryjno-archiwalnych aktów prawnych (instrukcja kancelaryjna, rzeczowy wykaz akt, instrukcja organizacji i zakresu działania archiwum zakładowego).

Udzielono licznych konsultacji na temat sporządzania instrukcji kancelaryjnych, wykazów akt, instrukcji działania archiwów zakładowych oraz obowiązujących aktów normatywnych pracownikom placówek PAN.

Wizytacja placówek PAN

Mgr Izabela Kwiatkowska i mgr Dariusz Kwiatkowski skontrolowali działalność archiwów zakładowych i postępowania z dokumentacją w 8 placówkach PAN w Warszawie i Jabłonie, wszystkie połączone z instruktażem w zakresie praktycznego stosowania systemu bezdziennikowego, metodyki retrospektywnego porządkowania dokumentacji oraz zagadnień pokrewnych. Odbyto spotkanie z przedstawicielami Archiwum Akt Nowych i Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w sprawach związanych z nadzorem nad placówkami PAN.

Brakowanie dokumentacji niearchiwalnej

Komisja Archiwalnej Oceny Dokumentacji zaopiniowała pozytywnie 23 wnioski na wybrakowanie ok. 359 m.b. dokumentacji niearchiwalnej w placówkach PAN. Udzielono licznych konsultacji dotyczących niszczenia dokumentacji przeterminowanej.

4. Konserwacja akt

Prowadzone były prace konserwatorskie polegające na dezynfekcji i badaniach mikrobiologicznych, a następnie oczyszczaniu, odkwaszaniu, uzupełnianiu ubytków, dublowaniu kart i wykonywaniu innych niezbędnych prac przygotowujących archiwalia do udostępniania. Pracom tym poddane zostały kolejne przygotowane uprzednio materiały z zespo-

łów Towarzystwa Naukowego Warszawskiego i Władysława Leopolda Jaworskiego.

5. Dział fotografii i mikrofilmów

Stan zbiorów mikrofilmowych nie zmienił się i wynosi obecnie 129047 klatek mikrofilmów negatywowych i 3225478 klatek mikrofilmów pozytywowych. Zbiór fotografii powiększył się o 291 fotografii oraz 3 płyty CD i liczy obecnie 30384 sztuki fotografii, negatywów, pocztówek, odbitek kserograficznych oraz 24 płyty CD.

W celu archiwizacji zbiorów własnych przeprowadzono skanowanie i obróbkę 2863 fotografii (300 ppi, rozmiar oryginalny, format tif), każde zdjęcie posiada swój duplikat w postaci miniatury ze znakiem APAN (150 ppi, format jpg, średnia kompresja). Łączna liczba jednostek w opracowanych w ten sposób zbiorach fotograficznych to 5726 sztuk. Przygotowana została także baza danych zeskanowanych zdjęć; opracowano system wprowadzania do niej danych zeskanowanych fotografii; opisano w ten sposób 200 zdjęć.

Kontynuowano prace nad zabezpieczaniem zbiorów fotograficznych. Przeprowadzono ocenę stanu zbiorów, wydzielono negatywy w celu odrębnego zabezpieczenia, przekładano fotografie do obwolut z bawełnianego papieru bezkwasowego (ponad 300 fotografii), ręcznie wykonując obwoluty i przekładki dla niestandardowych wymiarów, oraz umieszczano je w odpowiednich, opisanych pudłach.

6. Zbiory specjalne

Zbiór medali nie powiększył się i liczy obecnie 1053 jednostki. Zbiór jest na bieżąco ewidencjonowany i konserwowany. W roku sprawozdawczym przepakowano medale o nietypowym formacie i przygotowano wzór nowych obwolut dla medali typowych.

7. Biblioteka

Księgozbiór powiększył się o 78 woluminów druków zwartych (61 — zakupiono, 17 — pozyskano z darów) i o 38 woluminów wydawnictw ciągłych (całość zakupiono). Księgozbiór liczy 11353 woluminy druków zwartych i 9849 woluminów wydawnictw ciągłych.

Zrealizowano 417 wypożyczeń czasopism i książek, w tym 332 prezencyjne i 85 poza czytelnią. Na potrzeby pracowników Archiwum wypożyczono z innych bibliotek 428 książek i czasopism w Bibliotece Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, Bibliotece Instytutu Badań Literackich PAN, Bibliotece Nauk Prawnych PAN, Bibliotece Instytutu Historii Nauki PAN, Bibliotece Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego i innych.

8. Wydawnictwa

Ukazał się 48. numer „Biuletynu Archiwum PAN”. Prowadzono prace redakcyjne nad przygotowaniem do publikacji numeru następnego. Kolportowano inne, wcześniejsze wydawnictwa Archiwum PAN.

9. Udostępnianie

W pracowni naukowej odnotowano 384 odwiedziny 343 użytkowników, którym udostępniono 2421 j.a. z magazynu A i magazynu terenowego w Górze. Wykonano 3787 reprografii, z czego: 2393 to kserokopie, 32 — fotografie i 1394 — skany materiałów archiwalnych.

Kontynuowano prowadzenie ewidencji udostępniania w bazie danych SUMA. Kartoteka użytkowników prowadzona jest na bieżąco i uzupełniana retrospektywnie. Obejmuje obecnie dane za lata 1998–2007 i zawiera 938 rekordów. W 2007 roku przyjęto do realizacji 89 nowych wniosków użytkowników zasobu archiwalnego.

Udostępniono 2421 jednostek archiwalnych w następujących celach: 1946 j.a. do badań naukowych, 2 j.a. do poszukiwań genealogicznych, 12 j.a. do poszukiwań własnościowych, 139 j.a. do publicystyki i popularyzacji, 142 na potrzeby mediów, 60 j.a. na potrzeby urzędów i 248 j.a. na inne potrzeby. Na potrzeby organizowanych wystaw okolicznościowych wypożyczono 110 fotografii. Zrealizowano ponad 200 kwerend merytorycznych i w zespołach akt osobowych. Odpowiedzi na zapytania użytkowników udzielano drogą tradycyjną oraz poprzez pocztę e-mail i Internet.

10. Popularyzacja

Opracowana przez pracowników Archiwum PAN dr Joannę Arvaniti, mgr Dorotę Pietrzekiewicz, mgr Ewelinę Wajs i Tomasza Rudzkiego wystawa *Jubileusz 120-lecia Polskiego Towarzystwa Historycznego* prezentowana była w lutym w salach Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu.

W związku z obchodami jubileuszowymi Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 25 listopada–20 grudnia w sali 05 w Pałacu Staszica eksponowana była wystawa *Stulecie Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, przygotowana przez pracowników Archiwum PAN dr Joannę Arvaniti, mgr Dorotę Pietrzekiewicz i Tomasza Rudzkiego. Wystawę opartą na oryginalnych eksponatach uzupełniała poświęcona temu tematowi wystawa planszowa, prezentowana w kularach Sali Lustrzanej (obecnie ekspozycja stała w Pałacu Staszica). Otwarcie wystawy poprzedziły uroczystości i konferencja zorganizowana z okazji jubileuszu TNW, w której udział wzięli pracownicy Archiwum PAN. Dr Hanna Krajewska i mgr Dorota Pietrzekiewicz przeprowadziły rozmowę na temat prezentowanej ekspozycji z dziennikarzami Radia Polonia (czerwiec 2007), a w grudniu 2007 roku autorki wystawy dr Joanna Arvaniti i mgr Dorota Pietrzekiewicz udzieliły wywiadu redaktorom Programu 2 PR; wywiad został wykorzystany w cyklicznej audycji *Wieczór odkrywców*. Wystawa *Stulecie Towarzystwa Naukowego Warszawskiego* cieszyła się dużym zainteresowaniem, a dla zorganizowanych grup zwiedzających przygotowano specjalne prelekcje (6 wykładów). Wystawie towarzyszył katalog. Kontynuowano prace nad wystawą *Polscy badacze Syberii*.

Jako impreza towarzysząca V Powszechnemu Zjazdowi Archiwistów w Olsztynie 6–7 września zaprezentowana została wystawa okolicznościowa *Archiwa polskie w nowoczesnym społeczeństwie. 10 lat działalności Sekcji Instytucji Naukowych i Kulturalnych SAP*, której kuratorem była dr Hanna Krajewska.

W Archiwum PAN przygotowano też wystawę *Polska szkoła matematyczna*, której wernisaż odbędzie się w roku przyszłym. Kuratorem ekspozycji jest mgr Katarzyna Francikowska. W roku sprawozdawczym, po przeprowadzeniu kwerendy m.in. w Archiwum PAN w Poznaniu i Archiwum Instytutu Matematycznego PAN w Sopocie, opracowywano koncepcję wystawy i projekt katalogu, zgromadzono materiały merytoryczne i opracowywano teksty publikacji.

Archiwum było współorganizatorem XV Konferencji *Archiwa i ich użytkownicy*, która odbyła się 21–23 czerwca w Katowicach, a także spotkań szkoleniowych w zakresie konserwacji i ochrony zbiorów archiwalnych, przeznaczonych dla pracowników archiwów zakładowych jednostek organizacyjnych PAN. Podobne spotkanie zorganizowano dla pracowników archiwów instytucji naukowych.

W siedzibie Archiwum PAN w Warszawie odbyły się szkolenia dotyczące protokołu dyplomatycznego, pozyskiwania źródeł finansowania, archiwalnego opracowywania warsztatu naukowego badacza; odbył się także wyjazd szkoleniowy do Płocka, w ramach którego zapoznaliśmy się z zasobami Archiwum Państwowego, Muzeum Mazowieckiego i Płockiego Towarzystwa Naukowego.

11. Praktyki archiwalne

Przygotowano i przeprowadzono 7 wykładów dla studentów Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Uniwersytetu Warszawskiego, uczniów Policealnego Studium Informacji, Archiwistyki i Księgarstwa. Stałym elementem wykładów jest prezentacja dziejów Archiwum PAN, jego zbiorów i wydawnictw, informacja na temat nadzoru nad narastającym zasobem oraz pokaz materiałów archiwalnych. Przygotowano także pokaz specjalny unikatowych eksponatów ze zbiorów Archiwum PAN dla rodziny Ledóchowskich oraz dla gości z Niemiec. Wykłady i prezentacje materiałów archiwalnych przygotowały i przeprowadziły dr Joanna Arvaniti, mgr Dorota Pietrzekiewicz i mgr Jolanta Stasiak.

Praktyki zawodowe odbywali uczniowie Policealnego Studium Informacji, Archiwistyki i Księgarstwa.

12. Zebrania i posiedzenia

Pracownicy spotykali się regularnie, omawiając sprawozdania roczne, plany pracy i sprawy bieżące. Organizowane były także wewnętrzne szkolenia i spotkania okolicznościowe.

13. Współpraca naukowa

Współpraca naukowa krajowa

Dyrektor i pracownicy Archiwum PAN uczestniczyli w licznych seminariach, spotkaniach, konferencjach i posiedzeniach Sekcji Archiwów Instytucji Naukowych, Kulturalnych i Oświatowych SAP. Byli m.in. uczestnikami konferencji dotyczących dokumentu elektronicznego, digitalizacji fotografii, współczesnych problemów wartościowania dokumentacji aktowej, ochrony zbiorów muzealnych, archiwalnych i bibliotecznych, a także V Powszechnego Zjazdu Archiwistów w Olsztynie *Archiwa polskie w nowoczesnym społeczeństwie* i I Konferencji z cyklu *Toruńskie Konfrontacje Archiwalne*. Wygłoszono liczne referaty i komunikaty (19), zabierano głos w najbardziej zajmujących środowisko archiwalne dyskusjach.

Współpraca naukowa z zagranicą

Dyrektor Archiwum PAN Hanna Krajewska na konferencji *Brüche und Kontinuitäten. Akademien der Wissenschaften im Zentraleuropa nach 1945 im Vergleich*, zorganizowanej przez Österreichische Akademie der Wissenschaften w Wiedniu (29–30 listopada) przedstawiła referat *Die Akademie der Wissenschaften in Polen*.

Archiwum PAN odwiedzili goście ze Słowacji i Niemiec.

ODDZIAŁY ARCHIWUM PAN

1. Naukowo-archiwalne opracowanie zasobu

W Oddziale Archiwum PAN w Poznaniu zakończono całkowicie prace inwentaryzacyjne nad spuściznami, do których uwagi zestawiła Komisja Metodyczna. Kontynuowano rozpoczęto prace nad porządkowaniem spuścizn Wacława Pytkowskiego i Marii Ciemniewskiej. Na bieżąco sporządzano spisy i wstępnie porządkowano pozyskane spuścizny.

W Oddziale Archiwum PAN w Wodzisławiu Śląskim kontynuowano prace nad porządkowaniem materiałów Wacława Leśniańskiego.

2. Kształtowanie narastającego zasobu aktowego

W ramach opieki nad narastającym zasobem archiwalnym pracownicy **Oddziału Archiwum PAN w Poznaniu** udzielili konsultacji i zaopiniowali instrukcje kancelaryjne Instytutu Dendrologii PAN w Kórniku i Zakładu Doświadczalnego PAN w Kórniku. Przeprowadzono ekspertyzę akt przeznaczonych do brakowania z Zakładu Doświadczalnego PAN w Kórniku i Instytutu Fizyki Molekularnej PAN w Poznaniu.

Pracownicy **Oddziału Archiwum PAN w Wodzisławiu Śląskim** udzielili licznych konsultacji dotyczących zasad działania archiwum zakładowego, porządkowania dokumentacji archiwalnej i brakowania dokumentacji niearchiwalnej.

3. Zbiór mikrofilmów i fotografii

Zbiory mikrofilmowe **Oddziału Archiwum PAN w Poznaniu** nie uległy zmianie i liczą 770 szpul. Zbiór fotograficzny powiększył się o kilkadziesiąt fotografii barwnych, wykonanych we własnym zakresie, dokumentujących prace **Oddziału Archiwum PAN w Poznaniu** oraz niektóre wydarzenia naukowe (konferencje, sympozja). Fotografie wykonała dr Anna Marciniak, ich opisywaniem zajmował się dr Roman Dąbrowski.

4. Księgozbiory

W **Oddziale Archiwum PAN w Poznaniu** księgozbiór powiększył się 114 woluminów, w tym o 53 woluminy druków zwartych oraz o 61 woluminów wydawnictw ciągłych. Stan księgozbioru podręcznego na koniec roku 2007 wynosił 4438 woluminów, w tym 1966 woluminów druków zwartych oraz 2467 woluminów wydawnictw ciągłych.

W **Oddziale Archiwum PAN w Wodzisławiu Śląskim** stan księgozbioru powiększył się o 1 pozycję i liczy 616 woluminów.

5. Udostępnianie zasobu

W **Oddziale Archiwum PAN w Poznaniu** zanotowano 125 odwiedzin w Pracowni Naukowej. Ze zbiorów skorzystało 66 użytkowników. Zgłoszono 29 nowych tematów badawczych. Załatwiono 32 kwerendy dla użytkowników i instytucji. Część kwerend załatwiano poprzez pocz-

tę e-mail i Internet. Na miejscu udostępniono łącznie 590 jednostek archiwalnych, 84 woluminy z biblioteki podręcznej, 129 sztuk fotografii, 29 tek ewidencyjnych. Na zewnątrz wypożyczono 5 jednostek archiwalnych, 2 fotografie, 1 rolkę filmową, 13 negatywów i 20 książek.

W **Oddziale Archiwum PAN w Wodzisławiu Śląskim** zanotowano 72 odwiedziny 51 użytkowników, udostępniono 256 j.a., wykonano liczne kwerendy dla użytkowników i instytucji, w tym kwerendy w zespolach akt osobowych i kart wynagrodzeń (dla ZUS).

6. Popularyzacja zasobu

Ze zbiorów **Oddziału Archiwum PAN w Poznaniu** prezentowano 23 listopada wystawę okolicznościową pamiątek po prof. Heliodorze Święcickim, przygotowaną z okazji odsłonięcia tablicy pamiątkowej na dziedzińcu siedziby Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Pracownicy **Oddziału Archiwum PAN w Poznaniu** przygotowali także 5 publikacji opartych na zbiorach APAN bądź je popularyzujących, przeważnie do czasopism regionalnych („Kronika Wielkopolski”, „Przegląd Wielkopolski”) i prasy lokalnej („Gazeta Wyborcza Poznań”, dodatek do „Gazety Wyborczej”) oraz pliki tekstowe zawierające poprawki i aktualizacje strony internetowej Oddziału Archiwum PAN w Poznaniu według stanu z końca 2007 roku.

Oddział Archiwum PAN w Wodzisławiu Śląskim zorganizował wraz z Towarzystwem Miłośników Ziemi Wodzisławskiej wystawę *750-lecie Miasta Wodzisławia Śląskiego*, na której prezentowane były liczne fotografie z lat 1906–1928 ukazujące oblicze miasta i ważniejsze wydarzenia historyczne.

7. Praktyki

W **Oddziale Archiwum PAN w Poznaniu** odbyło praktyki archiwalne i staże ośmiu studentów archiwistyki, historii i polonistyki. Przeprowadzono pokaz cymeliów ze zbiorów Oddziału Archiwum PAN w Poznaniu dla studentów filologii polskiej UAM.

W **Oddziale Archiwum PAN w Wodzisławiu Śląskim** praktykę miesięczną odbyło dwoje studentów specjalizacji archiwalnej Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach i Akademii im. J. Długosza w Częstochowie.

8. Zebrania i posiedzenia

Pracownicy Oddziału Archiwum PAN w Poznaniu spotykali się regularnie, omawiając sprawozdania roczne, plany pracy i sprawy bieżące. Uczestniczyli także w seminariach i konferencjach.

9. Współpraca naukowa

Współpraca naukowa krajowa

Pracownicy **Oddziału Archiwum PAN w Poznaniu** kontynuowali współpracę i kontakty z Prezydium Oddziału PAN w Poznaniu, z instytucjami naukowymi Poznania, takimi jak Biblioteka i Zarząd PTPN, Biblioteka Raczyńskich, Biblioteka Kórnicka, z władzami Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, z Instytutem Historii oraz Instytutem Prahistorii UAM.

Załącznik nr 1

NABYTKI ARCHIWUM PAN

Warszawa

Dział i — Materiały towarzystw i innych instytucji naukowych

1. Fundacja im. Henryka Arctowskiego	0,62 m.b.

Dział II — Akta placówek PAN

2. Archiwum PAN, Dział Księgowości	0,50 m.b.
3. Biblioteka PAN	0,68 m.b.
4. Centrum Upowszechniania Nauki PAN	0,27 m.b.
5. Zakład Archeologii Śródziemnomorskiej PAN	0,14 m.b.
6. Zakład Usług Wydawniczych Poligraficznych
i Filmowych Gospodarstwo Pomocnicze
CUNPAN	0,03 m.b.
7. Zarząd Administracyjny Placówek PAN	0,11 m.b.

Dział III — Spuścizny uczonych polskich

1. Andrzej Bylicki	9, 60 m.b.
2. Wacław Korabiewicz	1, 20 m.b.
3. Stanisław Leszczycki	7, 05 m.b.
4. Kazimierz Słomczyński	1, 20 m.b.
5. Kazimierz Smulikowski	1, 44 m.b.
6. Roman Taborski	0, 01 m.b.
7. Marian Wojciechowski	0, 02 m.b.

Poz. 1–7 dary

Materiały dodatkowe

1. Józef Babicz	0, 01 m.b.
2. Janina Feliksiak	0, 02 m.b.
3. Stanisław Feliksiak	0, 02 m.b.
4. Aleksander Gieysztor	0, 60 m.b.
5. Fryderyk Jarosy	0, 30 m.b.
6. Stanisław Konarski	0, 20 m.b.

7. Maria Renata Mayenowa	0, 03 m.b.
8. Marta Skorko-Barańska	0, 03 m.b.
9. Mieczysław Wrzosek	0, 30 m.b.

Poz. 1–9 dary

Poznań

Dział II — Akta placówek PAN

1. Oddział Poznański Archiwum PAN	0,50 m.b.
-----------------------------------	-----------

Dział III — Spuścizny uczonych polskich

1. Kazimiera Chojnacka	0, 80 m.b.
2. Stefan Dąbrowski	0, 05 m.b.
3. Brygida Kürbis	0, 11 m.b.
4. Maciej Wiewiórowski	1, 72 m.b.
5. Karol Zaleski	0, 11 m.b.

Poz. 1–3, 5 dary, 4 depozyt

Załącznik nr 2

WYKAZ PUBLIKACJI
PRACOWNIKÓW ARCHIWUM PAN

- Arvaniti Joanna, Francikowska Katarzyna**, *Inwentarze archiwalne*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2007, nr 48, s. 9–11.
- Arvaniti Joanna, Pietrkiewicz Dorota**, *120-lecie Polskiego Towarzystwa Historycznego w świetle zbiorów Archiwum Polskiej Akademii Nauk*, „Teraz. Miesięcznik Katolicko-Społeczno-Kulturalny”, 2007, nr 85, s. 4–5.
- Arvaniti Joanna, Pietrkiewicz Dorota**, *Dzieje Towarzystwa Naukowego Warszawskiego w oparciu o zbiory Archiwum Polskiej Akademii Nauk*, [w:] *Katalog wystawy „Stulecie Towarzystwa Naukowego Warszawskiego”*, Warszawa 2007, s. 8–36.
- Arvaniti Joanna, Pietrkiewicz Dorota**, *Wystawa jubileuszowa „Stulecie Towarzystwa Naukowego Warszawskiego na podstawie zbiorów Archiwum PAN”*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2007, nr 48, s. 231–246.
- Arvaniti Joanna, Pietrkiewicz Dorota**, *Wystawa 120-lecie Polskiego Towarzystwa Historycznego w świetle zbiorów Archiwum Polskiej Akademii Nauk*, „Lwowskie Spotkania. Społeczno-Kulturalny Miesięcznik Polski na Ukrainie”, 2007, nr 3, s. 10.
- Boksa Michał, Zielińska Ewa**, *Materiały Wacława Pytkowskiego*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2007, nr 48, s. 150–171.
- Chodkowska Anita**, *Czy zawsze w zgodzie z interesem społecznym? Nowa warszawska apteka*, „Farmacja Polska”, 2007, z. 12, s. 554–559.
- Dąbrowski Roman**, *Ks. Augustyn Szamarzewski (1832–1891)*, Poznań 2007, s. 248.
- Dąbrowski Roman**, *Materiały Witolda Jakóbczyka*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2007, nr 48, s. 70–109.
- Demiński Paweł, Matysiak Jarosław**, *Materiały Tadeusza Cypriana*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2007, nr 48, s. 26–69.

- Demiński Paweł, Matysiak Jarosław**, *Materiały Zdzisława Kaczmarczyka*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2007, nr 48, s. 110–149.
- Demiński Paweł, Matysiak Jarosław**, *Materiały Adama Wodziczki*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2007, nr 48, s. 172–204.
- Katalog wystawy „Stulecie Towarzystwa Naukowego Warszawskiego”*, pod red. **Joanny Arvaniti, Doroty Pietrzakiewicz**, Warszawa 2007, ss. 98.
- Krajewska Hanna**, *Rola Stanisława Staszica w Towarzystwie Przyjaciół Nauk*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, 2006, s. 107–113.
- Krajewska Hanna**, *Prawo archiwalne w Austrii i Niemczech*, [w:] *Prawo archiwalne. Stan aktualny i perspektywy zmian*, Toruń 2007, s. 188–202.
- Krajewska Hanna**, *O źródłach do dziejów baptystów w Łodzi w latach 1868–1914*, „Baptystyczny Przegląd Teologiczny”, 2006, t. III, s. 169–173.
- Krajewska Hanna**, *Pałac Staszica — zawsze wierny nauce*, [w:] *Katalog wystawy „Stulecie Towarzystwa Naukowego Warszawskiego”*, Warszawa 2007, s. 5–7.
- Krajewska Hanna**, *Dokumenty dotyczące Jędrzejowa w zbiorach Archiwum PAN*, „Gazeta Jędrzejowska”, 2006, nr 51–52, s. 19.
- Malinowski Józef**, *Materiały Stanisława Bełcha*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2007, nr 48, s. 12–25.
- Malinowski Józef**, *Stefan Tytus Dąbrowski (1877–1947). Wspomnienie*, „Gazeta Wyborcza Poznań”. Dodatek lokalny do „Gazety Wyborczej”, 30 marca 2007.
- Marciniak Anna**, *Autobiografia*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2007, nr 48, s. 208–211.
- Marciniak Anna**, *Bibliografia prac za lata 1965–2006*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2007, nr 48, s. 212–221.
- Marciniak Anna**, *Wspomnienie o doktorze Janie Szajblu (1926–1973)*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2007, nr 48, s. 222–230.
- Matysiak Jarosław**, *Dr Anna Marciniak (1941–2007)*, „Archiwista Polski”, 2007, nr 4 (48), s. 96–98.
- Matysiak Jarosław**, *Dr Anna Marciniak (1941–2007). Wspomnienie*, „Przegląd Wielkopolski”, 2007, r. XXI, nr 3 (77), s. 99–101.

-
- Matysiak Jarosław**, *Profesor dr hab. Zygmunt Czubiński (1912–1967). Wspomnienie*, „Gazeta Wyborcza Poznań”. Dodatek lokalny do „Gazety Wyborczej”, 15 marca 2007, s. 18.
- Matysiak Jarosław**, *Jubileusz 50-lecia Oddziału Archiwum PAN w Poznaniu*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2007, nr 48, s. 205–207.
- Pietrkiewicz Dorota**, *Bibliografia opublikowanych prac prof. dr hab. Tadeusza Mariana Nowaka 1947–2007*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy”, 2007, nr 2, s. 17–38.
- Pietrkiewicz Dorota**, *Rękopisy i stare druki w życiu i pracach profesora Tadeusza Mariana Nowaka*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości”, t. XLIV, s. 33–41.

INWENTARZE
ZESPOŁÓW ARCHIWALNYCH
ogłoszone w numerach 1–48 „Biuletynu Archiwum PAN”
(układ chronologiczny)

	strony
Nr 1(1959)	
Towarzystwo Naukowe Warszawskie (1907–1953) (H. Dymnicka)	21–77
Nr 3 (1960)	
Materiały Aleksego Bachulskiego (M. Flis)	33–39
Materiały Stanisława Borowskiego (Z. Kolankowski)	44–48
Materiały Olgerda Górki (M. Wrzoscowa)	50–61
Materiały Stanisława Kętrzyńskiego (S. Chankowski)	64–69
Materiały Adama Kłodzińskiego (H. Dymnicka)	69–71
Materiały Jerzego Manteuffla (S. Chankowski)	73–77
Materiały Władysława Namysłowskiego (M. Wrzoscowa)	77–86
Materiały Eugeniusza Przybyszewskiego (M. Flis)	86–89
Materiały Heleny Salskiej (S. Chankowski)	89–93
Materiały Adama Skalkowskiego (M. Wrzoscowa)	93–109
Nr 4 (1961)	
Materiały Wisławy Knapowskiej (H. Zubalowa)	31–71
Materiały Artura Śliwińskiego (S. Chankowski)	72–126

Nr 5 (1962)

Akta I Kongresu Nauki Polskiej (1949–1951)
(M. Wrzoscowa) 23–70

Nr 6 (1963)

Akta Polskiego Towarzystwa Historycznego
(1886–1939, 1947–1968)
(H. Dymnicka i M. Wrzoscowa) 39–79
Materiały Antoniego Wróblewskiego
(J. Szajbel) 80–127

Nr 7 (1964)

Materiały Janusza Iwaszkiewicza
(S. Chankowski) 33–53
Materiały Aleksandra Lednickiego
(M. Wrzoscowa) 54–70
Materiały Zygmunta Moczarskiego
(Z. Wardęska) 71–93
Materiały Ludwika Skubiszewskiego
(J. Szajbel) 94–105

Nr 8 (1965)

Materiały Tadeusza Mańkowskiego
(A. Kamiński) 13–54
Materiały Wiktora Ormickiego
(O. Staroń) 55–78
Materiały Edwarda Schechla
(A. Marciniak) 79–96

Nr 9 (1966)

Materiały Kazimierza Bassalika
(S. Chankowski) 35–54
Materiały Ludwika Ręgorowicza
(M. Wrzoscowa) 55–81
Materiały Adama Szymańskiego
(H. Obuchowska-Pysiowa) 82–87

Nr 10 (1967)

Materiały Wiktora Schramma
(A. Marciniak) 20–106

Nr 11 (1968)

Akta Komisji Naukowej Obchodu Roku Mickiewicza PAN
(1953–1956)
(H. Dymnicka) 30–64
Materiały Antoniego Artymiaka
(S. Chankowski) 65–85
Materiały Ludwika Chmaja
(R. W. Wołoszyński) 86–111
Materiały Eugeniusza Dziewulskiego
(A. Brachfogel) 112–120
Materiały Władysława Dziewulskiego
(M. Wrzoscowa) 121–148

Nr 12 (1969)

Materiały Witolda Chodźki
(M. Wrzoscowa) 40–81
Materiały Franciszka Czubalskiego
(M. Wrzoscowa) 82–97

Nr 13 (1970)

Materiały Józefa Grodeckiego i Katarzyny Grodeckiej
(M. Wrzoscowa) 26–84
Materiały Stefana Rygla
(S. Chankowski) 85–117
Materiały Bożeny Stelmachowskiej
(J. Szajbel) 118–161

Nr 14 (1971)

Materiały Joachima Metallmanna
(R. Majkowska) 18–26
Materiały Antoniego Peretiatkowicza
(A. Marciniak) 27–66
Materiały Tadeusza Strumiłły
(R. Wojciechowska) 67–105

Materiały Zygmunta Zawirskiego (A. Woltanowski)	106–125
Nr 15 (1972)	
Materiały Bronisława Dembińskiego (K. Dopierała)	11–71
Materiały Włodzimierza Dzwonkowskiego (H. Dymnicka)	72–100
Materiały Wiktora Hahna (M. Wrzoscowa)	101–182
Nr 16 (1973)	
Materiały Ludwika Eckerta (M. Wrzoscowa)	26–52
Materiały Tadeusza Kowalskiego (J. Poradzisz)	53–99
Materiały Feliksa Kazimierza Terlikowskiego (M. Adamczewska)	100–125
Nr 17 (1974)	
Materiały Bronisława Pawłowskiego (H. Dymnicka-Wołoszyńska)	39–48
Materiały Edmunda Jana Reymana (J. Mizikowski)	49–81
Materiały Stanisława Tynca (M. Wrzoscowa)	82–125
Nr 18 (1975)	
Materiały Stanisława Karwowskiego (J. Szajbel)	19–41
Materiały Jerzego Landego (J. Mizikowski)	42–54
Materiały Mariana Magdańskiego (E. Sztraj)	55–62
Materiały Michała Rawity-Witanowskiego (H. Dymnicka-Wołoszyńska)	63–124

Nr 19 (1976)

Materiały Kazimierza Abgarowicza (M. Adamczewska)	24–35
Materiały Aleksandra Kozikowskiego (A. Marciniak)	36–54
Materiały Edwarda Lubicz-Niezabitowskiego (Z. Wardęska)	55–63

Nr 20 (1977)

Materiały Jana Dembowskiego (M. Wrzoscowa)	10–32
Materiały Mariana Gieysztor (A. Brachfogel)	33–54
Materiały Teodora Marchlewskiego (A. Brachfogel)	55–81

Nr 21 (1978)

Materiały Władysława Abrahama (E. Sztraj)	41–54
Materiały Stefana Baleya (M. Wrzoscowa)	55–93
Materiały Natalii Gąsiorowskiej-Grabowskiej (J. Mizikowski)	94–116
Materiały Wincentego Stysia (M. Wrzoscowa)	117–153

Nr 22 (1979)

Materiały Włodzimierza Demetrykiewicza (R. Majkowska)	35–59
Materiały Kazimierza Drewnowskiego (E. Sztraj)	60–78
Materiały Stanisława Kossutha (P. Porwoł)	79–106
Materiały Bronisława Niklewskiego (M. Adamczewska-Jackowiak)	107–144

Nr 23 (1980)

Materiały Andrzeja Grodka (M. Wrzoscowa)	31–101
---	--------

Materiały Janusza Wolińskiego (H. Dymnicka-Wołoszyńska)	102–150
Nr 24 (1981)	
Materiały Adolfa Jozta (M. Wrzoscowa)	15–42
Materiały Kazimierza Rodowicza (O. Staroń)	43–52
Materiały Czesława Zakaszewskiego (J. Mizikowski)	53–74
Nr 25 (1982)	
Materiały Władysława Dybowskiego (M. Wrzoscowa i Ł. Litwa)	21–44
Materiały Ludwika Hirszfelda i Hanny Hirszfeldowej (M. Wrzoscowa i Ł. Litwa)	45–148
Nr 26 (1983)	
Materiały Stanisława Kozierowskiego (J. Latzke)	8–87
Suplement do inwentarza materiałów Kazimierza Drewnowskiego (E. Sztraj)	88–98
Nr 27 (1984)	
Materiały Stanisława Antoniewskiego (J. Mizikowski)	22–35
Materiały Zygmunta Golonki (J. Mizikowski)	36–61
Materiały Lucjana Kaznowskiego (J. Mizikowski)	62–75
Materiały Tymoteusza Łuniewskiego (M. Wrzoscowa)	76–100
Materiały Jana Miklaszewskiego (S. Chankowski)	101–105
Nr 28 (1985)	
Materiały Stefana Ehrenkretza (A. Brachfogel)	29–40

Materiały Witolda Kamienieckiego (M. Wrzoscowa)	41–50
Materiały Emila Kipy (H. Dymnicka-Wołoszyńska)	51–66
Materiały Tadeusza Makowieckiego (E. Sztraj)	67–80
Materiały Marzeny M. Pollakówny (T. Dymaczewski)	81–103
Nr 29 (1986)	
Materiały Stefana Drzewieckiego (B. Krzyżtoporska)	21–28
Materiały Władysława Folkierskiego (M. Tejchman)	29–38
Materiały Alfreda Liebfelda (H. Dymnicka-Wołoszyńska)	39–60
Materiały Tadeusza Miłobędzkiego (Redakcja)	61–62
Nr 30 (1987)	
Materiały Kazimierza Moszyńskiego (A. Brachfogel)	23–43
Materiały Henryka Ułaszyna (E. Sztraj)	44–112
Nr 31 (1988)	
Materiały Stanisława Kontkiewicza (J. Bugajski)	14–71
Materiały Juliana Tokarskiego (J. Mizikowski)	72–115
Nr 32 (1989)	
Materiały Jana Grzegorzewskiego (Z. Bonarowska)	17–29
Materiały Mariana Lewickiego i Ireny Lewickiej (I. Biel i Z. Bonarowska)	30–90
Materiały Czesława Thulliego (W. Różańska)	91–114

Nr 33 (1990)

- Materiały Władysława Kowalenki
(J. Latzke, E. Lijewska) 21–60
- Materiały Tadeusza Manteuffla
(H. Dymnicka-Wołoszyńska) 61–132

Nr 34 (1993)

- Materiały Zofii Podkowińskiej
(A. Chodkowska) 11–33
- Materiały Adama Wolffa
(H. Szymczyk) 34–60

Nr 35 (1994)

- Materiały Władysława Tomkiewicza
(A. Kulecka) 25–72
- Materiały Michała Walickiego
(E. Sztraj, H. Szymczyk) 73–94
- Materiały Anny Dembińskiej
(K. Dopierała) 95–106

Nr 36 (1995)

- Materiały Włodzimierza Antoniewicza
(J. Mizikowski) 15–97
- Materiały Zofii Wartołowskiej
(J. Mizikowski) 98–103

Nr 37 (1996)

- Materiały Stanisława Srokowskiego
(M. Wrzokowa) 20–60
- Materiały Edwarda Stenza
(J. Mizikowski, E. Sztraj) 61–93

Nr 38 (1997)

- Materiały Jana Reychmana
(H. Szymczyk) 14–113

Nr 39 (1998)

- Materiały Janusza Groszkowskiego
(A. Kulecka) 29–89

Materiały Witolda Nowackiego (J. Lewandowska)	90–112
Nr 40 (1999)	
Materiały Ludwika Kolankowskiego (M. Wrzoscowa)	42–64
Materiały Rocha Morcinka (E. Sztraj)	65–73
Materiały Michała Szanieckiego (E. Sztraj)	74–94
Materiały Józefa Siemieńskiego (T. Epsztejn)	95–105
Nr 41 (2000)	
Materiały rodziny Baudouin de Courtenay (D. Zamojska)	23–60
Materiały Stanisława Szobera (B.B. Hulewicz-Szczepanowska)	61–76
Materiały Stanisławy Przybyszewskiej (E. Ruta-Solarska)	77–94
Nr 42 (2001)	
Materiały Aleksandra Gajkowicza (A. Chodkowska)	6–33
Materiały Jana Dąbrowskiego (T. Dymaczewski, W. Kaczmarek)	34–47
Materiały Juliana Adama Majewskiego (J. Mizikowski)	48–69
Materiały Dobrosława Stróżeckiego (S. Biały, G. Ciemińska, M. Gaszkowska, K. Markowski)	70–82
Nr 43 (2002)	
Materiały Wacława Sierpińskiego (A. Kulecka)	6–65
Materiały Kazimierza Kuratowskiego (A. Kalbarczyk, I. Szulc, H. Szymczyk)	66–95
Materiały Hugona Steinhausa (M. Wawrowska, A. Chodkowska)	96–138

Nr 45 (2004)

Materiały Henryka Elzenberga (J. Mizikowski, H. Dymnicka-Wołoszyńska, J. Stasiak, A. Chodkowska)	15–57
Materiały Władysława Witwickiego (G. Milewski)	58–74

Nr 46 (2005)

Materiały Szczepana Szczeniowskiego (J. Dudziński)	8–19
Materiały Ludwika Wertensteina (D. Pietrkiewicz)	20–53
Materiały Mieczysława Wolfkego (M. Flis, H. Szymczyk)	54–68

Nr 47 (2006)

Materiały Stanisława Herbsta (H. Szymczyk)	16–139
---	--------

Nr 48 (2007)

Materiały Stanisława Bełcha (J. Malinowski)	12–25
Materiały Tadeusza Cypriana (P. Dembiński, J. Matysiak)	26–69
Materiały Witolda Jakóbczyka (R. Dąbrowski)	70–109
Materiały Zdzisława Kaczmarczyka (P. Dembiński, J. Matysiak)	110–149
Materiały Wacława Pytkowskiego (M. Boksa, E. Zielińska)	150–171
Materiały Adama Wodziczki (P. Dembiński, J. Matysiak)	172–204

Nr 49 (2008)

Materiały Piotra Bańkowskiego (A. Chodkowska)	14–103
Materiały Kazimierza Konarskiego (A. Chodkowska)	104–111

Materiały Witolda Suchodolskiego (A. Chodkowska)	112–119
Materiały Franciszka Olszewskiego (A. Chodkowska)	120–131

INWENTARZE ZESPOŁÓW ARCHIWALNYCH
ogłoszone w numerach 1–49 „Biuletynu Archiwum PAN”
(układ alfabetyczny)

Nazwisko lub nazwa	Nr „Biuletynu Archiwum PAN”	Strony
Abgarowicz Kazimierz	19	24–35
Abraham Władysław	21	41–54
Antoniewicz Włodzimierz	36	15–97
Antoniewski Stanisław	27	22–35
Artymiak Antoni	11	65–85
Bachulski Aleksy	3	33–39
Baley Stefan	21	55–93
Bańkowski Piotr	49	14–103
Bassalik Kazimierz	9	35–54
Baudouin de Courtenay	41	23–60
Bełch Stanisław	48	12–25
Borowski Stanisław	3	44–48
Chmaj Ludwik	11	86–111
Chodźko Witold	12	40–81
Czubalski Franciszek	12	82–97
Cyprian Tadeusz	48	26–69
Dąbrowski Jan	42	34–47
Dembińska Anna	35	95–106
Dembiński Bronisław	15	11–71
Dembowski Jan	20	10–32
Demetrykiewicz Włodzimierz	22	35–59
Drewnowski Kazimierz	22, 26	60–78, 88–98
Drzewiecki Stefan	29	21–28

Nazwisko lub nazwa	Nr „Biuletynu Archiwum PAN”	Strony
Dybowski Władysław	25	21–44
Dziewulski Eugeniusz	11	112–120
Dziewulski Władysław	11	121–148
Dzwonkowski Włodzimierz	15	72–100
Eckert Ludwik	16	26–52
Ehrenkreutz Stefan	28	29–40
Elzenberg Henryk	45	15–57
Folkierski Władysław	29	29–38
Gajkowicz Mieczysław	42	6–33
Gąsiorowska-Grabowska Natalia	21	94–116
Gieysztor Marian	20	33–54
Golonka Zygmunt	27	36–61
Górka Olgierd	3	50–61
Grodeccy Józef i Katarzyna	13	26–84
Grodek Andrzej	23	31–101
Groszkowski Janusz	39	29–89
Grzegorzewski Jan	32	17–29
Hahn Wiktor	15	101–182
Herbst Stanisław	47	16–139
Hirszfellowie Ludwik i Hanna	25	45–148
Iwaszkiewicz Janusz	7	33–53
Joszt Adolf	24	15–42
Jakóbczyk Witold	48	70–109
Kamieniecki Witold	28	41–50
Kaczmarczyk Zdzisław	48	110–149
Karwowski Stanisław	18	19–41
Kaznowski Lucjan	27	62–75
Kętrzyński Stanisław	3	64–69
Kipa Emil	28	51–66

Nazwisko lub nazwa	Nr „Biuletynu Archiwum PAN”	Strony
Kłodziński Adam	3	69–71
Knapowska Wisława	4	31–71
Kolankowski Ludwik	40	42–64
Komisja Naukowa Obchodu Roku Mickiewicza PAN (1953–1956)	11	30–64
Konarski Kazimierz	49	104–111
Kontkiewicz Stanisław	31	14–71
Kossuth Stanisław	22	79–106
Kowalenko Władysław	33	21–60
Kowalski Tadeusz	16	53–99
Kozierowski Stanisław	26	8–87
Kozikowski Aleksander	19	36–54
Kuratowski Kazimierz	43	66–95
Lande Jerzy	18	42–54
Lednicki Aleksander	7	54–70
Lewiccy Marian i Irena	32	30–90
Liebfeld Alfred	29	39–60
Lubicz-Niezabitowski Edward	19	55–63
Łuniewski Tymoteusz	27	76–100
Magdański Marian	18	55–62
Majewski Julian Adam	42	48–69
Makowiecki Tadeusz	28	67–80
Manteuffel Jerzy	3	73–77
Manteuffel Tadeusz	33	61–132
Mańkowski Tadeusz	8	13–54
Marchlewski Teodor	20	55–81
Metallmann Joachim	14	18–26
Miklaszewski Jan	27	101–105

Nazwisko lub nazwa	Nr „Biuletynu Archiwum PAN”	Strony
Miłobędzki Tadeusz	29	61–72
Moczarski Zygmunt	7	71–93
Morcinek Roch	40	65–73
Moszyński Kazimierz	30	23–43
Namysłowski Władysław	3	77–86
Niklewski Bronisław	22	107–144
Nowacki Witold	39	90–112
Olszewski Franciszek	49	120–131
Ormicki Wiktor	8	55–78
Pawłowski Bronisław	17	39–48
Peretiatkowicz Antoni	14	27–66
Pierwszy Kongres Nauki Polskiej (1949–1951)	5	23–70
Podkowińska Zofia	34	11–33
Pollakówna Marzena M.	28	81–103
Polskie Towarzystwo Historyczne (1886–1939, 1947–1968)	6	39–79
Przybyszewska Stanisława	41	77–94
Przybyszewski Eugeniusz	3	86–89
Pytkowski Waław	48	150–171
Rawita-Witanowski Michał	18	63–124
Reychman Jan	38	14–113
Reyman Edmund Jan	17	49–81
Ręgorowicz Ludwik	9	55–81
Rodowicz Kazimierz	24	43–52
Rygiel Stefan	13	85–117
Salska Helena	3	89–93
Schechtel Edward	8	79–96
Schramm Wiktor	10	20–106

Nazwisko lub nazwa	Nr „Biuletynu Archiwum PAN”	Strony
Szaniecki Michał	40	74–94
Siemieński Józef	40	95–105
Sierpiński Wacław	43	6–65
Skalkowski Adam	3	93–109
Skubiszewski Ludwik	7	94–105
Srokowski Stanisław	37	20–60
Steinhaus Hugo	43	96–138
Stelmachowska Bożena	13	118–161
Stenz Edward	37	61–93
Stróżecki Dobrosław	42	70–82
Strumiłło Tadeusz	14	67–105
Styś Wincenty	21	117–153
Suchodolski Witold	49	112–119
Szczeniowski Szczepan	46	8–19
Szober Stanisław	41	61–76
Szymański Adam	9	82–87
Śliwiński Artur	4	72–126
Terlikowski Feliks Kazimierz	16	100–125
Thullie Czesław	32	91–114
Tokarski Julian	31	72–115
Tomkiewicz Władysław	35	25–72
Towarzystwo Naukowe Warszawskie (1907–1953)	1	21–77
Tync Stanisław	17	82–125
Ułaszyn Henryk	30	44–112
Walicki Michał	35	73–94
Wartołowska Zofia	36	98–103
Wertenstein Ludwik	46	20–53

Nazwisko lub nazwa	Nr „Biuletynu Archiwum PAN”	Strony
Witwicki Władysław	45	58–74
Wodziczko Adam	48	172–204
Wolff Adam	34	34–60
Wolfke Mieczysław	46	54–68
Woliński Janusz	23	102–150
Wróblewski Antoni	6	80–127
Zakaszewski Czesław	24	53–74
Zawirski Zygmunt	14	106–125

SUMMARY

ARCHIVAL INVENTORIES

In 2008 the PAN Archive celebrated their 55th anniversary. The jubilee events have raised for us the opportunity to contemplate over and sum up our memories about the meritorious predecessors who left their heritage in our Archive. The archive inventory collecting heritage of Piotr Bańkowski covering evolving inventories of Kazimierz Konarski and Witold Suchodolski, eminent custodians of the archives and those of Franciszek Olszewski the jurist, have been published in the “Bulletin of Polish Academy of Sciences” issue 49.

Piotr Bańkowski was a historian of literature, archive worker, library worker and library expert, one of the most outstanding Polish archive specialists. It has been to his initiative that publication of “Archeion” was resumed in 1947 in continuation of the pre-war publication of this “scientific magazine committed to archive problems” founded in 1926 by Stanisław Ptaszycki, and consequently held the position of its editor-in-chief for many years. His merits to the conduct of Polish archives cannot be overestimated since his work consisting in sorting out the extremely complicated and mixed up by the War the nineteenth century Warsaw stocks of documents was extremely strenuous and skill demanding. Left over by Piotr Bańkowski is very ample collection of scientific materials on the archives and archive practice.

Kazimierz Bogdan Konarski, holding for many years position of the Director of Archive of Former Acts, Warsaw, considered his work in and for the archives as his personal vocation. The top achievement of his talents is the textbook *Contemporary Archive Practice and Tasks Involved (Archiwistyka nowożytna i jej zadania)* — it is still up to date. Kazimierz Konarski is also renowned as an author of rhymes, tales and books for schoolchildren.

Witold Suchodolski, repeated Siberia exile, pre-war and past-war director of the Polish State Archives. During twenties of the past century, he has been working for Polish Delegation in the mixed Polish-Russian Commission for Re-evacuation and for Special problems as an expert on archive issues. Also, he has been acting as an expert on the museum and library problems, a Member of the Delegation Council, Delegation Representative, Vice President and Head Manager of the Leningrad

Agency. Once back in Poland in 1929 he has been appointed a Director in Science Department IV, Ministry of Education.

Franciszek Olszewski, a lawyer, writer on legal and economical problems, journalist and editor-in-chief of the “Kurier Warszawski” daily, he was an extremely controversial character in the environment of Warsaw journalists and writers by the end of nineteenth century.

THE ARCHIVE OF POLISH ACADEMY OF SCIENCES

Anniversary Exhibition *120 Years of Polish Historical Society* arranged by Joanna Arvaniti, Dorota Pietrkiewicz, Ewelina Wajs and Tomasz Rudzki, was shown in the University of Toruń Library Halls, February 2008.

An exhibition *A Century of Warsaw Society for Science* (TNW), arranged by Joanna Arvaniti, Dorota Pietrkiewicz, and Tomasz Rudzki to celebrate the jubilee was on November 25 through December 20 in the Staszic Palace Hall 05. This exhibition, basing on original documents, has been complemented by a large size image exhibits exposition shown off the Mirror Hall (now permanently shown in the Staszic Palace). Preceding the opening ceremony were numerous celebrations and conferences arranged for the TNW jubilee attended by the PAN Archive workers. An interview was conducted by Radio Polonia journalists with Hanna Krajewska and Dorota Pietrkiewicz on the exhibition (June 2007) and another interview was also held in December 2007 by Joanna Arvaniti and Dorota Pietrkiewicz in Polish Radio Channel 2. This meeting has been presented in regular cycle broadcast *Night with Explorers (Wieczór odkrywców)*. The exhibition *A Century of Warsaw Society for Science* has enjoyed broad public interest with six special lectures delivered for groups of visitors. Catalogue has been also issued to complement exhibition with necessary information.

Arranged as an occasional event to accompany Fifth Common Archivists Convention, Olsztyn September 6–7, was exhibition *Polish Archives in Modern Society. 10 Years of Activity of SAP Section for Science and Culture Institutions*, under supervision of Hanna Krajewska, the Curator.

PAN Archive are also responsible for arrangement of exhibition *Polish School of Mathematics 1918–1939* with its opening planned next year. Appointed for its Curator has been Katarzyna Francikowska. During the reporting year, once investigation has been completed, concept of the

exhibition has been developed in, among others, PAN Archive, Poznań and in PAN Archive, Sopot, with the content related materials readily collected and with the texts prepared.

The Poznań PAN Archives Division presented an exhibition in memory of Professor Heliodor Świącicki arranged on November 23 for the occasion of unveiling of the memorial tablet in the yard of the Poznań Society of the Friends of Sciences. Workers of the Poznań PAN Division have also prepared five papers basing on APAN collections for publication in local papers and regional magazines as well as text files for amendment and up-date of the Poznań PAN Division website to the status of the turn of 2007.

The PAN Archive Division in Wodzisław Śląski and Society of the Lovers of Wodzisław Land have undertaken in common the action to arrange exhibition *750th Anniversary of Wodzisław Śląski* with many photographs taken between 1906 and 1928 showing the town itself and important historical events.

The Archive workers took active part in arrangement of the Fifteenth Conference on *Archives and Their Users*, held June 21 through 23 in Katowice, and also many educational meetings with the workers of divisional PAN units, dealing with methods of protection and conservation of archive collections. A similar meeting has been held for the workers of the archives in Science Institutions.

The Director and the staff of PAN Archive have taken part in numerous seminars, meetings, conferences arranged by SAP Section for the Archives of Science, Culture and Education Institutions. Among others, they took part in the conferences dealing with electronic documentation, photograph digitalisation, contemporary problems related to evaluation of file documents, protection of museum, archive or library collections and also in the Fifth Convention of Archivists, Olsztyn *Polish Archives in Modern Society. 10 Years of Activity of SAP Section for Science and Culture Institutions*, and First Conference in the cycle *Toruń Archives Confrontations*. They delivered many lectures and communication (19), and presented their opinions on the problems most absorbing for archive workers.

In PAN Archive offices, Warsaw there were organized training courses on diplomatic protocol, on winning financing supports and on professional scientific approach to the materials; also arranged was an educational visit to Płock where the workers got acquainted with collections of State Archive, Mazovian Museum and Płock Science Society.

Prepared and delivered were seven lectures for the students of the Cardinal Stefan Wyszyński University, University of Warsaw, post-graduates of High School of Information, Archives Organization and Bookselling Practice. As a permanent topic of the lectures is pursued presentation of PAN Archive history with respect to its collections and publications, information on the problem of supervision over the ever growing stocks of resources and presentation of archive materials. There has also been prepared special presentation of unique exhibits from PAN Archive for Ledóchowski family and for the visitors from Germany.

Practical training courses have been organized for the students of High School of Information, Archives Organization and Bookselling Practice, Warsaw and the students of Faculty of Archives Organization and History, Institute of History, University of Śląsk, Katowice, and those of the Jan Długosz Academy, Częstochowa.

Organization and inventory procedures have been carried out by the teams for Official and Individual Origin Documentation. The Commission for Process Methods received inventories inherited after: Fryderyk Jarosy, Stanisław Kirkor, Kazimierz Konarski, Jan Rzepecki, Witold Sławiński, Witold Suchodolski and Bronisław Edward Sydow. Inventory works which had already been started were continued (heritage after Maria Ciemniewska, Waclaw Leśniański and Waclaw Pytkowski), melioration has been carried out, tributaries were added, materials originating from unfamiliar people were excluded and subsequent heritage materials were brought to proper organization system. The obtained personal archives were provided with temporary inventories.

Existing data bases, files and obituaries lists were updated.

Administration of the SEZAM Data Base has been continued with the existing records analyzed and extended (currently we have 727 records). The Base 3M™ RFID Tags has been installed in Store A for electronic filing of the acquired units. New 3000 records have been added to the base. All units taking part in the heritage programme received their chips and tags. This is supposed to make the system of the units re-circulation from the store to analytical laboratories and back more efficient and provide for higher safety of the units in the process.

Records of the visitors to Data Base SUMA are continued. User files are kept on the running basis and retrospectively complemented. Currently, our files of the period 1998–2007 include 938 records. Accepted in 2007 were 89 new applications for access to the archives.

Comprehensive maintenance works have been carried out including disinfections and microscopic inspection for presence of micro organisms with cleaning, deacidification, replacement of missing parts, doubling sheets and other operations indispensable for the collections being suitably prepared for use following. All these works were repeated with respect to subsequent materials which had been duly prepared by the teams of Warsaw Society for Science and Władysław L. Jaworski.

In order to re-arrange our own collections into proper archive system we have scanned and processed 2863 photograph prints (to 300 ppi original size in tiff format). For each photograph a copy has been made and marked with symbol APAN (150 ppi, in jpg format, mean compression). In total 5726 so prepared photograph units are collected. Also prepared has been a data base of the scanned photographs with suitably developed data entering system, which actually covers 200 photographs.

The works for protection of photographic collections have been continued. Current status of the resources had been evaluated from which negatives were separated for individual protection procedures; photographs were placed within dust jackets prepared from special grade acid proof cotton paper (odd 300 photographs) with the odd size formats provided with special hand made jackets and separating sheets and placed in suitably prepared and identified boxes.

Observed in 2007 was increase of resources by 28,66 linear meters of documents; rejected were 23,86 linear meters of materials of non-archive value. In total the resources have currently attained a level of 2261,92 linear meters.

Collection of photographs increased by 291 prints/negatives and 3 CDs, up to the present total of 30384 photos and 24 CDs.

Collections of microfilms have not increased and amount now to 129047 negative and 3225478 positive frames. Collection of medals is also maintained at 1053 medals total and is regularly conserved with the records kept on running basis.

Library collection increased by 132 book volumes and 99 volumes of periodicals. In total we have 13791 volumes of books and 12255 volumes of periodicals kept in Warsaw and in the Divisions collections. The Archive Commission for Qualification of Documents have accepted 23 applications for rejection of some 359 linear meters of documents of non-archive value so far kept in PAN offices. Consulting services have been rendered with respect to proceedings related to outdated documents. Commission for Qualification of Standards have issued their opinions on

9 sets of the office and archive legal acts. Many advices have been given on preparation of the office instructions, legal acts specifications, or instructions on operation of the internal institution archive offices and on the applicable legal standard acts to PAN office workers.

In total, PAN Archive analytical offices have recorded 581 visits from 460 users, for which access was allowed to 3267 archival units. Also there were made 3787 reprography copies.

APAN workers have published 29 papers and other informative materials.